OORSPRONG en UYTLEGGING
van dagelyks gebruikte
NEDERDUITSCHE
SPREEKWOORDEN:
Tot opheldering der Vaderlandſche Moedertaal.
II DEEL.
Hier zyn bygevoegt
NATUURLYKE VOORTEKENEN
VAN ALLERLEI WEDER.
EN
DE SCHOOL VAN SALERNO.
Door
CAROLUS TUINMAN.

TE MIDDELBURG,
By MICHIEL SCHRYVER, Boekverkooper aan
de Beurs in Cicero, 1727.

BERICHT.

Hier hebt gy weêr, ô Vaderlanders,
Gerechten van uw Moedertaal.
Wien dit niet ſmaakt, die kiez' wat anders.
Doch hebt gy luſt tot myn onthaal,
Het goede hert word meê gegeven.
Weeſt gy geen Spinnekop, maar Bij.
't Is ſlechts tot ſpraakbericht geſchreven.
Het zy dan van miſduiding vry.
Doch ik bekreun my niet het laaken,
Van die 't niet beter konnen maken.

VOORREDEN.

GUNSTIGE LEZER:

De overſpoedige vertiering van myne Nederduitſche Spreekwoorden, binnen weynige weeken in 't voorleden jaar, waar door duizend opgelegde exemplaaren alle de liefhebbers noch niet konden geryven, deden my zien, dat myne nieuwe onderneming den Vaderlanderen aangenaam was. Ik vond my hier door aangeſpoort, ſchoon ik gedacht had het by 't eerſte Stuk te laten beruſten, om alle de ſchuifladen myner geheugenis om te ſchommelen, en te zien of daar in niets meer ſchuilde, of ergens in den rommelhoek van eene herſſenplooi, als onder 't oud yzer, vergeten was. Zo veel ſtoffe vond ik overig, dat daar uit, en uit het geen ik noch verſch by den weg aantrof, dit tweede Deel met eene vlugtige veder opgeſtelt is. Het behelſt zeven honderd andere en nieuwverklaarde Spreekwoorden; behalven een vry grooter getal

van zulke, die tot opheldering, of om de gelykluidendheid, of om dat ze daar aan vermaagſchapt waren, ingevlyt zyn, op die wyze als ook in 't voorgaande Deel geſchied was. Doch geene van die daar opzettelyk ontbolſtert waren, zyn hier door eene nieuwe uitlegging weder herhaalt; ſchoon ze om de even gemelde reden wel eens weder bygebragt zyn. Ik zondere alleen uit het Spreekwoord, *Hy ſteekt in een quaad vel*, dat hier wat meer licht heeft gekregen; of eenige nadere bedenking in 't voorbygaan. De inhoud der Spreekwoorden van dit tweede Deel wykt, myns oordeels, in zinrykheid, aardigheid, en klem niet voor die van het eerſte. Myne wyze van behandeling is de zelve. Heeft dan het eerſte Werkje 't geluk gehad van mynen taallievenden Nederlandſchen Lezer niet te miſhagen, ik durf my ſchier vleyen met die inbeelding, dat hy ook van dit tweede niet geheel afkeerig zal zyn. Zekerlyk dat de Spreekwoorden eens nageſpeurt wierden, vereiſchte het grondig verſtand onzer loffelyke Moedertaal; ook tot nut den dagelykſche geſprekken in de onderlinge t'zamenleving. Dus is 't geſchiet in 't Latyn. Behalven de zo bekende en geroemde ADAGIA

van

van den geleerden *Eraſmus*, hebben verſcheide met nauwkeurige vlyt uitgekipt, en in druk gegeven, de Spreekwoorden en opmerkelyke zegswyzen uit *Plautus*, *Terentius*, en diergelyke Schryvers, die by de Latynen van dien tyd in dagelyks gebruik zyn geweeſt. Zal dan niemand der Nederlanderen zo veel achting en liefde voor zyne Moedertaal hebben, dat hy aan zyne Spraakgenooten dien dienſt doe? Indien ymand dit verricht had voor eenige eeuwen, zulk een boek zoude nu een raar en begeert juweel zyn. Dan zoude men naar den zin van veele overblyfzels der aaloudheid, in verſchimmelde gedenkſchriften, zo niet met onzekerheid behoeven te giſſen en te raaden. Mogelyk zullen ook de nakomelingen van myne Taalwerkjes eenigen dienſt konnen genieten, en die een hoekje in hunne boekkaſſen verwaardigen. Zal de ſpraak betaamelyk zyn aan een redelyk menſch, en hy niet ſlechts naklappen 't geen hem voorgezegt word, als een papegaai of exter, zoo moet men verſtaan en konnen verklaaren wat men ſpreekt. Dan eerſt kan elk zelf de beſte uitlegger van zyne woorden zyn. De woorden zyn tekenen der zaaken, niet ſlechts zulke, die met een blooten

luchtgalm de ooren vullen; maar die de dingen beſchryven, zo dat men daar van een welgepaſt denkbeeld in de herſſens vormt. Ik heb dat in myne Fakkel der Nederduitſche Taal, en nader in 't Vervolg, aangewezen. Die dan ſlechts den letterklank, en niet den zin der woorden kennen, miſſen dat oogmerk en nut.

Om dit gezegde in klaarder dag te ſtellen, neem ik de eigen Naamen ten voorbeelde. Deze dienen byzonderlyk tot twee oogmerken. I. Om daar door den eenen van den anderen te onderſcheiden; zonder 't welke alles vol verwerring zoude zyn. II. Om eene beſchryving der perſoonen of dingen uit hunnen aard, hoedaanigheden, uitwerkingen, enz. te geven. Beoogt men alleen het eerſte, zo als in 't gemeen geſchied, dan is 't even veel, gelyk men zegt, hoe 't kind heet, als het maar een naam heeft. Hem die dus ſpreekt van Jan, zal men niet verſtaan van Pieter. Maar het ander paſt aan wyze en verſtandige menſchen, in navolging van Adam, Geneſ. 2: 19. Zyne gegeven naamen drukten de zaaken uit; en zo kan men eene redelyke onderſcheiding maken. Dus is het eerſte op eene nuttiger wyze in het tweede vervat.

Ik

Ik zeg dan, 't is zonneklaar, dat alle eigen naamen, zo van mannen, als vrouwen, 't zy oorſpronglyk Duitſche, of ontleent uit andere taalen, Hebreeuſch, Griekſch, Latyn, enz. geen bloote luchtklanken zyn, maar iets beduiden; ſchoon de betekening van veele nu duiſter en onzeker, of door den tyd wel geheel verloren is, zo als zeer veele benaamingen van Steden, enz. Ja! die naamen zyn dikwyls zeer zinryk en nadrukkelyk, om aan te wyzen wat ymand is, waar toe men hem opwekt, wat men hem toewenſcht, of van hem verwacht, enz. Men beſpeurt dat zonderling in de naamen der Hebreen. Maar het zelve (om nu andere volkeren voorby te ſtappen) was ook by de aaloude Duitſchen: waar toe zy doorgaans uit koppelingen beſtonden. O hoe groot is de gemeene onkunde ontrent de naamen die men zelf draagt! Ik zal maar eenige ſtaaltjes bybrengen. Zou niet *Gysbert* zich wel beledigt achten, indien ymand hem hiet *Bok*? ſchoon men dit als een toenaam wel wil hooren. En echter dat zegt de naam *Gysbert*. *Gys* is gevormt van *geis*, in de oude taal, en noch by de Hoogduitſchen, eene geit. Ik weet wel, dat de ouden ook zeiden *Gyſelbert*: maar

maar *giſel* is ſlechts eene verkleining van *geis*, een geitje. Zo word *vaandel* van *vaan*. Ziet de Fakkel bladz. 392. *Bert* is verſmolten van *baard*. *Baard* was by de aalouden ook te zeggen een man, dien de baard niet alleen van eene vrouw doet onderkennen, maar ook çieraad en eere toebrengt. Zo noemden de Heidenſche Duitſchen hunne Druiden, dat is, Wyzen en Prieſters, *Barden*, *Baarden*, dewyl zy lange en breede baarden droegen. Dien zelven naam gaven ook de Waldenzen aan hunne leeraars. Dus word dit *bert* in meer Duitſche naamen gevonden. In dien zin is *Albert*, verkort van *Adelbert*, te zeggen een edel man, een man van adel, en *Siegebert* een zegeman, een overwinnaar. Even zo is *Hubert*, dat men ouds tyds ſchreef *Huetbert*, hoedman, dat te kennen geeft een herder, of wachter. De Hoogduitſchen noemen hoeden noch huten. *Gysbert* is dan een *geitman* en dus een bok, die de man der geiten is. 't Was niet ongewoon, dat menſchen naar beeſten genoemt wierden. Immers in de H. Schrift beduid *Rachel* eene oye, *Debora* eene bye, *Tabitha*, en *Dorkas*, eene geit. By de Latynen had men *Lupus*, Wolf, *Urſus*, Beer, en al voor heenen *Porcius*, van

porcus

porcus, een verken, enz. Bekent zyn ook in de oude geſchiedeniſſen *Hengiſtus* en *Horſus*, dat is *Hengſt* en *Hors*, twee Vorſten der Engelſaxen, die Engeland innamen. Wat *Hengſt* is, weet men noch, en *Hors* was in de oude taal een peerd, waar voor men nu zegt een ros. Tegenwoordig heeft men noch *Zwaantje*, *Duifje*, enz. Ja in zommige geweſten is *Wolf* noch een mans naam. Vraagt ook eens aan menigen *Dirk*, *Gerrit*, *Evert*, *Leendert*, enz. wat hun naam beduid? zy zullen u daar van niet meer beſcheid weten te geven, dan de hond, wat zyn naam *Jonker*, of *Turk*, uitdrukt. Doch *Dirk* is verkort van *Diederyk*, t'zamengeſtelt uit het oude *diede*, volk, en *ryk*. 't Zegt dan zulk eenen, die ryk is van volk, of over veel volks gebied. Vergelykt Spreuken 14: 28. Zo komt het in betekening genoegzaam overeen met het Griekſche *Nikolaus*, een volkverwinnaar. 't Is dan in zin dezelve naam met *Volker*, van *Volkher*, volkheer, en *Luther*, Luidheer, verlatynt in *Lotharius*. Men plagt in naamen *heer* en *ryk* wel te verwiſſelen. By voorbeeld *Walther*, Woudheer, nu *Wouter*, was ook *Waldreich*, Woudryk. Zy hebben eene misbevatting, die waanen dat *Dirk*

is *Theodorus*, wiens beduiding uit het Griekſch is *Godgaf*, een naam noch gebruikelyk by de Brabanders, de zelve met *Adeodatus*: want tuſſchen de betekening van *Diederyk* en *Theodorus* is gantſch geen zinverwantſchap. Maar *Dirk* komt overeen met *Theodoricus*, een Duitſche naam ook van verſcheide Gothſche en Franſche Koningen, die dus naar den Griekſchen en Latynſchen leeſt gevormt is van *Theuderyk*. *Theut*, *Teut*, of *Deut*, was de oudſte Koning en Afgod der aaloude Heidenſche Duitſchen, volgens de overlevering, van wien zy hunne afkomſt rekenden, en naar wien zy den naam van *Teutons*, Duitſchen, voerden. De Moniken waren gewoon de naamen die met dit *Theut* aanvingen, om ze als te verchriſtenen, te verbuigen tot *Theod*, met opzigt op het Griekſche *Theos* God, als in *Theodoſius*, *Theophilus*, enz. Zo wierd *Theuderik* verſmeed tot *Theodoricus*. Ja zy verwiſſelden *Theo* wel met *God*. By voorbeeld, *Godfried*, wierd ook gezegt *Theofrid*. Dus kan *Theuderyk* zyn Godryk, gelyk *Godfrid* is Gods vrede, *Godſchalk* Godsknecht, enz. Even zo was *Theudebert* Gods man, of man Gods. Maar *theod*, en *deod*, was in de taal onzer aaloude voorvaderen,

deren, de Saxen, ook volk, 't geen laater in *diede* verſmeed wierd. Dienvolgens is *Theuderyk* en *Diederyk* beide door verſmelting *Dirk*. Dit blykt nader, om dat de Franſchen hunne Koningen, die *Theodoricus* hieten, noemen *Thierry*, het zelve met ons *Dirk*. Men zie ook myne Fakkel bladz. *76*. in *Duitſchen*. Dit *rich*, *rik*, of *ryk*, quam in veele naamen. By voorbeeld, *Erik* was eer-ryk, *Landerik* landryk, *Waldrik* boſchryk, *Heimryk*, waar uit ons *Henrik* verbaſtert is, huisryk, die veel Huisgezin of huizen heeft. Ziet de Fakkel in *Heim*, bladz. 136. De zelve naam met *Heimryk*, *Heemryk*, is *Eemryk*, verlatynt, *Emericus*. *Heim*, *Heem*, en *Eem*, of *Eme*, verſchilt maar in uitſpraak. *Gerrit* is *Gieraard*, of *Gierhart*. *Evert* is verſmolten van *Everaard*, of *Everhart*. In de oude taal is *ever* een wild zwyn. Even zo is *Leendert*, verlatynt *Leonardus*, verbaſtert van *Leeuwenaard*, of *Leeuwenhart*. Deze naamen zeggen dan zulk eenen, die den aard, of liever het hart heeft van een gier, wild zwyn, of leeuw. Doch *hart* was in de oude taal ook moedig, ſterk. Die zin is noch overig in dat ſchertzende ſpreekwoord: *Hy is een hard man op een weeke kaas*. 't Kan dan ook verklaart

worden, zo kloekmoedig, zo ſterk als een leeuw, wild zwyn, enz. De aaloude oorlogszuchtige Duitſchen plagten hunne kinderen veel te benoemen naar zulke felle dieren, (welker vellen, met de hairige zyde buiten, zy in den ſtryd op 't hoofd en om 't lyf plagten te hebben, tot meer ſchrik van den vyand) om hunne ſtoutheid en kracht. Dus is noch bekent *Wolfhart*, *Beerenhart*, *Arend*, *Lubbert*, van 't oude *liebaart*, een luipaard. Hier valt my in het beruchtigde Afgodsbeeld by de Heidenſche Saxen, genoemt *Irmenſeul*; 't zy dat dit zeggen wilde *Hermans* zuil, naar *Herman*, of *Arminius*, die beroemde Veldheer der Duitſchen tegen de Romeinen; of dat het *Hermes*, Mercurius, of *Mars*, of ymand anders van hunne Goden vertoonde. Dit beeld, zeg ik, ſtond in volle wapenruſting, uitgezondert dat de borſt bloot was. Men zag daar op het hert een beer verbeeld, om de felle en dappermoedige kloekhertigheid aan te wyzen. De ſchild was verçiert met een leeuw. Vergelykt Hoſ. 13: 7, 8. 't Geen dan dit Afgodsbeeld zinnebeeldig afſchilderde, drukten die naamen uit. Doch zy hadden mede wel vriendelyker naamen. Zulke waren *Liafwin*, lie-

ve

ve vriend: 't geen nu gezegt word *Lieven*. De Moniken verlatynden dat naar hunnen trant *Lebuinus*, en *Livinus*. *Luidwyk* was te zeggen de wyk of toevlucht der luiden. *Friederich* was *Vrederyk*, ryk van vrede, enz. Belachelyk zyn niet zelden de uitleggingen van zodaanige naamen, uit onkunde der aaloude taal. Dit zy een ſtaaltje. *Meyerus* verhaalt in zyne Jaarboeken van Vlaanderen, dat de ſtichter der Stad *Damme* was genoemt *Diedolf*. Dit word verklaart *diepdelver*, om dat het bedyken van dat geweſt oorſprong aan deze Stad gaf. De letterklank ſchynt eenigen zweem te hebben; doch dyken en dammen maakt men niet door diep te delven, maar door diepten te vullen, en hoogten van aarde op te werpen. *Diedolf* is *Diethulf*, en zegt volkhulp, of helper des volks. Even zo is *Adolf*, *Athulf*. *Atta* was in de aaloude taal vader. Ziet de Fakkel bladtz. 134. in *Heeten*. Dus zegt dan *Athulf*, *Adolf*, vaders hulpe, de helper van zynen vader; of door omkeering, hulpvader, helpende vader. Zo zyn *Adolf* en *Jupiter*, *Juvans Pater*, genäns. Op die wyze was *Ludolf*, *Ludhulf*, Luidenhelper, en dus in zin de naamgenoot van *Alexander*. Aan de

vrouwen gaven de oude Duitſchen ook naamen die dapperheid, vriendelykheid, ſchoonheid, of diergelyke hoedaanigheden te kennen gaven. Zo was *Maechthilde*, verbogen by de Latynſche ſchryvers tot *Machtildis*, te zeggen Maagdheldin, *Virago*. De Duitſche vrouwen waren zeer ſtrydbaar. *Roozemond* drukte bevallige ſchoonheid uit. *Adelheide* was Edelheid, eene edele vrouw, anders ook genoemt *Adala*. Daar van is ons *Aaltje*, verkort van *Adelheidje*, naar den Franſchen trant *Alette*. *Geertrui* wil zeggen *gaar trouw*, zeer getrouw. Dus is by ons, uit het griekſch, *Sophia* te zeggen wysheid. Hier voor was by de ouden ook de Duitſche naam *Wyze* en de Latynſche *Sapientia*, in gebruik. Uit het Griekſch is mede *Agatha* de goede, *Agnes* de kuiſche, *Katharina* de reine, en uit het Latyn *Margareta* eene parel, enz. Op zulk eene wyze zoude ik konnen voortgaan tot andere aaloude en ook nu noch gebruikelyke naamen: maar my daar over nu breeder uit te laten, zoude buite myn beſtek en doel zyn. De opſpeuring en ontzwachteling daar van laat ik voor taalkundige liefhebbers, die hier door aan de weetzuchtige vaderlanders veel onderrichting, vermaak, en nut zullen toebrengen.

't Gee

't Geen ik van de overeenkomſt der naamen met de zaaken zeide, ſtel ik echter zo algemeen niet, of ik ſtem toe, dat'er wel naamen aan perſoonen of dingen zyn toegeeigent, die geene gelykvormigheid daar mede hadden, alleen om dat het die benoemers dus behaagde. Ten voorbeelde zy de benaaming der Hemeltekenen in den Dierring van den zonneloop: de *Maagd*, de *Leeuw*, de *Kreeft*, enz. Dus ook meer geſternten, als de *Herkules*, de *Beer*, de *Hond*, de *Lier*, enz. Doch ook die naamen zyn geen zinlooze klanken, als *Blictri*; maar drukken iets uit. Dus wydden de Heidenen aan hunne Goden geſternten toe, die zy daar na hieten. Zelf is dat ook wel geſchied om eenige gelykenis, als in den *Wagen*; en in andere verziert men zich iets zodaanigs, gelyk in de beelden op den Hemelkloot te zien is. Men heeft zich ook wel van dien of dezen naam bedient, om dat men geen bequaamer kende, uit misbegryp, om gelykenis, of eenige ander byzondere reden. Is dat niet, zo is 't een misbruik van die benaamingen, uit onwetenheid, verkeerde gewoonte, enz. Zo was 't, als men ook aan vrouwen den naam van *Berte* gaf.

Men.

Men paſſe dit nu eens toe op de Spreekwoorden, die zo gemeen in de monden zyn. 't Is wel gebeurt dat ik zulke, die hun Duitſch al grondig waanden te weten, 't een of 't ander dezer Spreekwoorden hoorde voortbrengen. Als ik daar op vraagde; Wat zegt gy dus? dan had men geen enkel woord, dan dit: 't Gebruik paſt dat op zulke gevallen toe. Doch zo komen de honden aanloopen, als zy den klank van hunnen naam hooren; en de hoenderen vlieden weg, als men gus ſchreeuwt. Gewiſſelyk 't is waardig en dienſtig, dat men verſta wat de Spreekwoorden uitdrukken, om die wel te konnen toeeigenen, en ook op dat men recht zie wat wyze en merkwaardige pligtleſſen die me nigmaal behelzen.

Op dat dan de gunſtige Lezer in 't geen ik tot verluchtiging ſchreef, ook eenige verademende uitſpanning zoude vinden, heb ik my bedient van den zelven ſchryfſtyl, als in 't eerſte Deel, die aan 't gemeen niet onſmaakelyk geweeſt is. Allen te behagen, was niemand ooi mogelyk. Hier, noch ook in 't eerſte ſtuk word niet geboert met ernſtige, voor al niet met Goddelyke en geeſtelyke zaaken. Ik hel

daa

daar van zo veel afkeer en verfoeying als ymand. Hier word geen waarheid noch deugd beledigt. Hier worden geene ondeugden verdedigt, of geblanket. Hier word niemand gekrenkt in zyn naam, of achting. Alleen worden boertige dingen en bewoordingen wel op een boertige wyze behandelt, zonder ymand in 't byzonder te bedoelen. Ik ga niet buiten de Spreekwoorden, welke my daar toe ſtoffe en aanleiding verſchaffen. De Spreekwoorden zien genoegzaam alle ſlechts op de dagelykſche voorvallen in den gemeenen omgang der borgerſchap. Verhevener zaaken zyn daar boven, en te waardig, dan dat die voorwerpen en ſtoffen tot gemeene ſpreekwoorden in allerlei monden zouden zyn, om geen gevaar van ontheiliging onderworpen te wezen. Wat verpligting, ja wat welvoegendheid is'er om zulke, die eene geoorloofde en middelmaatige boerte behelzen, met eene ernſthaftige ſtaatigheid, en gefronſſelt voorhoofd, te moeten uitleggen, daar de zaak zelf een lachje medebrengt, en daar toe gericht is? Neem die ſauçe weg, niemand zal'er ſmaak in vinden. Wilde ymand alle boerte uit de menſchelyke t'zamenleving bannen, dan moeſt hy ook alle

aardigheid en vermaak in woorden uitroeyen
en niet een grinkellachje toeſtaan ; als of el
in 't land der zuurmuilen moeſt woonen. J
dan zoude hy zelf den menſchelyken aard weg
nemen. De ouden beſchreven den menſch, da
hy was *Animal riſibile*, een lachend dier, e
dat, zo wel als de reden, onderſcheid hem va
de beeſten. Dies behoort men in de ſpreek
woorden een klein en tandeloos boerterytje aa
't gemeen gebruik toe te geven. Doch ſchoo
men wil, of niet, 't zal evenwel zynen gan
gaan, om dat niemand de tong van ander
in zyn beſtier en magt heeft. De menſche
zyn niet alle van eenen inborſt. Onder god
zaligheid en deugd is geen doffe naargeeſtig
heid en norſche ſtuursheid begrepen. Alles ech
ter moet op zynen tyd zyn, en binnen de paa
len van betaamelykheid en gemaatigtheid be
perkt blyven. Dus paſt niet liedekens te zin
gen by een treurig herte. Spreuken 25 : 20
Maar dat is immers geoorlooft in andere omſtan
digheden. Ezech. 33 : 12. Matth. 11 : 17
De wyze Salomon zegt Prediker 3 : 4. *Daar*
een tyd om te weenen, en een tyd om te lachen
een tyd om te kermen, en een tyd om op te ſprin
gen.

gen. 't Is verſtandigheid, die wel te onderſcheiden. Zegt men tot my, gy moeſt die ſpreekwoorden niet geſchreven hebben: myne andwoord is met ruim zo veel recht: gy en andere moeſt die en diergelyke dagelyks niet gebruiken, of ten minſten hooren, gemeenelyk zonder verſtand, en wel zonder eenige ſchroom, of beriſping. De Spreekwoorden zyn niet de myne, maar die van 't gemeen. Het kaf dat onder 't goede koorn loopt, verdedig ik niet; en hier zyn uitgemonſtert zulke, die met recht tedere ooren zouden quetzen. 't Was dienſtig tot innige kennis en opluiſtering onzer Moedertaal, dat ymand de verklaaring van onze Spreekwoorden ter hand nam. Had een ander de veder daar toe opgevat, ik zoude hem bedankt, en ſtil gezeten hebben. Doch myn werk berouwt my niet; en ongegronde beknibbelingen van quaadaardige of onverſtandige menſchen hebben my niet afgeſchrikt van ook dit tweede Deel in 't licht te brengen. Ik kan niet denken, dat liefhebbers van 't Nederduitſch my dit zullen wandanken. Myn ſchryven is alleen voor weetzuchtige beminnaars van het zelve. Niemand word dit tegen heug en meug opgedrongen.

***

Die'er

Dieler geenen luſt toe heeft, kan 't ongelezen laten, en doorbladeren iets dat hem beter behaagt. 't Was nydigheid in den hond, dat hy 't hooi, 't geen hy zelf niet mogt, aan den os belette te eeten. Zy zouden echter wel verre buiten 't redenſpoor dwalen, en zelf narrenpraat uitſlaan, die de ſpreekwoorden mede wilden tellen onder 't zot geklap en de gekkerny, welke Paulus afkeurt Epheſ. 5: 4. De Spreekwoorden behelzen de wysheid der ouden, en beproefde zedenregels, opgemerkt in den gemeenen wereldsloop. Zelf in den H. Bibel vind men Spreekwoorden aangehaalt. Leeſt Ezech. 16: 44. en 18: 2. Ja men gebruikte die al in veel ouder tyden. Ziet Num. 21: 17. en 1 Sam. 24: 14. Zyn hier eenige boertig, een verſtandig en zedig-jok-lievend Lezer weet, dat men wel met een lachje de waarheid mag zeggen. Doch ik heb my in de Voorreden van 't eerſte Deel daar over zodaanig verklaart, dat het alle redelyke menſchen behoort te voldoen; en wyze den beſcheiden en oordeelkundigen Lezer daar na toe: gelyk ook de bedilzuchtige knabbelaars en vitters. De laatſte konnen zien, hoe zy myne redenen ontzenuwen. Zy zullen wel doen, wanneer.

neer zy tot zo lange hun begrynzen en hekelen ſtaken.

Met een woord voeg ik dit hier noch by. Nooit is my zelfs ymand voorgekomen, die mondeling of ſchriftelyk myne onderneming miſprees, of iets in 't byzonder beſtond by 't hair te grypen; maar ik ben daar voor wel bedankt van geleerde Mannen, die betuigden myn werk met vermaak en nut gelezen te hebben. De aanhoudende graagte der Lezers beveſtigt dat ook omtrent dit tweede Deel, zelf terwyl het noch onder de pers was. Echter is my wel ter ooren gekomen, dat d'een of d'ander achter af myn boek beknaagde en bequylde. Twee redenen alleen zyn my daar van gezegt. De eerſte was, om dat ik, die voor heen tegen de Vrygeeſten had geſchreven, nu die ſpreekwoorden op 't papier te zamen bragt, en verklaarde; als paſte dat niet aan de zelve pen. Maar waarom kan een ſchryver tegen de Libertynen niet met een liefhebber onzer Moedertaal in de zelve ſchoenen ſteken, en onder eenen mantel ſchuilen? Is daar in iets tegenſtrydigs of onbetaamelyks? Ei lieve! wat voordeel kan doch de keillooze gruwelleere van dat geſpuis daar in

vinden? Of waar door worden myne geſchriften tegen hen eenigzins verzwakt? Gewiſſelyk die iets zodaanigs waanen te zien, moeten al zeer ſcheele oogen hebben. Tegen de Vrygeeſten ſchreef ik als een Theologant: de Spreekwoorden ſtelde ik op als een liefhebber van ons Nederduitſch. Ik gebruikte wel eene ernſtige taal tegen die grouwelyke menſchen, daar dit vereiſcht wierd; maar ik heb, daar 't pas gaf, ook wel boerte daar by gemengt, om te toonen hoe dwaas en belachelyk hunne razernyen zyn. Men zie myne *Andwoord aan Theophilus*, en *Den liegenden en bedriegenden Vrygeeſt*. Hier in had ik den yverigen Elia ten voorbeelde, 1 Kon. 18: 27. Nooit is dat van ymand gelaakt of wederſproken. Maar dus blykt middaghelder, hoe wel het ſchryven tegen de Vrygeeſten met boerte beſtaan kan in 't zelve werk: waarom dan ook niet daar buiten? Is myn misbedryf, dat ik de Nederduitſche Spreekwoorden in den druk bragt? Ik leer die niet aan de wereld; maar deze heeft ze my geleert, en dus ook aan andere. De Spreekwoorden die ik ſchreef en uitleide, behoeven zich zo weinig te ſchaamen voor de oogen der Lezers, als voor de ooren der hoor-

ders

ders in den dagelykſchen omgang. Heeft niet de beroemde *J. Gruterus* in zyn *Florilegium*, *H. L. Spiegel* in zynen *Byſpraaks Almanach*, de Heer *J. Cats* in zynen *Spiegel van den ouden en nieuwen tyd*, en meer andere, dit al lange voor my gedaan? Waar in doen is myn beſtaan meer beriſpelyk? Of zyn de ſpreekwoorden, die ik buiten hen bybragt, zulke lelyke bullebakken? Men toone my eens, welke men daar voor moet aanzien. Mogt'er al hier of daar een ſpreekwoord zyn, wiens uitdrukking naar zommiger begryp of zinnelykheid in de wan eener ſcherpe zifting te licht zoude vallen: 't zal echter niets tegen de goede zeden behelzen. Indien ik alle zoodaanige achter liet, zou, zo ik meen, den Liefhebberen onzer taal, voor welke alleen ik dit ſchreef, geen dienſt geſchieden. Ik noodige hier geene ſtruismaagen, noch ook geene muggezifters; maar goedhertige lieden, die 't geen met genegentheid opgediſcht is, voor lief nemen. Mag ook een Godsgeleerde niet ſchryven dan over Theologiſche ſtoffen, zo hebben de Heeren *A. Moonen*, *Nylöe*, en andere, mede niet wel gedaan, door 't uitgeven van hunne Nederduitſche Spraakkunde, en diergelyke

lyke ſchriften, die nochtans van elk met achting en nut ontfangen zyn. Waarom zyn zy meer bevoorrecht geweeſt, dan ik? Zegt men, die Heeren ſchreven geen ſpreekwoorden? Myne andwoord is: Ik wenſchte dat hunne Eerw. dit verricht hadden. Mogelyk zoude dan de wereld wat beters, dan myn werk, gezien hebben, zo dat myn arbeid dan niet noodig ware geweeſt. Nu oordeelde ik, dat die voor 't gemeen niet onaangenaam noch ondienſtig zoude wezen. De Spreekwoorden zyn ook een wezentlyk gedeelte van de Vaderlandſche Moederſpraak, en van veel gebruik, gelyk ik betoont heb. Wat is gemeener en bekender, dan dat Godsgeleerden, ook wel die de pen tegen wederzaakers voerden, inſgelyks wel andere zaaken behandelden? Wil men een verſch ſtaaltje? Onlangs wierd van den vermaarden Heer *Conradus Mel*, Hoogleeraar der Godgeleerdheid, uitgegeven zyn *Antiquarius Sacer*, tot eene opheldering van veele Schriftuurplaatzen uit allerlei oudheden. Hier by voegde die Heer ook de beſchryving van een werktuig om de lengte en breedte der plaatzen in de zee te vinden. Het een ſchreef hy als een Theologant, en het andere als een Wiskundige.

Wie

Wie bedilt dat? Maar dit noemen der Spreekwoorden zal zyn zulk eene miſdaad, als ik naar 't oordeel van ymand, wien myn ſchryven tegen de Vrygeeſten een doorn in 't oog was, beging door achter *'t Sibboleth van M. Booms* uit te drukken de ſchriften en boeken der Libertynen, uit welke ik hunne gevoelens had opgeſtelt; quanſuis om dat de wereld beter niet zoude weten, dat'er zulke boeken en geſchriften waren. Ondertuſſchen waren die opentlyk bekent, en in veeler handen, tot beſmetting en verleiding. Immers was dat melden noodig, ter toetze, en tot betoog, dat ik hen niets buiten waarheid ten laſte had gelegt. Niets anders wiſt die begrimmer te vitten. Hy was dan niet ongelyk aan den quaadaardigen bediller *Momus*, die in den bevalligen dans van Venus, op 't Goden gaſtmaal, niets te beriſpen vond, volgens de fabel, dan dat haare pantoffels kraakten. Even zo ongerymt is het te zeggen: Beter wiſt de wereld die Spreekwoorden niet. Zoude zy die minder weten, zo men die niet in myn boek opgehaalt vond? Maar wat nadeel lyd zy door dat weten? Nuttiger wiſt en ondervond zy niet de zaaken, die door deze Spreekwoorden gewraakt zyn, en waar tegen de

zelve waarſchouwen. Of mag de wereld de uit
legging der zelve niet weten, op dat men verſt
wat men zegt ? Men wyze my ook eens aan
wat'er aanſtootelyk in de Spreekwoorden, of i
de verklaaring ſteekt. De bedillers zullen hei
zaamer doen, zo zy de nuttige leeringen daar i
opmerken, en betrachten. De tweede reden va
zommiger miſnoegen over myn werk, zo ik b
richt ben, was om dat zy niet konden verduwe
myn verhaal wegens den oorſprong van 't Spreek
woord; *Dit komt van 't lange preêken*, te vinde
in 't I. Deel, bladz. 60. Maar ſteekt daar ie
onnatuurlyks en onwaarſchynlyks in ? Wanne
men een ooggetuige zulk eene geſchiedenis hoo
de vertellen, men zou ſlechts eens lachen; e
't geval is dat waardig. Doch ik ben de uitvi
der daar van niet. *I. Sartorius* verhaalde dit
voor lange, tot verklaaring van dit ſpreekwoor
Deze *Sartorius* (op dat ik dit met een woord
't voorbygaan zegge) een Amſterdammer, w
een geleerd man, beroemt niet alleen om zy
geoefentheid in de Hebreeuwſche, Griekſche,
Latynſche taalen, maar ook tot verwonderi
toe ervaren in zyne en onze Moederſpraak. H
is voor ontrent tweehonderd jaaren onder
eerſ

eerſte geweeſt, die geyvert hebben om het licht der Hervorming onder zyne landgenooten te verſpreiden. Hier toe ſchreef hy ook over de groote en kleine Profeeten. Deze voortreffelyke Man gaf mede eene vergelyking van de Latynſche met de Nederduitſche Spreekwoorden in 't licht, en meldde daar in dat hiſtorytje. Men kan'er ook lezen van *Koentjes verken*, enz. Zedert is zyn werk meermaal herdrukt; en dit is hem van niemand qualyk genomen. Hoe heb ik het dan, door dit van hem over te nemen, zo lydig verkerft? Doch ik wil naar de liefde vermoeden, dat zulke ongerymde beriſpingen meer ſpruiten uit onwetendheid, en gebrek van goed oordeel, dan uit quaadwilligheid en hekelzucht. Die geen herſſens van eene vooze raap heeft, ziet wel, dat het oogmerk van myn ſchryven niet is kluchtjes te vertellen; maar de Nederlandſche Spreekwoorden en zegswyzen te verklaaren, tot opheldering onzer taal. Dit konde dikwyls niet geſchieden zonder zulk een inmengzel. Was ook de ſmaak van den Lezer niet zomtyds opgeſcherpt door een zerp-zoet ſauſje, ras zoude hy beu zyn van eene ſtoffe, die menigmaal in zich zelven zo dor en ſchraal is, gelyk

lyk ik ſtraks al zeide. De onzydige en verſtandige Lezer vonniſſe wat gewigt en klem in zodaanige beknibbelingen ſteekt, en of die meer verdienen dan veracht en belacht te worden. Ik beken, zy zyn niet ophalens, veel min wederleggens waardig. Echter doe ik dit, om te toonen hoe wel ik wiſt, dat de gelykenis van den kok, gemeld in de Voorreden van myn eerſte Deel, bewaarheid zoude worden. Ik had deze en diergelyke tegenwerpingen al voorgezien en beandwoord in die Voorreden. Heeft men meer; ik meen in ſtaat te zyn, om wat ik geſchreven heb, dies nood zynde, ook daar tegen lichtelyk te konnen verdedigen, indien de beriſpingen, of de beriſpers, die moeite waardig zyn.

Ik herhaal noch eens, myn hoofdoogmerk was in dit tweede, gelyk ook in 't eerſte Deel, licht toe te brengen aan onze braave Moedertaal. Myn wenſch is, dat myne geringe poogingen kundiger vernuften mogen opwekken, om verder te gaan. Men weet hoe eene aangeſtelde Maatſchappy van geleerde Mannen in Vrankryk, al zedert eenen geruimen tyd haar werk maakt van de Franſche taal te regelen, bediſſelen en polyſten. Verſcheide andere volkeren

zyn

zyn ook daar mede bezig ten opzigte van hunne ſpraak. Ons Nederduitſch behoeft en verdient dat niet minder. Voorzeker als men veele onzer zegswyzen oplettend inziet, men zal daar in al vry wat op te helderen, ja ook te beſnoeyen en vervormen vinden, waar op ſchier niemand acht geeft, om dat men gewoon is dus te ſpreken en te hooren. Maar de meeſte reden is, om dat men niet en weet wat men zegt. Nette ſprekers, en byzonderlyk keurige ſchryvers, behoorden dat gade te ſlaan. Ik heb hier en daar onder de ſpreekwoorden eenige weinige onzer gemeene zegswyzen ter loops getoetſt, tot een ſtaaltje. Die taalkunde en luſt hebben, konnen hunne gedachten over deze en meer andere laten gaan. Veele oogen zien meer, dan twee, en veele handen maken licht werk. Ik konde my hier toe niet meer verledigen, dan in een afgeſnippert bywerk; en meene nu genoeg voor myne taak gedaan te hebben.

Indien naauwkeurige liefhebbers van langer hand optekenden de merkwaardige Spreekwoorden en zegwyzen, die zy hooren, en by goede ſchryvers lezen, zy zouden een grooten voorraad konnen opdoen. De ondervinding echter zal hen

doen zien, dat die by veele Schryvers te vinden zyn als eene naald in een voeder hooi, en dat men wel geheele Folianten zal doorbladeren, zonder'er vyfentwintig aan te treffen. Hier toe zy dan keur van boeken. Maar het dagelyks gebruik in de verkeering zal eenen opmerkenden wel dienſtigſt zyn. Doch zyn oordeel is noodig, om 't kaf van 't graan te ſchiften en ziften. Zulk eene opzaameling van langer hand is door my niet geſchied, dewyl deze bedenking eerſt onlangs, zo wel als myn opſtel over de Spreekwoorden, my in den zin quam, en nu te laat is dat eerſt aan te vangen. Zo de Heer *P. Poeraat*, volgens belofte, zyne t'zamenvergaderde Spreekwoorden, ter vermeerdering der *Bloemlezing* van *J. Gruterus* gelieft het licht te gunnen, (dat my zeer aangenaam zal zyn) dan zullen de liefhebbers zekerlyk een veel grooter getal en verſchot zien. Ik verhaale hier alleen die, welke my voorgekomen zyn, zonder my daar in van ymands hulp of onderrichting te konnen bedienen. Vermits dit tweede ſtuk niet dik is, zoude'er bequaamlyk ſchoon papier, ter aantekening van nieuwgevonden Spreekwoorden, of bedenkingen, achter konnen gevoegt zyn. Op dat

dat het ook een bandje waardig zoude wezen, heeft men de drukletter wat grooter genomen, dan die van 't eerſte Deel.

Dewyl myn voornemen in dit werkje alleen was, den zin der uitdrukkingen in onze Spreekwoorden op 't kortſte aan tewyzen, zoeke men hier geene uitpluizing der zaaken. Hier zyn ook overtollig loofwerk, en pronkkrullen van eenen ſchyn van belezenheid afgelaten, om niet te doen gelyk die prachtig vlag en wimpel van eene vuilnisſchuit laten zwieren, en de koe weitſch opſchikken met eene goude huif. Slechts is hier en daar eene Schriftplaats, die elk nazien kan, aangewezen. Ik heb ook eenige weinige Hoogduitſche en Franſche Spreekwoorden daar in gevlochten, tot een monſtertje van 't geen ik zeide in de Voorreden van 't eerſte Deel, wegens de vergelyking van onze Spreekwoorden met die van andere taalen. Ik weet wel, dat eenige hier gemelde Spreekwoorden in zich zelven genoegzaam klaar zyn; echter heb ik ook die opgehaalt, om den nuttigen inhoud, en'er eenige aanmerking by gevoegt, al ware het maar de vergelyking met eenig ander Spreekwoord. Doch veele andere hebben wel uitlegging noodig.

Deze

VOORREDEN.

Deze Spreekwoorden heb ik alleen tot getallen van vyftig gebragt, en niet geſchikt onder zekere hoofden, als in 't eerſte Deel, om dat my de moeite van deze verwerde haspels ordentlyk in zakken te vlyen niet luſte, en ik dat niet noodig oordeelde, vermits zy haaſt doorkeken, en in de lyſt gevonden konnen worden.

By de verklaarde Spreekwoorden, voeg ik *NATUURLYKE VOORTEKENEN VAN ALLERLEI WEDER.* Ik had dezelve voor veele jaaren in myne jongelingſchap opgegadert, zo uit het geen ik van oude en opmerkende lieden hoorde, als in eenige boeken las. Zedert hebben die als vergeten achter de bank gelegen. Nu dacht my, dat ze niet qualyk by deze Spreekwoorden zouden paſſen, overmits zy beide opmerkingen van 't gemeen zyn; de Voortekenen omtrent natuurlyke, en de Spreekwoorden omtrent borgerlyke zaaken. Zy konnen ook beide hunne nuttigheid hebben. De bygelovige of ongegronde zyn afzonderlyk gemeld, om te doen zien wat grollen men malkanderen in de duiſtere tyden des Pausdoms al wys maakte, of uit den ſpinrok zoog. Om de gelykvormigheid der ſtoffe, heb ik'er iets wegens het weêrglas achter gevoegt. Ein-

Eindelyk is hier de vertaalde *SCHOOL VAN SALERNO*. Ook die heeft lange jaaren by de Voortekenen gelegen, en komt nu te gelyk daar mede voor den dag, om dat die knuppelversjes al dikwys als Spreekwoorden gebruikt worden. Dus voldeed ik ook 't verzoek van eenige goede vrienden. Zo de Heere wil, zal de dichtlievende Lezer uit een Werk van Nederduitſche Poëzy eer lange zien, dat ik myne uitſpanningen ook omtrent gewigtiger voorwerpen beſtede, zo als mede in myne *Gezangen* gebleken is. Meer dingen tot bericht, zo wegens onze Moedertaal in 't gemeen, als van byzondere woorden en oudheden, konnen weetgierige beminnaars van zulke ſtoffen verwachten in 't Vervolg van myne Fakkel. Mogelyk zal dat my ook gelegentheid geven om eens te onderzoeken, met wat grond het ymand geluſt had eenige woorden in die Fakkel onder de plak te brengen.

*****

OP DIT BOEK.

Geen ſpreekwoord, hier gemeld, moet tot een zwygwoord wezen.

Zo 't oor dat niet en wraakt, mag ook het oog dat lezen.

Quaadwilligheid, of nyd, of onkund wett' haar tand:

Ik ſchreef dit dus tot licht der taal van 't Vaderland.

Die niet een lachje kan verdragen,

Zoek' vry in 't huilen zyn behagen.

NEDER-

NEDERDUITSCHE SPREEKWOORDEN.

I. VYFTIG.

(2302) *Niet al te lang op een, zo word je niet dul.*

It is een ſpreekwoord der ouden, 't geen uitdrukt, dat men zich niet ſlechts met eene zaak, of ſtoffe, moet bezig houden, maar dat ook verandering en uitſpanning noodig is, om den verſtompten geeſt weder op te ſcherpen. De groote wereld, moet geduurig veranderingen hebben. Geneſ. 8: 22. De kleine wereld, de menſch, is haar daar in gelyk. Het ſpreekwoord ſpeelt op die door zich te lang op eene plaats om te draayen, duizelig zyn. Om dit te verhoeden, blind men de paarden, die in den rosmolen omloopen. Zo *doet verandering van weiden de koeyen goed*, en *verandering van ſpyze doet wel ſmaaken*. Hoe aangenaam eerſt eenige keurlijke ſpijze mag zyn, brood uitgezondert, eet men eenen tyd lang niet anders, men word daar van wars. Adam ſelfs had in Edens luſthof verſcheidenheid van vruchtboomen. Geneſ. 2: 16. Het grootſte vermaak begint ſtraks te verveelen,

als'er 't nieuwtje af is, en dan word luſt tot laſt. *Voluptates commendat rarior uſus.* De Nederduitſche Spreekwoorden leveren door hunne verſcheidenheid ook zulk eene verandering uit. De herſſenboog kan niet altoos to ernſtige bepeinzingen even ſtyf geſpannen ſtaan. Hiertegen waarſchouwt het ſpreekwoord: *Men moet zich niet gek ſtudeeren.* Doch veele Studenten houden zich buiten dat gevaar. Maar dan plegen ze ook hunne moeders met geen grooten ballaſt van ſchoolwysheid t'huis te komen

(2303) *'t Spreekwoord beduid al wat de lezer wil.*

Dus was een oud ſpreekwoord by de Franſchen: *Le Proverbe ſignifie ce que le lecteur voudra.* Ik ſtem daar geenzins toe van den letterlyken zin. *Verba valent uſu*, de woorden gelden volgens 't gebruik. Men moet die niet folteren en wringen, maar buiten pyn en banden hunne meening laten zeggen. Geliefde het eenen Lezer deze ſpreekwoorden tot allegorien en verbloemde zinnen te ſmeden, dan kan hy ze *in alle vormen gieten*, en *'er met ſpelen als Jan Potagie met zyn muts.* Luſt het ymand dus wakende te droomen, hy kan verſchot van herſſen ſchimmen uitleveren, gelyk die in de wolken, door een bril die hen alleen eigen is, allerlei mannetjes zien. Maar elk die wat weelderig en vruchtbaar in herſſenvonden is, zal met het zelve recht, en mogelijk ruim zo veel grond een gantſch andere *allegorie* verzinnen; en 't geen d'een houd voor een koe, zal d'ander aanzien voor een end vogel. Om dan niemand ongezint te maken, kan men elk zyn breinpopje laten hullen, zo als 't hem beſt gevalt. *Becanus* geeft daar van zoete voorbeelden in de

Goe-

Goden en fabelen der Heidenen: ja in wat niet? Dus vind hy de geloofsgeheimen des Chriſtendoms in den Sterrenhemel, volgens de ſchikking der Sterrekijkers. Naar dien trant legt hy de letteren van 't a, b, c, in hun verband uit als een welgeordent en zinryk gebed. O ſchranderheid? *Quanti eſt ſapere!* Dus heb ik ook een zeer oud gedrukt franſch boek, 't geen handelt van de vorming der kapitale letteren van 't Latynſch A, B, C, door middel van een paſſer. Deze zyn daar in (buiten twyfel niet zonder veel arbeid en ſuffen) geſmeed tot zeldzaame *allegorien*, meeſt behoorende tot de zedenkunde. Niet zelden moet men met verwondering denken, *hoe kreeg* die ſchrijver *het zo krom?* Doch of de eerſte uitvinders van die letteren op iets zodaanigs ooit gedacht hebben, kan men overwegen. Begeeren zulke liefhebbers een ſtaaltje om hun vernuft op te toetzen: ik geef dit oude ſpreekwoord: *De menſch is niet wyzer, dan oud yzer.*

(2304) *'t Is oudmaaknieuw.*

Dat wil zeggen, het oude nieuw gemaakt en vernieuwt, of daar van wat nieuws geflikt. Zo *maakt men van oude ſchoenen nieuwe ſloffen*, en *Jaap de melkboer maakte van een oude halve ſchuit een nieuwe heele beſte kamer.* Dat geſchied heden van veele boekſchryvers, al zyn zy niet vry in 't ſchoelappers gilde, en dus *beunhaazen.* Zegt men dat ook van deze ſpreekwoorden? Ik beken, niet een der zelve is myn eigen maakzel. Alle zyn ze ontleent van 't voorleden of tegenwoordig gebruik. Men vind daar onder mede oude ſleetjes, die hier en daar uit eenen rommelhoek opgeſchommelt zyn: maar men ziet ze op een

gantſch nieuwen leeft geſlagen; waar van ik geen model noch mode voor my had. Dus is ook dit oudmaaknieuw. 't Gaat wel, als men *voor een ouden pot een nieuwen kan koopen.*

2305 *'t Is ouderwets.*

Dat wil zeggen, 't is naar de oude wijze; zo als doe men onder de oude wet leefde. Byzonderlyk paſt men dat toe op fatzoenen in kledinge, enz. Maar wat wet? Speelt dit op het O. T. Heb. 8: 13? Of ziet dit op het ſpreekwoord: *Nieuwe Heeren, nieuwe wetten?* Maar waarom zegt men dus ook niet, *Nieuwerwets?* 't Belieft het gebruik niet dus te ſpreken, maar wel van de *oude*, en *nieuwe mode.* Doch de nieuwe mode heeft doorgaans meerder kracht, dan eenige wet. Indien eene wet gebood zulk eene klederdragt, als de mode invoert, tot zo veele kosten, ongemak, krenking der gezondheid, mismaaking der lichaamen, enz. hoe wederbarſtig zou men daar tegen opſtuiven? Nu volgt men alles, en 't word voor fraai gekeurt, wat de mode is. By voorbeeld, hoe zoude men noch voor korte jaaren gelachen hebben, met een Juffer, wiens gehoepte rok, tot zo veel ballaſt, ſchier eene ſtraat in de breedte beſloeg? Nu zyn zommiger lichaamen nauwelyks evenredig, om klepels in zulke klokken te wezen.

2306 *De nieuwe verbeteren de ouden niet.*

Dit leert de ondervinding dikwyls. De menſchen en zeden verergeren met het droeſſem der tijden. 2 Tim. 3: 1. Des werelds ouderdom komt met veele gebreken.

De

De goude eeuwe is in eene yzere verwiſſelt. Een zinnebeeld zy Nebukadnezars droomgezigt, Dan. 3. De Joden hebben daar van dit ſpreekwoord: *De ezelinne van Rabbi Pinehaz is wyzer dan wy.* Zy voegen'er by: *Zo onze voorouders en grootvaders kinderen van menſchen zyn geweeſt, wy zyn kinderen van ezels.* Dit luid vry wat ezelachtig. Doch wy laten de Joden dus hunnen geſlachtboom opmaken.

Die zich met alle kruiden laat genoegen, krygt terſtond zyn korfje vol. (2307)

Dit zegt men van ymand, wiens gading is al wat hem voorkomt, en die 't alles na zich ſleept, en binnen ſlaat, b. v. alle ſpijze. Dus is 't ook een ſpreekwoord: *Die eet zonder omzien, heeft ſtraks den buik vol.* Hier mede komt over een: *Hy laad het al op zyn kar*, of *drekwagen.* Dus wierd eene gezindheid onder de Menniſten genaamt de *Drekwagen*, om dat zy aannamen zulke die andere uitwierpen. Wilde ook ymand dus onverſchillig met de ſpreekwoorden te werk gaan, wel haaſt zoude hy een groote rommelzoode en mengelmoes opgegadert hebben.

(2308) *Sal, mel, fel, eiſcht het ſchrift wel.*

Dit Spreekwoord wil zeggen, zo een boek behaaglijk zal zyn, moet'er zout, honig, en gal in gevonden worden. Zout is een zinnebeeld van wysheid en ſchranderheid. Ongezouten ſpijze is laf en ſmakeloos. Honig verbeeld zoetheid en aangenaamheid. Gal is bitter. Doch gelyk veele liefhebbers verlekkert zyn op een alſemwyn-

tje, lezen ook veele met vermaak, dat de roskam wat gebruikt word. *Maar wat kok zal kooken naar alle monden?* Dit dede den Roomſchen Dichter zeggen: *Pro captu lectorum habent ſua fata libelli.*

Men laakt een boek, of 't werd geprezen;
Naar dat de ſmaak is van die 't lezen.

In bitterheid ſmaak te hebben, blyve voor die galzuchtig zyn. Ik geef myne toeſtemming en goedkeuring aan dien ſtokregel: *Omne tulit punctum, qui miſcuit utile dulci.*

Die ſchrijver geeft gemeen genoegen,
Die nut met zoet te zaam kan voegen.

(2309) *Daar de bye haaren honig uit zuigt, zuigt de ſpin haar vergift uit.*

De ondervinding bewaarheid dit ſpreekwoord dagelyks. Ook de ſchoonſte en geurigſte bloemen zyn dat onderworpen. Eene koortzige maag bederft ook de gezondſte ſpijzen. Aan eene bittere tong ſmaakt alles bitter, en aan 't geelzuchtig oog ſchynt alles geel. Doch zulke verkeerders zyn ſpinnen, maar geen byen, en al wat zy uit hun vergiftig ingewand rafelen, zyn ſlechts ſpinnewebben. Deze *nemen met de linkerhand, 't geen met de rechterhand gegeven word.* Doch zy ſtellen door misduidingen of beknibbelingen ſlechts hunne quaadwilligheid, of onkunde, ten toon.

(2310) *Hy ſtookt daar zyn tanden meê.*

Dit wil zeggen, hy neemt dat tot eene ſtoffe van beſchimping, verwyt, en qualyk ſpreken. De gelykenis is van een tandſtooker, waar mede men wel tot tydverdrijf

dryf in de tanden peutert. 't Is dan als te ſpelen, en den tyd te korten, met *ymand over de hekel te halen.* Vergelykt Jerem. 24: 9. *Stooken* zal hier *ſteken* zyn, gelyk *geſtoken* is *geſteken.* Men ſteekt den *tandſtoker*, voor tandſteker, in de tanden.

2311 *Taſt niet te diep.*

Bekent is het kluchtvertellingje van den Paap, die door uit begeerlijkheid te diep te taſten, zyne vingeren bevuilde. 't Is ook toepaſſelyk op zulke, die iets te diep willen doorgronden. 't Word wat onbeſchaaft gezegt, maar behelſt echter waarheid: *Die zyn neus over al in wil ſteken, haalt hem'er dikwyls beſtruift uit.*

2312 *Men moet niet al te wys willen zyn.*

Zulke noemt men neuswijze, en die meenen *dat zy de wysheid gepacht hebben.* Vergelykt Job 12: 2. Maar deze zyn *van wysheid zot.* Spreuk. 26: 12. Zeer wel was 't een ſpreekwoord by de Franſchen: *Grande ſcience eſt folie, ſi bon ſens ne la guide.* Groote wetenſchap is gekheid, zo een goed oordeel die niet beſtiert. Zonder dat, heeft men ſlechts pedanten. De Latynen zeiden: *Nullum magnum eſt ingenium ſine mixturæ dementiæ*, geen zo ſchrander vernuft, of daar loopt een ſtreep van zotheid door. Dit wierd van *Feſtus* qualijk toegepaſt, Hand. 26: 24. Doch 't is een wyze raad, die Salomon geeft, Spreuk. 3: 5.

Vroeg ryp, vroeg rot, vroeg wys, vroeg zot. 2313

De ondervinding leert, dat zeer voorbaarige dingen zelden van langen duur zyn. Dit blykt in de veld of boom-

boomgewaſſen, en ook in de vernuften, die voor en boven hunne jaaren verſtand hebben, en als zeldzaamheden in de natuur zyn. Deze plegen of vroeg te ſterven, of ras te verſtompen. Dus is 't ook een ſpreekwoord: *Vroeg hengſt, vroeg guil. Dat haaſt word, ontword haaſt. Alles moet zynen tyd hebben.*

(2314) *Goede waare pryſt zich zelve.*

Dit drukken de Latynen dus uit: *Vino vendibili non opus eſt hedera*, goede wyn behoeft geen' eiloofkrans. Dus is 't ook een ſpreekwoord: *Goede waar wenkt de koopers*, en *Goede waar vind altyd haaren koopman.* Ja! *Goede waar krygt vyanden geld.* 't Krachtigſt getuigenis is, als de werken, of de zaak zelf, ſpreeken. Ziet Spreuk. 31: 31.

(2315) *Schoon voorgedaan, is half verkocht.*

Dat is, iets behaaglyk voor te ſtellen, wekt den luſt op. *'t Beſte brood legt men op 't venſter. Die zyn huis verkoopen wil, ſchildert den gevel.* Hier van bedienen zich tot bedrog, die hunne ſlechte waaren weten op te pronken, en een verwtje te geven. Ook daar door is waarheid: *Elk is een dief in zyn neering.*

(2316) *Hy pronkt met een anders vederen.*

Dit zegt men van ymand, die mooi is, met het geene hy andere ontpluimt heeft, en dat uitgeeft voor het zyne. Bekent is de kraai van Æſopus. O hoe paddenaakt zouden veele boekſchryvers en redenaars ſtaan, indien elk, wiens ontkaapten lap zy tot hunnen bedelaars mantel

mantel onaardig en onbeſchaamdelyk t'zamengeflikt hadden, dien weder t'huis nam.

(2317) *Ymand roskammen.*

Dat is, hem ruwelijk handelen. 't Is ontleent van de paarden, welke men met eene yzere roskam niet zachtjes ſtreelt. Maar dus zyn ook wel menſchen geroskamt, en daar door vel en vleeſch afgeſcheurt, als onder anderen de vermaarde Joodſche Rabbi *Akiba*, die den bedrieger *Barcochab* voor den Meſſias had uitgeroepen. *Dat gaat* dan *door vel en vleeſch.* Daar van is verkort, *Ymand afroſſen*, voor *afroskammen*; doch hier toe word meeſt eene kam van eikenhout of rotting gebezigt.

(2318) *Hy is braaf gekamt.*

Dat zegt men van ymand, die braaf doorgeſtreken en bekeven is. Zulke worden met de *geroskamde* al meeſt *op eene kam geſchoren.* Dit ſpreekwoord ſpeelt op de kam, die de hekelſters tot het vlas gebruiken. Een ander ſpreekwoord zegt: *'t Is quaad kammen, daar geen hair is.* Maar *doorſtryken* ziet op het halen door de hekeltanden. Dus zegt men ook: *Ymand doorhalen, en over halen.*

Zachte meeſters maken ſtinkende wonden. (2319)

Een geneesmeeſter, die de wonden en zeeren door ſcherpe middelen, als 't noodig is, niet zuivert, maakt dat ze vervuilen en inkankeren. Zo word *de kat in de kelder gemeeſtert.* Hier aan is hy gelyk, die de zielgebreken *tapzalft*. en al te zacht behandelt: gelyk Eli zyne Zoonen, 1 Sam. 3: 13. Ziet Jeſ. 30: 10. en Ezech. 13: 10 —. Zo *geeſſelt men met een voſſenſtert.*

(2320) *De fyne ſchaaf moet'er noch over gaan.*

Dat zegt men van eenig werk, 't geen noch ruwigheid heeft, en waar aan de laatſte hand ter nette voltooying en polyſting noch te leggen is. Dit word by gelykenis van de timmerbank tot andere dingen overgebragt. Dus zegt men ook, *Het heeft de vyl noodig*, gelyk de Latynen: *Limam deſiderat.*

(2321) *Men moet de vloer niet met de vuiligheid uitvagen.*

Dit wil zeggen, dat men zulk eene uitzuivering van het verwerpelijke niet moet doen, dat ook het goede word weggeſmeten. Dus zeiden de Hoogduitſchen, *men moet het kind niet uitgieten met het bad*, t. w. waar in het afgewaſſchen is. En de Franſchen: *Liever moet men 't kind een beſnotten neus laten, dan dien mede af te trekken.*

(2322) *'t Verſtand komt niet voor de jaaren.*

'T Is wat zeldzaams, en gemeenlyk van geen langen duur, (als even gezegt is) wanneer kinderen boven hunne jaaren wys zyn. 't Verſtand groeit met de jaaren, dat zelf in onzen Zaligmaker bleek, Luk. 2: 40, 52. Dus ſpreekt ook Paulus 1 Kor. 13: 11 —. Doch gelijk het verſtand met de jaaren waſt, zo pleegt het ook daar mede weder af te nemen. *Senes bis pueri.* Oude lieden zyn tweemaal kinderen.

(2323) *Hy heeft een ton vol kennis; maar de bodem is'er uit.*

Dit zegt men ſchertzende van eenen verwaanden weet-

niet

niet: gelijk, *Hy heeft een goed verſtand; maar 't zit wat diep. Magnam habet ſcientiam, ſed non vult ex.* Wie zal ontkennen, dat zulke diepzinnig zyn? Zo gelijkt ook zommiger beurs wel eene bodemlooze mande. Ziet Hag. 1: 6.

2324 *Daar ſteken veel ezels in eenen vos alleen.*

Dat wil zeggen, in eenen vos is meerder loosheid, dan in veele ezels te zamen. Dit paſt men toe op menſchen. Zo zeide Sylla, dat *in Julius Cæſar veele Mariuſſen ſtaken.* Hier aan is in zin niet ongelyk: *D'een is wyzer in zyn pink, dan d'ander in zyn gantſche lyf.*

Hoe erg de aapen zyn, zy konnen de voſſen niet
2325 *bedriegen.*

Zo vind men nog ſchalk, boven ſchalk. Echter de vos en kraan bedrogen malkanderen, elk op hun beurt. Maar *die een' boer wil bedriegen, moet een' boer mede brengen.*

Men vind de voſſen, of haar vel, tot den peltier. 2326

Dat wil zeggen, hoe argliſtig en ſchalk de vos is, hy word eindelyk gevangen, en moet zyne huid aan den bontwerker laten. *Het quaad loont ten laatſten zynen meeſter. Daar komt wel een oude rat in de val.*

2327 *Een zot ſpreekt wel een wys woord.*

Dat is 't geen de Latynſche Dichter zegt: *Quandoque eſt olitor verba opportuna locutus.* Maar een wyze ſpreekt ook wel een zot woord. Jak. 3: 2. 't Gaat dan niet

altyd vaſt, 't geen die wysgeer tot eenen zwygenden jongeling zeide: *Spreek, op dat ik u zie.*

(2328) *'t Is zo zot, dat het quylt.*

Dat wil zeggen, 't is zo dwaas, als of het voortquam van een ſimpel menſch, die in een kakſtoel zit met een quylbab, waar op zyn zever loopt.

(2329) *De koot ſtooft, of ſchyt.*

Men weet, dat de kootjongens dus gewoon zyn te ſpreken. *Stooven* drukt uit, voor over liggen: en ſch.... dat die geſtalte hen niet behaagt. Ziet de Fakkel in *Stuiven*, en *Schyten*. Bekent is 't ſpreekwoord: *Hebje gekoot, of zulje noch kooten? Men moet* doch *eens een paar narrenſchoenen verſlyten. Daar moet voor, of na gemalt zyn.* Doch *beter jong gemalt, als oud.*

(2330) *Hoe ouder, hoe zotter.*

De ouderdom behoorde wysheid toe te brengen, door de jaaren. Job 12:12, en 32: 7. Maar niets minder is by veele ouden, die verſlaaft zyn aan de begeerlykheden der jeugd. 2 Tim. 2: 22. Van zulke zegt men: *Een oud jager hoort noch graag van de weyery, en een oud wagenaar het klappen van de zweep.* Zulke verlaten de zonden niet, maar de zonden hen. Ja zy gaan daar in wel jongen te boven. Dan is 't: *Daar gaat geen mal boven oud mal.* 't Was een oud ſpreekwoord: *Hoe ouder, hoe zotter Brabander. Hoe ouder, hoe botter Hollander.* Maar dit is ook in andere geweſten wel waarheid. *De jeugd wil er uit zei Besje, en zy reed op een bezemſtok.* De Hoogduitſchen

ſehen hebben dit ſpreekwoord: *Ein geil alt weib iſt des tods faſtnachtſpiel.* Een geil oud wyf is des doods vaſtelavondſpel. Ik heb gezien een aardig geval van een oud Besje van 72 jaaren, 't geen zo ryk was, dat ze van den armen onderhouden moeſt worden. De broodkruimen ſtaken haar zoodanig tot wellust, dat zy zich verloofde aan eenen ſchaapherders jongen van 18 jaaren. De Kerkenraad weigerde deze zo ongelyke bruidegom en bruid in huwelyks ondertrouw op te nemen, en voegde by de redenen noch deze bedreiging, dat ze de hand van haar zouden aftrekken. Maar zo ſterk was de liefdedrang, dat zy tot andwoord gaf: *Laat gy lieden my niet trouwen, zo zal ik voor hoer achter 't land moeten loopen.* Om dit dan voorzigtig te verhoeden, wierd de echtknoop van deze twee gelieven wettig gelegt. Doch het duurde maar omtrent 14 dagen, wanneer deze gemaal en gemaalin weder van malkanderen liepen.

Je bent zo plat niet, als een mannetjes duit. (2331)

Dit is een boertige uitdrukking, dat *ymand zyn weetje wel weet.* Een *platter* is een botmuil, een dommerik, een weetniet. De gelykenis van een mannetjes duit word'er by gevoegt om te lachen. Het ſpeelt op die oude duiten, waar op een mans hoofd met een klapmuts gemunt was.

Die geen houten neus heeft, kan dat wel rieken. (2332)

Dit wil zeggen, die niet ſlecht is, kan dat wel merken. Ik heb eenen man gekent met een houten neus, vaſt gemaakt met een yzerdraadje achter zyn ooren, die derhalven

ven den fynſten reuk niet had, gelyk die verſnotert zyn. Zo voelt die een houten voet heeft, niet waar hem de ſchoe wringt, noch wanneer ymand hem op den teen treed. Maar paſt geen houten gevel voor een berderen bakhuis?

2333 *Men kän dat met een half oog wel zien.*

Dat zegt men van iets, dat lichtelyk te merken is, zo dat men zyn oog niet wyd behoeft open te ſperren. Anders, *plus vident oculi quam oculus*, twee oogen zien meer dan een. *Maar in 't land der blinden is Een-oog Koning.* Dus zyn'er, *die wel konnen zien, door een eiken plank, daar een gat in is*, en *zo wel by donker, als zonder licht.*

2334 *Een zeer oog kan 't licht niet verdragen.*

Dat is, het verdorven oog van 't vleeſchelyk verſtand, lyd het licht der goddelyke waarheid en heiligheid niet. Joh. 3 : 19, 20. Zo *vreeſt ook een ſchurft hoofd de kam. Schurft is licht geraakt.* Om die reden is de waarheid by veele niet welkom. Wat doen nachtuilen in de zon?

2335 *Den verſtandigen is haaſt genoeg gezegt.*

Dat is 't geen de Latynen zeggen: *Sapienti dictum ſat eſt.* En de Franſchen: *Un bon entendeur ne faut qu' un demy parole*, een goed verſtaander behoeft maar een half woord.

Speel dat liever op de ruispyp, dan kan niemand
2336 *van de boeren het verſtaan.*

Dat wil zeggen, denk dat liever, dan dat gy 't ſpreekt, *hou dat tuſſchen uw tanden. Gedachten*, zegt men, *zijn tol-vry*,

vry, hoed u voor 't klappen. 't Is beter gezwegen, dan van ſpreken hinder gekregen. 't Gaat te grof, als *de boeren het merken.* De gek bevond'er zich niet wel by, wanneer hy zo hard dacht; dat zyn heer het hoorde, en hy'er klop om kreeg. Om die reden *ſloeg hy* daar na *knipjes in den aaszak.* Het ſpelen van een deuntje op eene ruispyp, zal den hoorder van 't liedje zelf niet veel doen naklappen. 't Is dan: *Numeros memini, ſi verba tenerem.* Ik ken het wysje; wiſt ik de woorden van 't deuntje.

2337 *Men moet jokken zonder zeer doen.*

Naamelyk op dat het geen ernſt, en *katjesſpel* worde. Ziet Spreuk. 26: 19. *Te hard ſnuiten doet den neus bloeden.* Hier geld: *Speelt'er meê, maar breekt het niet. Als 't ſpel op zyn beſt is, moet men'er uitſcheiden.*

2338 *'t Moet eene wyze hand zyn, die zotten wel zal ſcheeren.*

Zekerlyk daar is verſtand vereiſcht, om grillige narren den baard wel te poetzen, en de knevels naar hunnen zin te zetten. Een ander ſpreekwoord zegt: *Steekt geenen zot uw' vinger in den mond. Met zotten is 't quaad boerten,* want zy verſtaan dikwyls geen jok. Laat dan de gekken malkanderen ſcheeren. *Veldſcheerders ſcheeren alle even vuil.* Andere *ſcheeren alle over eene kam.* En men *ſcheert malkanderen* wel *zonder barbier.* Zo geſchied van *droogſcheerders,* aan die in hunnen winkel komen. Daar zyn dan *drooge bokkingen* goed koop.

Men

2339 *Men zal hem van dat zelve laken een rok en broek maken.*

Dit wil zeggen, men zal hem op die zelve wyze handelen en vergelden. Doch dan pleegt'er noch ſtofs genoeg over te ſchieten, 't zy uit de lengte, of uit de breedte, om'er een narrenkovel van te maken; ja noch wel een wambuis toe.

2340 *Hy is zo hairig, als elft in den Mey.*

In den Mei heeft die viſch de meeſte kleine graatjes, die als hairtjes, en moeyelyk aan den eeter zyn. Dit word, met ſpeling op de dubbelzinnigheid, toegepaſt op twiſtgierige en krakeelzuchtige menſchen: want *haar*, *hader*, is in de oude taal, en noch by de Hoogduitſchen, te zeggen twiſt. Hier van heet men zulke krygelkoppen *haarzakken*, als ſtekende vol van dat haar. Ziet de Fakkel, bladz. 126. Van zulk eenen zegt men ook: *Hy is vol haaken en oogen.*

2341 *Hy heeft zyn hoofd vol ſpinnewebben.*

Dat is, vol ydele herſſenſchimmen, die zulk een uit zyn grillig brein ſpint en weeft; en die van eenen vernuftigen zo licht als ſpinnewebben konnen weggevaagt worden. Dus is ook eene beurs ſlecht geſtelt, wanneer die voor Dukaaten met ſpinnewebben gevult is Doch Lysje Snaps *mond* loopt geen gevaar, dat'er *ſpinrach voor zal groeyen.* Niet ongelyk hier aan is het ſpreekwoord: *Hy heeft zyn hoofd vol muizenneſten.* Doch dat ziet op groote inbeeldingen, of ydele zwaarhoofdigheid en bekommeringen. Dan pleegt'er voor een olifant een mus-

je

je gebaart te worden. Doch tegen zulke muizen is nieskruid dienſtig, *Helleboro opus.*

(2342) *'t Hoofd rookt my daar van.*

Dat zegt men van iets, 't geen ymand veel herſſenbezigheid verſchaft heeft. Arbeiden doet warm zyn, en zweeten, door uitwaaſſeming. Dus veroorzaakt het een fynen rook, gelyk de adem. Zo zegt men ook, *Daar 't rookt, is 't warm*; en men ſpreekt van *ymand 't hoofd warm te maken*, door 't vuur van gramſchap daar in te doen opſtygen. Ik twyfel dan niet, of in het ſpreekwoord word geſpeelt op de vervlieging der geeſten, en uitdampingen des hoofds, door herſſenwerk, dat hoofdbreken koſt.

(2343) *Breek daar uw hoofd niet meê.*

Dat is, vermoeit uwe herſſenen daar door niet. Zo zegt men ook: *'t Koſt veel hoofdbreken. 't Is hoofdbrekens werk*, en, *Breek my den kop niet. Breken* is ook verzwakt worden. Dus breken ongemak en ouderdom ymand. Maar daar zyn'er ook, van welken men zegt: *Men zou eer een' moker breken, dan zynen kop.* Tegen zulk eenen luſt my niet te hardebollen. *Twee harde ſteenen maalen geen goed meel.*

(2344) *Zyn zinnekens ſpelen ſchuilewink.*

Dat is, *hy is niet wel met het hoofd bewaart, daar zyn 'er vyf van huis, hy heeft zyne vyf zinnen alle drie niet wel, zyn herſſens zyn op hol. Hy heeft den wortel der wysheid verloren. Schuilewink* is ſchuilwinkel. De kinderen ſpelen dat, wanneer zy zich in hoeken en winkels voor mal-

kanderen verſteken. Op zulk eene wyze zegt men ook, als de geheugenis iets niet wil erinneren : *Myn memory ſpeelt my parten.*

2345 *'t Heeft rym noch reden.*

Het zelve zegt men dus: *'t Is ongerymt, 't hangt noch 't kleeft, het heeft geen ſlot noch reden*, het paſt noch voegt niet. Uit dit ſpreekwoord kan men afnemen, in wat hoogachting de rymkonſt by de ouden was. Ziet de Fakkel, bladz. 260. in *Ongerymt*. De aaloude Deenen plagten de beſte rymdichters tot hunne Koningen te kiezen. Doch nu *gaat die konſt om brood*, als blykt in de liedjeszangers langs de ſtraaten.

2346 *Hy heeft letters gegeten.*

Dus beſchryft men ymand, die veel gelezen, en wel geſtudeert heeft, een man van letteren, een geletterde, die het gehoorde en gelezene zich eigen heeft gemaakt, en daar van gevoed is. Vergelykt Jer. 15 : 16. 1 Tim. 4 : 6. Heb. 5 : 12. De *Latynen* noemen dat, *in ſuccum & ſanguinem convertere.* Zy heeten zulk eenen, *Helluo librorum*, een *boekwolf*, of *boekworm*. Men zegt ook boertende van een' geleerd' man, *hy heeft darmen in den kop*, voor hy heeft geoeffende herſſens in 't hoofd.

2347 *Hy oordeelt daar van, gelyk een blinde van de koleuren.*

Dat paſt men toe op ymand, die vonnis velt van iets, 't geen hy gantſch niet verſtaat. Verwen zyn de uitwerking van het licht, en vereiſchen dat, om die te onderſcheiden

ſcheiden. Daar om *zyn des nachts alle katten graauw*. Ik heb echter een blindgeborenen geweten, die de verwen wiſt te onderkennen by den taſt, en wel zo nauwkeurig, dat hy zelden feilde. Deze was ook byzonder ſnedig in 't ſpelen met de kaart. Insgelyks wiſt hy vaardig te onderkennen, wie de mooiſte in een gezelſchap van Juffrouwen was, als hy de hand maar eens over de aangezichten mogt ſtryken. Nochtans van hem bleef ook waarheid: *Wat doet de blinde met het ſpiegel?*. 't Is het lot van een ſchryver of ſpreker, dat hy het oordeel en de zinnelykheid van zyne lezers of toehoorders onderworpen is. Elk vonniſt naar zyn begryp, vooroordeel, en drift. De onwetendſte zyn gewoonlyk de voorbaarigſte, gelyk zy de ongegrondſte zyn. Dus is dikwyls het pryzen van den eenen, en 't laken van den anderen, even belachenswaardig. *Schoemaker blyf by uw leeſt.*

2348 *Lukas ſchryft daar niet van.*

Dat wil zeggen, 't is geen Euangeli, men behoeft dat niet te gelooven voor eene ontwyfelbaare waarheid. Vergelykt hier mede het ſpreekwoord: *'t Is niet ſecundum Lucam*, in 't 1 Deel, bladz. 8.

Hy heeft zich een knol laten wys maken. 2349

Dat wil zeggen, *hy heeft zich een leugen op de mouw laten ſpelden.* Dit behoort tot het ſpreekwoord: *Hy heeft zich knollen voor citroenen laten verkoopen. Hy heeft zich een leugen in de hand laten duwen.* Maar waarom zegt men: *Hy heeft het verknolt*, voor verkerft, verhoetelt, verdorven?

(2350) *Ymand iets diets maken.*

Dat is het zelve met iets wys maken, voor doen gefooven. *Diets* was in de oude taal Duitſch. Ziet de Fakkel bladz. 74, in *Duitſchen*. *Diets maken* is het zo doen bevatten, bedieden. 't Is dan zo veel als duitſch maken, verduitſchen, zo dat men 't verſtaat. Zo is *wys maken* doen weten, verſtaan, begrypen. Dus zegt men van ymand die een dom begryp heeft: *Ik kan hem dat niet wys maken.* Maar 't word ook gebruikt voor ymand een leugen op de mouw ſpelden. Ziet ook de Fakkel bladz. 447 in *Wys*.

(2351) *'t Zyn ollen.*

Dat is, 't zyn beuzelpraatjes. Is *ollen* de romp van *grollen*, of *knollen*, daar 't hoofd afgekapt is? Immers 't is evenveel, of men ymand *ollen*, of *grollen*, of *knollen* wys maakt. Maar vermits men eertyds *oud* noemde, *old*, zo gis ik, dat *ollen* wil zeggen *olden*, voor oude beuzelvertellingen, oude wyvenklap, oude ſpinrokpraatjes van *den olden Hillebrand*.

NEDERDUITSCHE SPREEKWOORDEN.

II. VYFTIG.

2352 *Wat gaat'er al om in de brouwery van de wereld?*

IK twyfel niet, of dit Spreekwoord is boertende genomen van eene brouwery, daar de wereld uithing. De oude zeiden: *'t Is wonder wat Adams kinderen al brouwen.* De wereld is waarlyk eene brouwery, waar in veel *gebrui*, dat is te zeggen *gebrouw* (ziet de Fakkel, bladz. 51. in *Brouwen*) geſchied. Men *brouwt* daar veel *quaad*, waar toe de Duivel den ketel ſtookt; en dikwyls word'er *in de aſch gebrouwen.* Dus *gaat'er al meer om, dan de molen.* De oude zeiden: *Sluipende verkens eeten Duivels draf.* Van ymand die zich in den omgang met de menſchen naar alles weet te ſchikken, zegt men: *Hy verſtaat zyn wereld wel.* Zulke zullen wel *door de wereld komen.*

2353 *Ik kan dat niet heffen, noch leggen.*

Dit is in zin niet ongelyk aan het voorgaande. 't Beduid ik kan daar van geene bevatting maken, *ik kan dat niet opkrygen*, of *verduwen*, ik weet daar geenen raad mede. Zo is 't met hem, die *den wolf by de ooren heeft, en niet weet, hoe hy hem vaſt houden, of los laten zal.*

2354 *Gy moet aan dien zak niet heffen.*

Dat is, gy moet daar aan niet tillen, gy moet de han-

den daar van afhouden, dat zoude u te zwaar zyn. *Laat liggen dat hachtje. Brand uw handen niet.* Dit paſt ook op heet yzer, en molenſteenen. Het zelve is: *Trek aan dat touwtje niet.*

2355 *De zwaarſte laſt is achterlaſt.*

Dit ſpreekwoord kan wel ſchynen te ſpelen op dat andere: *Het einde moet den laſt dragen.* Maar 't heeft ook zyne waarheid in den buiklaſt van de verteerde koſten, dien geen mans kracht dragen kan, en andere konnen hem daar in niet helpen, noch dat voor hem doen.

2356 *Veele handen maken licht werk; maar zyn de Droes in de Schotel.*

Een gemeene laſt, daar elk de handen aan ſlaat, *word licht gedragen.* Zo word een zwaar heiblok gemakkelyk opgehyſt. Doch daar van bedankt zich niet zeer, die *veel handen op zyn hoofd krygt.* Als veele handen *gryp grap ſpelen*, werd de ſchotel ras uitgeledigt. Men hoort zomtyds van den gaſtheer deze noodiging, als de ſpyze opgediſcht is: *Taſt toe; maar op myn hoofd niet.* 't Komt dan te pas voor die niet mede by den bak konnen, te roepen, land! Doch *een hongerige buik heeft geen ooren.*

2357 *Men moet zacht gaan, en verre zien.*

Zekerlyk die dat doen, zullen wel door de wereld geraken. Dit zacht gaan, is zich niet te overhaaſten, maar zyne zaaken met bezadigtheid en tyd uit te voeren. De oude zeiden: *Die gaan, komen'er eer, dan die loopen.*

Al

Al te ras brak den hals. Maar 't verre zien beſchryft voorzigtigheid, waar door ymand *oogen in 't hoofd heeft*, en *verder ziet, dan zyn neus lang is.* Spreuk 22 : 3. 't Waren ook Spreekwoorden der ouden: *Snellen raad doet zelden baat. 't Zyn goede ſpillekens, die zacht draayen, en lang loopen.*

By den wal langs vaart men zekerſt. (2358)

Zulke zyn de gevaaren der diepte niet onderworpen, en dicht by land. Dit word toegepaſt, om niet te ſtout in 't wagen te zyn, maar de veiligſte zyde te kiezen.

Houd het ſchip midden waters. (2359)

Dat wil zeggen, *recht door zee.* In 't midden is de diepte. Op den ſtrand raakt men lichtelyk vaſt. 't Kan ook zinſpelen op 't houden van de middelmaat.

Gedeelt vuur brand qualyk. (2360)

Met waarheid zeggen de Latynen: *Vis unita fortior*, te zamen gevoegde kracht is ſterker. 't Is de zinſpreuk der zeven vereenigde Nederlandſche pylen, ontleent van Saluſtius: *Concordia res parvæ creſcunt, diſcordia maximæ dilabuntur. Eendragt maakt magt. Tweedragt breekt kracht. Divide et impera.*

Een goed huishouder moet zorgen voor B. B. B. B. (2361)

Verſtaat door deze vier B. Brood, Boter, Bier, Brand. Doch dan zal'er noch al wat meer gebrek zyn. Om dat te vervullen is noodig een vyfde B. naamelyk een Beurs met geld. Daar van zeiden de oude: *Vergeet vry alles, maar vergeet uw borſe niet. Voor geld*, zegt het ſpreekwoord, *koopt men de boter.* Dog *'t huishouden koſt vee.*

Berouw-

(2362) *'t Berouwde nooit man, dat hy turfde voor Sint Jan.*

Dit ſpreekwoord is ontſtaan uit de ondervinding, dewyl men zich dan gemeenlyk van den beſten en droogſten turf, voor den minſten prys, kan voorzien.

(2363) *Geoogt brood, en blinde kaas.*

't Wil zeggen, brood dat wel gerezen, en dus vol oogen is, acht men voor 't beſte: maar in kaas is 't het tegendeel. De Franſchen zeiden: *Pain Argus, & bien œillé, Fromage Taupe, & aveuglé.* Op die zelve wyze: *Pain leger, peſant fromage, prend tousjours, ſi tu es ſage.* Doch *eens gedronken is geen kaas gegeten.* De oude zeiden ook: *Groen hout, heet brood, en nieuwe wyn, kan voor 't huis niet dienſtig zyn.*

(2364) *Brood van een' dag, meel van een Maand, wyn van een jaar.*

Deze worden als beſt geprezen. Zo mede: *Een ei van een uur, vleeſch van een jaar, en viſch die tien jaaren oud is.* Zo zeggen de lekkertongen, en die op hunne gezondheid leven. Zy voegen'er by: *De Hoenderbouten zyn 't beſt, als de vlerken gegeten zyn.* 't Is ook een ſpreekwoord der Franſchen: *De vlerken van de Patrys, de bouten van den Kapoen, de ſteert van den Viſch, en 't hoft van den Zalm. Lange witte Eyeren zyn de beſte*, zegt men. Maar eene hongerige maag onderzoekt dat zo nauw niet.

(2365) *Den gezonden is alles gezond.*

Een gezonde maag weet van alle eetbaare ſpyzen goed voedzel te bereiden; daar een quaade maag ook de beſte ver-

verderft. Die meeſt op de gezondheid leven, zyn dikwyls minſt gezond, *Medicè vivere, eſt miſerè vivere.* De ouden zeiden,

Zy die hun billen
Gewennen tot pillen,
Hun neuzen tot brillen,
Die mogen wel ſtillen
Hun malle grillen,
Ten zy zy willen
Hun leven ſpillen.

In zieken gaat het anders: *want ſpek is goed voor een Weſtfaling; maar niet voor een Engelſchman, die de koorts heeft,* volgens de wyze opmerking van dien ervaren Doctor.

(2366) *Bitter in den mond, is 't hert gezond.*

Het wil zeggen, 't geen onaangenaam is voor de tong, pleegt voor de gezondheid heilzaamſt te zyn. Zelden zyn Doctors drankjens naar den ſmaak van kinderen en zoetekaauwen. Zulke houden meer van ſuikergebak, zoete koek, en vygen. Doch ſuiker verandert ligtelyk in gal. Dit ſpreekwoord paſt in 't geeſtelyke op kruis, dat heilig bitter is. Heb. 12: 11.

(2367) *'t Is wyn van een oor.*

Dat is, dien de proever voor goed en ſmaakelyk keurt; door 't hoofd op eene zyde te buigen, tot een teeken dat het is EST. Maar wyn van twee ooren is, wanneer de drinker 't hooft ſchud, en dus met deze gebeerde betuigt, dat is hy niet. *'t Is ſchrapt den darm.*

(2368) *'t Is een Engelsman.*

Dat zegt men ſchertzende van een ſteert, of kant wyn. Men heet een Engelsman ſchimpende een ſteertman. Ziet de reden in 't I. Deel, Bladz. 213. over 't ſpreekwoord, *'t is een Steertman.* Boertig heet men ook zulken wyn, *een Steertman*, en dus word daar een Engelsman uit. Hier van verſchilt niet veel, *wyn van alle kanten.*

(2369) *Men kan wel een keiſteen kooken, dat het ſop goed is.*

Dit word aardig gezegt, om uit de drukken, dat men van alles wel wat kan toemaken, als men daar aan geen koſten ſpaart. Maar dikwyls is *de kool het ſop niet waardig.* Zekerlyk een aangenaame ſaus maakt een geringe ſpyze ſmaakelyk: gelyk een bevallige ſtyl een boek, wiens ſtoffe in zich zelven ſchraal en dor is. Doch ezels houden 't met diſtelen, en 't verken met draf.

(2370) *Met den minſten koſt houd men langſt huis.*

Koſt kan ſpyze, en ook koopprys betekenen. Hier komt het voor in de laatſten zin; hoewel ook op de dubbelzinnigheid geſpeelt word. Overdaad en verquiſting maakt heeren van *Kortryk*, en doet ras *met de noorder zon verhuizen*: maar *ſpaarzaamheid is een groote rente.* Zo kan men *eeten, dat men eetende blyft. Teering zy naar neering, ſtrek naar dek.*

(2371) *Daar gaat geen rei voor eeten.*

Een rei is een gezelſchap van zulke die danſſen en zingen, waar op zommige zeer verbit zyn. Maar een uitge-

gehongerde buik heeft geen ooren naar pyp of vedel, maar alleen naar 't gerammel der ſchotelen en tafelborden, tot den tandendans van Gerrit, (Ziet het ſpreekwoord, *'t is klaas, klaas*, in 't I. Deel, Bladz 108.) daar zy wel een glazen fluit vol goeden wyn wil by hebben. De ouden zeiden niet buiten waarheid: *Men moet eeten, al waren alle boomen galgen.* Een zegswoord der Franſchen is: *Een dag zonder eeten, is de langſte in't jaar.* Doch men leve niet om te eeten, maar eete om te leven.

2372 *Honger leert ranken.*

Dat is, bedriegeryen, ſlinkſche ſtreeken. 't Is waar, dat honger en armoede dikwyls de moeder van konſten en nuttige uitvindingen zyn geweeſt: maar menige worden daar door tot quaade vonden en handelingen aangedreven, Spreuk. 30: 9. *Armoede zoekt liſt, daar de ryke niet van en wiſt.* Daar zyn'er egter, die zo ligtelyk voor geen hongersnood te vreezen hebben, volgens dat oud ſpreekwoord: *Een Bagynen Pater, een viſſchers kater, en molenaars haan, als deze drie van honger ſterven, dan zal de wereld vergaan.* Hier mede ſtemde over een: *Alle ding zal blyven als 't was, 't Bagynken zal ſpinnen vlas, en Paterken drinken uit het groote glas.*

2373 *Kalk en ſteen metzelt wel.*

Het een vereiſt ook het ander tot een goed gebouw. Dit word toegepaſt op eeten en drinken, dat zamengevoegt moet zyn, om onzen aardſchen tabernakel ſtaande te houden. Dus hoort men wel van *eerſt een goeden dam te leggen. Eeten en drinken houd ziel en lichaam aan malkanderen.*

deren. Een *muizen maaltyd* alleen zoude te droog zyn. *Meugeveel* houd meeſt van veel eeten, en niet weinig drinken. *Dan ſchimmelen*, zeggen zulke, *de brokken in de maag niet.* Zy hebben zin in dat oude ſpreekwoord: *Kort benedicite, lang gratias*, dat is, een korten zegen, en laate dankzegging, of *een kort gebed, en lange maaltyd.*

2374 *Wat meent gy te eeten? gebraden prikken?*

Dat zegt men tot eenen kankaatigen lekkerbek, die men niets te dank kan opdiſſen, en die van alles met een ſcheeven mond zegt, dat mag ik niet. Waarom het ſpreekwoord juiſt *gebraden prikken* uitkipt, weet ik niet. Men zegt ook: *Of gy den droes mogt, wie zou hem u kooken?* Maar *moogt gy't niet, zet het zeven voeten van u, dan hindert u de reuk niet. Die't niet mag, biede het goeden dag.*

2375 *'t Is naar zynen tand niet.*

De meening is, dat ſmaakt hem niet, *hy wil daar geen mond aan ſteken*: hy ſlaat daar niet graag zynen tand in. *Hy eet dat met lange tanden.* Ziet het Spreekwoord, *'t Is een lekkertand*, in't I. Deel, Bladz 218. Maar zulke tanden moet men uittrekken.

2376 *Wat zal men u kooken? Knollen met zeeſpek?*

Dit zegt men tot vieze kieskaauwers. Is dat zeeſpek uit den rug van een walviſch geſneden, dan moeten die knollen, om dat traanſmaakje zo geheel liefelyk van geur niet zyn. Doch zulke gaſten zyn dat onthaal waardig. Men ſchryft echter van de volkeren in't afgelegen kille Noorden, dat ſpek van walviſſchen en zeehonden by hen lek-

lekkerny is; en als zy recht goed' cier maken, drinken zy'er goede teugen walviſchtraan op, waar in zy meer ſmaak vinden, dan in bier of wyn. Doch *elk zyn meugje. De ſmaak laat zich niet betwiſten.* In de verſcheidenheid van ſmaaken blykt de wysheid van den goedertieren Schepper. Waren alle menſchen altoos even beluſt op eene ſoort van ſpijze, hoe raar, hoe duur zoude die moeten worden? Waar bleef men dan met de andere? Nu word alles met ſmaak en luſt genuttigt. Zo heeft God den menſchen ook eene liefde tot hun vaderland ingeſchapen, op dat alle geweſten bewoont zouden zyn. By voorbeeld, hoe koud en onvruchtbaar het barre Groenland is, de inboorlingen hebben daar toe zulk eene driftige zucht, dat zy nergens elders aarden noch duuren konnen, en andere landen ſtraks moede zyn. Zo verſcheiden zyn ook de zinnelykheden omtrent huwelyken, ſtudien, ambachten, enz. Dus *heeft de een zin in de moeder, en de ander in de dochter:* waar door elk zyne gading krijgt. Doch wat de gewoonte op den ſmaak vermag, kan men zien in die eerſt tabak of koffi leeren drinken. Doch de honger heeft daar in het grootſte vermogen. Spreuk. 27: 7. Men zoude eens eene proef konnen nemen aan zulke meugnieten.

2377 *Ik heb dat beu gegeten.*

Dat zegt men van ſpijze, waar van men door dikwylste nuttigen afkeerig en wars is. Dus zegt men ook: *Ik ben daar beu van.* Maar wat is dat *beu?* Eene uitdrukking van walging en afkeer, gelyk *foei! aik!* enz. 't Is dan, ik heb die ſpyze zo lang gegeten, dat ik beu zeg.

(2378) *Hy watertand daar na.*

Dat is, hy heeft daar toe een groote luſt en begeerte. Wanneer ymand eenen zonderlingen trek heeft tot fruit, of iets diergelyks, kan het gezigt daar van, zelf in ſchildery, het ſpeegzel in den mond doen komen, en dus de tanden waterig maken. Dit word ook verder toegepaſt.

(2379) *Zulke lippen, zulke ſalade.*

Dit hebben wy den Latynen ontleent. Zy zeggen: *Similes habent labra lactucas.* Dus zyn diſtels eene aangenaame ſalade voor de lippen van ezels. Ezels broeders vinden ook ſmaak in 't geene naar hun begryp en tand is. Wat *weet doch een koe van ſaffraan te eeten?* Of *wat ſtrooit men roozen voor verkens? Als 't verken droomt; 't is van draf. De hond houde zyn been.*

(2380) *Men zou daar dieven meê pynigen.*

Dat zegt men ſchertzende van drank, of iets anders, dat zeer afkeerlyk is, als konde dat in de plaats van een pynbank zyn. Hier aan is niet ongelyk: *Men zou daar pyn in den buik van krygen.*

(2381) *Rotte peeren, ſtinkende eyeren, en ſterke boter behooren te zamen, om'er een vuile ſtruiſ t an te bakken.*

Op dit banket wil ik met myne vrienden niet te gaſt komen. Zo vies was die liefhebber niet, die wanneer hy een ei, waar in een kieken ſtak, onder anderen opgediſcht vond, tot de tafelgenooten zeide: *Zwygt, op dat*

dat de waarheid niet weete. Ik zal dit hoen maar voor een ei betalen. De oude hadden ook dit ſpreekwoord: *Vuile eyeren, rotte peeren, en boeven over hoop, hoe meer voor uw geld, hoe quaader koop.* Zoude daar op niet zien: *'t Is van eyeren gemaakt*, voor verdorven, als willende zeggen, van vuile eyeren. Zo komt dan daar mede *beſtruift zyn* overeen.

2382 *Dat is een ſlechte paſtei.*

Een paſtei is eigentlyk een deeggebak, waar in vleeſch of iets diergelyks beſloten is. Ziet daar van 't Vervolg der Fakkel. Was die van de even gemelde vulling, dan zoude zy waarlyk den liefelykſten geur niet hebben. In de prommelpaſteyen zyn veele ſoorten onder een gemengelt. Ziet het zelve Vervolg in *Prommelen*. Dit word toegepaſt op dingen die onder malkanderen vermengt en verwert zyn. Zo noemen b. v. de Drukkers de vorm, waar in de letters buiten haare ordre, en onder malkanderen geraakt zyn, *een paſtei*. Dit word tot andere diergelijke dingen uitgebreid. Dus zegt men, *Daar ligt een paſtei.*

Spreekt dat waar is, drinkt dat klaar is, eet dat gaar is. 2383

Dit ſpreekwoord behelſt eene heilzaame vermaaning, waar by zich ziel en lichaam wel zal bevinden. Leugen, troebele drank, en raauwe ſpyze zyn ſchadelyk. By de ouden was ook een gezondheids regel: *Op een ei, een dronk. Op een appel, een ſpronk.* Zy zeiden ook: *Witten wyn voor, rooden wyn na.* En, *Klein bier, ſterke wyn.*

Doch

Doch men vind'er wel, die den meeſten zin hebben in dat ſpreekwoord: *Eens wyn, en dan geen bier meer.*

2384 *Vrolyke waarden maken vrolyke gaſten.*

Naamelyk door ze vermaakelyk te toeven. Hier van is 't ſpreekwoord: *Zo waard, zo gaſt.* Dit heeft zyne waarheid aan de tafel van een' gulhertig' gaſtheer. Doch paſt men dit toe op een kroeghouder, zo is dit te verſtaan, eer 't gelag opgerekent is, en 't rokje uit moet.

2385 *Zy heeſt het zo druk, als de pan te Vaſtelavond.*

Dit zegt men ſchertzende van eene die zeer bezig is, byzonder met keukenbeſtel. Op Vaſtelavond heeft de pan in veele geweſten werk, om pannekoeken te bakken. Maar wat zegt *druk?* De beduiding is, zy is bezet van 't werk, dat komt zo dicht op malkanderen, dat'er geene tuſſchenpoozen ter ruſte zyn. Dat drukt haar.

2386 *Hy mag wel lyden, dat andere groote koeken bakken, als die maar de vingeren uit zyn beſlag houden.*

Zulke goedhertige menſchen zyn gelyk aan die tot de bedelaars zeggen: *God help u.* Zy mogen wel lyden, dat God hen helpt; en dat men *daar naaſt groote brooden uitdeelt*; mits dat zy zelf niet een duit geven. *'t Is goed wry gelag te geven uit een anders buidel. Men bakt* echter *ymand wel een koek*, die hem niet zeer ſmaakt, door hem *een part te ſpelen.*

2387 *Die gekken noodigt, heeſt wiſſe gaſten.*

Dit ſpreekwoord ſteunt op de ervarentheid. Zoude daar

daar op niet zien 't geen men zegt: *De mond is een zotje; bied men hem wat, hy neemt het.* Maar de Hoogduitſchen zeggen ook: *Daar ſtaat geſchreven, zes of zeven zullen niet hoeven, naar een' nar te toeven; maar zullen eeten, en den nar vergeten.*

Die ongenood komt, moet onbedankt weg gaan. (2388)

Onbeſchaamde gaſten zyn zelden welkom, als ſtoute en moeyelyke tafelvliegen. Ongenoodigde vinden zelden een ſervet en tafelbord voor hen gelegt. Zulke laat men dan wel gaan, zonder hen den mantel tot blyven te ſcheuren, en zo ſtappen zy heen met een langen neus, en ledige mage. Doch dan ſpaaren zy weder de moeite van te bedanken voor 't goed onthaal. 't Gaat dikwyls niet te breed zelf met genoodigde gaſten. Men houd veel van: *Eere bewaart, en koſten geſpaart. Te meer behoud men dan. Verſche viſſchen en namaagen, ſtinken al ten derden dage. Een dagelykſche gaſt is een groote dief in de keuken.* Aan 't eerſte Spreekwoord is verwant: *Die ongenood ten hove komt, zit achter de deur.*

Hy had gemeent daar zyn mes neêr te leggen. (2389)

Dat is, daar zyn maaltyd te houden, en *aan de pan te blyven*, daar *wat voor 't mes is.* Daar men zyn mes op den diſch legt, denkt men te gaan aanzitten. Maar die rekening word wel eens qualyk gemaakt, en 't mes moet in de ſchede blyven. 't Was een oud ſpreekwoord: *By den Nederlander vind men een mes, by een Schot twee, en by een Franſchman geen.* Zo is de gewoonte van die volkeren. Doch de laatſte zou te kort komen, als 't is *ruin-*

tje van ſtal, 't mesje uit, en'er een ſneedje te leggen was. De ouden zeiden ook: *Die zonder mes te tafel gaat, verlieſt menigen beet, waar hy ſtaat.*

2390 *Hy zit geern met de kneukels in 't vet.*

Dit zegt men van een tafelvriend, die graag *vetpot ſpeelt*, en zyne grypers tot de kneukels toe vet maakt en beſmuiſtert. Zulke waren dikwyls waardig, dat men hen *op de kneukels klopte*, en in Magermans keuken te meſten beſtelde, op dat hen het vet en de gal niet opbreke.

2391 *Hy houd veel van de lek.*

Dat is, hy is een ſmullebroêr. *Lek* is mogelyk voor af gekort van *lekpot*. Of ziet het op *pannelekken?* Immers daar toe behoort *lekker*. Op die wyze zegt men ook: *Hy heeft zyn glas ſchoon uitgelekt*; alhoewel dat eigentlyk op eene ſchotel paſt.

2392 *Hy lekt aan 't kantje.*

Dat wil zeggen, hy krygt van ter zyden een weinigje mede, gelyk honden, of katten, die den rand der ſchotel lekken. *Hy krygt ook een vaag uit de pan*, of *een brok*. Maar pannelekkers houden meer van eene volle ſchotel. Een *kantje* is ook wel een overig deeltje. Zo zegt men, *een kantje brood*, *een kantje kaas*, enz. ja ook *een kant wyn*, wanneer het vat haaſt ledig is. Wyn die haaſt afgeloopen is, pleegt *kantig* te ſmaaken. Is zulk een kantje het hieltje van een ham, dan is 't zo onbillyk niet.

2393 *Zy teeren en ſmeeren.*

Dat is, zy ſlempen en braſſen. Maar hoe komt *ſmeeren*

ren daar te pas? *Smeer* en vet is 't zelve. Zo is *ſmeeren* niet mager teeren, maar *panneken vet ſpelen.* 't Ziet dan op de vette ſpyze, gelyk wanneer men zegt: *Om de minne van het ſmeer, lekt de kat de kandelaar*; of op het *ſmeer*, het vet, 't geen men daar van vergadert. Dus zegt men, *Hy groeit daar van een hand dik ſpek.* Natgierige ſpreken van *de borſt*, en *de keel te ſmeeren.* Oud bier noemen zy *ſmeerlendium.* *Dat*, zeggen ze, *kleeft aan de ribben*, en *daar van legt men wel om.* 't Was al een oud ſpreekwoord: *Die minſt zorgen, maken den beſten çier.* 't Is met hen: *Laat ze zorgen, die ons borgen.*

(2394) *Daar is kruim in.*

Dat zegt men van iets, waar in veel keeſt en voedzaamheid ſteekt. De kruim word dan genomen voor 't edelſte en vetſte. In dien zin zegt men van een' weelderig menſch: *De broodkruimen ſteken hem.* Men paſt dat toe op welgemouwt bier, en andere dingen.

(2395) *Eens weelde, is niet altyd armoede.*

Zo zeggen, die hunnen ſpaarpot, als 't kermis is, verteeren, en eens eenen vrolyken dag nemen. Dan *konnen ze wel eens tegen een Borgemeeſter teeren, ſchoon niet altyd:* want na vaſtelavond komt de vaſten.

(2396) *Lang vaſten, is geen brood ſpaaren.*

De reden is, om dat de uitgehongerde maag, en geſcherpte honger de ſchade weder inhaalt, door de kaakebeenen langer en raſſer *Gerrit* te doen ſpelen. De oude zeiden: *Een vaſtendag maakt drie gulzige maaltyden.*

(2397) *Hy is vol en zoet.*

Dat wil zeggen, *Hy heeft het hooi binnen. Hy heeft het voor zyn hert. Hy heeft zyn buikje vol.* Dit paſt men toe op dronkene, die dan vrolyk en vermaakelyk, en dus van de beſte ſoorte zyn. Maar 't word mede toegeeigent op volgeladen ſchepen.

(2398) *Als 't buikje vol is, is 't hertje bly.*

Dit komt overeen met het ſpreekwoord: *Op een vollen buik ſtaat een vrolyk hoofd.* Dus zegt *goede çier maken*, een vrolyk gelaat toonen. Ziet de Fakkel bladz. 57. in *Cier*. Maar 't is ook een ſpreekwoord: *Als 't buikje vol is, begeert het hertje ruſt*, door *een uiltje te vangen.*

(2399) *'t Ging'er luſtig van gat.*

Dat is, men domineerde en lichtmiſte daar dapper, *'t ging'er op alle vingeren*, en *boven 's arms.* Maar wat wil *gat* zeggen? Ik denk dat *gat* verhoetelt is uit *gaud*, en dat verkort uit *gaudeamus.* Dus zegt men, *Zy ſpeelden wakker gaudeamus. Gaudeamus* is, laat ons vrolyk zyn. Immers zulke misvormingen en verkortingen zyn ook wel in andere ſpreekwoorden. Men zie het ſpreekwoord, *Hy doet dat op zyn eigen houtje*, in 't I. Deel, bladz. 81.

(2400) *'t Is O, P, op.*

Als dit is het goede ſlot van eene afrekening, dan telt men van 't overſchot geen blaauwe vingeren, noch behoeft geen ledige geldzakken, noch goudgewigt by zich te ſteken. Vergeefs denkt men dan: waar is 't gebleven? *Van nauwëen heeft de vroevrouw geen geld. Quyt is weg.* Van dat

dat verloren is, zegt men: *Schryft daar vry een P voor.* Hier komt daar een O voor, doch die zal de *ſumma totalis* niet vermeerderen, om dat zy voor ſtaat, en dus nul is.

(2401) *Brood is der haazen dood.*

Verſtaat, dat aan de windhonden gegeven word. Want welgevoede konnen wel loopen, om de haazen te vangen, en *van tandpyn te doen ſterven.* Dan heeft noch meer waarheid: *Veel honden is der haazen dood.* Doch *de verkens ſterven van toebak*, verſta wel, als de bak toe is, en zy honger moeten lyden.

NEDERDUITSCHE SPREEKWOORDEN.

III. VYFTIG.

(2402) *Spaaren is een goede rente.*

Die wat ſpaart, heeft wat, en, *Zo veel men ſpaart, heeft men.* Anders is't, Ik heb 't gehad. 't Verteerde is weg. De vraat maakt van zyn' buik zyn' ſpaarpot, en de vrek van zyn' kookpot, om dat daar in zelden vleeſch of viſch komt. Zo ſpaart hy met zyn tanden. Vergelykt Amos 4: 6.

(2403) *Als 't hammetje gekloven is, is 't ſpaaren te laat.*

Zekerlyk daar niet is, kan niet geſpaart worden. Als *'t op is, is 't kooken, en* ook *ſpaaren gedaan. 't Schraapen baat niet, als de pot ledig is.* Dus zeggen de Latynen: *Parſimonia in fundo.*

(2404) *'t Is moſtaard na de maaltyd.*

Dat is, het komt te laat. *'t Zyn vygen na Paſchen. Kookt my een papje, als ik dood ben.* Men zegt ook: *Hy komt na de maaltyd ten eeten.* Doch niet zelden *vinden* zulke *den hond in de pot.* Hier by hebben zo veel nadeel niet, die ham zonder moſtaard mogen; terwyl de andere zich met moſtaard zonder ham moeten vergenoegen.

(2405) *Vrienden koſt is haaſt bereid.*

Dat is in 't byzonder waarachtig, als men *geen brood voor*

voor vrienden ſpaart : want dat is altoos by den bakker vaardig. Doch rechte vriendſchap ziet het goede hert aan, en is niet vermaakt met elkanderen op koſten te jagen. Zy komen liever eens te meer. Doch dat oude ſpreekwoord, *Vrienden hebben alles gemeen*, gaat niet door voor een' ſtokregel in onze dagen.

2406 *Ik moet myn eigen pot kooken.*

Dat is, ik moet zelf myne zaaken beſchikken, en voor myn eigen koſt zorgen. *Ik moet van myn eigen kantje byten. Ik moet t'huis gaan eeten. Ik moet myn eigen potje ſchraapen.* Doch die daar mede te vreden zyn, 't zy vet, of mager, behoeven geen potſchuimers by andere te wezen. Zy konnen het dan *brokken en kooken, gelyk zy 't eeten willen. 't Smaakt nergens beter, dan aan eigen tafel*, en *eigen haard is goud waard.*

2407 *'t Is een teljoorlekker.*

Deze met een *pannelekker*, *potſchuimer*, en *tafelvriend*, zyn vogels van eener veeren, en *een moêrs kind.* Zulke gaſten plegen zich zelven te noodigen.

Zy hebben 't ſpek weg, eer de kool opgediſcht is. 2408

Dit zegt men van die vroeg in de voorbaat zyn, en *'t vet van den pot geſchept hebben*, eer andere daar by komen. Deze zyn'er echter noch beter aan, dan die *niet dan kool ontbreekt, hadden zy maar ſpek. Kool is koſt.* Doch die opgewarmt is, word voor geene lekkerny gehouden. 't Geen het ſpreekwoord zegt van 't ſpek, ziet men ook niet zelden bewaarheid van de haanenkammen en levertjes, als'er roovers op de kuſt zyn.

't Is

(2409) *'t Is opgewarmde hutspot.*

Deze pleegt veel van zyne ſmaakelykheid, wanneer hy verſch was, verloren te hebben, gelyk verwarmde kool, *crambe bis cocta.* Dit paſt men toe op oude vermufte en verſchimmelde dingen, die walgelyk weder worden opgediſcht. Zo zegt men ook: *'t Is al de oude teem.*

(2410) *Men moet zomtyds wat byleggen.*

Dat wil zeggen, zich wat ſchraaltjes, en met een kleintje behelpen. Zo moet de buik van ſpilpenningen wel byleggen, wanneer de keel kermis gehouden heeft. Dit ſpreekwoord ſchynt genomen te zyn van de ſcheepvaart. Daar in legt men by, als men door een harden tegenwind niet of weinig kan voorderen. Maar zyn onder deze byleggers wel te tellen zulke, die *by gebrek van brood, korſtjes van paſteyen* moeten *eeten?* In zulk eene verlegentheid is *'t beſte hen goed genoeg.*

(2411) *Legt'er uw' kop by.*

Dit zegt men, om uit te drukken, dat ymand, hoe qualyk hy te vreden is, iets niet anders krygen zal, b. v. geene andere ſpyze dan hem voorgediſcht is, al houd hy zich daar over noch zo misnoegt. *Kop* is in dat ſpreekwoord koppigheid. Zo zegt men: *Hy heeft een kop, daar hy na leeft*; en men ſpreekt van *ymands kop*, dat is ſtyfhoofdigheid, te breken. Maar wat anders is, *Ymand 't hooſd te breken*, voor met woorden zyne herſſenen te quellen, en hem moeyelyk te vallen. Ziet dat ſpreekwoord hier voor. *Byleggen* is t'ſcheep, wanneer men minder rantzoen krygt, dan men plagt, en zich daar mede moet vergenoegen. Zo moeten ook koppige wel doen.

Hy

Hy heeft te veel om te ſterven, en te weinig om van te leven.

Aardig en zinryk drukt dit ymands zeer bekrompen deel uit. Aan zulke plegen *de broodkruimen* niet te ſteken, gelyk ook aan die nauwelyks *van 't eene brood aan 't andere* weten te geraken. *Magermans gaſten overeeten zich zelden.* Zo *word men door de ren gemeſt.* Aan zulke komt het vet niet in de keel. *Daar niet overſchiet, komt gewoonlyk te kort.* 't Is wel gepaſt: *Effen op en den buik vol.* Zo mede, als 't is: *Even op, en de kleêren voor de doodſchuld.* Zulke zyn hunne eigen erfgenaamen, en laten geen twiſt of pleiten over het verdeelen na.

(2413) *Arme lieden kooken dunnen bry.*

't Is dan, *mager moesje, zonder ſpek.* Geen wonder, want *Magerman is'er kok.* *'t Is wel gezegt, bak wit, daar behoort meel toe.* Evenwel in dien dunnen bry legt God dikwyls meer zegen en genoegen, dan in de overdaadige taarten en paſteyen van ryken. Vergelykt Spreuk. 15: 16, 17. Doch *arme lieden pannekoeken riekt men verre.*

(2414) *Arme lieden eeten op de knyen.*

De meening van dit oude ſpreekwoord is niet klaar. Ziet het op 't bidden op de knyen? In die geſtalte eet men zelden; hoewel het gebed zo van armen, als van ryken, daar Gods zegen over erlangen moet. 1 Timoth. 4: 4, 5. Ik denk liever, 't wil zeggen, dat arme lieden de knyen dikwyls voor hunne tafel gebruiken, dewyl zy door geene damaſte tafellakens, ſervetten, groote ſchotels, menigte van diſchgeregten, of tafelborden, belemmert

zyn. Een ſtuk kaas en brood, hongerig uit den vuiſt op-geknapt, behoeft al dien omſlag niet. Zulk eene tafel is ook ras opgenomen en verplaatſt; doch zy word niet gezocht van de pannelekkers.

(2415) *'t Is met hem van de hand in den tand.*

Dit is een korte, doch nadrukkelyke beſchryving van ymand, die om 't koſtje arbeid, maar daar by geene lig-gende renten verovert. *'t Gaat dan met de raapen in den pot: men neemt het mede onder de dekens. Als zulk een op-ſpringt, dan waagt het al.* Zy dragen hunne ſchatten by zich, en leven wel vrolyker en geruſter, dan die hunne kelders en zolders vol voorraad hebben. Dus quinkeleert wel een ſchoelapper in zyn pothuis. Zy *konnen van 't een-ne brood aan het andere komen:* Maar *als de handen liggen, liggen de tanden.* Leuyaards zyn dat waardig.

(2416) *'t Gaat van myn kantje.*

Dat wil zeggen, 't gaat van het myne af, ik moet het miſſen en bekoſtigen. *Kantje* is *eindje.* Zo zegt men *een kantje kaas een kantje brood*, enz. *Van een anders kaas is 't licht groote hompen te ſnyden.* Dat betoonde die boer die van zyn Juffrouws parmeſaankaas at. Ziet in 't I Deel bladz. 63.

(2417) *Mondekens maat.*

Dat is, zo veel als men op een maal behoeft, en op mag. Doch de een heeft een grooter gaaper dan de an-der. Maar 't moet zyn: *Elk zyn meugje.* Dan zyn'e geen *eetende gaſten, en dragende gaſten.*

(2418) *Hy geeft dat van 's herten bloed.*

Dat is, van 't geen hem anders liefſt en dierbaarſt is, en dat hy minſt miſſen kan. Zonder bloed kan 't leven niet in het herte blyven. Vergelykt 2 Kor. 8: 2, 3. en Luk. 21: 4. Van een bekrompen vrek zegt men: *'t Is als of hy 't van zyn herte gaf*, en *'t Gaat hem van zyn herte*. Dit laatſt word ook uitgebreid tot andere dingen, welke ymand niet geerne dus verricht, om dat zyne hertsneiging daar tegen is. Zo zegt men mede, *Ymand iets van 't hert binden*. Dit ſpeelt op 't af binden van wratten, wennen, enz.

Een zwaan heeft haare pluimen zo wel van doen,
(2419) *als een muſch haare veêren,*

Die meer rykdommen en inkomſten bezitten, hebben ook meerder omſlag, en grooter onkoſten te doen. *Groot is 't Hof, veel moet'er of.* Dat is 't geen de wyſte Koning leert: Predik. 5: 10 *Men kent den vogel aan zyn neſt. Kleine vogeltjes hebben kleine neſtjes. Groot huis, groot kruis. Groot ſchip, groot water. Op een kleinen haard, behoeft men weinig hout. Eigen haard is goud waard, al is ze arm, ze is doch warm. Vivitur parvo bene.* Men kan ook van weinig wel en vermakelyk leven. *De natuur is met weinig te vreden.* Niemand leeft'er van zynen overvloed. Luk. 12: 15. Wy bidden maar om ons dagelyks brood.

Elk een zoekt zich zelven; zo gaat niemand verloren. (2420)

Dit ſpreekwoord behaagt eigenbaatzuchtigen zeer wel. 't Zoude waarheid zyn, indien zulke krauwelduivels niet

alles voor zich klaauwden, zo dat'er voor anderen niet overſchiet. Jeſ. 6: 8. Mich. 2: 2. Job. 24: 2—. Zy houden voor eenen ſtokregel: *Elk voor zich zelven, en God voor ons allen.* Maar die zich dus zoeken, verliezen zich zelven. Luk. 9: 25. 't Is ook waarheid, elk moet voor zich zelven zorgen. Eph. 5: 29 1 Tim. 5: 8 en wel door 't behoorlyk gebruik der wettige middelen. *Help u zelven, zo helpt u God.* 't Is een ſpreekwoord: *Niemand komt in zwaarigheid, of hy helpt'er zich zelven in.* Zo mede: *Niemand gaat verloren, of 't is zyn eigen ſchuld.* Ziet Spreuk. 6: 6. Doch hy moet daar om geen Kain zyn. Geneſ. 4: 9. Ziet Phil 2: 4.

(2421) *Hy ſpaart dat als Bagynekoek.*

Dat paſt men toe op een lekker beetje, of iets diergelyks, waar mede men gantſch niet quiſtig is. Bagynenkoek, en wyn uit Paters vaatje, plegen van de ſlechtſte ſoort niet te zyn. Doch dikwyls vind men dit andere ſpreekwoord waarachtig: *'t Geen men ſpaart voor den mond, eet de kat, of de hond. Men moet iets niet te lang ſpaaren, noch te wel bewaren.*

(2422) *Die zyn wittebrood voor eet, moet zyn roggenbrood na eeten.*

Zulke *hebben* dan *hun koek op*, en *hun beſte dagen geleeft.* Daar op paſt het ſpreekwoord: *Wyn op melk, is goed voor elk: maar melk op wyn, dat is venyn.* Dan moet men *den wyntand uittrekken.* Doch zulke worden van den nadorſt niet gequelt.

Hy

(2423) *Hy heeft'er de waarde voor genooten.*

Dit paſt men ſchertzende toe op ymand, die door 't vermaak van veel wyn te drinken, het voeteuvel zich heeft veroorzaakt. *Het kermisgaan is wel een bilſlag waardig.* Lekkebroers zeggen; *'t Is een ſchreeuwtje te meer.* Men zegt ook: *Niemand is vet en groſ, of hy weet waar of.* De oude zeiden: *Beter verheert, als verbeeſt.*

(2424) *De ouders eeten met de kinderen.*

Dit wil zeggen, dat God de ouders, om der kinderen wil in hun bedryf zo zegent, dat zy gezamentlyk den koſt krygen. Want *God ſchept geen mond, of hy ſchept'er ook brood toe. Is 't niet vet, 't is mager.* Zo *geeft God* ook *koude naar kleêren.* Zyne goedheid ſchikt en maatigt kruis naar krachten. 1 Kor. 10: 13. Maar de vader moet wel een ſneedje meer ſnyden, en de moeder den pot van meer ingewand voorzien, naar 't getal der tanden rondom de tafel. Evenwel, *een vader kan beter zeven kinderen onderhouden, dan zeven kinderen eenen vader.*

(2425) *Eet geen hertenvleeſch.*

Dit luid dubbelzinnig. Hertenvleeſch is 't vleeſch van dat gehoornde dier, 't geen op Vorſtelyke tafels komt, en ook 't vleeſch van ons eigen herte. Op 't laatſte ziet het ſpreekwoord. Men verteert en eet als zyn eigen hert door zorgen en bekommeringen, en ook door ſpyt en nyd. Dus zegt ymand, die een grooten ſpyt moeſt verkroppen: *Ik meende myn hert op te eeten.* Zo knaagt de nyt haar eigen hert. Dit alles is hier toepaſſelyk. Die dubbelzinnigheid is niet in 't Grieks, of Latyn: *Cor ne edito*, eet het herte niet. Pythagoras leerde deze zinſpreuk.

(2426) *Boodenbrood.*

Zo pleegt te roepen, die een goede tyding komt brengen. Zulke plegen al van ouds wel onthaalt en beloont te worden: 't geen alles onder den naam van brood begrepen is. Dat word geeiſcht van zodanige boodſchappers. Doch *hinkende boden* krygen dat zelden.

(2427) *Daar is quaade tyding van boven gekomen.*

Dat zegt men boertig, als des winters van den zolder geboodſchapt word, dat de voorraad van turf en hout haaſt verbrand is. Dit word verzwaart, als quaade tyding van beneden uit de kelder komt, dat het vat met bier, of wyn, moet opgelegt worden.

(2428) *Hy klopt als of hy geld bragt.*

Dat zegt men van ymand, die hard en vrymoedig aan de deur bonſt of belt: want zulke weten dat zy welkom zullen zyn. Op die wyze zeggen de Franſchen: *Hardiment frappe à la porte, qui bonne nouvelle y apporte* Hy kloppe ſtoutelyk aan de poort, die goede tyding brengt. *Die wat brengt, is welkom.* Doch niet die ſlechts *beldeurtje ſpeelt.*

(2429) *Hier is niet te bikken.*

Dat is, niet te eeten, niet te ſchranſſen. *Bikken* zal zyn *bekken*, hier is niets voor den bek. *'t Is in de keel en maag vacantie* Men houd'er ſtrengelyk de vaſten. Of zoude dit zien op het bikken, of ſcherpen der molenſteenen? De tanden zyn de maalſters, Predik. 12: 3. Dan zoude het willen zeggen, daar is niets, waar op men de tanden ſcherpen moet.

Daar

(2430) *Daar valt niet te vagen, dan den vloer.*

Dat wil zeggen, de *Herberg is vaats. A vous is daar dood. Daar zwaait niet.* Dit ſpreekwoord ſpeelt in dubbelzinnigheid. *Vagen* is reinigen, ſchoon maken. Zo vaagt men den vloer met een bezem. Maar *vagen* word ook toegepaſt op een glas ſchoon uit te drinken. De zin is, hier is ſlechts werk voor een bezem, en niet voor een roemer.

(2431) *Daar hangt de gierige Droes uit.*

Dat is te zeggen, 't is bekent en openbaar, dat die daar woond. Zo kent men een huis, en wat daar bedreven word, aan 't uithangbord. Even zo zegt men van een duure herberg, of winkel: *Daar hangt de ſcheer uit.* Dus zegt men ook van ymand, in wien men iets niet beſpeurt: *Waar hangt hem dat uit?*

(2432) *De ſpaarpot komt de gilden toe.*

Gilden waren in de oude taal lichtmiſſen, doorbrengers, optrekkers. Ziet de Fakkel, bladz 115. Aan deze komt de ſpaarpot toe, door 't erven van 't geene kaarige vrekken byeen geſchraapt hadden. Dus zegt men: *'De ſpaarder moet een' teerder hebben.* 't Is met zulke: *Laat drinken en ſtorten. Al mindert ons goed, onze dagen die korten.* Evenwel, *was 't niet om de ſmaak, zy zouden zo lief water drinken, als wyn. Zy helpen* dan *het geld uit de ſchimmel*, verloſſen de gevangene, en maken den ſpaarpot ledig. Hier door is, *Ik heb 't gehad, een arm man.* Leeſt ſpreuk. 23: 21.

Hy

(2433) *Hy teert als een Graven kind.*

Dat is, als had hy Graven ſtaat en inkomſten, die hunne kinderen een ruim hof laten houden. Buiten twyfel ſpeelt het ſpeekwoord op de Graaven, die onze Landsheeren zyn geweeſt. Maar de oude zeiden: *Een arm man is zelden Grave.* In Duitſchland echter ontbreekt het niet aan Graven, die meer adel, dan Dukaaten hebben. *'t Is by zulke adelyk, veel ſchulden te hebben, en niet te betalen.* In die hooveerders is dikwyls waarheid: *Met den eenen voet in't Hof, en met den anderen in't Gaſthuis.* De ouden zeiden: *'t Gaſthuis is voor de verkens niet gemaakt.* Ik voeg'er by: maar wel voor zulke Graaven kinderen. Men heet die *Dominateurs van domineren*, 't heertje ſpeelen. Doch zy zyn *heeren van kortryk*, en een berooiden buidel. 't Is dus ook een ſpreekwoord: *'t Gaſthuis hangt de ſlempers aan den aars*, dat is hun laatſte.

(2434) *Die een hoofd van een pintje heeft, moet geen kan willen drinken.*

Dit ſpreekwoord behoeft geene verklaaring, maar wel betragting. *Haan neef ſprak tot zyn hennen: Elk moet zig zelven kennen.* Elk moet weten, wat hy verdragen kan, en hoe veel hem dient. Maar Nathals is ſlegts daar over bekommert, dat zyn blaas grooter is, dan zyn beurs.

(2435) *Hy heeft het in Aries.*

Dat is te zeggen, *'t ſchort hem daar men de oſſen bolt*; hy heeft het in 't hooft gekregen, hy is beſchonken. Dit is ſchertzende genomen uit den Almanach, waar in gezegt word, *Aries regeert het hoofd.* Doch zommigen is het

het teken *Capricornus* al zo eigen. Maar zy laten den *Waterman* voor de *Viſſchen*.

(2436) *Hy heeft het in de kruin gekregen.*

Dat wil zeggen, de opſtygende wyndampen hebben zyne herſſenen bedwelmt. *Hy heeft het in de hul gekregen.* Hy heeft *het onder den hoed, 't ſchort hem in den grooten teen, daar de boeren den hoed op dragen.* De wyn pleegt zulke ook by den neus, en by de ooren te krygen, als zy de zelve rood maakt.

(2437) *'t Roer is van 't ſchip.*

Dat is, 't bewind en 't beſtier is weg, gelyk wanneer een ſchip zyn roer quyt is. Jeſ. 3 : 4. Dan is Land en Kerk in een jammerlyken toeſtand. Maar 't paſt ook op een dronkenen, die 't redenroer verloren heeft, en *zonder belul* is.

(2438) *Hy is zo dronken als een ſtoel.*

Dus beſchryven de Zeeuwen een ſmoordronken menſch. De zin is, hy heeft zo weinig reden, of weet zo weinig van zich zelven, als een ſtoel. 't Is dan, *Hy weet van Teeuwes noch van Meeuwes.* Dus is hy *zo dronken als een beeſt*, die geene redelykheid heeft behouden, en zelf erger dan een beeſt, 't geen maar voor zynen dorſt drinkt.

(2439) *De eerſte teug is de beſte.*

De reden is, die geſchied van een dorſtigen, uit een volle en verſche kan. Dan kan hy drinken, *dat hy zyn oogen verkeert.* Maar och lac! *een haalkan is ras uit.* De bodem is voor nathals een droevig gezigt.

(2440) *Hy handelt in natte waaren.*

Dat zegt men ſchertzende van die al wat hy grypen ēn vangen kan, in de kroeg beſteed. Doch gemeenlyk word de handel in drooge waaren daar by gevoegt, van die een pypje tabak ſtoppen. Maar zuipers werken in den wyn door laaden en loſſen.

(2441) *Hy houd veel van een borleſousje.*

Dus zegt men van een liefhebber van een zoopje, uit een nauwgehalſt brandewyn- of jeneverfleſje Maar hoe paſt die naam daar op? *Borrelen* drukt uit het geluid van 't klokken uit zulk een fles. De liefhebbers noodigen malkanderen wel dus: *Willen wy eens borrelen? Willen wy een borreltje nemen? Soes* is verſmeed van *es oes*, uit het Hoogduitſche *es aus*. *Es* is het, of dat, en *aus*, uit. Zo is *roes* verſmolten van *gar aus*, gantſch uit. Ziet in 't eerſte Deel het ſpreekwoord, *Hy heeft een roes weg* bladz. 121. en, *'t Is een ſlobberdoes*, bladz. 211. *Borrel es oes*, is pooi het uit. Dit is uit boerte gemaakt tot den naam van zulk een fleſje, dat uitgeborrelt word.

(2442) *Hy neemt een kloddertje.*

Dat is, een klein zoopje, een ſlokje, 't geen ook *eens klodderen* geheten word. Maar wat zegt dat? Zo ik meen, een ſlaapdronkje, van *lodderen*, leuyeren, ſluimeren, ſlaapen. Daar is dan een *k* voorgeklampt uit het voorzetzel *ge*, gelyk meer geſchied naar den ouden ſpreektrant. 't Zoude dan zyn *gelodderen*, gelyk *gedoen* was doen. Immers veele zyn gewoon met zulk een kloddertje te bed te gaan. Dit paſt dan eigentlyk niet op een

morgen-

morgenzoopje, dat tot ontnuchtering gebruikt word. Zo weten andere te ſpreken van een *zakkertje*, ſchoon dat hen niet zelden in den kop ſtygt.

(2443) *Hy neemt een vliegende boterham.*

Dat wil zeggen, hy rookt een pyp tabak. Men heet die boertende een *boterham*, om dat liefhebbers zich daar mede ontnuchteren, gelyk geſchied met een boterham. Zy zyn, zeggen ze, daar van gehert; en veele zouden liever een boterham miſſen, dan zulk een pypje. *Vliegende* ziet op den rook.

(2444) *'t Is geen pyp tabak waardig.*

Dit zegt men, om uit te drukken, dat iets van zeer geringe waardy is, gelyk, *Ik acht dat niet een myt: 't Is niet een olykook waardig: 't Is geen verrotte miſpel waardig* Maar is 't wel duldelyk, en de eere van dien edelen tabak niet te na, dat men een pyp vol van dat zo begeerde dampkruid dus tot een ſpreekwoord van verkleining maakt, als ware het gelyk aan eene verrotte miſpel? Ja dat de grootſte vrienden en achters zelf dus wel ſpreken? Immers geven de liefhebbers daar voor in de koffyhuizen wel een halven, ja heelen ſtuiver. En wie weet wat die in hongersnoot van tabak wel zoude gelden; daar men een verrotte miſpel op de ſtraat, of voor de verkens werpt? Breekt ymand by ongeluk eene tabaks pyp, ſtraks hoort men: *Pypen moet gy gebrek hebben.* Mag men tot zulke onteerders van dat ſchoone ſmookgewas niet zeggen: *Tabak moet gy gebrek hebben?* Ik denk, men vind'er die liever drie dagen te water en te broode zouden willen zitten, dan zulk een eeuwigen tyd zonder tabak.

(2445) *Daar verdrinken'er meer in 't wyn glas, dan in de zee.*

Dit is een Hoogduitſch ſpreekwoord; maar 't heeft ook in Nederland waarheid. Zo verſlind de overdaad'er meer, dan het zwaard. Van zulk eenen zegt men: *Hy ziet'er uit als een verzopen kat.*

(2446) *Hy ryd op den aap.*

Dat zegt men van ymand die beſchonken is. De reden zal zyn, om dat de dronkenſchap, gelyk leeuwen en zwynen, zo ook aapen maakt, die belachelyke kuuren bedryven. Zulke *ryden* op den aap, gelyk andere *het malle paard beryden.*

(2447) *Die den laatſten druppel uit de kan wil hebben, krygt het lid op den neus.*

Dit is genomen van de oude gewoonte van drinken uit tinne kannen, waar op een dekzel was. Als men die kannen te hoog oplichte, om ze ſchoon uit te vagen, dan viel dat lid den drinker wel op den neus. Dit eigent men toe op zulke, welken de begeerte van alles te hebben, wel qualyk bekomt. *De gierigheid* doch *bedriegt niet zelden de wysheid. Die te wyd gaapt, verſtuikt den mond.*

(2448) *'t Verken is met den tap weggeloopen.*

Dit zegt men van uitgetapte kroeghouders. Dus word geſpeelt op de ſpoeling in ledige vaten, die voor de verkens is, wanneer de tap word uitgetrokken. Dan *is de herberg vaats.* De ouden zeiden ook: *Het zwyn volgt den tap*; en, *Dat komt van tappen, loopt al ten tappe weg.*

't Is

2449 *'t Is by Ian Oom.*

Dat wil zeggen, 't Is in den lombaard verzet. Maar waarom heet men eenen Lombaardier *Jan Oom?* Ik denk dat een vermaard woekeraar met dien naam in de wandeling bekent is geweest. Zo heet men om die reden eenen schacherenden waard, *Joris in der eeuwigheid*, en den scherprechter, *meester Hans*, dewyl'er veele dus genoemt zyn. Zelf *Lombaard* is zo geheeten van de *Lombaarden*, of Langbaarden, die eerst zulke leenbanken opgeregt, en door groven woeker groote rykdommen gewonnen hebben. Hier van was Genua in Lombaardyen vermaart. Maar nu woonen ook wel elders woekeraars By *Jan Oom* is *Jan Credit dood*. Zyn dood word zeer beklaagt van de *Borgers*, die geen hope hebben van zyn herleven, om dat'er een yzeren kerfstok op zyne kist gelegt is, in de plaats van een sleutel.

2450 *De puit is een weeldig heer.*

Een puit is een kikvorsch. Deze zyn in 't nat wanneer zy willen, en zingen dikwyls hunnen zang den gantschen nacht door helder, of liever heesch, op Hier van worden zy *Zeeuwsche nachtegaalen* geheeten; hoewel het daar ook aan gepluimde niet ontbreekt. Hy is ryk, die met het zyne vergenoegt is. Zulk een heer is de puit, met zyn naakte huid, zonder hair of pluimen. Of de Hollanders reden hebben, om met der Zeeuwen *puit* te schertzen, kan men zien in myne Fakkel, bladz. 289. Daar vind men ook de beschryving van eene andere soorte van *puiten*, dat is te zeggen, zuipers, die niet min graag *met den bek in 't nat zyn*, en daar by quinkeleeren; mits dat

het geen water zy, 't Is dan dikwyls: *Hoe kaalder, hoe royaalder.* Dus *braveeren* zulke *den adel.*

(2451) *Hy zal den bogt ſchudden.*

Dat wil zeggen, hy zal het werk moeten doen, de laſt zal op hem aankomen. Dit is een zeer gemeen ſpreekwoord; doch van honderd verſtaan het lichtelyk geen drie; immers ik heb noch niemand aangetroffen. 't Is ontleent van 't ſpringen in een touw. Ymand draait dat om tot een bogt, en ſchud dit touw dus door geſtadig op en neder bewegen. Zo heeft hy ſlechrs den arbeid, en een ander 't vermaak. Men paſt dit ook toe op zulke, die de beurs voor ymand moeten ſchudden, en 't gelag betalen. Zo *ſpelen* wel *niet meê, die de ballen betalen moeten, Sic vos, non vobis.* Daar aan is mede verwant, *Voor ymand in den bogt ſpringen*, dat is, het werk voor hem te verrichten.

NEDERDUITSCHE SPREEKWOORDEN.

IV. VYFTIG.

2452 *Trouwt naar 't oor, niet naar het oog.*

Dit ſpreekwoord behelſt eene nuttige houwelyks leſſe, De zin is, dat men in 't verkiezen van eene houwelyksgade, meer moet acht geven op goeden raad en getuigeniſſe, Spreuk 31: 30. dan op de begeerlykheid der oogen, als Geneſ 6: 1 Doch de ouden zeiden ook: *Om den mond is menig houwelyk agter gebleven*, te weten, den mond van quaadſprekers. Zo dienen de ooren ook oogen te hebben.

Een vryer weet wel wat hy begeert; maar niet wat
2453 *het is*; of, *wat hy wil.*

De zin van dit ſpreekwoord komt duiſter voor. Myns oordeels is dit de meening. Een vryer begeert zyne vryſter tot zyn Bruid; maar hy weet niet, wat hy aan haar hebben zal, en vind zig dikwyls in zyne inbeelding en verwachting bedrogen. Zo kreeg Jakob voor Rachel eene Lea. 't Is dan: *Had ik dat geweten! Is 't anders niet?*

2454 *Aagt kent Trui wel.*

Dit komt over een met: *De eene gauwdief weet, hoe de ander in zyn hert is.* 't Is dan: *Wy kennen malkanderen wel. Alle herten zyn gezuſters.*

Men

(2455) *Men kent geen waard, of men gaat'er meê over den haard.*

Dat wil zeggen, die ymands aard en inborſt wel zal kennen, moet gemeenzaam met hem hebben omgegaan. Hier mede komt overeen: *Men kan niemand recht kennen, zo lang men geen zak zout met hem gegeten heeft.* En, *die ymand recht kent, moet erfenis met hem gedeelt hebben.*

(2456) *Hy is van Baſerabel gekomen.*

Dat is, uit een onbekent dweepgeweſt. Ziet daar van de Fakkel, Bladz. 19. Dit zegt men van eenen quidam dien men niet weet, van waar hy als *op een ſtroowiſch is komen dryven.*

(2457) *Die verre gaat vryen, bedriegt, of word bedrogen.*

Dat dit ſpreekwoord waarheid behelſt, leert de ondervinding maar al te dikwyls. *Van verre liegt men veel.* 't Is dan, *alle vryers ryk.* Maar niet zelden *taſten zy*, tegens hunne inbeelding, *ook wel op een blooten*, en bevinden, dat zy geen grooten aal gevangen hebben. Dus *beſch.... zy malkanderen.*

(2458) *'t Is een Modde van Gompen.*

Dat wil zeggen, eene lompe en vuile morſſebel. Van deze, en haar geſlacht en vaderland, niet verre van *Baſerabel*, ziet de Fakkel, bladz. 237.

(2459) *Zy meent, dat 's Keizers kat haare nicht is.*

Dit zegt men ſchertzende van eene, die zich belache-

lyk

lyk laat voorſtaan, dat zy voor wat groots moet aangezien worden: gelyk die roemen op hunne hooge afkomſt, als waren zy *van zwaard of ſpilzyde* neven van 't Mannetje in de Maan. Aardig zegt de fabel, dat een muilezel, gevraagt naar zyn ſtamhuis, om een groot edelman te ſchynen, zeide dat hy was een Zoon van des Konings lyfpaard, maar verzweeg dat zyn moeder een ezelinne was. Dus zyn'er wel meer ondankbaare kinderen, die zich hunne geringe ouderen ſchaamen.

2460 *'t Is een edelman, als zyn broek een peperzak.*

Dit zegt men ſchertzende, om door eene drollige gelykenis met ymands voorgegeven adel te lachen. De ouden zeiden: *Adel is een dunne ſchotelſpyze*, en, *Adel is een arm gerecht. Gaat daar eens van eeten*, of brengt hem eens in den lombaard. Jan Oom zou meer beleenen op 't onderpand van een goeden Schepen-ſchuldbrief, dan op een perkementen Adel-bulle.

2461 *'t Is een meisje om een knechtje.*

Dit zegt men van een paar, die malkanderen wel gelyken, en waardig zyn. *'t Is een hy om een zy. Mynheer is Mevrouw wel waardig.* Al te eenzydig is het Franſche ſpreekwoord, 't geen zegt: *Comme de paille vaut une femme d'or.* Een man van ſtroo is eene vrouw van goud waardig. Men overwege of dit meer waarheid heeft: *La coſte d'Adam à plus d'aloés, que de miel.* Adams rib heeft meer aloë dan honig Immers, *zoet en zuur*, zegt men, *is de huwelyks ſtaat.*

(2462) *Zy beſtaan malkanderen noch van knyen, noch van elleboogen.*

Dat wil zeggen, zy konnen gantſch geene maagſchap rekenen, zy zyn malkanderen de wilde vreemde. Daar valt niet te rekenen, van *haver tot gort*, noch *van zwaard of ſpilzyde*. De uitdrukking is oubollig. Ik denk dat de zin is, noch in de recht afdaalende lyn, noch van ter zyden.

(2463) *Hy is daar op vernikkert.*

Dat zegt men van ymand, die met eene driftige genegentheid ergens op verſlingert is. *Vernikkert* is gezegt verduivelt. Onze aaloude Heidenſche voorvaderen hieten zekeren quaaddoenden zeeduivel met den naam van *Neckur*. Ik denk dat dat zeggen wilde *nekker*, voor *nekbreker*, om dat hy'er menige, zo men beuzelde, den nek brak. Hier van noemen wy noch den Duivel de *Nikker*. Ziet de Fakkel, bladz. 254. Men geloofde al in 't Heidendom, dat de toovenaars en hexen door hunne akelige tooverkooketten, dranken, gebeerden, plegtelykheden, kirimirien, bezweeringen enz. de liefde in ymand konden verwekken, en die verbinden aan wien zy wilden, door hulp der hellegoden, of des Duivels. 't Was, *Flectere ſi nequeo Superos, Acherunta movebo.* dat is:

Ontzegt de Hemel my zyn' zegen,
Ik zal de Hel tot hulp bewegen.

Vergelykt 1 Sam. 28: 6—. Ziet ook het Spreekwoord, *Houd u op de beenen, zo word je van de Nachtmeer niet bereden*, in 't eerſte Deel, bladz. 33. *Vernikkert*, is dan beduivelt, betovert. Dit bleef noch over in laater tyden, onder de duiſterniſſen des Pausdoms. Voor *vernikkert* zegt men door verbaſtering ook vernibbelt.

Die

2464 *Die niet zuurt, die zoet niet.*

Dit is een ſpreekwoord der ouden. 't Wil zeggen, die zich den arbeid niet zuur wil laten vallen, zal'er de zoete vruchten niet van ſmaaken. Spreuk. 20: 4. *De kat wil den viſch wel, maar zy wil'er haare pooten niet om nat maken. Dulcia non meruit, qui non guſtavit amara.*

2465 *Brengt geen bontwerker, daar een ſchoone kat is.*

Te weten, op dat de huid hem niet in bekooring brenge, en gy die niet quyt geraakt. Dit word toegepaſt op andere diergelyke dingen. Hier mede komt overeen: *Aan de kat die 't ſpit lekt, moet men 't gebraad niet toevertrouwen. Aanzien doet gedenken*, en *de gelegentheid maakt eenen dief.* Ziet Joſ. 7: 21. Geneſ. 34: 2.

2466 *De wachter verlieſt.*

Dit wil zeggen, hoe nauw dikwyls een waker of bewaarder oppaſt, 't een of 't ander word hem ontfutzelt. De Hoogduitſchen hadden daar van dit ſpreekwoord: *'t Is veel lichter een' korf met vlooyen te hoeden, dan een douzyn jonge meisjes.* Doch dit ſpreekwoord maak ik het myne niet, en laat ze voor zich zelve zorgen, of die daar belang by heeft.

2467 *Een kusje zonder baard, een eitje zonder zout.*

Het laatſte heeft weinig ſmaakelykheid, Job 6: 6. Dus dan ook het eerſte niet. Zulke baardelooze vryers noemt men *jonge lafbekken*, en *melkmuilen*, die noch maar denken moeſten om moeders borſt, of den pappot. Eer heb dan de baard. 't Is daarom een oud ſpreekwoord: *Een ruiter*

ter zonder paard, een krygsman zonder zwaard, een vryer zonder baard, zyn geen zeven oortkens waard. Maar *met een man met een baard, is een vrouw bewaart*, te weten, zo hy niet bokachtig is.

2468 *Kort afzeggen is vriendſchap doen.*

Wanneer men niet gezint is ymand te helpen, noch zyn verzoek van huwelyk, of iets diergelyks, in te willigen, handelt men hem qualyk, als men hem lange met onzekerheid laat naloopen, zyne ſchoezoolen afſlyten, zich met ydele hope vleyen, en vergeefſche moeyte en koſten doen. Dit alles ſnyd men af, of voorkomt men, door een korten afſlag, en *nihil op 't requeſt* te geven, tot ymands narichting. Voor zo verre is dat weigeren eene daad van vriendſchap.

2469 *De vrienden mogen kyven, maar moeten vrienden blyven.*

Dit is een oud ſpreekwoord. 't Wil zeggen, dat ſchoon tuſſchen bloedverwanten wel eens twiſt ontſtaat, die echter niet te hoog moet loopen, om dat zy altoos moeten denken, dat ze malkanders vleeſch zyn, en blyven. 't Is hier mede: *Die zyn neus afſnyd, ſchend zyn aangezigt.* 't Kan ook zien op het Latynſche: *Amantium ira amoris redintegratio.* Steurniſſen van gelieven, vernieuwen de liefde. Zulke krakeeltjes zyn minnevonken. *Daar waare liefde plagt te zyn, blyft altoos een vonkelkyn.*

2470 *Op oud ys rymt*, of *vrieſt het licht.*

Dat wil zeggen, daar noch eenig overblyfzel, en geſchikt-

ſchiktheid tot iets is, kan dat lichtelyk weder opgewekt en hervat worden. By voorbeeld, een vonkje van oude liefde, haat, enz.

(2471) *Men moet het katje niet dood foolen.*

Dat is, door al te veel troetelen, en ſchyn van jok en vriendſchap, om hals helpen. Zo zegt men, dat de aapinnen haar bemindſte jong, uit liefde, in 't omhelzen dood drukken. Daar van komt het ſpreekwoord: *'t Is aapenliefde.* De ouden zeiden: *Is uw vriend van ſuiker, eet hem daarom niet op.* Ziet van *foolen* 't Vervolg der Fakkel.

(2472) *Zy hebben malkanderen beſch....*

Dat wil zeggen, zy hebben malkanderen bedrogen, *de eene barbier heeft den anderen geſchoren*, zy hebben malkanderen wederzyds bevuilt. Hoe onhebbelyk dit ſpreekwoord is, echter heeft het nadruk, en men hoort het dagelyks. Ja nauwelyks is'er een van algemeener gebruik. Ik heb bevonden, dat de aalouden dus al ſpraken.

Die de dante trouwt om de wante, verlieſt de wante, en houd de Dante. Want als de wante is verteert, dan blyft de dante by den haerd.

(2473)

Dit is een oud ſpreekwoord, waar toe men rym gezocht heeft naar den kreupelen trant van die tyden. Wat het zeggen wil, leert de ervarentheid menigmaal, ook in onze dagen. *Dante* was in de oude taal een malloot, of gekkin, van 't oude *danten*, *ineptire*, zich mal aanſtellen,

ſtellen, bekent by Kilianus. Ziet daar van de Fakkel; blandz. 60. *Wante* is een handſchoe, die dan geſtelt word voor kleeding in 't gemeen. Dit wierd ook gezegt: *Die een doetje trouwt om haar goedje, verlieſt het goedje, en houd het doetje.* 't Moeſt doch rymen. *Doetje* zal verbogen zyn van *Doesje*, een zottinnetje. Ziet het ſpreekwoord: *'t Is een dooze.* Dikwyls worden de *s* en *t* verwiſſelt. 't Was dan, *Om haar gelleken, niet om haar velleken.* Zy zyn dieshalven zo qualyk niet bedagt, die zeggen: *zy wilden liever een verſtandige in haar bloote hemd, dan zulk een doetje in een ſelpen tabbaard hebben.* Maar aan de andere zyde geld ook dit ſpreekwood: *Die een' zot trouwt om zyn kot, verlieſt het kot, en houd den zot.*

2474

Het vragen ſtaat vry, maar 't weigeren ſtaat'er by.

Was dat geene waarheid, de vryers zouden zo veele blaauwe ſcheenen niet loopen. En hoe kreeg men dan, door *gaat voor by* te zeggen, ſtoute bedelaars van de deur?

2475

Hy ligt achter.

Dit zegt men van ymand die verſchoven word, en wien andere voorgaan. *Daar meerder man komt, moet minder man wyken.* Ziet Jak. 3. 2. Ziet dat op *achter de bank werpen*? dat eene verſmaading en verwerping uitdrukt. Of ziet het op die met bollen om 't dichtſte naar eene pin ſchieten? Die dan dichtſt daar by ligt, wint het ſpel. Ik gis liefſt het laatſte.

2476

Als de Bruid is aan de man, dan wil'er elk an.

Zy is dan gewilt vleeſch, wanneer zy gewilt is. *Doch die 't geluk heeft, leid de Bruid te kerke.* Men paſt dit ook

ook toe op andere dingen. Vraagt men my, wat onderſcheid is'er tuſſchen een Bruidegom, en een vryer die een blaauwe ſcheên liep? Ik andwoorde: Juiſt zoo groot, als tuſſchen ja, en neen.

(2477) *Een goed houwelyk zal 't al betalen.*

Hier mede vleyen zich lichthertige ſpilpennigen, maar niet zelden bedriegt hen deze ingebeelde hope. Een goed-houwelyk, dat ſlechts om geld aangegaan word, is ook zelden een goed houwelyk. Zo geraakt de gulde vryheid aan een gouden band. Maar 't is ook een ſpreekwoord: *Land koopen, en een goed houwelyk doen, gebeurt niet alle dagen.* Doch de ouden zeiden inſgelyks: *Dan zakken te binden, en houwelyken te maken, kan men zelden eer behalen.*

(2478) *Hy meent dat hy goud zal drinken uit een horentje.*

Dat wil zeggen: *Hy beeld zich goude Bergen in.* Ziet dat horentje op den hoorn van overvloed? Of op die horens, welke ouwelinx voor drinkvaten gebruikt wierden? Ziet het Vervolg der Fakkel, *in Kornuit.* Men zoekt noch naar den Philoſoophſchen ſteen, om drinkbaar goud te konnen maken. Doch alleen de *adepti* (dat is, die 't verkregen hebben. Maar wie zyn ze?) vinden dien. 't Was jammer, dat *Midas* die konſt niet wiſt. Doch een gouddorſtige zou geen horentje, maar eenen horen zo groot als het Heidelberger wynvat, begeeren. *Auri ſacra fames.* Dat is een honds- of liever wolfs- en gierhonger.

Geen goude Zondvloed, noch geen ſtroom van hemelvleſſchen,
Zou magtig zyn den dorſt van goudzugt ooit te leſſchen.

Zy

(2479) *Zy zyn geſtoryt.*

Dus drukken de boeren uit, zy zyn ter ondertrouw in de *Conſiſtorie* of kerklyke Vergaderplaats, geweeſt. *Geſtoryt* is *geconſiſtoryt*, als *gekerkert*, *gehuiſt*; enz.

(2480) *Pyp op, Roelken, de Bruid gaat meê.*

Dit is een oud ſpreekwoord, genomen van de oude gewoonte, byzonder by de boeren, dat een ſpeelman, die op eene zakpyp, fleuit, of ſchalmei blies, voor de Bruid ging, om haar naar de kerk ter trouw, en van daar naar de bruiloft te leiden, vergezelſchapt van haare ſpeelgenooten. Daar op zag ook dat oude ſpreekwoord: *Aan den Bruidleider kent men de Bruid.* Men paſt dit boertig toe op ymand, die iets aanvangen moet.

(2481) *Een vuile Bruid behoeft veel opſchikkens.*

Schoonheid brengt haar eigen verçierſel mede; maar lelykheid moet 't geen de natuur weigert, alleen in de optooiſels zoeken. Men paſt dit op diergelyke dingen toe, die geblanket en bemantelt moeten worden. Doch men vind maar te veel opſchikkers van vuile Bruids, advokaaten van quaade zaaken, die *een duiveltje tot een Engeltje, in ſchyn, weten te maken. Dic, Quintiliane, colorem. Strykt 'er een verwtje aan.* Maar *des nachts zyn alle katten graauw.*

(2482) *De Bruid de kroon opzetten.*

Dit is van een zeer ouden oorſprong. Kroonen waren onder de voornaamſte hoofdçieraaden der maagden, Jeſ. 3 : 20. Maar op haaren bruidlofsdag waren zy allerkoſtelykſt en çierlykſt opgepronkt. Jerem. 2 : 32. Zo was 't ook met de Bruidegoms. Jeſ. 61 : 10. Dat insgelyks die

die dan eene kroon droegen, die van des Bruidegoms moeder, zo ze'er was, opgezet wierd, ſchynt te blyken uit Hooglied 3: 11. Maar de maagden of ſpeelgenooten der Bruid moeſten haar optooyen. Pſalm 45: 12. Hier toe behoorde mede het opzetten der maagdekroon. Dit aaloud gebruik is, gelyk meer andere, noch onder ons gebleven. Doch dikwyls is niet al te wel op ymand, om zyn doen of taal, te vreden, die tot hem zegt: *Gy zet my een ſchoone kroon op 't hoofd*, vermits *hy met die huik niet wil te kerk gaan.*

2483 *De Bruid beſtrooyen.*

Dat geſchied wanneer zy t'huis geleid word, op dat de weg met bloemen, en diergelyke dingen, beſpreid zoude zyn. Ook dit heeft een zeer ouden oorſprong.

Als de Bruid is in de ſchuit, dan zyn de
2484 *beloften uit.*

Zo gaat het met veele, wanneer zy door goede woorden en beloften hun oogmerk bereikt hebben. Dan word *Hertje lief* wel, *jou verken.* De ouden zeiden dus ook: *Een mans leugen is een vrouwen trooſt.* Maar is mede het tegendeel niet wel waarachtig?

't Is nieuwe liefde; de korſtjes kraaken noch. 2485

Dit zegt men boertende van liefde, daar *'t nieuwtje noch niet af is, terwyl de ſpeelman noch op den vloer zit.* Verſche korſtjes zyn hard en ſmaakelyk; maar haaſt plegen die week te worden, als zy wat verouden. 't Is ook een ſpreekwoord: *Gedwongen liefde en waterverwe gaan ras af.*

2486 *'t Zal wel zoeten.*

Dat wil zeggen, 't zal wel afzoeten, de zoetigheid en 't nieuwtje zal'er wel afgaan. Dus zegt men ook: *'t Zal wel koelen, zonder blaazen.*

2487 *De vriendſchap moet niet ſlechts van de eene zyde komen.*

De eene vriendſchap, liefde, en vriendelykheit verwekt of beandwoord de andere. *De vrienden moeten twee zyn.* Zoo moet het ook in 't byzonder by echtgenooten wezen.

2488 *De eene vriendſchap is de andere waardig.*

Dit ſteunt op de redelykheid. *Wanneer de eene hand de andere waſcht, dan worden ze beide ſchoon.* Onlangs las ik in een latyns boekje van den ouden Paapſchen ſchryver *Johannes Beleth* 't geen ik hier vertaale: *Het is op te merken, dat in veele geweſten de vrouwen op den tweeden dag na Paſchen haare mannen ſlaan, en wederom haare mannen haar, op den derden dag. Gelyk het den Roomſchen knechten geoorlooft was hunne meeſters in december ſtraffeloos te beſchuldigen.* (Hy had een klokje van de *Saturnalia* hooren luiden) *'t Geen zy daarom doen, op dat zy toonen, datze malkanderen onderling moeten tachtigen.* Zekerlyk deze reden is gewigtiger, dan die gemeld word in het ſpreekwoord: *Om tyaverdryf ſloeg de man zyn wyf.* Was dat niet zoet en ſtichtelyk Paſcha houden tuſſchen man en vrouw, als met eene Muskovitche liefde: 't Was dan, *Zoo goed wederom, klap om leêr, elk zyn beurt. 't Was nooit zoo dieren tyd, of de eene ſlag was den anderen waardig.* Doch 't gebeurt nu wel, dat zulke verbeteringen juiſt niet uitgeſtelt worden tot

tot den tweeden of derden Paaſchdag, maar ſlechts tot den naaſten Dingſdag, of Donderdag, als'er getwiſt word en gedondert. Het gezegde van *Beleth* vind men ook by *Durandus*, met noch andere omſtandigheden, in zyn *Rationale*.

2489 *De vriendelykheid ziet hem ten oogen uit, als den beul de barmhertigheid.*

Dat zegt men ſchertzende van een ſtuurſchen zuurmuil. Daar mede komt overeen: *Hy ziet als een ſtier*, wiens oogelyntjes niet al te lodderlyk ſtaan.

2490 *Zy is de beſte zuſter niet.*

Dat wil zeggen, zy behoort niet tot de vrouwen, die *zonder hoofd*, of *blind en doof zyn*. Maar hoe komt *zuſter* hier te pas? Ziet het op de geſchiedeniſſen van Abraham, en Iſaak, die uit vreeze hunne vrouwen zuſters hieten? Geneſ. 12. 18. 20, 2. en 26, 7. Of ſpeelt het op de Bagynen in een klooſter, die men *zuſters* noemt? Dan wil het zeggen, zy is de beſte bagyn niet, hoe zeer die voor heilige maagden willen aangezien zyn. De ouden wiſten al te zeggen: *De Paapen, Nonnen, en Bagynen, zyn niet zo heilig als zy ſchynen.* Dat dit de meeninge is, blykt uit het gelykluidende ſpreekwoord: *Zy is de beſte Juffer niet.* In adelyke klooſters dragen de Bagynen den naam van *Juffers*, voor dien van zuſters. Ik denk dat ook daar toe behoort, *Juffer uit den mond ſpreken*, dewyl zulke om haare gewaande heyligheid zeer opgeblazen, en ſtoutſprekende plegen te zyn. Zulk eene is echter *de beſte die in haar vet ſteekt.*

(2491) *'t Is een Xantippe.*

Zo is de zoetaardige gemaalin van Socrates tot een ſpreekwoord gebleven; en heeft haaren naam aangeërft, aan die haare zeden volgen. Dus noemt men zulk een *zoetertje* en *Engeltje* eene *Xantippe*. Gewiſſelyk het ſpreekwoord der ouden had, naar zommiger oordeel (waaraan ik dat late: want nooit heb ik dit aan myne vrouw ondervonden.) al wat grond: *Een boos wyfs kop is 't ſlimſte weêrshoofd.* Daar uit voorzag die wyze natuurkundige, wat ſtorm'er zoude opryzen, al wiſt men doe noch van geen weêrglas.

(2492) *'t Is een verken van een wyf.*

Dat wil uitdrukken, zy is een wyf als een verken; of een wyf dat een verken is, te weten, in morſſigheid, knorren, enz. Zo zeggen de Latynen: *Eſt monſtrum hominis*, 't is een monſter van een menſch. Doch men kan die uitdrukking ook dus verſtaan: 't is een verken, dat aan een wyf toebehoort. Zo is dan die ſpreekwyze dubbelzinnig. 't Is niet onnatuurlyk, zo verkens van moeders, ook verkens van dochters hebben, om dat zy dochters van verkens zyn. Het heilig Bibelwoord zelf brengt dit aaloude ſpreekwoord by: *Zo de moeder is, is haare dochter.* Ezech. 16: 44. Op die zelve wyze zegt men ook, *'t Is een man als een wereld.* Wil dit zeggen, 't Is een groot man? of, 't is een man, in wien men alles vind wat tot een man behoort, gelyk de wereld alles begrypt. Meent men 't eerſte, dan is die vergrooting meer, dan van een muis een olifant te maken. Doch *de menſch is een kleine wereld.*

't Is

't Is voor een morſſig wyf een goede verſchooning, dat zy een jong kind heeft.

Men weet dat jonge kinderen hunne moeders al dikwyls beſpuwen en bedeiſteren, zo dat zy vry wat te kuiſchen, te vagen, te waſſchen en te plaſſen hebben. 't Is daarom een ſpreekwoord: *Wie heeft zyne moeder niet bek . . . ?* Ziet'er dan eene morſſebel uit haaren aard vuil en ongehavent uit, zy kan de ſchuld op haar klein kind leggen. Maar wat beduid *Morſſebel?* Is zy de zuſter van *Teutebel?* Ziet daar van de Fakkel bladz 374. Of is 't *Morſſebil?* *Bil* vind men meer in diergelyke naamen, b. v. eene *ſtoutebil*, een *klikkebil*, verbaſtert in *klikſ:il*, enz. Maar dan is *zindelyke Neeltje* geen morſſebil, want het ſpreekwoord zegt: *Zy ſchuurde haar billen met bikſteen.*

2494 *Quaad ei, quaad kieken.*

Dit is gevormt van 't Latynſche, *Mali corvi malum ovum.* Van een quaade raaf komt een quaad ei. 't Ei is naar 't hoen, en 't hoen naar 't ei. Van arenden komen geen uilen. *'t Appeltje ſmaakt boomig*, of *naar den boom.* Hier om zeggen onze gewaande wyshoofden: *Meent gy dat ik van een uil gebroed ben?*

Geen zo quaade moeder, of zy had geer-
2495 *ne een goede dochter.*

Zo aanminnig is de deugd, dat ze ook haare haaters wel kan bekooren, zo dat ze daar van geacht en geprezen word. *Virtus laudatur & alget.* De deugd word geroemt, en niet geoeffent. Vergelykt Num. 23: 10 Doch 't is ook waarheid: *Raſſe moeders hebben leuye dochters.* De

reden is, om dat zy 't werk vaardig zelf doende, de dochters tot ledigheid gewennen.

(2496) *Zo lang de vrouw waſcht, krygt de man niet een goed woord.*

De reden is, dan heeſt zy de handen vol werk, en wil niet gemoeit zyn. Dit wiſt die man, welke zeide, *Als myn vrouw waſcht, dan ga ik ſtryken.*

(2497) *Ik ben bly, de korf is reê.*

Dit ſpreekwoord word dikwyls gehoort, en daarom mag men my met geene reden misduiden, dat ik den corſprong melde. Hier van is deze kluchtvertelling. Een mandemaker had langen tyd gevlochten aan een korf. Eindelyk wierd die voltooit; en hy wilde, dat zyn wyf deze woorden zou ſpreken, tot betuiging van blydſchap. Zy weigerde dat. Hier over vielen hevige woorden, en deze rezen tot ſlagen. Een Edelman quam juiſt voorby, en hoorde beider klagten, en de reden van dat ſlaan. Hy gaf daar op den man gelyk, om de koppigheid van dat wyf. Als hy t'huis quam, vertelde hy aan zyn vrouw dit geval, en hoe hardnekkig dat wyf was geweeſt. Deze Gemaalin koos haare zyde, en zei: de vrouw had gelyk: ik zou dat ook niet gezegt hebben. Hier uit ontſtond tuſſchen die beide zulk een twiſt, dat het mede op een tweegevecht uitquam. *Is't niet waar, 't is wel gevonden,* zeggen de Italiaanen. Doch de eer en dank van deze vinding komt my niet toe. Ik ben ſlechts vertelier van dat ik gehoort heb, in 't verklaaren van dit Spreekwoord, en houde my onzydig in dit geſchil.

Wie

2498 *Wie heeft zyn moeder niet bekakt?*

Daar van hebben ſchoot en luuren blyken konnen geven. De liefde der moeders heeft haar van 't vagen niet afkeerig doen zyn. Men zegt van ymand, b. v. die *de galg bekakt heeft*: *Hy is ook al een lief kind op zyn moeders ſchoot geweeſt.*

2499 *Kleine kinderen hoofdzweer, groote kinderen hertzweer.*

Dit was een oud ſpreekwoord; maar de waarheid bevinden ook nu wel ouders, tot hunne ſmerte. Wanneer de kinderen klein zyn, vereiſchen zy veel moeite en zorge, die de ouders 't hoofd wel eens doet rooken: maar oud, zyn zy door wangedrag menigmaal tot ſchandvlekken, en hertenleed. *Zo trappen zy jong de moeders op den ſchoot, en oud op 't herte.*

2500 *Als Paſchen op een zondag komt, is elk een kind van zyn eigen vader.*

Dit gaat ook vaſt van die op Vrouwlichtmisdag geboren zyn, al *heeft'er wat van Sint Anna ondergeloopen.* Ik zou twyfelen, of men zulk een vaſten ſtaat kan maken op de waarheid van dat andere ſpreekwoord: *Die geen katten lyden mag, zal geen ſchoone vrouw krygen.* Maar een ander ſpreekwoord zegt: *Daar goede azyn is, plegen quaade vrouwen te zyn.* Zou 't zyn, om dat die zuurmuilen *zien, als of zy den azyn gepacht hadden*, en zuur veroorzaaken? Ik laat de verdere naſpeuring over aan natuurkundigen: gelyk mede van dit ſpreekwoord: *'t Is gezond in 't vuur te piſſen.*

Vuil

(2501) *Vuil water bluſcht ook brand.*

Anders zegt men: *Vuil water leſcht ook dorſt.* Dit ſpreekwoord word toegepaſt op ontuchtige, die by mottige en lelyke hoeren loopen; zelfs wel zulke, die t'huis fraaye en deugdzaame vrouwen hebben. Deze verdienen van de jongers met drek begooit te worden.

NEDERDUITSCHE SPREEKWOORDEN.

V. VYFTIG.

2502

't Is evenveel hoe 't kind heet, als het maar een naam krygt.

DIt zegt men van iets onverſchilligs. Maar *men geeft het kind* ook wel *een anderen naam*, als het onder den eerſten niet aangenaam is. Zo geeft men iets een anderen glimp, of voorwendzel. Doch *'t is de oude Monik, onder een nieuwe kap. Een ziek wyf, of een kranke vrouw.* De Joden, om geen verken te noemen, zeggen: *dat ding.* Maar niettemin blyft een verken *een vogeltje dat men in ons land zwyn heet.* Dus zegt men, om geen *peſt* te noemen, de *zwaarigheid*, of *de ziekte*, by uitnementheid; en ook wel *de gave Gods*, om dat God die zonderling toezend. Vergelykt 2 Sam. 24. Van zeldzaame naamen hoort men wel: *Daar is geen Droes in de hel, die zo heet.* Men zegt van die in een quaad gerucht is: *Hy heeft een quaaden naam. Quaade naamen ſtichten niet, zei de voorlezer, en ſloeg die hy niet lezen kon over. Die verken heet, moet in 't kot.* Doch *lieve kinderen geeft men lieve naamen.*

2503

N. N.

Dus word geſchreven, wanneer men ymands naam en toenaam niet weet. Dan beduid dat, *Neſcio Nomen*, ik weet den naam niet. Anders alleen N: *Neſcio*, ik weet

het niet. Zo ſchryft men ook, wanneer men om redenen ymands naam niet uitdrukken wil. Dan is 't, *Nemo Nominatus. Niemand genoemt, niemand geblameert. Vroome man, trek het u niet an. Die niet beſnot is, behoeft zyn neus niet te vagen.*

2504 *Aan den Van kent men den man.*

Dat is, aan den toe- of bynaam, vermits de voornaam aan veelen gemeen pleegt te zyn. Maar waarom word die een *Van* geheten? De reden is, om dat van ouds dus wierd uitgedrukt, van wat vader, of vaderland ymand was; wiens eerſte nu meeſt buiten gebruik gekomen is, uitgezondert by de huislieden. Zo is *Jan Pieters* verkort van *Jan Pieters zoon*, voor *Jan de zoon van Pieter*. Het laatſte van 't geboorteland, of de plaats, is ook in groote verwerring geraakt. In veele toenaamen is noch *van*, b. v. *Jan van Leiden*, *Klaas van den hoek*, enz.

2505 *'t Is van 't zelve ras.*

Dat wil zeggen, van den zelven oorſprong en aard. Maar wat betekent *ras* in dien zin? 't Is verbaſtert van het Franſche *race*, geſproten uit het Latynſche *radix* een wortel. Daar uit komt de geſlachtboom voort.

2506 *'t Zyn al een moêrs kinderen.*

Dat is, van 't zelve gebroedzel, van 't zelve ſoort. Dus zegt men: *Hy heeft een aardje naar zyn vaêrtje. Zo moêr, zo dochter. Mui's de moêr: zy hebben alle ſteerten. Katten kinderen muizen geern.*

Vogels

Vogels van eener veêren vliegen graag zamen.

Dit blykt uit de ervarentheid. *Soorte by ſoorte. Uilen vliegen met geen bontekraayen. Gelyk zoekt zich, gelyk vind zich. Maar daar men by verkeert, word men meê geeert. Men ziet aan de veêren wel, wat vogel hy is.* Doch ook, *Daar men meê verkeert, word men van verkeert.* Zie Spreuk, 1: 10- en 22: 24.

(2508) *Hy is van die, of die kabale.*

Een kabale is een bende of rot van zulken, die met driftige zydigheid eene ſtreng trekken, 't zy in t'burgerlyke, of in 't kerkelyke. De Joden noemen hunne mondwet *kabbala*, dat is, overlevering, om dat ze uit overleveringen der ouden beſtond. Even voor de tyden des Heilands had men te Jeruſalem de twee beroemde Leermeeſters, *Hillel*, en *Schammai*. Deze waaren beide Phariſeën, doch zeer verſchillig in leerſtukken. Beide namen zy tot hunne gronden overleveringen der ouden, die wel geheel ſtrydig waren. Elk van deze had een grooten aanhang, die tegen elkanderen zeer hardnekkig en hevig was; 't geen dikwyls uitborſt tot handdaadigheden. Zo was dan de eene gehecht aan de *kabbala*, of overlevering van *Hillel*, en de andere hield het met Schammai, en zyne overlevering, of *kabbala*. Ik twyfel niet, of daar in ligt de oorſprong van ons ſpreekwoord, door overbrenging. Men legge my anders eens uit, wat het woord *kabale* hier uitdrukt. Te denken op eene *kabel*, die uit ſtrengen beſtaat, is te ver gezocht.

2509 *Zy zyn kaaren, als de duim en voorſte vinger.*

Korter zegt men dat, *'t Is vinger en duim.* Dit paſt men toe op twee zeer groote en gemeenzaame makkers, die overeenkomen en t'zamendoen, gelyk de duim en voorſte vinger aan de hand. Van zulke zegt men ook: *'t Zyn twee handen op een buik. De zool houd het met de ſchoe.* Maar wat zyn *kaaren?* Speelt dat op 't Latynſche *carus* lief? dan zoude het zyn lievelingen? Of is *'t kaaren* uit *aer*, verkort van *ander*, als in *malkaeren*, daar een *k* voorgeklampt is, uit *geaeren*, gelyk *gebroeders gezuſters.* Dan zoude *kaer* zo veel zyn als *alter ego*, een ander ik; 't geen eene zeer nauwe vriendſchap beſchryft.

2510 *Daar men meê verkeert, word men meê geeert.*

Dat is, men verkrygt de zelve eere, als onze medemakkers, vermits uit die verkeering onze aard blykt. Even zo zeiden de ouden: *Men acht een' man naar zyne gezellen. Daar vliegen geen kraayen met oyevaars. Die zich met het draf mengt, dien eeten de zwynen.*

2511 *Gezelſchap doet doolen.*

Dus worden menige verleid, en dit ondervond de waard van Byleveld, doe hy meê naar de galg ſlenderde. *Goede gezellen zyn quaade leidslieden.* Lichtmiſſen wierden van de ouden *goede gezellen* genoemt. Maar voor al, *Als de herder dwaalt, dan dwaalen de ſchaapen.* Ziet Spreuk. 1: 10.

2512 *'t Is al boter uit eene kern.*

Dat w zeggen, daar is geen onderſcheid in, 't is al een ſlag. Hier mede komt over een: *'t Is al een pot nats. Zy zyn alle met een ſop overgoten. 't Is boter tot den bodem toe.*

toe De ouden zeiden: *Boterken voor, boterken naar, doet den man leven honderd jaar.*

2513 *'t Is een Grovianus.*

Dat is, een dommedaris, een grove en ruwe kinkel, een plompe vlegel. Aan *Grovianus* en *dommedaris*, uit grof, en dom, heeft men, om te lachen, een ſteert gehangen, die naar 't Latyn zweemt. Dus heeft men uit het Latyn, een *ſtultus*, een *quidam*, enz.

2514 *'t Is een buffel.*

Een buffel is een dikhuidig lomp beeſt. Dit word tot een ſmaadnaam op een onbeſcheiden plompen ſchoft toegepaſt. Zulke gauwaards verſchillen niet veel van ezels, en zyn aan de bokken vermaagſchapt. Ouds tyds droeg men zeer gemeen kolders van buffels leêr; maar nu ſteken ook veele dag en nacht in buffelshuiden, zo wel als in ezels, of bokken vellen.

2515 *'t Is een ros bayaard.*

Dat wil zeggen, een groot lomp menſch. *Ros bayaard* was de naam van 't paard, waar op de *vier-Heems-kinderen* reden, als te lezen is in hunne ſchoone Hiſtory. Diergelyke waren die van *Amadis van Gaulen*, *Valentyn en Ourſſon*, *Floris en Blanchefleur*, *Fortunatus beurs en wenſchhoedeken*, en een geheele drekwagen vol van zodaanige juweelen, waar aan men menige uuren lezens plagt te beſteden. De *Romans* van laater tyden behelzen niet meerder waarheid, maar grooter beſchaaftheid. Onder deze grollige herſſenſpinſels tel ik niet het boekje van *Reintje de Vos*, geſchreven naar den trant der fabelen van *Æſo-*

pus: want dat behelſt onder die ſchors goede ſtaatkundige leeringen.

2516 *'t Is een Sint Juin.*

Dus noemt men ymand, om hem te ſchelden voor een ſchynheiligen weetniet. Is die Heilig, gelyk voor heen de Goden der Egyptenaaren, in den tuin gegroeit? Neen; hy is verſcholen onder een Françiskaanſche kap. Het is broeder *Sint Juniperus*, een der geliefſte medegezellen en volgers van den H. *Françiskus*: welke Serafynſche Vader (mag men zyne Legende geloven) nu in den Hemel zit op den ſtoel van *Sint Lucifer*. Deze *Juniperus* bedreef drollige zotternyen, en grillige fratzen, waarom de eene hem voor een grooten heilig, en de ander, met meerder reden, hem voor een quaſtigen nar hield. Men kan die lezen in de *Conformitates S. Françiſci*, *Sint Françiſcus Wyngaard*, en diergelyke ſchoone Katolyke boeken.

2517 *'t Is een Sobes.*

Dit zegt men van ymand, dien men voor een onnozel ſlecht-hoofd aanziet. Ik twyfel niet, of dit *Sobes* zal met afkorting van 't hoofd, verbaſtert zyn van *Æſopus*, met wien de andere knechten van zynen meeſter Xanthus lachten, om dat hy eene zeer misvormde geſtalte had, en ook, om dat hy het dragen van den broodkorf op de reize, verkoos voor zynen laſt, welke allengskens lichter zoude worden; terwyl de zwaarte van hunne pakken altoos de zelve bleef. Ten onrechte wierd hy dan van hen voor verſtandeloos aangezien. Echter zulk eenen bedoelt dit ſpreekwoord.

't Is

2518 *'t Is een talm.*

Dat zegt men van ymand, die zich zeer traag en handelloos aanſtelt. Hier van is *talmen*, dat op langzaam en haperende ſpreken word toegeeigent. Maar wat drukt *talm* uit? Ik twyfel niet of 't is *taallem*, voor *lamtaal*. Dat *lam* wel tot *lem* word, blykt by voorbeeld in 't woord *belemmeren*, voor *belammeren*, verlammen. Hier is dan eene omkeering in dit koppelwoord, gelyk in *ſtookebrand*, voor *brandſtooker*, *quiſtgoed* voor *goedquiſter*, *ſpilpenning*, voor *penning ſpilder*, enz. Men zegt voor *talm* ook *talmer*; doch dan is'er de uitgang *er* aangehangen, die anders afgeknot is. Een *talm* is dan eigentlyk, die eene belemmerde tong heeft; doch 't word ook overgebragt tot de handen. Ziet anders de Fakkel bladz. 309. in *Talmen*.

2519 *'t Is een doeze.*

Dus noemt men een dom vrouwmenſch. Buiten twyfel is dit van 't oude *daſe*, een zottin. Ziet het Vervolg der Fakkel in *Daas*. Voor *doeze*, zegt men door verbaſtering ook *dooze*: *'t Is een ſlechte dooze*, eene *eenvoudige ſloor*, een *kiekenshoofd*.

2520 *'t Is een onnozele Druif.*

Zo noemt men een ſlecht eenvoudig vrouwmenſch. Maar wat overeenkomſt heeft een *druif* daar mede? Zekerlyk geene de minſte. Buiten twyfel, ('t geen echter vreemd is) heeft het gebruik dat verbaſtert van *duif*. Dus zegt men: *'t Is een duif zonder gal*, dat is, zonder arg of bedrog. Een duif is een zinnebeeld van oprechtigheid en eenvoudigheid. Matth. 10: 16. Maar men vind ook wel *duiven, die de pokken hebben.*

't Is

2521 *'t Is een knorrepot.*

Dat is, een gemelyke grimmer. Maar hoe paſt *pot* in dit ſpreekwoord? Men ſpreekt van *knorrenhutspot*, die opgediſcht word met een nabanket van *vuiſtlook*, *muilpeeren*, en *wafels*. Een pot vol daar van levert geen ſmakelyk onthaal uit, zo weinig als *drooge bokkingen*, *of ſtokviſch zonder boter*. In dien zin ſpreekt men ook van een *morspot*, anders *een morsbeuling*, die gevult is met morſſery, en een *rochelpot*, die vol rochels is, en de zelve uitlevert. Maar waarom heet men zulk een *knorrepot* ook, *een moeyelyken pispot?* Is dat om verachting uit te drukken, dewyl den pispot de geeerdſte plaats in 't huis niet gegeven word? De ouden zeiden van zulk een Yſegrim: *Hy moet van een quaaden aard zyn, die nooit vreugde zien mag.* Ziet Prediker 3: 4 Zy voegden'er by: *Men mag wel genoeglyk zyn, zonder arg. Dat jong is, ſpeelt geerne.*

2522 *'t Is een kykebyſter.*

Dit is omgekeert van *byſterkyker*: gelyk *ſtookebrand* is van *brandſtooker*. Zulk een is van *Yzegrims* nabeſtaande.

2523 *'t Is een ſcheele wip.*

Dat wil zeggen, 't is een ſcheel leepoog. *Wip* is verbaſtert van *weep*. In de aaloude taal was *wepe* geween: 't geen men noch hoord in die uitroeping, *o wope!* Ziet daar van de Fakkel, bladz. 270. Zo is noch by de Engelſchen *weeper* een weener. Die leepe, of loopende, en druipende oogen heeft, ſtort traanen, gelyk die weenen.

2524 *'t Is een weêrwolf.*

Dit is een lelyke ſmaadnaam. *Weêr* ziet niet op de luchts geſteltheid, maar is te zeggen *wederom*. Eerſt menſch, en dan weder wolf, door tovery, gelyk men ouds tyds plagt te beuzelen. 't Zyn dan wolfmenſchen, of menſchwolven. De Latynen zeiden: *Homo homini lupus*, de eene menſch is den anderen een wolf.

2525 *'t Is een omgekeerde beer.*

Beeren hebben van buiten eene zeer hairige huid, maar die is aan de binnenzyde glad. Dit paſt men boertig toe op menſchen, die van buiten wel effen vel hebben, maar daar de ruwe beerenhuid van binnen is. Hier toe behoort, *tieren en beeren*: dat is, door luidruchtig geraas en geweld zich aanſtellen als een woeſt dier, en ongeſtuimige beer. Doch hier toe behoort niet, *'t Is een vuile beer*. Een *beer* is in dit ſpreekwoord het mannetje der verkens. Gelyk men dan van een morſſig wyf zegt, *'t Is een vuil verken*, of *zog*, zo is een morſſige vent *een vuile beer*. Maar *beerſteker* is *bernſteker*. Ziet daar van de Fakkel, bladz. 22. Dus zoude ook de Hoogduitſche ſmaadnaam *bernhuter* konnen betekenen verkenshoeder, dat een der verachtelykſte bedryven is. Anders neemt men dat voor *beerenhuider*, die op de ruwe beerenhuid ligt.

2526 *'t Is een walbarken aangezigt.*

Dit zegt men van een lelyk bakhuis. Ik twyfel niet, of *walbarken* is verbaſtert van *wanbakken*, gelyk *baaivanger* van *beervanger*, en *hoddebek* van *houtenbek*.

(2527) *'t Is een quylbab.*

Dat is, 't is een kinderachtige nar. Een quylbab is een zeverdoek, dien men ſimpele menſchen, en jonge kinderen voordoet. Dit *bab* is vermaagſchapt aan 't Engelſche *babe*, een jong kind. Nu dat is afgeleid van *babbelen*, dat ook het kromtongen der kinderen beduid. Ziet de Fakkel, bladz. 15. Dit *quylbab* is van den zeverdoek overgebragt, tot dien men waardig acht hem te dragen. Dus zegt men ook: *'t Is zo zot, dat het quylt.* Daar na gelykt *babbeltaal.*

(2528) *Zend den gek om raapzaad.*

Dat is, ontſla u van dien nar. Zo pleegt men zich ymand, die ons verveelt, wel quyt te maken, door hem met eene beuzelachtige boodſchap uit te ſtieren. Zo *ſcheept men ymand ergens mede af.* 't Is dus ook een ſpreekwoord: *Op den eerſten dag van April, zend men de gekken daar men wil.* Men zend *Heetendoentjes om giſt en kneewater.*

(2529) *Groote narren moeten groote bellen hebben.*

Dan is de zotskovel wel opgepronkt met *klinkklankkloria*, en zy zyn recht opgeſchikt om in narrenſleden te ryden. Groote gekken plegen zin te hebben in groote zottigheden, en die te bedryven. Dus blyft ook dat andere ſpreekwoord waarheid: *Een zot heeft geen bellen van doen: hy laat zich zelven genoeg hooren.* 't Was een oud Franſch ſpreekwoord: *Met le fol en banc, il branlera le jambe, ou dira quelque chant.* Zet den nar op een bank, hy zal de beenen over malkanderen ſlaan, of een deuntje zingen. Ziet Predik. 7: 5. Zy zeiden ook: *Un fol à fait un veu, de ne laiſſer en paix un feu.* Een zot heeft een

gelote

geloſte gedaan, dat hy een vuur niet zal laten ſtil liggen. Men kan op die narretekenen eens letten. 't Is insgelyks een oud ſpreekwoord: *Daar is geen gek zo eêl, of hy draagt groen, of geel.* Waarom die verwen de lievery der dwaazen zyn, konnen de wysgeeren beredentwiſten. Maar *blaauw* ſtaat al zo ſlecht te boek. Dus zegt men, *'t zyn blaauwe bloemen, 't is een blaauwe boodſchap* enz. Wat is de reden? Doch 't is zo verborgen niet, waarom men loode kogels *blaauwe boonen* heet.

2530

Ryke gekken verçieren de Stad: maar wyze mannen beſtieren de Stad.

Zekerlyk veele begaan groote dwaasheid door zich zelven uit te putten, en te verarmen, in 't bouwen van koſtelyke huizen, enz. die niet zelden tot groot verlies ras weêr moeten verkocht worden. Maar die eene Stad wel zullen regeeren, moeten wyze mannen zyn, Exod. 18: 21. Zulke zyn zelf tot çieraad van hunne Stad.

2531

Zyn keuvel draait.

Dat wil zeggen, *zyn kop draait, zyn hoofd maalt, zyn molen is door den vang.* Men kan die ſpreekwoorden nalezen. Ziet van *keuvel* het Vervolg der Fakkel, in *Kevel.* Hier toe is ook noodig, dat de gek op den ſchoorſteen ſta.

2532

't Is een knevel.

Dit zegt men met verachting van ymand, gelyk men ook het woord *kerel* wel gebruikt. *Knevel* wil zyn een geknevelde, die *hair op zyn tanden heeft*, naar de mode der Zwitzers. Hier in ſtelden ook de Spanjaards geen

kleinen pronk, door die wel met pomade op te ſtryken. 'i Was al een ſpreekwoord by de Latynen: *Laureolam in myſtaceo quærere.* Even zo zeiden de aalouden *baard*, voor man, of een man met een baard.

2533 *'t Is Hans onvertzaagt.*

Dat is, een ſtoute dolkop, hoedaanige zich aanſtellen, als of zy drie mans zeven armen wilden afhouwen, en een gantſch leger op de vlucht blazen. *Hans* is *Jan.* Ziet de Fakkel in *Hans*, en *Jan.* Van zulk eenen zegt men ook: *Hy ſpeelt den onvertzaagden. Jan Durft niet* is een ander man.

2534 *'t Is een pochhans.*

Dat is, een grootſprekende en roemende blaaskaak, een ſnorker, een groote ſchreeuwer. Het zelve is *pofhans.* Ziet daar van de Fakkel, bladz. 282. in *Poffen.*

2535 *'t Is een Jan Hen.*

Dat zegt men boertig van eenen verwyfden, of die zich aanſtelt als een wyf; anders gezegt *Jan Tryntjes*, of *Jan de Waſſer.* Daar van is 't oude ſpreekwoord: *'t Is in huis een groot verdriet, daar 't hennetje kraait, en 't haantje niet.*

2536 *'t Is een neet.*

Dat zegt men van ymand, die twiſtzuchtig is, en moeylyk te behandelen. 't Wil zeggen by verkorting, *hy is een netel*, dat is, netelachtig, die zich niet laat aanraken, *Kruisje roer my niet, vol haaken en oogen.* Maar tegen zulke netels vind men wel handſchoenen. Ziet echter in dit *neet*, hoe de verbaſtering een netel in een luizen-ei ver-

andert

andert: want daar voor zullen onkundige het verſtaan. Dus noemen de Franſchen licht blaauw *bleu mourant*. Wy ſmeden daar van *bloemerant*, als ware het een duitſch woord uit *bloem* en *rand*. Zo is het franſche *lit de camp*, een legerbed, by ons verhoetelt tot *ledekant*, als ware het van 't duitſche *lid* en *kant*. Maar noch belachelyker is *Koetertje kaet*. Ziet in 't I: Deel bladz. 338.

2537 *'t Is een dwarspaal.*

Zo noemt men ymand, die als een paal aan andere dwars in den weg ſtaat, en die ergens in belet, een onverzettelyk wederſtrever, een *Johannes contra*, die alles dwarsboomt.

2538 *'t Is een wildeman.*

Dat zegt men van een woeſt ontemmelyk menſch, een tweede Iſmaël, Geneſ. 16: 12. Daar mede komt overeen, *zo wild als uit een boſch. Zy is zo wild, als ware zy met een trommel gevangen. Hy heeft een wild hair in den neus.* Van zulke was het oude liedeken: *Wilder dan wild, wie zalder my temmen?* Hier tegen is, wanneer 't te grof gaat, geen beter middel, dan zulk eenen wildeman voor een tyd op te ſluiten in 't klooſter van Sint Raspinus, of diergelyke plaatzen.

2539 *'t Is een teek.*

Dit zegt men van een grooten vrek en ſchraaper. Een *teek* is een afkeerige ſoort van luizen, by de Latynen *ricinus*. Deze hechten zich aan honden, koeyen, enz. en zuigen die 't bloed af, naar de wyze der echels, zo dat ze daar van opgezwollen zyn. Dit paſt op zulk een gierenden gierigaard, volgens Spreuk. 30: 15.

(2540) *'t Is een biervlieg.*

Zo noemt men ymand, die gedurig in de kroegen op de Bierbank zit. Dit is ontleent van de vliegen, die naar 't bier dorſtig zyn; maar daar in dikwyls verzuipen. Men zegt van zulk eenen ook: *'t Is een bierleers.* Ziet dat op 't ingieten van drank? Maar immers giet men geen bier in laarzen, maar door de keel in den buik. Men zegt ook: *Hy giet het in zyn leerzen niet*, en, *'t Is een bierbuik.* Hoe paſt dan die naam van *Bierleers*? Zoude wel gelpeelt worden op het Buikleer, 't geen men dus vult?

(2541) *'t Is een dronken fun.*

Dat wil zeggen, *een dronken Fin*, even gelyk men zegt, *'t Is een dronken Lap.* De Finlanders en Laplanders zyn berugtigt voor groote dronkaards en bierleerzen; en daarom tot een ſpreekwoord geworden.

(2542) *'t Is een ſchurk.*

Zo noemt men een guit en ſnood menſch. 't Zegt eigentlyk een ſpotboef, van 't Latynſche *ſcurra.* Ziet de Fakkel, bladz. 334. Of 't kan behooren tot ſchudde.

(2543) *'t Is een ſchobbejak.*

Dat is een ſchurfde jakhals, een maat van *Ian Rap.* Ziet de Fakkel, bladz 326. Ziet daar ook van *hondsvot*, een vuile en verachtelyke ſmaadnaam, bladz. 147. in Hond.

(2544) *'t Is een ſchudde.*

Dat is, 't is een deugniet. Wil dit zeggen, hy is waardig als een klepel aan de galg te ſchudden en bingelen? Of ziet het op een bedelaar en luisbos, die geduurig ſchud

en

en ſcheukt, om zyne piooten te verzetten? Dan zal een *ſchudde* zeer na verwant zyn aan eene *ſcheuk*. Ziet de Fakkel, bladz. 485. Zoude men ook niet mogen denken, dat van dit *ſchudde* gevormt is *ſchudderik*, gelyk botterik, dooverik, enz. en dat daar uit verſmolten is *ſchurk*? Anders kan *ſchurk* gebragt worden tot het Latynſche *ſcurra*, als even gezegt is. Men ſpreekt ook van een *ſchuddebol*; doch dat is een gebrek van oude lieden.

2545 *'t Is een hangebaſt.*

Ook dit is een lelyke ſmaadnaam. Maar wat is *baſt*? Een *baſt* is een ſtrop, en dus eigentlyk een *hangebaſt*. Wil het dan zeggen, ymand die waardig is aan zulk een ſtrop opgehangen te worden? Maar *baſt* beduid ook een buik, en word tot verachting voor een menſch geſtelt, gelyk *balg*. Ziet de Fakkel in *baſt*, bladz. 19. Een *hangebaſt* is dan een *galgeklepel*, een *ravenaas*. Hy heeft het beſte gelaat niet, van wien men zegt: *Hy ziet'er uit, als was hy van de galg gedropen.*

2546 *'t Is een ſmouterbolletje.*

Dat is, een mogelyke Broeder, die'er zo vet en ſmoutachtig uit ziet, als quame hy uit een olykan, of kaarſlade gekropen, een *vetzakje*. Zo zegt men, een *zottebol*, een *raasbol*, enz. *Bol* is kop.

2547 *'t Is een hinkedepink.*

Dus hoort men wel eenen manken beſchryven van zyn hinken, of *hinkelen*. Maar wat doet *hinke* of *hinkel*, met den ſteert *de pink* achter aan? Dit is'er zonder zin overtollig aangeklampt, op dat het zou le rymen. Zo plagt men ouds tyds met veele Woorden te handelen; of verdub-

belde

belde die met verwiſſeling der klinkletteren. *Hinkelde* is voor *hinkele*. Dikwyls wierd van de ouden eene overtollige *d* ingelaſcht, en dat is noch gemeen. Dus las ik in een oud geſchreven gebedeboekje: *Dar gingeſtu an de beke Cedron, unde begundeſt te ſidderende unde te bevende.* Daar gingt gy (*Jeſus*) aan de beeke Kedron, ende begond te ſidderen ende te beven. *Sidderende* en *bevende* is van *ſidderene* en *bevene*, naar de oude Vlaamſche wyze. Ziet myn Oud en Nieuw achter de Fakel, bladzyde 9. ſnede 10. Gelyk *hinkeldepink*, zeiden zy ok *hompeldepompel*, van *hompelen*, uit *huppelen*. Ziet ook de Ipreekwoorden: *'t Was wik of wak*, in 't eerſte Deel, bladz 357. *Hy ſtaat en wieuwwaauwt*, Bladz. 362. Dus zegt men: *'t Is liſlaffery, tiktakken*, enz. Ziet de Fakkel, bladz. 211. en 375.

2548 *'t Is een ſleeplenden.*

Zo noemt men een log en loom menſch. Is dat om dat hy zyne lendenen als voortſleept, door gelyk een ſlek te poſt te loopen, of gelyk de ouden zeiden, *als een luis op een beteerde huik?* Of wil het zeggen, *'t is een ſlaplenden?* 't Komt op een uit, als *een ziek wyf, en een kranke vrouw.* Zulke dan hebben geen kragt in de lendenen, of zyn als of hen de lendenen gebroken waren. Dit gebrek is dikwyls te genezen met goede rotting zalf, wanneer de rug en lendenen daar mede wel geſmeert worden.

2549 *'t Is een vent als een water.*

Zo Ipreekt men van een rap fluks karel. Maar hoe komt *water* daar te pas? Word'er iets onder verſtaan? Of zinſpeelt het op de vloeyende buigzaamheid, die aan het water eigen is; 't en zy de koude het ſtyf en ſtram maakt?

Ik

Ik beken niet anders te konnen giſſen. Hier aan is niet ongelyk: *Hy is zo zwak als een zweep.* Ziet van *vent* de Fakkel, bladz. 398. Men zegt ook van ymand die niet ſtil kan zyn, *'t Is een woelwater.* Die gelykenis is van water, dat uit zyn aard in gedurige beweging en gewoel is.

2550 *'t Is een roervink.*

Zo noemt men een oproermaker, een ſtookebrand. Dit is ontleent van de vinken der vogelaars, die andere door haar gefluit gaande maken, en in 't net lokken. Dus ſpreekt men van een *lichtvink*, die gelyk de vinken ſteeds zingt en quinkeleert. Zo mede van een *luiſtervink*, en men zegt van een opmerkend toehoorder: *Hy luiſtert als een vink.* Doch *ſnotvinken* zyn van een anderen aard, en maken onder den neus haar neſt, gelyk de zwaluwen onder de daken. 't Is *een kaale vink*, die wel gepluimt is. Daar zyn ook *ſletvinken*, enz.

2551 *'t Is een mande met rotte appelen.*

Dit paſt men toe op iets, waar in niet goeds is, zo dat'er geen keur van beter of erger valt te maken. Zulk *een verrotte appel kan een gantſche mande met goede bederven.* De ouden zeiden: *'t Is een hoop jaag-uiten, de beſte van die is een guit Hoe meer op den hoop, hoe quaader koop: 't Is een ſlecht rot, daar de droes de beſte is.*

NEDERDUITSCHE SPREEKWOORDEN.

VI. VYFTIG.

(2552) *Hy trekt zyn oude ſchoenen weder aan.*

Dat is, hy hervat zyne voorige levenswyze, die hy afgelegt en verbetert had. Hy gaat weder zyne oude gangen. Vergelykt 2. Pet. 2. 19. Die oude ſchoenen waren uitgedaan en weggeworpen, doe zy nieuwe aantrokken: maar de ſloffen zyn van zulke weder opgeſchommelt. De oude zeiden: *'t Is lichter, zyn oude ſchoenen te verwerpen, dan zyn oude zeden.*

(2553) *Hy is zo gemaakt, hy moet zo verſleten zyn.*

Dit zegt men van ymand, die ſtyfkoppig blyft by zynen ouden trant, en zich niet laat veranderen. 't Is *ſempel, fabannes in eodem.* *'t Is de oude kriegt. Hy ſlagt den koekkoek, hy zingt al den ouden zang*, gelyk *de ezels het oude pad gaan.* Dit is quaad in 't quaade. Vergelykt Plalm 55: 20. Zulke bezems worden ſchrobbers. Dus zegt men van ymand, dien men altoos ergens voor aanzag: *Ik heb hem daar voor verſleten.*

(2554) *Hy maakt het te bont.*

Het zelve is, *te grof*, *'t gaat buiten de ſchreef*, *'t raakt kant noch wal.* Maar wat wil dit *bont* zeggen? Oudstyds plagten bonte klederen het grootſte cieraad te zyn. Vergelykt 2. Sam. 13: 18. Die het dan te bont maakte, ſchikte

zich

zich op boven zynen ſtaat. Hier op kan het ſpreekwood wel zien. Daar toe behoort *kakelbont*, dat is, geſpikkelt met allerlei verwen, gelyk de kakelende hoenderen. Bekent is het ſchootliedeken, 't geen van onze aaloude beſtemoeders, door eene getrouwe en onafgebroken overlevering, tot haare nanichten gekomen is, en waar mede noch zo menig kind, onder 't ſchokken op de knyen, vermaakt word:

Alzo ryen de Heeren
Met hun bonte kleêren.
Alzo ryen de Vrouwen,
Met haar bonte mouwen. enz.

Ziet daar ook aan dit zoete deuntje eenig licht toegebragt. 't Is een oud ſpreekwoord: *Een blind man is een arm man, al had hy bonte kleêren an*: Evenwel 't gaat met veele: *Bont om den arm, yl in den darm.* Zy moeten mooi opgeſchikt zyn, al zouden zy dat optooizel uit den buik verſpaaren, en met lobben om den arm zonder hemd loopen. Dus is 't, *Boven bont, onder ſtr...*

2555 *Hy ſpeelt den bonten hond.*

Dit komt overeen met, *Hy ſpeelt den gebraaden haan.* Men overwege of dit geen opzicht heeft tot het naaſt voorgaande ſpreekwoord. Anders van waar dit ſpreekwoord opgekomen is, kan ik niet giſſen. Mogelyk is 't uit een vergeten geſchiedenis, of fabel. Maar van ymand, die alles verzocht heeft, zegt men: *Hy heeft voor haas en hond geloopen.*

2556 *Hy is zo oprecht als een bokshoren.*

Dit word ſchertzende toegepaſt op eenen ſchalk. De

bok heeft geen rechte, maar kromme achterwaards gebogen hoornen. Dus zegt men ook: *Zo oprecht als een hoefyzer.*

(2557) *Hy is de uil.*

Dat wil zeggen, hy is het voorwerp van beſpotting, men houd hem voor den zot. Zo word de uil geplaagt van de andere vogelen. Maar *de uil te zyn*, beduid ook wel bedrogen te wezen, en zyn oogmerk te miſſen. Dus zegt men van eene miſlukte zaak: *'t Is een uiltje.* Na de reden kan men giſſen. Zou 't niet zyn, om dat men de uils kiekens voor de wyſte niet acht? Maar ziet het ſpreekwoord, *'t Is een uil*, in 't eerſte deel, bladz. 205. Met dit laatſte komt over een: *'t Is in de vinken geloopen.* Hier toe behoort: *Die 's zomers gaat jagen, en 's winters gaat vinken, dien zal het vleeſch in de kuip niet ſtinken.*

(2558) *'t Scheelt veel, een voet op een neus.*

Dit zegt men boertende, wanneer van maatverſchil geſproken word. Men meet dien gevel zelden met voeten; of 't moeſt van Nebukadnezars beeld, en zyne wedergaden zyn.

(2559) *Kouſſen die 't water keeren, zyn zo goed als leerzen.*

Dit word boertig gezegt, gelyk: *Ik zou zo lief water drinken als wyn, zo het maar dien ſmaak had. De rijke lieden hebben 't meeſte geld. Aan de Stads poort vind men de eerſte huizen. Men kan dat zo niet zeggen zonder ſpreken.*

(2560) *Zy is zo rein als een viſchben.*

Door deze gelykenis drukt men ſchertzende, om te lachen,

lachen, het tegendeel uit, gelyk in: *Zo zuiver, als een duif, die de pokken heeft. Zo klaar, als een gortig verken.* Dus zegt men van ymand, die niet hooger groeit: *Hy waſt als de rype gerſt.* Zulke gelykeniſſen om te lachen zyn'er veele.

Dit is zo afgryſſelyk, dat het een wild zwyn de
2561 *borſtels zou doen te berge ſtaan.*

Dit word ſchertzende gezegt van iets, waar mede men als een beuzeling boert. Diergelyke ſpreekwoorden zyn'er meer. By voorbeeld: *Hy beeft als een loode deur. Hy is zo beſchaamt als een paard, dat de kar omgeworpen heeft. Hy ſchreit van twaalf uuren, tot den middag. Hy zou niet lachen, al ſloeg men hem op den mond.*

Recht moet recht zyn, al zou men malkanderen
2562 *in riemen ſnyden.*

Dit zegt men boertende Maar *ſummum jus eſt ſumma injuria*, 't hoogſte recht is 't hoogſte onrecht. Beſcheidenheid, en vredelievende toegeventheid, moet ook plaats hebben. Dus zegt de wyſte Koning, Pred. 7: 16. *Weeſt niet al te rechtveerdig.* Hy voegt'er by 10: 17. *Weeſt niet al te godloos* enz. Want zulke brengen het zwaard of den ſtrop des beuls over zich. Doch ook dat ſpreekwoord is niet zonder grond: *Was'er geen recht, wy aten malkanderen de ooren van 't hoofd. Niemand is boven't recht gewaſſen.* De Hoogduitſchen hebben dit ſpreekwoord: *Vroom; doch niet al te vroom, op dat men ook door de wereld koom'.* Dit behaagt zeer wel aan *die 't zo nauw niet nemen.* Maar niemand kan al te vroom zyn. Op die wyze

word om te lachen gezegt: *De ouden moet men eeren, al zou men ze met ſlokken ſlaan.*

(2563) *Dien men een rib uit het lyf haalt, is wel gedwongen te ſchreeuwen.*

Hy zoude zekerlyk al zeer hardvochtig moeten zyn, die dan niet *ſchreeuwde als een mager verken*, en *geen ach! noch wee! zeide*. Zommige ſchreeuwen wel van een muggebeet. Ja! daar zyn'er, die *ſchreeuwen eer zy geſlagen worden*. Dit hoort men wel van die aan 't pynlyk voeteuvel liggen, wanneer men hun bedde nadert. Gemakkelyker *word een duig uit het vat gehaalt*, van die den wyn door drinken een duig breed doen zakken.

(2564) *Een groene Kerſmis maakt een witte Paſchen.*

Dat is, wanneer op Kerſmis de velden groen zyn, pleegt men laat in 't voorjaar winterweêr te hebben, zo dat het wel op Paſchen ſneeuwt. 't Was ook een oud ſpreekwoord: *Nooit Maart zoo goed, of zy ſneeuwde wel vol een hoed.* Diergelyke ſpreukjes hadden de oude vele, waardigh achter den boeren Almanach gedrukt te worden. Dus zeiden zy: *Snee op ſlik is den derden dag dik. Dat voor Kerſmis vrieſt, doet geen afflag. Sinte Andries heft op, en het vrieſt. Het laat niet af voor Vrouwlichtmiſdag.* Te weten, wanneer de vorſt op Sint Andries dag had aangevangen. *Sint Matthys werpt den eerſten ſteen in 't ys*, dat is, op zynen dag begint het te dooyen. 't Moeſt dochrymen op den ouden trant, hoe ongerymt het was. *Een regentje onder de Miſſe, is de geheele week wiſſe.* Maar vaſter gaat: *'s Avonts rood, 's morgens water in de ſloot.* De ouden zeiden ook: *Koggemeeuwen aan land, onweêr aan ſtrand.*

Hoe

Hoe wankeler wind, hoe vaſter weêr. Koele Mey en nat, veel koorens, en een vol vat. Van een natten oogſt quam nooit duuren tyd. Brouwers bidden om goeden, bakkers om duuren tyd. Verſchot van zulke voortekenen is hier achter.

De tyd mogt komen, dat de koe haaren ſteert
2565 *zoude behoeven.*

Naamelyk te zomer, om de vliegen, als die haar queſlen, te verjagen. Zo kan 't geen nu geenen dienſt doet, op anderen tyd wel te pas komen. *Kalſje ſpaar uw hooi, de winter is lang.* De kabel op den zolder kan daar na dienſt doen.

2566 *'t Is een Kardinaals kop.*

Dit zegt men van eenen gewortelden ſtomp, dien men aan 't vuur legt. Dit ſpeelt op het hoofd der Kardinaalen, met hunne breede hoeden, en hangende quaſten. Deze, gelyk ook een kersblok, maakt des winters een goed vuur.

2567 *Eene bontekraai maakt geen kouden winter.*

Als 't een koude winter zal zyn, plegen veele bonte kraaïen daar van voorboden te wezen; doch op eene ſlaat men geen acht. Dit word op andere dingen toegeeigent. Zo maakt *een verkenshair geen kleêrborſtel, en eene pluim geen bed* Een Ariſtarchus beneemt aan Homerus zynen roem niet. *Een is geen.* Doch dit laatſte zoude geen regel zyn zonder uitzonderingen. Door eens te ſteelen, is men altyd een dief.

2568 *Een ſchoone dag maakt geen zomer.*

Dit blykt in den Maart, als daar op ſtraks de Maartſche buyen

buyen komen. Zo *maakt* ook *eene zwaluw de lente niet.*

(2569) *'t Is vroeg genoeg, om een quaaden dag te hebben.*

Hier mede plegen zulke, die wat lang aan de leuyaards ziekte bedlegering zyn geweeſt, zich te verſchoonen, om dat ze de pluimen niet eer verlaten hebben. De kortſte winterſche dag dunkt hen een jaar lang, wanneer 't op een arbeiden en zweeten moet gaan. Alle werkdagen zyn den leuyaard quaad. Maar hoort Salomo ſpreken, Spreuk. 6. 6. -- Een knuppel is een zeer beproeft middel, om zulke den vaak uit de oogen te wryven. Op die wyze zegt men mede: *Quaade tyding komt altyd vroeg genoeg. Als die tyd komt, dan als dan. Niet ongelukkig voor den tyd*, zegt lichthart. 't Is een boertig ſpreekwoord: *'t Is noch vroeg in 't Gaſthuis, de zieken ſlapen noch.*

(2570) *Hy is'er meê bezorgt, als een man met den winter.*

Zekerlyk die gelykenis drukt geene kleine bekommering uit. 't Ziet'er 's winters zeer zuur uit voor ymand, die arm en berooit is, en niets heeft te dekken, te branden, *te eeten, noch te breeken.* Byzonderlyk als een goed aantal van broodelooze *naakte zwaluwen van kinderen* by een kouden haard zit en klappertand. Dit al te zaamen zyn gevolgen van een bevrozen beurs.

(2571) *Te veel zorge breekt het glas.*

Wanneer men dat met eene al te beſchroomde voorzigtigheid handelt, en nauwelyks durft aantaſten, druipt het

het wel eerſt door de vingeren, of krygt een krak. Dit word ook toegepaſt op andere dingen. De Hoogduitſchen zeggen: *Al te bezorgt, breekt het ys*, en, *Al te voorzigtig, valt in den drek.*

Roksken uit, roksken an, maakt een ſterk man. (2572)

Dat wil zeggen, 't bewaart de lyfs gezondheid, wanneer men zich dikker, of dunner kleed, naar den eiſch van hitte en koude. Ziet ſpreuken 25:20. 't Is waarheid: *Die zyn lichaam bewaart, bewaart geen rotte appelen.* Doch die maar een kaal rokje heeft, kan zich van dezen gezondheids raad niet bedienen.

Een gezonde kaalis is een ryk man. (2573)

Zekerlyk *de gezondheid is een groote*, hoewel van de bezitters een onbekende en ongeachte *ſchat*, het waardigſte lichaamelyk goed naaſt het leven, en zonder welke niets ons ſmaaken of vermaaken kan. Dit bevind men, als men ze verloren heeft, en in ſmerten quynt. Ziet Job 33:19, 20, 21. Een gezond bedelaar is'er beter aan, dan een ziek Koning. Men kan egter op dien rykdom geen lyfrenten koopen, al ſchynt het dat men *op ymand een Kerk zoude bouwen. Heden rood, morgen dood. De kranke ligt op het bed, en de veege ſtaat'er voor.*

Daar gaat menig Doctor achter den ploeg. (2574)

Dit zal zien op het groote gilde der geneesmeeſters: waar toe ook wel boeren, die achter den ploeg gaan, behooren. Bekent is de wedding van den Hertog van Florençen met zynen Hofnar. Dus was 't een ſpreekwoord by de Hoogduitſchen: *Es iſt nirgents kein aſte hur, und*

ſpitzbub, er wilt ein artz ſyn, dat is, Nergens is een oude hoer, en ſpitsboef, of die wil een arts zyn. Doch 't is ook waarheid: *Men vind meer raad, dan baat.* Hy vind'er zich gemeenlyk niet qualyk by, die de Keuken tot zynen Doctor kan gebruiken. Daar zyn'er echter, waar van gezegt word, dat ze *achter de keukendeur ziek hebben gelegen, of de kelderkoorts hebben.* Doch zulke zoeken *'t hair van den hond*, om'er dat op te leggen.

(2575) *'t Is een ziek wyf, en een kranke vrouw.*

Deze plegen in het zelve gaſthuis ziek te liggen. Men paſt dit boertig toe op dingen, tuſſchen welke geen of weinig onderſcheid is. Dan *baart keur geen angſt.*

(2576) *Ymand den pols taſten.*

Dit geſchied van medeçynmeeſters, om de lichaams geſteltheid te vernemen: maar 't word overgebragt tot de ziel, om ymands gezintheid en voornemens te toetzen. Ziet Spreuk. 20: 5. Het zelve is ymand polſſen, dat zeggen wil, den pols taſten. Of anders, dat is ontleent van een polsſtok, waar mede men den grond taſt. Dit paſt hier op ook zeer wel. Hier aan is niet ongelyk: *Ymand de tong ſchraapen.*

(2577) *Hy houd hem 't yzer in den buik.*

Voor yzer word ook wel gezegt *mes.* 't Is het zelve. Dit ſpreekwoord drukt uit, dat men ymand niet afhelpt van eenige zwaarigheid, of ongelegentheid, maar in dien ſtaat laat blyven, op dat hy altoos in ymands magt zy. Men zegt dus: *Hy heeft het harpoen in 't lyf. Hæret lateri lethalis arundo.* Maar zo lang de pyl in de wonde, en 't

mes

mes noch in den buik ſteekt, is de wonde niet geneeſlyk, en kan t'elkens vernieuwt en vergroot worden.

Twee houwen in eene wonde, doen dobbele ſmert. (2578)

Dit paſt men toe, als een nieuwe ramp de voorgaande weder open krabt en verzwaart.

Ik ben niet Lazarus. (2579)

Dit is, ik ben niet melaatſch. Melaatsheid word Lazary genaamt naar den bedelaar Lazarus. Luk. 16:20. Zulke gevoelen hunne zweeren niet, en zyn daarom te meer ongeneeſlyk. Hierom zegt men by gelykenis: *'t Is een ongevoelig Lazarus zeer, daar geen zalf aan is te ſtryken.* Hier op ſpeelt het ſpreekwoord, en wil zeggen, ik ben niet ongevoelig, *ik wierd dat eer gewaar, dan heden den dageraad*, ik voel dat wel: gelyk wanneer men ymand, die 't voeteuvel heeft, op den teen treed; of een ſchimpſchoot geeft. Maar men vind ook leuye bedelaars, die zich uitgeven voor Lazaruſſen, die met de klep gaan. Hunne beenen zyn onwonden met bloedige en etterige lompen; doch de zweeren die daar onder zyn, gevoelen zy mede niet, om dat zy'er geene hebben. Deze bedriegende vuilikken zyn waardig, dat meeſter Hans hen door de quispeling met eene groene berken roede doe gevoelen, dat zy niet Lazarus zyn. Boertig zegt men: *Hy zou klagen, al ſloeg men hem met ſtokken.*

Getruggelt brood is goed voor Lazary. (2580)

Men geloofde, dat de melaatſche gebedelt brood moeſten eeten. Onder dien dekmantel loopen veele gemaakte

Lazaruſſen met de klap, als even gezegt is. Aan deze zoude *Sint Raſpinus* wonderen ter genezinge doen.

(2581) *De rype etterzweer vereiſcht de vliem.*

Dat is noodig tot eene ſpoedige en gelukkige genezing. Maar veele willen *niet op hun zeer geraakt zyn*; en andere durven daarom de etterpuiſt, hoe ryp zy is, niet laten doorſteken. Doch *zachte meeſters maken ſtinkende wonden.*

(2582) *Hy ſpinnevoet daar tegen.*

Dit wil zeggen, hy ſpartelt daar tegen. Maar wat is ſpinnevoeten? Is dat verwant aan 't ſpreekwoord: *Zo boos als een ſpin?* De ſpinnekoppen weeren zich met haare pooten, van welke zy wel voorzien zyn. Dus is by de Hoogduitſchen *ſpinnenfeind* te zeggen, zo vyandig als een ſpin. Dit zal zien op de vyandſchap der ſpinnen tegen de Padden.

(2583) *Niemand hinkt aan een anders zeer.*

Dat is, *elk gevoelt beſt, waar hem de ſchoe wringt. Niemand ſtinkt van een anders zweet. Men ſnyd in een anders oor, als in een vilthoed.* Hier om meent elk, dat zyn kruis het zwaarſte is.

(2584) *Daar 't zeer is, is de hand.*

Daar is een medelyden en gevoeligheid der lichaams leden aan elkanders pyn, met eene begeerte om malkanderen te helpen. Hier toe dient inzonderheid de hand. Zo behoort men een bewogen en hulpvaardig hert, oog en hand,

hand, voor elendigen te hebben. Jeſ. 58: 7. 1 Kor. 12: 26. Verre zy Kains taal, Geneſ. 4: 9. en Matth. 27: 4.

2585 *'t Hemd is my nader, dan de rok.*

Dit wil zeggen, aan 't geene my naaſt raakt, moet ik my eerſt en meeſt laten gelegen zyn. *'t Zwaarſt moet meeſt wegen.* 't Is averecht, als men *'t Hemd over den rok haalt.* Doch de huid is noch nader dan 't hemd, en boven deze heeft het leven den voorrang. Job 2: 4. Evenwel het ſpreekwoord behelſt geen waarheid by die maar een enkel rokje over het naakte vel heeft. Dan is'er eene uitzondering van dien gemeenen regel.

Een beſchaamt ſchooyer heeft een platten bedelzak. 2586

Beſchroomt verzoeken, leert weigeren. Om daar van geen gevaar te loopen, plegen de aanhoudende truggelaars de ſchaamſchoenen t'huis te laten.

2587 *Zundig gezien, is genoeg gebedelt.*

Zundig is treurig en neêrſlagtig, als een verwezen miſdaadige. Ziet het ſpreekwoord: *Hy ziet zundig*, in 't I. Deel, bladz. 311. Zodaaniger gelaat pleegt mededoogen te verwekken, al ſpreken zy niet. Dus is 't ſpreekwoord: *Men zou de paſſie uit zyn aangezigt lezen.*

2588 *Bidermans erf ligt in alle Landen.*

Dit was een ſpreekwoord by de ouden. *Biderman* was *bidderman*, bidman, een pelgrim, die bedevaart doet: Maar 't was ook een bedelaar, dewyl ſchooyers onder voorwending van zulke bedevaarden, 't land doorſlenderden.

den, en om aalmoeſſen baden. Dezer erf ligt in alle landen, dat is, die landloopers zyn over al t'huis, en vinden gemeenelyk, waar zy komen, Duitſland, dewyl zy zelden andere ſtukken van achten krygen. *Pauper ubique jacet, de kaale Droes is overal.* Doch *men bakt over al goed brood.* De Hoogduitſche zeiden: *Een wys pelgrim is over al t'huis.*

2589

Bergen en dalen ontmoeten malkanderen niet; maar wel menſchen.

Dit zegt men van zulke, die malkanderen onverwacht in vreemde geweſten bejegenen en aantreffen. Dan *komt het kalf by zyn maat.* Wonderlyk is dikwyls Gods voorzienigheid in t'zamenbrengen van huwelyksgenooten uit verre landen.

2590

Proteſteeren en brood bedelen is niemand verboden, of, *is elk even na.*

Dit beide ſtaat yder vry; hoewel het laatſte wel wiſt gaat, om iets daar door te krygen. Evenwel, bedelaars moeten ook al dikwils hooren: *Gaat voorby.*

2591

Onbeſchaamde menſchen hebben het derde deel van de wereld in.

Ziet dit ſpreekwoord op de ſtoutheid der onbeſchaamden, waar door zy de handen aan alles durven ſlaan; terwyl beſchaamde niets krygen? Dus is 't ook een ſpreekwoord: *Die zich zyn neering ſchaamt, bedyt niet* Of doelt dit op de menigte? Zekerlyk dan word geenzins by vergrooting geſproken. Men mogt twyfelen, of ondankbaare

baare een bekrompener deel bezitten. Doch deze twee ſoorten plegen meeſt in de zelve ſchoenen te ſteken. 't Is waarheid: *Daar geen ſchaamte is, is geen eere*, en dus ſchaamen zy zich ook niet over de oneere van ondankbaar te zyn.

Verloſt gy ymand van de galg, hy zal'er u tot loon graag zelf aan hangen. (2592)

Dit ſpreekwood beſchryft de ondankbaarheid, van menige omtrent hunne weldoenders, waar door zy quaad voor goed vergelden. Dus koeſtert men een ſlang in den boezem, die naar 't hert ſteekt; gelyk die boer in de fabel. Doch 't is ook waarheid: *De aarde draagt geen ſnooder laſt, dan een ondankbaaren menſch. Ingratum dixeris, omnia dixeris.* Doch 't ontbreekt zelf onder Vorſten niet aan zodaanige, die tegens eere, en beeedigde verbonden, zulke, aan welker zweet, goed, en bloed zy hunne Kroonen verſchuldigt zyn, op den nek zoeken te trappen.

Een vergeten man is'er beſt an. (2593)

Een gemeen borger, die van het zyne maatig beſtaan kan, en niet belaſt is met den dienſt en de zorge van Staat, Stad, of Kerke, heeft den beſten levens ſtand, zo hy dien met vergenoeging kende. Het oud ſpreekwoord was: *Vergeten borger, bly leven. Luttel beminds, veel ruſte.*

Eere koſt veel te houden. (2594)

Het houden van ſtaat en fatzoen, naar de mode der Grooten, vereiſcht dikwyls veel beſlag, en plundert den buidel. *De eere*, zegt men, *heeft veel te lyden.* Voor al wanneer men *het zeil te hoog in top hyſt*, en *teering niet*

naar

naar neering ſtelt. Doch door zulke onmaatige koſten houd men zyne eere niet, maar verlieſt die, en vind zyne ſchande. Spaarzaame zyn'er meer mede in hun ſchik, die zeggen konnen: *Eere bewaart, en koſt geſpaart.* 't Is een boertig ſpreekwoord: *Wat heeft men al te bewaaren aan de eere? zei de meid. Ik ben bly, dat ik de myne quyt ben.* 't Getal van zulke, die zonder eere of ſchaamte zyn, is heden maar al te groot.

2595 *Veel goed, veel dul.*

Dit is een gemeen ſpreekwoord by de Zeeuwen. De zin is, dat veel rykdommen veel moeite, zorge, en hoofdbreken veroorzaaken. 't Is, *Veel goed, veel zorge. Groot gezind, groot bewind.* Dul is anders onzinnig, razende, voor hoedaanigen het dulhuis is. Maar die beteken ing van *dul*, voor dulligheid, is in dat ſpreekwoord niet. Dus zyn'er meer andere woorden, die eene byzondere betekening uit eenig oud ſpreekwoord behouden hebben, of alleen daar in overig zyn. By voorbeeld, zo word *honk* alleen bewaart in die ſpreeukwyze: *Hy is van honk*, voor afwezig. Het oude *vrank* hoort men alleen by vry. *Vry en vrank.*

2596 *Eigen haard is goud waard.*

Dit komt overeen met: *Ooſt, weſt, t'huis beſt. Elk is Heer in zyn eigen huis*, en, *Een haan is ſtout op zyn eigen meſthoop.* Die dan *zyn* gemak *wil houden, blyve t'huis.* In't tegendeel zegt men: *Half huis, half hel*, om dat twee Huisgezinnen, die een huis bewoonen, dikwyls de vreedzaamſte buuren niet zyn. By de Franſchen is dit drollig ſpreekwoord: *Een Schot geykt aan een Buikwind. Hy is nooit*

in

in zyn ſchik, dan wanneer hy buiten zyn land is. Doch waar komt men, daar ook geen Franſchen zyn?

2597 *Hy is daar niet t'huis.*

Dat zegt men van ymand, die ergens niet bedreven is, of daar geen genegentheid, zin, noch luſt heeft. Hier mede ſtemt overeen: *Hy is daar niet in zyn element.* Dus is by voorbeeld, *een karper op den zolder.*

2598 *Berooide Beurs, berooide zinnen.*

Wanneer het met de beurs qualyk geſtelt is, pleegt ook het hoofd niet wel te ſtaan Plooyen in den Buidel helpen de herſſens uit de plooyen; en ſpinnewebben in de tas maken den kop vol muizeneſten. *Berooit* wort gepaart met arm, naakt, kaal. Ik gis dat het vermaagſchapt is aen *uitroien*, uitroeyen, waar door de grond ontbloot word van geboomte. Doch zoude dit *beroot* ook niet wel konnen verwant zyn aan *reeuws*? Dit word mede tot andere dingen overgebragt.

Menig kraauwt zich daar 't hem niet jeukt. 2599

Dat ymand zyn hooft krauwt, en met zyne handen in't hair zit, is niet altyd uit jeukte, om dat hy van de luizen gebeten word; maar kan ook wel andere reden hebben. Dit is de gewoonte van zommige boeren, als zy ymand aanſpreken. Maar 't is niet al te gelukkig uitgevallen met ymand, van wien men zegt: *Hy heeft zyn hinderſte wel gekrauwt.*

Onnodige zorgen maken viſchgraaten. 2600

De meening van dit oude ſpreekwoord is my een duiſter raadzel. Ik zal'er echter myne giſſing van zeggen.

Onnoodige bekommeringen en vreezen verzinnen en verzieren zich in een zaak veele zwaarigheden, waar om zy met geene luchthertigheid de hand daar aan ſlaan. Dus zyn zy gelyk aan die viſch vol graaten eeten, en geſtadig in zorge zyn, dat'er een in de keel zal blyven ſteken De ouden zeiden: *Een bekommert man doet zelden een goede koopmanſchap.* 't Is *die waagt, die wint.*

(2601) *Hy wil de kat uit den boom kyken.*

Dat wil zeggen, hy wil zien waar 't heen wil, hy wil 't geheim afloeren. Als men een kat, die in een boom zit, lange ſterk aankykt, klimt of valt zy naar beneden. Hier aan is niet ongelyk: *Hy wil het kindje uit de luuren bezien.*

NEDERDUITSCHE SPREEKWOORDEN.

VII. VYFTIG.

2602 *Wat gy alleen kont doen, roep daar geen ander toe.*

Zulke heeren worden eerſt en beſt gedient, die hun eigen knecht zyn. 't Is dikwyls waarheid: *Hoe meeraer dienſtboden, hoe ſlechter dienſt.* Anders: *Hoe meerder hoop, hoe minder dienſt.* Dewyl het de een op den anderen laat ſtaan, en dus het werk ongedaan blyft.

Graaf Ego bouwt wel, en heeft ſchoone paarden. 2603

Dit is een niet onaardig ſpreekwoord by de Hoogduitſchen Het ſpeelt op de dubbelzinnigheid van *Ego*. *Ego* is een eigen mans voornaam, en betekent ook Ik. *Graaf* word'er om te boerten bygevoegt. Op de betekening van *Ik* ziet het ſpreekwoord, en wil zeggen, dat het beſt gaat, als ymand zelf op het zyne paſt, en zyn eigen werk doet. Hier mede komt overeen: *'t Oog des meeſters maakt het Paard vet*: en, *de voet des meeſters is de beſte meſt op den akker.*

't Geen gy van daag kont doen, ſtelt niet uyt tot morgen. 2604

Dit ſpreekwoord behelſt eene zeer nuttige leſſe, zo ten aanzien van het lichaamelyke, als geeſtelyke. Morgen zal zyn eigen werk mede brengen. Matth. 6: 34. zo zal mor-

morgen ook met den laſt van heden bezwaart zyn. Als men overkropt is, blyft niet zelden het eene met het andere achter. Ja wat weet gy, of gy morgen zult konnen verrichten, dat heden van u geſchieden kan? 't Is echter met veele: *Kom ik van dage niet, zo kom ik morgen. Daar is morgen noch een dag.* Doch zulke miſrekenen zig niet zelden.

2605 *Elk moet zyn poſt waarnemen.*

Dat is, zyn ampt, zyn beroep, dat waar toe hy geſtelt, en 't geen hem opgelegt is. *Die voor hond t'ſcheep komt, moet beenen knagen. Hy dien 't hoofd te beurt gevallen is, moet den baard ſcheeren.* *Poſt* is verkort van 't Latynſche *poſitum*, gelyk *impoſt*, opgelegde ſchatting, van *impoſitum*. Ziet de Fakkel, bladz 285. Maar 't ſpreekwoord kan genomen wezen van de ſchildwachten, die van hunnen poſt, waar op zy geſtelt zyn, niet mogen wyken.

2606 *Men moet roeyen met de riemen, die men heeft.*

Dat wil zeggen, men moet zich, zo men beſt kan, bedienen van de middelen, die by de hand zyn. *Een kabel op den Zolder* baat op zee niet. Doch *men moet met yzere handſchoenen geen glazen waſſchen. Zonder water is 't quaad ſlypen. Met ongewillige honden is 't quaad hazen vangen. Met vollen monde is 't quaad blaazen. Zonder bovenſte lip is 't quaad fluiten.*

2607 *Men moet leven en laten leven.*

Dit is een zeer regtmaatige ſtokregel in de menſchelyke t'zamenleving en onderhandelingen, overeenkomſtig met Matth. 7: 12. Dan word de liefde tot zich zelven en

ook

ook tot den naaſten recht geoeffent volgens Phil. 4. 2. en in 't byzonder behoort dit tuſſchen verkoopers en koopers te zyn. Dan zal'er geen bytende woeker, maar eene betaamelyke winſt tot beider voordeel plaats hebben. *Die voordeel* wil hebben, moet voordeel doen. Ziet Levit. 25: 14. en Spreuk. 20: 14. Vergelykt Gal. 5: 15.

Nauw dingen, en wel betalen, ſchikt wel. (2608)

't Is waarheid, *Gereed geld dingt nauw*: maar ook, *In nieuwe winkels maant men geen oude ſchulden.* Dus is *de kerfſtok daar noch geen yzer. Alle waare is naar haargeld. Duure waar ſtrekt verre.* Dikwyls is't, *Goede koop, quaade koop. 't Beſte goed is de beſte koop. In de beſte herbergen teert men onkoſtelykſt.*

Hy kan op zyn ſlag niet komen. (2609)

Dat zegt, hy kan tot zyne gading niet geraaken. Maar wat is *ſlag? Slag* is verſmolten van *geſlacht*, en dat word ook gebruikt voor ſoorte. *Hy ſlacht my*, is te zeggen, hy is een ſlach of ſoort als ik. Dus is *een half ſlag* ymand, die uit een blanke en zwarte geboren is, een *mixtçie*. Maar zulk een van wien men zegt, *'t Is een half ſlachje*, die word voor den wyſten niet gehouden. *Hy komt* dan *op zyn ſlach*, die zulk eene ſoort van dingen verkrygt, als hem aanſtaat, en hy behoefde. Maar dit word ook tot een ruimer zin overgebragt, en geſtelt voor *varen*. Zo is *hy ſlaagt niet wel*, te zeggen, hy vaart niet wel, en, *Hy is daar qualyk by geſlaagt*, hy is'er niet wel by gevaren. Wat anders is *ſlaags geraken*: want dat ziet niet op *ſlach* voor geſlacht; maar op *ſlaan*. Zulke komen dan niet op hun ſlag, maar de ſlag komt op hen. Doch die niet wel ſlaan, ple-

gen daar niet wel by te ſlagen. Echter zegt men ook: *Hy is daar niet ſlaags geraakt*, voor hy is daar niet op zyn ſlag gekomen, hy is daar niet te regt geraakt; doch dat *ſlaags* behoort weder tot geſlacht.

(2610) *Op een quaade merkt zal men wel teeren.*

Dit is al een oud ſpreekwoord. Maar immers kan 't'er beſt op ſtaan, als men een goede merkt gehad heeft. Doch ik denk het ziet op de afſpoeling der droefheid over de ſlechte vente. Vergelykt Spreuk 30: 6.

(2611) *Wie winnen wil, moet byzetten.*

Dat wil zeggen, die eenig gewin of voordeel begeert, moet daar om iets wagen. *Die waagt, die wint.* Zet men niet mede by, men trekt den pot niet. *'t Is wysheid, met winſt uit te ſcheiden Die meê kegelen wil, moet ook opzetten.* Maar *die 't ſpel niet en kan*, moet het *niet ſpelen.*

(2612) *Hy lorrendraait.*

Dit woord word dagelyks gebruikt, en de zaak noch gemeener gepleegt; echter weten weinige wat *Lorrendraven* uitdrukt. Men eigent dat toe op het ſluiken of ſmokkelen van koopwaaren, zonder behoorlyke aangeving, en betaling van 's Lands tol; en mede op het handel dryven met ongeoorloofde waaren, of op verboden plaatzen, en wyzen. Schepen die dat doen, noemt men *lorrendraayers. Lore, leure, lorre* is iets van geringe waarde. Daar van is *leuren*, kleinigheden omdragen, en uitventen. Maar het beduid ook bedriegery. Zo zegt men, *Ymand te leur ſtellen*; en *leur* is het tuig, waar mede men de Havikken aanlokt en bedriegt. Ziet de Fakkel in *Loor*, bladz 214.

Lor-

Lorrendrayen is bedriegeryen in een ſtrengelen, gelyk de lynſlager een touw draait. Vergelykt Mich. 7: 3. en Handel 8: 23. Ziet mede de Fakkel bladz. 2 4. 't Is dan juiſt het zelve met der Latynen *dolos nectere*, t bedriegeryen aan een knoopen. Immers dit alles hangt van bedrog aan malkanderen, en men verzint en pleegt daar toe duizend liſten. Hier door byzonderlyk word bewaarheid het ſpreekwoord: *Tuſſchen de kaai en 't ſchip gaat'er veel verloren.* Daar van is *kaaidrayen* niet vreemd. Ziet het ſpreekwoord, *Ik zal dat wel kaaidraayen*, in de Nalezing van 't I. Deel, bladz. 28. De aankomende Ooſtindievaarders zullen daar toe te vroom zyn, en geene onbeſchouwde of onopgeſchreven goederen heimelyk van boord zenden, volgens hunne gewoonte.

(2613) *Hy oogluikt dat.*

Oogluiken is de oogen ſluiten. Zo doet ymand met opzet, die iets niet wil zien. Dit word toegepaſt op zulke, die eenig quaad niet verbieden, beletten, of ſtraffen, wanneer zy dat konden en moeſten verhinderen, volgens hun ampt en pligt, maar zich houden als of zy 't niet zagen, en dus al ziende blind zyn. Met dit ſpreekwoord komt over een: *Hy ziet dat ſlechts aan*: en, *Hy ziet het door de vingeren*, dat is, hy houd quanſuis de hand voor de oogen, en kykt tuſſchen de vingeren door.

(2614) *Hy laat zich de handen zalven.*

Dit zegt men van ymand, die zich met giften en geſchenken laat omkoopen. Voor al een ſnoode zaak, als dat geſchied van eenen Rechter. Jeſ. 1: 23. Maar hoe paſt

paſt *zalven* daar op? Ik denk, 't is om dat zalving de handen zagt, en de gewrichten buigzaam maakt. Zulk een Regter heeft geen harde hand, om het quaad naar verdienſte te ſtraffen, en laat zich van 't recht verbuigen en omzetten. Maar die zalve ſtinkt door eene doode vliege, en maakt dezen gezalfden tot een medegezel van den gierigen dief en verrader Judas. Dus is'er ook een ſpreekwoord van *den wagen te ſmeeren*, op dat die naamelyk wel voortrolle. 't Is goed, zo die wagen regt gaat. Doch 't is ook een ſpreekwoord: *De wagen moet altyd voortgaan, al is 't dat de weg oneffen is.*

(2615) *Hy is gepiert.*

Dat wil zeggen, hy is bedrogen tot zyn nadeel. 't Zal myns oordeels verbaſtert zyn van, *Hy is geboort*, t w. door den neus. Ziet dat ſpreekwoord in 't I. Deel, bladz. 181. 't Kan zyn dat de Pierworm daar van dien naam heeft, dewyl hy de aarde doorboort. De *p* en *b* zyn wiſſelletteren, en wel meer worden de klinkletteren verandert. Zo is *leepoog* loopoog, enz. Of ſpeelt het ſpreekwoord op wormſtekig en verdorven zyn, gelyk doorgate noten?

(2616) *Men heeft hem te kakken gezet.*

Dat is, men heeft hem lelyk laten zitten, verlaten, en bedrogen. De gelykenis is van een kind, dat men in een kakſtoel zet. Op die wyze zegt men van ymand, dien men laat n loopen, en niet voorthelpt: *Hy loopt in 't lange pak*, naamelyk als een jongen in de rokken, dien men niet in de broek ſteekt. Zo is ook: *Hy loopt met kakhielen.* dat kinderen in koude winters dikwyls onderworpen zyn.

Die

2617 *Die niet gereed is, verlet geen tyd:*

't Is zeker, dat hy zich om zyne ongereedheid noch van den tyd niet kan bedienen; maar dus *laat men zich den goeden wind wel over 't hoofd waayen, 't getyde verloopt*, en de gelegentheid komt wel niet weder. *'t Is dan zo gereed, als of t in de zee lag en dreef.* Men bevlytige zich dan om bereid te zyn, dan zal men met vrucht geenen tyd verletten. Op hulp en dienſt van ongereede is ook geen ſtaat te maken. *Ik zal u helpen, zei de ſmid, en hy had geen yzer, noch koolen.* Zulk een *aangeboden dienſt is onwaard:* want die ſmid kan *het yzer* niet *ſmeden terwyl het heet is.*

Haud tali auxilio, nec defenſoribus iſtis Tempus eget.

2618 *Hy heeft geen zeevoeten*, of *zeeſchoenen.*

Dat wil zeggen, hy heeft geen genegentheid noch bequaamheid, om ter zee te varen. Die niet gewoon zyn op het ſchip te gaan, daar ook de ſchoenen toe gemaakt moeten zyn, ſtruikelen lichtelyk. In 't tegendeel plegen ſchippers ſlechte ruiters te zyn. Zy toomen hun houten paard aan den ſteert.

2619 *'t Is een zeerob.*

Zo noemt men een ruw en woeſt zeeman. Een *rob* is een Zeegedrogt met een ſcherp en hard vel, zo dat men die wel voor raſpen gebruikt. Hier na gelyken de geſtalte en zeden van zulke *pekbroeken*, naar den aard van 't element, waar op zy zwerven.

2620 *'t Is voor de Prins.*

Dit zegt men van iets, waar van men geen loon of

vergelding te wagten heeft. Ik twyfel niet, of dit ſpreekwoord ſpruit uit de hofdienſten, waar toe de onderdaanen op hunne eigen koſten, aan de Landvorſten plagten verſchuldigt te zyn. Van dat ſoort waren ook de heirvaarden, of gemeene optogten ten ſtryde. Anders is een algemeene waarheid: *Het loon verzoet den arbeid. Geen geld, geen Zwitzers.* De Boeren zeggen: *Karren en delven betaalt zig zelven.*

2621 *Hy bukt om een ſpeld.*

Dat zegt men van ymand, die ook de geringſte baat waarneemt, zo als geſchied van overmaatige gierigaards, die *op een luis zouden dood blyven*, en om een duitje te winnen, niets ontzien te doen. *Veel kleintjes maaken een grootje. Stinkende velletjes, maken klinkende gelletjes*, zeggen de villers. *Dulcis eſt odor lucri ex qualibet re.* De nacht-werkers hebben de heimelyke gemakken tot hunne goudmyn, en klein Peru. Doch *men moet veel doen om den koſt*; en *de koſt word op verſcheide wyzen gewonnen.*

2622 *Die 't klein niet begeert, is 't groot niet weerd.*

Zulke betoonen zich onvergenoegt, en ondankbaar. Dus zyn zy onwaardig meer te ontfangen; ja waardig, dat hen ontnomen worde, 't geen zy hadden. Dus zegt men: *Een winkelier moet zo wel opſtaan om een duit*, als om een *ſtuiver. Veel kleintjes maken een grootje.*

2623 *Niets is zo quaad, of 't is ergens goed toe.*

Dit is waarachtig van alle Gods ſchepzelen in de natuur; en een wys man zal uit alles eenige nuttigheid konnen trekken. *Men kan van kromme houten een goed vuur ſlooken,*

ſtooken, en *met een krommen ſtok een regten ſlag geven.* Zo is een *bedorven koopman noch een goed makelaar.*

Verrot myn hooi, zo waſt myn kool, zei de boer, doe 't regende. (2624)

Dit paſt men toe op luchthertige, die nergens zwaarigheid in maken 't Is: *Spin ik niet, dan hou ik myn vlas. Laat drinken en ſtorten, mindert ons goed, onze dagen die korten.* Maar *het einde zal den laſt dragen. Hooiweêr*, zeiden de oude, is geen *ſchreiweêr*, wanneer de hemel droppelen ſtort.

Elk het zyne, dan heeft de quaade niets. (2625)

De zin is, wanneer elk het zyne krygt, dan word de ſchuldige geregtigheid geoefent, en dan ſchiet'er niets over voor den Duivel, om daar tot zielverderf zyn voordeel mede te doen. Dus zegt men ook: *Elk het zyne, dat deelt beſt* Anders: *Elk wat wils, dat deelt ſchoonſt. Elk zyn deel in de ſtokviſchvellen*, die een lekker beetje plegen te zyn. *Nooit beter vrede in 't klooſter, dan wanneer de Moniken gelyke kappen dragen.*

Dat men God ontrooft, vaart voor den Duivel. (2626)

Zulke godsdieven zyn die het heilige beſteelen. Mal. 3: 8. Maar hun loon is Gods vloek. Mal. 1: 28. Rom 2: 22. Aardig ſtelde Æſopus dat voor in de Fabel van den arend, die een ſtuk offervleeſch van Jupiters altaar roofde, en dat met eene gloeyende kool, die'er aanhing, in zyn neſt bragt. Hier door wierd dat in brand geſteken, en met de jongen verteert. Men heeft daar van 't ſpreekwoord: *Hy zou het van Gods altaar nemen.*

(2627) *Gemeene potten met heeren zieden wel ſterk; maar deelen qualyk.*

Als het op een deelen van kleinen met Grooten komt, plegen zy het grootſte ſtuk niet te krygen. 't Is dan *Societas Leonina*. Bekent is de aardige fabel van den Leeuw, die in de gemeenſchap van den vos en ezel, een hert gevangen had, en zich alles alleen toeeigende. Dus zegt men ook: *'t Is quaad met groote heeren kerſſen te eeten: want zy kiezen de beſte, en ſchieten met de ſteenen. Heeren bidden is gebieden.*

(2628) *Myn deur zy verre van Myn Heers deur.*

Dat is 't geen de Latynen zeiden: *Procul à Jove, procul à fulmine*, die verre van Jupiter is, is verre van den blixem. Anders: *Die naaſt by 't vuur is, brand zich eerſt.* Dus is 't ook een ſpreekwoord: *Maakt u niet te gemeen met de Edellieden van den Prins. Met groote heeren kleine kennis. Groote heeren zal men groeten, zelden ontmoeten.* Menige hebben met ſchade geleert, hoe qualyk hen de te groote nabyheid en gemeenzaamheid geweeſt is. Zy bedienen zich dikwyls van *Le droit de bienſeance*, om dat het het hen zo wel gelegen is, als 1: Kon. 20. 1—. De oude zeiden: *Zalig is hy, die zynen God alle dagen ziet, en zynen erfheer eenmaal 's jaars. 't Is beter met den uil gezeten, dan met den valk gevlogen.* Uilen moeten met geen valken willen vliegen.

(2629) *Die zyn ſchuld betaalt, mindert zyn goed niet.*

't Heeft deze reden: 't geen ymand ſchuldig is, is niet het zyne, maar des ſchuldeiſchers. Door betalen geeft men ymand

ymand niet het onze, maar dat hem toekomt. Hier by word gevoegt: *Aalmoeſſen geven verarmt niet.* Doch men zegt: *Scherpe maanders zyn traage betaalders.*

2630 *Miſrekenen is geen betalen.*

't **Word** echter dikwyls voor goede betaling aangerekent door eene *Blankenbergſche rekening*, aan die den regel *Falſi*, en de *Kaſſerekening in 't gebroken*, niet verſtaan. Men zegt boertende van een zwangere vrouw: *Zy mag gaan buiten haare rekening; maar niet buiten haaren tyd.* Dat beklaagde die man, die zyne rekening qualyk gemaakt had. Maar *die zonder waard rekent, moet tweemaal rekenen.* 't Is een waarachtig ſpreekwoord: *Bezwaarlyk is 't een anders rekening te maken. De boeren weten niet, hoe de ſoldaaten aan den koſt komen. Haagje! Haagje! gy zult den koſt wel krygen.*

2631 *Korte rekening maakt lange vriendſchap.*

Dat bewyſt de ervarentheid. Uit oude rekeningen plegen geſchillen te ryzen, die de vriendſchap afbreken. Zo is 't niet met korte afrekeningen, waar by de beurs minder belang heeft. Dan blyft men langſt vrienden.

De onnozele ſpelen met de beurs, en de kloeke

2632 *met het geld.*

Zo ſcheert de eene de ſchaapen, en de ander de verkens. Doch die dus met de beurs ſpelen, hebben de minſte zwaarigheid: want zulke *beurzen wegen geen pond.*

2633 *'t Is een balletje, om meê te ſpelen.*

Dat zegt men van iets, waar door men ymand bezigheid verſchaft, om met eene beuzeling zich te vermaken,

en tydverdryf te vinden. Zo geeft men kinderen of jonge katten, een balletje tot ſpel. Maar 't word tot andere dingen overgebragt. Doch *de onnoozele moeten* dikwyls *de ballen betalen.*

(2634) *'t Spel is de keers niet waardig.*

Dit paſt men toe op dingen, die van geen of gering nut zyn, en niet verdienen, dat men daarom eenige de minſte onkoſten zoude doen. Dus zeiden de Franſchen: *C'eſt un pauvre jeu, qui ne vaut pas la chandelle:* 't Is een arm ſpel, dat de keers niet waard is. Hun ſpreekwoord was ook: *Si la chat filloit, chandelle auroit.* Spon de kat, zy zou een keers hebben. En gewiſſelyk 't ontbreekt poesje aan geen ronken, al draait zy geen wielrad. Een ander ſpreekwoord zegt: *Die niet mede ſpeelt, moet de kaars ſnuiten.* Doch dit is beter, dan dat men hen de beurs ſnuit. *Die 't ſpel niet kan, ſpele niet mede.*

(2635) *Bedriegt een ander hond met dat been, ik ken het wel.*

Dat wil zeggen, ik laat my niet vangen door zulk een lokaas want ik weet wel wat daar onder ſchuilt. Ziet Spreuk. 1: 17. 't Is dan: *de rat wil aan 't ſpek niet. Ik ken dat kruid.*

(2636) *Ymand weg hebben.*

Dat is, hem verſchalken, of bedriegen. *Zo heeft men ook ymand by den neus, en by 't tinkerbeen.* Maar hoe paſt *weg hebben* daar op? Is 't vervoert, verleid, in den ſtrik gebragt hebben? Of ſtemt het overeen met het Latynſche, *habet*, 't heeft het weg? Ik denk dat het ziet op ymand te vangen.

Ik

2637 *Ik ben uit het neſt gelicht.*

Dat is, ik ben verraſt en voorgekomen, een ander heeft weggenomen, 't geen ik meende te hebben. Zo geſchied als jongers de vogelen rooven, die andere meenden te lichten, zo dat die maar het ledig neſt vinden. Het ſpreekwoord ſchryft aan zulk eenen verraſten toe, 't geen op die vogelen paſt. Op zulk een wyze zegt men: *Ik ben geſtopt*, voor myne tabakspyp is geſtopt. Zo *maait men ook ymand het gras voor de voeten weg*, of *vaagt hem iets onder den neus weg.*

2638 *Hy heeft twee peezen tot zyn boog.*

Naamelyk om zig van de tweede te bedienen, wanneer de eerſte hem mogt begeven. Dit word toegepaſt op ymand, die meer middelen heeft dan een. Zo zegt men: *Hy heeft meer pylen op zyn koker. Hy is voor geen een gat te vangen. 't Is een arme muis, die maar een hol heeft.* Maar wat baaten *twee ſtoelen, als men tuſſchen die beide in de aſch zit?* Men zegt van eenen leugenſtoffeerder: *Hy ſchiet met de leugenpees.* Vergelykt Jerem 9: 3. Doch daar toe is zelf eene pees te veel. Ziet Spreuk. 28: 8.

2639 *Alle hout is geen pylhout.*

Dat wil zeggen, niet alle zyn bequaam tot alles. Hier mede quam by de Latynen overeen: *Non omnia poſſumus omnes*, en, *ex quovis ligno non fit Mercurius. Alle hout is geen timmerhout* Op menige paſt: *'t Is een onbeſchaaft houtje.* Wegens zulke is geen waarheid: *Van zulke houtjes maakt men ze.* Dus *maakt men geen goeden pyl van een verkensſteert.*

Men

(2640) *Men moet al zyn pylen niet 's evens verſchieten.*

Die dat doen, zyn daar na weerloos. Hier van word eene gelykenis genomen. 't Is dan goed, *dat men meer pylen in den koker heeft.* Dus *houd men noch wat voor 't vragen.*

(2641) *De boog is dikwyls lang geſpannen, eer men de pyl uit den koker haalt.*

Zo dreigt de ſtraf dikwyls wel lang, eer ze uitgevoert word. Ondertuſſchen *raaptmen* wel *ſteenen.* Zo *ſteekt de roede* wel lang *voor de ſchoorſteen*, of *ligt in de pis*, om ſtoute balgers af te ſchrikken. Dit is byzonder waarachtig van Gods wraakoordeelen. Pſalm 7: 13, 14. en 11: 13. Godlooze beelden zich dwaaſlyk in, dat dit uitſtel afſtel is Predik. 8: 11. Rom 2: 3. Gelukkig is, die het verderf voorziet en voorkomt. Spreuk. 22: 3. *Tela prævisa minus nocent.*

(2642) *Een blinde ſchiet wel een kraai.*

Zo zegt het ſpreckwoord, om uit te drukken, dat wel iets by geval gebeuren kan; doch dat is dan: *Luk, raak: Meer geluk, dan wysheid.* Maar dan moet die kraai al zeer veeg zyn. Zo *ſlaat de blinde naar 't ei.*

(2643) *Hy houd het hecht in de hand.*

Dat is, hy heeft de zaak in zyn geweld en magt. By het hecht kan men een degen of mes vaſt houden. Zo gaat het niet, als men een gladden paling by den ſteert heeft, of als ons iets door de vingeren druipt. Men drukt dit ook dus uit: *Hy houd de ſtreng*, of *een ſlag*, om den arm.

Hy

Hy gaat niet geerne in de mis, maar ſpeelt liever raak. (2644)

Dit ſpreekwoord ſpeelt in de dubbelzinnigheid van 't woord mis, gelyk in, *'t Is een lichtmis.* Doch in der Paapen mis is 't niet al mis, dewyl die den buidel wis vult. Men plagt te zeggen: *'t Zy Paaps of Geus, geld is de leus:* 't is noch wel waarheid. 't Gaat zo wis niet, waar van men zegt: *'t Raakt kant noch wal.* Maar *Wis is wis, 't blyft zo 't is. 't Is niet al mis, zei de Jongen, en wierp met een ſteen den hond voorby, en zyn ſtiefmoeder tegen de ſcheenen.*

't Is beſt, met winſt uit het ſpel te ſcheiden. (2645)

Zo doen wyze ſpeelders, eer *de kans keert.* Het dobbellot is wiſſelvallig. Die'er niet wil uitſcheiden, voor dat hy alles gewonnen heeft, verlieſt wel alles. Dus zeggen de jongens: *'t Eerſte gewin is kattengeſpin.* 't Moet doch rymen. Voor al is dat, als men *ſpeelt met blinde kaarten*; of te doen heeft met valſche ſpeelers, die den tegenſpeler eerſt wat laten winnen, om hem te meer aan te lokken.

't Is kunſt te konnen verliezen. (2646)

Een koopman wint niet altoos, maar lyd ook wel ſchade door 't afſlaan van den prys der waaren, of diergelyke oorzaaken. Zyn verſtand blykt, wanneer hy tydig, met het winſte verlies, zich die weet quyt te maken. Zo moet hy weten *de hand te zwaaren en te lichten. 't Is een goed koopman, die af en aan kan.* Anders *houd* hy 't licht *aan kyn been*, en word door verlegen goed een verlegen man. 't Is ook gauwigheid, als men door klein verlies, veel kan win-

nen: gelyk wanneer men *een ſpiering uitwerpt, om een kabbeljau te vangen.* Dan ſchiet'er een kapitaal op over.

2647 *Hy brengt'er de klad in.*

Anders: *Hy klad daar meê.* Dit zegt men van ymand, die de markt bederft, door de waaren te goed koop te geven. Dat te doen, noemt men *kladden*, en zulke kooplieden *kladders.* Maar hoe paſt die naam daar op. Ik twyfel niet, of dit is overgebragt van de kladſchilders, die voor eenen geringen prys hunne miſvormde broddelingen maalen, en de boeren aanſmeeren, die hunne beſte kamer met zulke meeſterſtukken opçieren. Zulk een Appelles was die Vlaming, die op zyne wyze eenen hond met een haas geſchildert had, en zeer voorzigtig, op dat de kykers zich niet mogten vergiſſen, daar onder ſchreef: *Det es de ont, en det es de aſe.* Hier op wierd dit zoet refeirentje van een liefhebber gemaakt, 't geen in zekere herberg gelezen word onder dat pronkjuweel:

Lieven van Gante,
Was eene ſchildere jante,
Die koſt ſchilderen met eene ſtreeke
Eenen ont met eenen aſe, die malkanderen geleken,
En om te toonen dat hy es de baſe,
Zoo ſchreef hy onder dien, det es den ont, en det es den aſe.

Ondertuſſchen die kakelbonte kladderyen vinden noch al koopers; terwyl braave konſtwerken niet aan den man willen, en dat kladden doet *de konſt om brood gaan.* Zo *doet ſpiering de kabeljauw afſlaan.* Dus lyd de achting van bra-

braave dichters, door de menigte van kreupele kladrymers. Deze vinden echter ook al koopers en lezers, terwyl betere by hen *achter de bank liggen.* Doch *zulke lippen, zulke ſalade. Elk zyn mengje.* 't Zwyn kent geen lekkerder koſt, dan drek en draf. Maar waarom heet men een exter *kladdegat?*

2648 *'t Ligt my op myn bedde niet.*

Dat zegt men van iets, waar mede men niet verlegen is, en dat ons niet in den weg, of tot ongemak is; gelyk iets 't geen hard en moeyelyk in 't bedde ligt. Van iets zodaanigs, al was 't wat weeks, zegt men: *'t Is beter daar, dan in 't bedde.* De ouden hadden dit ſpreekwoord: *Maak uw bedde, zo als gy ſlapen wilt.* Maar *ſtrek naar dek.*

2649 *'t Mag daar braſpenningen zweeten.*

Dit ſpreekwoord word gezegt van waaren, die men op den zolder, of in den kelder weg legt, om voordeel met eene betere markt te doen. Zo geſchied wel van koornwolven. Spreuken 11: 26. Maar zulke väaren ook wel, als *die quaade ſchellingen zaayen, op dat'er goede van groeyen.* De ouden zeiden: *Beter verkocht en berouwen, dan gehouden en berouwen. Een braſpenning* draagt dien naam, om datmen in de oude geldlooze tyd daar voor konde *braſſen.* Ziet de Fakkel, bladz. 46. Maar daar mede moeſt men nu by Joris in der eeuwigheid niet komen, of 't rokje liep gevaar.

Die wil bederven, neem geld op renten,
2650 *en koop erven.*

Dit was een ſpreekwoord by de ouden, en behelſt eene nut-

nuttige waarſchouwing, welke de ondervinding ook noch heden dikwyls bewaarheid. *Intereſt is eene ineetende kanker, zo by nacht, als by dage.*

(2651) [*Die borg blyft, geeft den ſleutel van zyn goed.*

Ook dit was een ſpreekwoord der ouden, 't geen de ervarentheid noch aan menige tot hunne ſchade leert. Hoe veele zyn door onbedachtzaame borgtogt onder de magt van andere, en uit het bezit hunner goederen geraakt? De wyze Salomo raad dat af, Spreuk, 22: 26. *Borgen maakt zorgen.*

NEDERDUITSCHE SPREEKWOORDEN.

VIII. VYFTIG.

(2652) *Geen zwaarder rouw, dan om geldverlies.*

Verſtaat dit van goudgieren en geldechels, die den Mammon tot hunnen God hebben, en zich liever een tand uit den mond, dan een ſtuiver uit de beurs lieten trekken. Liever verliezen zy hun ziel, dan hun geld. Dan zyn zy onvertroostelyk, wanneer hen die Goden ontſtolen zyn.

Ploratur lachrymis amiſſa pecunia veris.

Ja! gierige Geeraard zoude zich, uit wanhopige droefheid om zulk een verlies, verhangen hebben, was de ſtrop zo duur niet geweeſt. Alleen mogt hier in bedenking komen, of niet grooter is de bittere rouw van erfgenaamen, over 't afſterven van zulke lieve vrienden, die hen welgeſtoffeerde goudbeurzen, en yzere kiſten met opgeſtapelde potpenningen en geldzakken, benevens verzegelde koop en rentebrieven nalaten: op welker laatſten adem zy hebben ſtaan gaapen, *als de hond op een zieke koe.*

(2653) *Een man zonder geld, is een lyk.*

Dat is, als levendig dood, men acht hem zo weinig, als ware hy'er niet. In Mammons Ryk, daar Goud God is, weet men *geen zonde, dan arm te zyn. Geen geld meer, geen vrienden meer. Luk.* 15: 33-36. Van ymand die eene welgevoederde beurs heeft, zegt men: *Hy heeft zyn*

vrienden in zyn zak. Ziet Spreuk 19: 6, 7. 't Is doch: *Bent gy hoer, of bent gy dief, hebt gy geld, men heeft u lief.* 't *Zy Paaps* of *Geus, geld is de leus.* In de *Taxa Cançellariæ*, waar in alle zonden op zekere geldſom door den Paus geſtelt zyn, voor welke zy afgekocht konnen worden, ſtaat, *Pauperes non conſolantur, quia non ſunt*, de arme krygen niet, om dat zy niet en zyn. Dus word met een ſnood misbruik gezinſpeelt op Matth. 2: 18. Zo komen dan de ryken niet bezwaarlyk in den paapenhemel, als met de beurzen ook de zielen gevaagt zyn. 't Was al eene oude ſpreuk: *Curia Romana non quærit ovem ſine lana.* 't Roomſche Hof zoekt geen ſchaap zonder wol.

(2654) *Kruis, of munt?*

De jongens raaden in 't opwerpen van geld, welke zyde boven zal vallen. *Kruis* word de eene zyde genaamt, om dat daar op ouds tyds meeſt een Kruis verbeeld was, en op de andere wierd gemeld, waar dat ſtuk gemunt was. Hier van hiet dat *munt*, uit het Latynſche *moneta*. Men ziet dat noch dikwyls op bankryksdaalders, ſpaanſche matten, enz. Gewiſſelyk in een huis, daar men zulke kruiſſen niet vind, is men niet zonder kruis.

(2655) *De Paapen geven de botte boeren de groote Kruiſſen te dragen, en volgen zelf met de kleine en lichte.*

Dit is ontleent van de plegtelykheden der omgangen en bedevaarden in 't Pauſdom. Vergelykt hier mede Matth. 23: 1. De Heiland zelf ging anders voor. Matth. 16: 24.

Arme

(2656) *Arme lui maken ryke Heiligen.*

Naamelyk door aan de zelve, op het prachen der buideldorſchers, al wat zy vermogen, ja boven vermogen, op te offeren, om de gunſt van die Heiligen. Dus word de Gemeente verarmt en uitgemergelt, en de Kerkgebouwen en Klooſters bezitten de rykdommen, tot het welluſtig voeden van leuye buiken. De Lieve Vrouwen moeten met een koſtelyken mantel bekleed zyn, al loopen arme naakt, en al had men zelf nauwelyks een hemd aan. *Elk land, heeft zyn' Sant.* Ja, elk Papiſt kieſt den zynen.

(2657) *Van mond ten hemel varen.*

Dus ſpreekt men in 't Paüſdom. 't Wil zeggen, dat de ziel terſtond naar 't uitblazen van den adem, ten hemel word opgenomen. Zulk een' weg leeren de Geuzen uit Gods Woord. Openb. 14: 13. Doch der Paapen Beurs vind daar by haare rekening niet; hier om wyzen die blinde leidſlieden hunne volgers eenen omweg door het Vagevuur.

Was hout houwen een ordre, daar zouden zo
(2658) *veel Moniken niet worden.*

Naamelyk hout houwen is een zwaare arbeid. Doch leuye en lekkere klooſterbuiken mogen hun zweet niet ricken. In oude tyden *ſpeelden* de Moniken *meê poot aan*, en wonnen den koſt met arbeiden, en zelf met boerenwerk te doen; doch ſedert is hen de werk-adet geborſten. *Moniken*, zegt een ſpreekwoord, *werken dat zy koude krygen, en eeten dat zy zweeten.* De Hoogduitſchen zeiden mede: *Daarom word ymand een Paap, om dat niemand*

voor

voor hem drinke, maar hy voor alle. Andere moeten zich met een mismaal van *een muizenmaaltyd* gelyden, al zouden zy eene maag vol verſchimmelt brood krygen.

2659 *Klopt wat lang aan dat Klooſter, daar zullen meer Moniken uit hunne çellen kruipen.*

Dat wil zeggen, zo gy aanhoud en voortgaat in die zaak op die wyze, gy hebt noch meer zulke ontmoetingen te verwachten.

2660 *De vos wil een kluizenaar worden.*

Dus zeiden de oude, wanneer een doortrapt huichelaar een gelaat maakte van bekeering en godvruchtigheid, en eenvoudigen te bedriegen, volgens 2 Tim. 3 : 5. Zo was ook by hen een ſpreekwoord: *Als de vos de paſſie preêkt, Boeren wacht uw ganzen.* De valſche Propheten deden een hairen mantel om, om te liegen. Zach. 13: 4. en de Zaligmaker waarſchouwt ons voor wolven in ſchaapskleederen, Matth. 7 : 15. *'t Is niet al goud dat'er blinkt*; doch echter behoud het waare goud zyne waarde.

2661 *Men zal een ander altaar ontdekken.*

Dit wil zeggen, men zal een ander geheim openbaaren, daar zal wat anders aan 't licht gebragt worden. Dit is genomen van de altaaren in 't Pauſdom, die op zekere tyden en gelegenheden plegtelyk gedekt, en ook weder ontdekt worden. Dus zegt men ook: *Daar zal een ander boekje open gedaan worden. Daar zal een ander haan kraayen. Daar zal een ander muisje piepen.*

Een

(2662) *Een verloopen Monik zeide nooit goed van zyn konvent.*

Zo willen zy hunnen uitgang rechtvaardigen. Dit paſt men op alle afvalligen toe. *De renegaden zyn de ſlimſte.*

(2663) *Elk kramer zal zyn eigen mars dragen.*

Dat is, elk zal zyn eigen laſt moeten torſſen, en voor zich zelven te verandwoorden hebben. Vergelykt Rom. 14: 12. en 2 Kor. 5: 10 — Gal. 6: 5. Doch wy zyn ook verpligt om anderen naar vermogen te helpen. Gal. 6: 5.

(2664) *'t Is daar meê ſlechte beſtelling.*

Dat zegt men van iets, 't geen in geen goeden toeſtand is. Wil *beſtelling* zyn beſchikking, ordening? Ik denk, dat beſtelling in die ſpreekwyze het zelve is met geſteltheid. 't Staat'er ſlecht geſchapen. 't Is'er ſlecht geſtelt.

(2665) *Gy zult niet meer eerſt raaden.*

Dit zegt men tot ymand, die ſtraks iets giſt gelyk het is. 't Vermaak van raadzels beſtaat daar in, dat veele die in langen tyd niet konnen oploſſen, en daar naar verkeerdelyk giſſen. Dit word afgeſneden van die het terſtond raad. Hier om zeggen de kinderen, als zy malkanderen raadzeltjes uitgeven: *Die 't weet, moet het zwygen.*

(2666) *Dat beſchiet niet veel.*

Dit wil zeggen, dat brengt weinig voordeel aan. *Beſchieten* behoort tot *ſchot*, dat is, vrucht, gewas, inkomſt. Zo geeft een vruchtbaare akker goed ſchot: en dus ſpreekt men van *ſchotbaar land*. Maar *hy beſchiet niet veel*, is, hy

draagt niet veel vrucht, daar komt niet veel nuts van. Hier mede komt overeen: *Dat neemt niet veel op.* Zoude dat op eene ſchop zien?

(2667) *Hy heeft het krap.*

Dat wil zeggen, ſchaars. Maar wat is *Krap*? Ik twyfel niet, of het behoort tot *krimpen*, daar de *m* uitgeſchoven is, voor *bekrompen*. Ziet het Vervolg der Fakkel. Zo is *klok*, voor *klonk*, van *klinken*.

(2668) *Yemand de keel toebinden.*

Dat zegt hem te doen miſſen zyn noodig onderhoud, dat geene waar van hy leven moet. Zo neemt men ymand 't brood uit den mond. Op 't keel toebinden, naar de letter, verſtaat zich meeſter Hans, die wel menigen *zak toebind, eer hy vol is.* Doch het ſpreekwoord neemt dit in een ruimer zin. *Dan meent de buik, dat de keel gehangen is.*

(2669) *Hy gaat in grasduinen weiden in andere lieden goed, als een haas onder de koolbladeren.*

Dat zegt men van ymand, die *mooi weêr ſpeelt* op 't geen anderen toekomt, *betaalt uit een anders beurs, teert op een anders zweet en ſmeer*, en *goed vuur ſtookt van een anders turf.* Doch zulke haazen krygen de honden wel op 't lyf, en betalen de koolbladeren met de huid.

(2670) *Hy doet onheuſch.*

Dat zegt men, als ymand bedrog en onregt pleegt; 't geen byzonder op ſpreken word toegepaſt. Hier van hoort men de knibbelende jongens dikwyls hunne ſpeelmakkers beſchuldigen. *Heus* was by de ouden *hoveſch*, hoof-

ſch,

ſch, en ſtaat zo tegen *dorperſch*, boerſch. *Heus* is dan beleeft en viendelyk, van beſchaafde zeden, gelyk men by goede hovelingen vind 't Betaamt zulken niet bedrieglyk en onbillyk te handelen. Maar men verſta dit van de oude en deugdzaame hovelingen. Ziet Pſalm 101. Nu zyn'er andere tyden en zeden. *Exeat aulâ, qui volet eſſe pius.*

2671 *Hy mortepaait.*

Dit wil zeggen, hy bedriegt, door zich voor anders uit te geven, dan hy is. *Mortepaai is* zamengeſtelt uit het Franſche *mort*, en *payer* betalen. 't Is genomen van zulke, die zich laten omkoopen, om voor eene reize in de monſtering van ſoldaaten te verſchynen, als waren zy wettige krygſlieden; en dus genieten de Kapiteins op hunnen naam voortaan de bezolding. Deze worden dooden genaamt, of om dat ze in de plaats van dooden komen; of om dat ze niet meer dan dooden verrichten, en hun leven voor 't Vaderland niet wagen. Door zulke bedriegelyke ſtreeken beſteelt en verzwakt men het Land. Dit word ook ruimer toegepaſt. T'ſcheep noemt men *doodeeters*, die voor onbequaam en ballaſt weêr om gezonden worden.

2672 *'t Is falikant.*

Dat is, het feilt, 't is mis, 't is niet zo 't moeſt zyn. *'t Is falykant*, zegt ook, 't is leugen, of bedrog. In een oud Vlaamſch ſtuk las ik: *Sonder faelkant en archeliſt*, en in een ander: *Souder faelekant en archeliſt.* Wy zeggen: *Zonder arg of liſt.* Zy ſchreven ook *faliekant.* Schynt dat niet te willen zeggen, aan den feilenden kant, en vermaagſchapt aan 't Latynſche *fallere*, bedriegen?

(2673) *'t Is achter om gehaalt.*

Dat is, 't is gesluikt en gelorrendraait, 't is door kromme wegen, en niet door de rechte deur, ingebragt. Van scheeps sluikeryen zegt men: *'t Is achter den mast omgehaalt.* Doch die dat doen, verdienen voor de mast te staan, en met een eindje dags geleerst te worden, zo dat'er het roode zweet na volgt. Anders gaat dat wel recht toe naar de galg. *Achter om* zoude ook konnen zyn, achter ymands rug, zo dat hy 't niet ziet. Dat gaat dan ongemerkt door.

(2674) *Zy trekken om 't langste einde.*

Dit zegt men van twee baatzuchtigen, die elk om 't meeste twisten en poogen. Zo *trekken zy eene lyn; maar elk aan een einde.* Elk scheurt om den grootsten lap. Elk palmt in zo veel hy kan. 't Is doch om 't hebben en 't houden te doen. Een zinnebeeld kan zyn, twee die aan een krakeling trekken.

(2675) *Zy herrewerren met malkanderen.*

Dat wil zeggen, zy twisten t'zamen, byzonderlyk door zeggen en wederzeggen. *Herrewerren* is verbastert van *heen en weeren*, en dat is ontleent van eene zaag, die heen en weder getrokken word. Dus zeiden de Latynen: *contentionis serram reciprocare.* Ziet de Fakkel, bladz. 141.

(2676) *Hy sluipt weg, als een hoenderdief.*

Dit zegt men van ymand, die steelwyze doorgaat met beschaamtheid. Waarom het spreekwoord juist een hoenderdief uitkipt, mag men raaden. 't Is mogelyk om dat die met een kleintje eerst beginnen, en noch alle schaamte

en

en vreeze niet hebben afgelegt. Zo komt men van een hoen tot een paard. Doch dus van trap tot trap opklimmende, geraakt men eindelyk op de bovenſte ſport der galgeladder.

2677 *Hy waſt voor de galg op.*

Dat zegt men van eenen deugeniet, wiens leven en bedryf van jongs af toont, dat de raaven op hem te gaſt zullen gaan. Anders zegt men ook van zulk eenen, *de peper waſt op zyn rug*, dat is, *Ooſtindien zal zyn voorland zyn.*

2678 *Daar baat geen wambuis tegen de galg.*

Dat zegt men boertende. *Eer men leert hangen, is men half dood.* Doch *laten is goed tegen 't hangen*; of anders, in tyds te loopen. *Die 't ontloopt is vry. Men hangt niemand, eer men hem heeft. De galg is voor de ongelukkige*, zeggen de dieven, maar voor geen gauwdieven. Zekerlyk, *Waren'er geen dieven, daar waren geen galgen.* Doch *men vind meer dieven, dan galgen: want de kleine dieven hangt men, en de groote laat men loopen*, zo 't ſpreekwoord waarheid zegt. Maar zo veeg zyn ook de kleine dieven niet in plaatzen, waar op paſt: *Die wil ſteelen en niet hangen, komme te N. en late zich vangen.*

2679 *Eerſt hangen, daar na proces maken.*

J. Boëmus, de Moribus gentium, vertelt ons van de Stad *Klagen*, in *Karinthien*, dat men daar dezen gerechtshandel gebruikte: Quam ymand onder vermoeden van dieſtal, dan hing men hem ſtraks op. Hier na wierd 's anderen daags zyne zaak onderzogt. Bevond men hem ſchuldig, dan bleef zyn lichaam aan de galg hangen, tot dat

het met ſtukken afdroop. Maar bleek dat hy onſchuldig was, dan wierd hy afgeſneden, en kreeg eene eerlyke begravenis, ten koſte van de ſtad. Doch *interim patitur juſtus*. De goede man had door 't hennepen venſter in de andere wereld gekeken. *Fides ſit penes authorem.* Voor de waarheid blyf ik geen borge. Dit zal echter de oorſprong van 't Spreekwoord zyn.

2680 *De ſchaapen moeten haar wonder wel voorzien, daar de wolf Rechter is.*

Dit ſpreekwoord drukt aardig uit den ſtaat van weerloozen, die, hoe onſchuldig zy zyn, hunne zaak voor heer Wolfaard moeten bepleiten: *Om een kleine zaak, eet de wolf het ſchaap. Die eenen hond ſlaan wil, kan licht een ſtok vinden. Al actie genoeg, de beuling is niet omgekeert.* Dus ſpraken de ouden van *een wolfs conſcientie.*

2681 *De wolf zal zyn vacht wel houden; maar het ſchaap moet geſtroopt zyn.*

Dat wil zeggen, gewelddige quaaddoenders gaan dikwyls vry, *en de onnoozele moeten 't gelag betalen:* Even zo zeiden de Latynen: *Dat veniam corvis, vexat cenſura columbas.* De ſtraf verſchoont de raaven, en plaagt de duiven.

2682 *Op grypende wolfshanden, paſſen hondstanden.*

Anders is dit ſpreekwoord: *Tot vleeſch van wolven, tanden van doggen.* Dit komt over een met: *Tot een harden quaſt, behoort een ſcherpe beitel. Hard tegen hard. Barmhertigheyd tegen de wolven, is wreedheid tegen de ſchaapen.* Ziet Rom. 13: 4.

Zy

2683 *Zy zitten als grypvogels op de wacht.*

Dat is het zelve met, *Hy zit als een havik op den tuin*, die maar loert op zyne prooi, om die ſchichtig op 't lyf te ſtorten. *Die ymand overrompelen wil, moet haaſt maken.*

2684 *Al riep men als een valkjager, zy willen van de kreng niet.*

Dit zegt men van aanklevende bloedzuigers, en vaſthoudende vrekken, die als havikken de klaauwen in de prooi ſlaan, en zich die niet licht laten ontjagen. Dus zegt men ook: *'t Is niet uit zyn klaauwen te krygen.*

2685 *'t Moet in dien hoek warm zyn; zy willen'er niet uit.*

Het hoekje van den haard is 's winters by een goed vuur niet onaangenaam. Men zegt ook: *De wyze man leerde zyn kind, blyft daar gy 't wel vind.* Doch dat *hoekje* moet zo *warm* niet geweeſt zyn, *daar de Monik dood vroos.* Maar *die 's winters met een bonten pelsrok by 't vuur zit, weet niet dat het buiten vrieſt.* Men paſt dit ſpreekwoord ook toe op andere dingen, van welke ymand, om des voordeels wil, niet lichtelyk ſcheid.

2686 *Die aan den hooiberg ſtaat, plukt.*

Dat wil zeggen, die de gelegentheid heeft, bedient'er zich van, *Die in 't ried zit, maakt pypjes*, en *Die de kroo heeft kruid ze.* 't Is ook wysheid, dat men *de gelegentheid by 't hair grypt, het yzer ſmeed terwyl het heet is*, en *de koe melkt, terwyl men ze heeft*, als maar *de wagen recht gaat.* Zulke konnen dan *de beſte krippen ſnyden.*

Kan-

2687 *Kan hy met de leeuwenhuid zyn oogmerk niet bereiken, hy doet het voſſenvel aan.*

Dit zegt men van ymand, die wanneer geweld hem miſlukt, zich tot loosheid begeeft. Van zulker gilde is de duivel Opperdeken.

2688 *Zy viſſchen met drooge netten.*

Andere viſſchers doen hunne netten te water, en maken ze nat; maar deze zyn van dat ſoorte, die *met een zilveren angel viſſchen*, en dus gemeenelyk de zekerſte vangſt hebben. Dus behoeven zy zelden een ſlechte vangſt te verſchoonen, door gelyk de hengelaars te zeggen: *wy komen'er eerſt.* 't Spreekwoord word ook toegepaſt op ſlinkſche ſtreeken. Beter doen zy, die *den koſt met God en met eeren winnen*, dat is, door eerlyke en wettige middelen. *'t Is zalig te werken, zei de Bagyn. Ian, maak kookers.* Doch men vind'er ook niet weinig, die met het *ſchrobnet* en *werregaren* viſſchen; maar dan is'er geen *zegen* by.

2689 *Ymand met huid en met hair opeeten.*

Dat zegt, hem geheel verſlinden. Zo handelt de kat met de muis. Dus zegt men van heer Yzegrim: *Hy ziet als of hy my wou opeeten.* Maar dit word wel toegepaſt op gewelddryvende dwingelanden, en verſlindende woekeraars. Mich. 3: 1, 2.

2690 *'t Is een waterſchip; yder hoort'er een gat in.*

Dat zegt men van zulk eenen, dien yder plukt en pluimt zo veel hy kan. *Dan plukt men de gans, zo lang zy vederen heeft. 't Schaad niet*, zegt men, *al krygt het waterſchip*

ſchip een gat min, of meer. 't Is by uitnemendheid een grouwel, wanneer men dus met weduwen en weezen handelt.

2691 *Onrechtveerdig goed gedyt niet.*

Dit ſpreekwoord behelſt eenen ſtokregel, die van alle hebzuchtigen behoorde opgemerkt te worden. Dat brengt Gods vloek ter verteering over alles. Zach. 5: 4. De Heidenen zelf zeiden: *Malè parta malè dilabuntur. Zo gewonnen, zo geronnen*, of, *verteert.*

2692 *'t Is een doorſlag.*

Dus noemt men een doorbrenger en ſpilpenning, die 't qualyk vergadert goed van ſchraapzugtige vrekken pleegt te verquiſten, zo dat het bewaarheid word: *De malè quæſitis non gaudet tertius hæres.* 't Goed dat ymand onrecht wint, komt niet tot het derde kind. Een *doorſlag* is een vergietteſt, die vol gaten is, en daar het water overal uitloopt. Dit is een zinnebeeld van zodaaniger beurze. Vergelykt Hag. 1: 6. Men zegt ook dus van een lichtmis: *Hy zal'er wel doorſlaan*, en van eene verquiſtſter: *Zy geeft een hand met een gat.* 't zou zulke *niet helpen, al hadden zy van daag een koe, en morgen een paard*; ja al waren zy *zo ryk als 't water diep.* Doch zy plegen *hun geld niet in 't water te werpen*, maar in den wyn. Maar *die 't al door de billen ſlaat, moet eindelyk met naakte billen loopen*, en vind voor *Leuilekkerland, Sint Reinuit.*

2693 *Ik weet niet waar 't geſtoven of gevlogen is.*

Dat wil zeggen, ik weet niet waar 't gebleven of ver-

varen is. 't Zal ontleent zyn van ſtofjes, pluimen of iets diergelyks, dat door den wind verſtuift en vervliegt.

2694 *Hy zal dat opdokken.*

Dit zegt men van ymand, die iets zal moeten op, of te voorſchyn brengen. *Opdokken* is verbaſtert van *opduiken*. De gelykenis is genomen van duikelaars, die dus iets van den grond ophalen, en boven brengen. Men zegt ook *uitdokken*.

2695 *Ik ben bluts.*

Zo zeggen de jongens, wanneer zy alle hunne knikkers verſpeelt hebben. 't Is het zelve met, *Ik ben reeuws, ik ben rat*. *Bluts* is verbaſtert van *bloots*, naakt en bloot.

2696 *Ik zoude hem wel een knapzak vol hooi toevertrouwen, had ik maar borge voor het leêr.*

Dit zegt men ſchertzende, om uit te drukken, dat ymand geen geloof vind, en *Jan Credit* voor hem *dood is*. *'t Einde geld, 't einde geloof*. Daar mede komt overeen: *Tapt hem vry, maar borgt hem niet*. Doch gaat men zekerder, wanneer *wei kernemelks borge is?*

2697 *Hy heeft het nafluiten.*

Dat zegt men, als iets aan ymand ontſnapt is. Het fluiten word gebruikt, om eenig beeſt weder tot zich te doen komen; maar dikwyls te vergeefs, wanneer het ontſnapt, en *aan der heiden is*. Het zelve is: *Hy heeft het nakyken*. Dus is 't ook *verloren gefluit, als 't paard niet piſſen wil*.

2698

't Ging rip.

Dat zegt men van een vogel, of beeſt, dat onverwacht en ſnel ontſnapt. *Rip, weg was't.* Maar wat is *rip*? Buiten twyfel is dat verbaſtert van *rap.*

2699

Als u de wal begeeft, zo houd u aan 't vlotgras.

Dat wil zeggen, men moet zo lang weer voor zyn leven doen, en middelen tot zyne behoudenis gebruiken, als men eenigzins kan. Zo grypt ymand, die in 't water ligt, wanneer hy den kant niet bereiken kan, naar 't vlotgras aan den wal; en die door ſchipbreuk in de zee dobbert, naar wat hy tot lyfs berging kan aanvatten. Men paſt dit ook toe op andere dingen.

~~2699~~ 2700

Roept zo hard niet; het bed mogt het hooren.

Dit zegt men ſchertzende tot ymand, die voorgeeft vroeg te willen opſtaan; daar hy onder 't vaandel der beerenhuiders behoort, en 't bed, als ware het met pek beſmeert, hem niet wil los laten. Dus beſchryft Salomo den leuyaard, Spreuk. 6: 9, 10. en 26: 14.

~~2700~~ 2701

Daar is geen rooi meê te ſchieten.

Dat is, men kan'er niet mede te recht geraken, tot bereiking van het oogmerk. De gelykenis is ontleent van een boog, of roer, die onbequaam zyn om 'er 't doelwit meê te treffen. *Royen* beduid mikkende ſchieten. Dus kan wel een zwierende en laveerende dronkaard de ſtraat nauwelyks rooyen.

NEDERDUITSCHE SPREEKWOORDEN.

IX. VYFTIG.

2702 *Die 't in 't vuur verloren heeft, moet het in de aſch zoeken.*

Te weten, alleen daar het te vinden is. *Men zoeke* dan *geen ſpek in 't hondenneſt.* 't Is ook al bezwaarlyk, *een naalde in een voeder hooi te zoeken.* Derhalven, *die 't vuur begeert, zoeke het in de aſche.* Maar 't is een ander ſpreekwoord: *Als 't huis verbrand is, wil men de ſchade inhalen met de ſpykers op te rapen.* Dit drukt uit eene geringe winſt uit zwaar verlies. 't Is echter noch beter wat, dan niet. Die ſchipbreuk geleden heeft, bergt zo veel hy kan: Men zegt dus ook: *Als 't huis verbrand is, warmt men zich by de koolen.*

2703 *'t Staat'er ſlecht geſchoren.*

Dat is, de zaaken zyn niet wel aangelegt, zy zyn in geen goeden ſtaat, en *'t is'er ſlecht geſchapen.* Dit ſpreekwoord is genomen van 't weefgetouw. Een webbe beſtaat uit ſcheering en inſlag. Maar is die niet wel geſchoren, daar van zal geen goed doek komen. Zo is ymand een goed of quaad lot beſchoren. Vergelykt Jeſ. 38: 12.

2704 *Hy zal daar geen goed garen van ſpinnen.*

Dat wil zeggen, niets deugends van maken, de ſtof is'er niet na. De gelykenis is ontleent van ſlecht vlas.

Groſ

Grof geſponnen, en fyn gedraait, is onſterk. Hier mede kan Jan de Waſſer geene eere inleggen; *doch dat hy gerokkent heeft, moet hy ſpinnen.*

2705 *Hy heeft'er zich uitgehaſpelt.*

Dat word gezegt van ymand, die zich door dus en zo te wenden en ſchikken, uit een zeer verwert geval gered heeft. De gelykenis is eene brodde, die men ontwert. Zo *geraakt men* wel in haſpeling. Hy *verbrod het werk*, die iets zo in de wer helpt, dat hy 't niet weder weet te ontwikkelen.

2706 *De verkens loopen in 't koorn.*

Dat is, alles loopt zonder bedwang in 't wilde, *'t hek is van den Dam.* Als de verkens in 't koorn loopen, dan doen zy veel ſchade door omwroeten en vertreden. Dit word toegepaſt.

2707 *Hy zet het huis over einde.*

Dat is, hy ſtelt alles in roer. *Over einde* is op zyn einde, of opgerecht. Dus ſtaat een menſch over einde, die op zyne voeten ſtaat, of eene ton, die op haaren bodem geſtelt is. Op die wyze zegt men van een grooten ſchrik of yzing: de hairen ryzen over einde, of te berge. In ruſt ligt, of zit men. Die dan de inwoonders van een huis verontruſtigt, word gezegt dat over einde te zetten: gelyk wanneer men ymand, die ſtil neder zat, noodzaakt op te ſtaan, en alles *in rep en roer brengt.*

2708 *Hy ſteekt zyn horens op.*

Dit wil zeggen, hy openbaart zich, hy komt te voorſchyn.

ſchyn. Dit ſchynt genomen te zyn van beeſten, die in de horens hunne ſtrydbaare kracht hebben Doch deze ſteken die om te ſtryden niet op, maar voor uit. Zoude het niet liever zien op ſlekken, die als zy uit hunne huisjes kruipen, de horens opſteken? Doch een weinigje opgeſtroit zout doet die weêr ras inkrimpen. Men zegt ook in den zelven zin, *de ooren opſteken*: maar dat acht ik van *hoornen* verbaſtert te zyn. Anders beduid dit ſcherp toeluiſteren. *Arrige aures.*

2709 *Hy heeft een hart als een toren.*

Dat is, hy heeft groote gedachten, gelyk Recht. 5:15. De aaloude voorvaderen van zulke hooghertige zyn onder de bouwers van Babels toren geweeſt. Ondertuſſchen zyn zy verheven als een pad op een kluit. *Bok, ſtoot uw hooft niet.* Maar 't is ook een ſpreekwoord: *Klein man, groot hert.* 't Is een nutte les: *Houd u laag, zo word gy niet geſchoren.*

2710 *'t Is'er een die Hans heet.*

Dit wil zeggen, 't is een groote. De aalouden noemden een groot man *Hans.* Wy ſpreken noch van *Hanſſen, Pothanſſen*, enz. Ziet de Fakkel bladz. 129. Men zegt ook, *'t Is een gaſt*, en *'t Is een klouwer.* Zou dat niet willen zyn *klaauwer. Ex ungue leonem*, men kent den leeuw uit zyn klaauw.

2711 *Men behoeft de geheele zee niet uit te drinken, om te proeven, of 't zout water is.*

Kooplieden kennen de waaren aan ſtaaltjes en monſtertjes. Maar zommige proeven zo lang, tot dat alles op is.

Dus

Dus handelen zuipers met het wynvat. Zy houden 't met dat ſpreekwoord, *Veel dronkjes, veel ſmaakjes.* Maar zo geraakt het vaatje op den bodem.

2712 *'t Ging'er ab hoc, en ab hac.*

Dat is, van dit en van dat, geheel ongeregelt, zonder ſlot of orde, gelyk ymand *die 't boekje quyt is*, en niet weet, hoe hy zyne reden aan een zal knoopen. *'t Hangt dan aan een als geknoopt zand. 't Was uit en in gepraat.*

2713 *'t Horologie is ontſtelt.*

Een ontſtelt uurwerk loopt niet wel. Dit paſt men toe op ymands herſſenen, wanneer hem *'t hooft niet wel ſtaat*, en'er *een ſchroef los is.* Doch 't gebeurt al dikwyls, dat de tong geen goede wyzer van het herte is, zo dat men daar op weinig rekening kan maken. Ziet Pſalm 55: 22.

2714 *Ymand by de vodden krygen.*

Dit zegt hem by de klederen pakken. Dan is men niet verre van het binnenvoeder. Voor *vodden*, hoedaanige de bedelaars dragen, zegt men ook *lappen.* Dus vat en krygt men ymand ook *by de lappen, by de lurven, by de mouw, by den kop, en by de keel.*

2715 *De eerſte ſlag is een daalder waardig.*

't Wil zeggen, dien heeft men als een voordeel op zynen vyand voor uit, en kan hem daar door ter aarden vellen, of buiten ſtaat van tegenweer brengen. Dus zeggen de Franſchen: *Le premier coup en vaut deux*, de eerſte ſlag geld'er twee. *Præſtat prævenire, quam præveniri* Doch zulke worden ook wel met gelyke munt betaalt, of ontfangen

ſtoo-

ſtooters voor *klapmutzen*. *Nooit*, zegt men, *is'er zulk een duure tyd, of de eene ſlag was den anderen waardig*. Doch dat is niet volgens het Evangelium. Matth. 5: 39. 't Is dus ook een ſpreekwoord: *Andere zien toe, hy heeft toegetaſt*. Ik twyfel niet, of dit ſpreekwoord ſpruit uit de geſtelde boete van een daalder, ten laſte van die eerſt den anderen ſloeg. Dus zegt men, *Te kermis gaan is wel een bilſlag waardig*.

2716 *Zy geven malkanderen den neus vol bloed.*

Dit zegt men van twee, die malkanderen door een zuiver krabbelvuiſtje met de Rotterdamſche fooi onthalen. Men ziet dit wel by de jongens, als zy malkanderen onheuſch gedaan, en met de knikkerzakken om de ooren geſlagen hebben. Maar 't word ook toegepaſt op veldſlagen, enz. waar in men wederzyds by na gelyke ſchade geleden heeft.

2717 *Daar men hakt, vallen ſpaanderen.*

Dit paſt men toe op gevegten, daar 't op een houwen en kerven gaat, en manden noodig zyn, om de ſtukken op te raapen, tot hutspot, of frikkedillen. Dus plegen zelf de overwinningen met bloed gekocht te worden. Lauren zyn gemeenelyk met veel bloed beſprenkelt. Vergelykt 2 Sam. 11: 25. Doch *dien, die boven zyn hoofd kapt, vallen ſpaanders in de oogen. Zo valt, als ymand tegen den hemel ſpouwt, het quyl in zyn eigen baard.*

2718 *Ymand den rug meten.*

Dat geſchied door een braaven rotting, in de plaats van eene Rhynlandſche of Putſche roede. Door zulk een maatſtok weet men de breedte *daar of daar omtrent*, gelyk

lyk de Landmeeters ſpreken. Heeft ymand dan *een breede rug*, hy kan meer ſtokſlagen dragen, en dat meeten gaat wiſſer.

(2719) *Hy legt'er de tang op.*

Ook die kan dienen om den rug te meeten, als niets anders by de hand is. Dit *opleggen* gaat wat onzacht, en niet ſtreelende toe. De ervarentheid heeft geleert, dat dit dikwyls een krachtige plaaſter is, om de leuiheid te verdryven. Hier toe word ook de bullepees aan leuye raſphuisboeven wel in 't werk geſtelt, om hen te doen werken.

(2720) *Hy zal klopzak hebben.*

Zo dreigen de jongens malkanderen ſlagen, en verbaſteren *klopzak* wel in *klompzak*. *Zak* is de huid, en dus wil dit zeggen, hy zal kloppen op zyn huid krygen.

(2721) *Ik zal hem hebben.*

Dit is een ſoort van bedreiging. Maar wat drukt dat uit? Word onder *hebben* iets verſtaan, gelyk men zegt, *Hy heeft zich qualyk*? Dus zeggen de Latynen, *aliquem malè habere*, en wy: *Hy zal'er van hebben* Of is de betekening van dat woord *hebben* zo ruim genomen, als wel *maken*, *doen*, *ſlaan*, enz? Anders moeſt men denken, dat'er eene betekening van *hebben* verloren was geraakt. Zo is wel meer de beduidenis van eenig woord in zekeren zin in de eene of andere ſpreekwyze ſlechts overgebleven, b v. *ſlagen* voor vaaren, in *Hy ſlaagt daar wel by*, enz. Diergelyke zal een opmerkende niet zelden ontmoeten. Doch dat is ſlechts voor taalkundige en nauw-

keurige liefhebbers. Ik teken ter loops maar eenige voorbeelden aan, of het ymand mogt luſten, ter beſchaaving en openlegging van onze moedertaal zyne gedachten daar over nader te laten gaan.

(2722) *Hy wil hem 't hert in de hand geven.*

Dit zegt men ſchertzende van die groote bedreigingen aan ymand doet. 't Is een groote verbittering, als ymand zynen vyand niet alleen *den hals breekt*, of't leven beneemt, maar ook den boezem open ryt, en 't bloedig en lillend hert verwoedelyk daar uit ſcheurt. Doch op zulke paſt niet zelden: *Houd den man, hy wil vechten.*

(2723) *Hy wil hem de blaas breken.*

Ook dit word boertende gezegt van ydele ſnorkeryen. Maar waar van is dit genomen? Ziet het op de galblaas, of op de waterblaas in den menſch? Ik denk liever, dat het ſpeelt op de blaas der viſſchen, die magteloos zyn, wanneer hen de blaas geborſten is.

(2724) *Een oude Wolf is wel gerucht gewoon.*

Te weten, om dat hy dikwyls gejaagt, en *in de beerenbyt geweeſt is.* Dit paſt men toe op ymand, die *voor geen klein geruchtje vervaart* is, en zich *door geen blaas met boonen voeten laat maken.* De ouden zeiden: *Hy moet zeer tieren en beeren, die den Duivel vervaren zal.*

(2725) *Hy mag hem op.*

Dat is, hy kan tegen hem ſtaan. *Zy leveren malkanderen ſtof. Hy heeft zynen man gevonden.* 't Is met zulke:

Hebt

Hebt gy den ſchild, ik heb de ſpeer. Weet gy een gat, ik weet een nagel. Dit is eigentlyk niet een ſpreekwoord, maar eene ſpreekwyze. Ik merk dit echter op als een ſtaaltje der uitdrukkingen van onze moedertaal, welke het gemeen dagelyks gebruikt, zonder in den grond te weten wat men zegt. Taalbouwers dienden dit tot innig verſtand van 't Nederduitſch gaade te ſlaan, en uit te pluizen, zo zy dat tot vermaak en nut der liefhebberen, in 't volle licht willen ſtellen. In deze ſpreekwyze is *mag*, kan, en onder *op* word *wegen*, *halen*, of iets diergelyks, verſtaan. *Een man* doch *is tegen een man opgewaſſen.* Het tegendeel is, *Hy is te licht voor hem.* Of zoude dit *opmogen* zien op opeeten, verſlinden, *met huid en met hair opſlokken?*

2726 *Ik kan daar niet tegen.*

Dit wil zeggen, dat overmag my, dat is my te ſterk. Hier word iets onder verzwegen, als ik kan daar niet tegen beſtaan, of iets diergelyks. Dus zegt men ook: *Ik heb daar niets tegen*, voor te zeggen, in te brengen, enz.

2727 *Dat is kamp op.*

Dit zegt men van eene geëvenaarde wederwraak, of vergelding. 't Is genomen van kampers, die malkanderen een ſtoot voor een ſlag, een oorlap met een muilpeer, een wafel voor een flets betalen. Zomtyds echter word dit ſpreekwoord ruimer gebruikt.

't Is goed hovaardigen te ſlaan, zy willen
2728 *'t niet weten.*

Zy zullen dat aan den Bailju niet gaan klagen; maar

den ſpyt verkroppen, om dat zy zich ſchaamen dus te gaft geweeſt te zyn.

(2729) *Ymand op de kneukels kloppen.*

Dit zegt, hem te wederhouden en ſtraffen, wanneer hy zich te veel aanmaatigt, of zyne handen te verre wil uitſteken. Men zegt dus ook: *Ymand op den duim kloppen.* Dit *kloppen* word ook genoemt *knillen*, 't geen verſmolten is van *kneukelen*, voor op de kneukels ſlaan. Hier toe dient ook de plak wel aan ſchoolmeeſters.

(2730) *Hy heeft een karpeſon op den neus gekregen.*

Dit wil zeggen, hy is ergens door gebreidelt, of bedwongen. Zo handelt men met de ſtyfbekkige en ſteege paarden, die door den toom ſchieten, of dien op de tanden nemen, om hen naar den breidel te doen luiſteren. Hier mede ſtemt overeen: *Ymand een knip op den ſteert zetten, ymand een bril op den neus zetten*, en *ymand de handen binden*, enz. *Bril* zal verſmolten zyn van *breidel*. Dus is *ymand brillen*, voor quellen, hem breidelen. Vergelykt Pſalm. 32:9. Ziet van *karpeſon* 't Vervolg der Fakkel.

(2731) *Ymand verhabbezakken.*

Dat beduid hem door mishandeling te onderdrukken. 't Is *verhapzakken*, en zegt verbyten. Dit is ontleent van de quaade honden. Ziet de Fakkel, Bladz. 401. *Zak* word gelaſcht aan *hap*, en genomen voor huid, en die voor menſch. *Zo krygt hy wat op zyn zak*, die geſlagen word. Op die wyze krygt ook een hap in zyn zak, die van een dogge word gebeten. Hier aan is niet ongelyk: *Ymand verhaſſebaſſen*, dat is, hem door gedurig kyven,

ven, als een baſſende hond, verbluffen, dat wil zeggen, *verblaffen*. Is *haſſebaſſen* haatelyk blaffen en keffen? want *haſſen* is in 't hoogduitſch haten. Of is 't een verdubbeling van dat woord, met eenige verandering, als in *ſlampampen*, ván ſlempen, lachachen *van lachen*, *liflaffen*, en meer diergelyke?

(2732) *Ymand ribbezakken.*

Dat is, hem plaagen en quellen. *Ribbezakken* is als *verhapzakken*. De Weſtfalingers noemen een degen de *ribbe* dat mogelyk uit de oudheid is. Een houwdegen gelykt naar een rib. In 't oud-noordſche gedicht van den Deenſchen Koning *Regner Lodbrog* vind men het zwaard door verſcheide zulke verbeeldingen uitgedrukt. *Ribbezakken* zoude dan zyn, ymand met den degen op de huid komen. Doch 't word wel in een ruimer zin gebruikt. Men ſpreekt ook van de *geldbeurs te ribbezakken*. Zo geſchied van *buideldorſchers*, *die op den meelzak kloppen, dat ze ſtuift*, of *geld uit den buidel kloppen*.

(2733) *Hy heeft het op my geladen.*

Dat wil zeggen, hy is op my ongezint, hy wyt het my. Maar wat drukt die ſpreekwyze uit? Is 't om dat toorn en miſnoegen tegen ymand als een laſt word aangemerkt? Vergelykt Spreuk 27: 3. Zo *Braakt men wel zyn gal tegen*, of *op ymand uit*. Of zinſpeelt het op een geladen roer? Dus ſpreekt men van een geladen piſtool op ymand te dragen, dat wil zeggen, die op hem *gemunt* of *gemant* is.

(2734) *'t Zal'er gelden.*

Dat is, 't zal ernſt zyn, 't zal'er op aan gaan. *Gelden* was in de oude taal betaalen. Dus geld ymand, die den kerfſtok afdoet. *Lang borgen is geen quyt ſchelden* Vergelykt Jeſ. 34: 12. Hier toe behoort, *'t Zal u gelden*, en *gy zult het ontgelden* Dat is, gy zult'er voor moeten betalen, of de vergelding ontfangen. Ziet de Fakkel, bladz. 101. in Geld.

(2735) *Hy is pal gezet.*

Dat is, hy is zo vaſt gezet, dat hy ſtaan moet als een paal, nergens heen, en niet ontloopen, noch ontwyken kan. Zo zegt men: *Hy ſtaat als een paal.* Hier mede komt over een, *Ymand ſchach mat zetten.* Ik denk dat *pal* verkort is van *paal.*

(2736) *Gy zit daar wel en koekeloert.*

Dit zegt men ſchertzende tot ymand, die ergens vaſt gezet is. Dit is ontleent van een haan, die in een kevie of ren zit. *Koekeloeren* is gevormt van 't geluid dat de haanen maaken: gelyk zo de hinnen kakelen en klokken; maar de kiekens piepen. Dus ſpreken de kinderen van *koekeloerenhaan*

(2737) *De eene helft van de wereld quelt de andere.*

Zo leert de dagelykſche ervarentheid, en dus was 't al zedert de eerſte eeuwen Kain ſloeg Habel dood. De ſtad Gods en des Duivels zyn tegen malkanderen gekant. Gal. 4: 29. *Des eenen vreugd is des anderen ſchrei.* De een lacht en juicht over de traanen en rouwklagten van den anderen. *Des eenen dood is des anderen brood.* Men ſtookt vreug-

vreugdevuuren over der vyanden nederlage, die door veel bloed duur gekocht is. 't Is dan: *Zo quaad heeft het de nagel, als 't gat. Die anderen jaagt, ſtaat zelf niet ſtil.* Dus is *de eene menſch den anderen ten Duivel*, of *wolf.*

Hy kampt tegen een mannetje, dat hy zich aan den wand geſchildert heeft. (2738)

Dit zegt men van zulke, die ſlechts tegen hunne eigen inbeelding of verziering ſchermen. en dan wel luidruchtig roepen, zege! zege! Duſdanige kampioenen zyn 't ook, die *tegen hunne eigen ſchaduw vechten.* Doch zyn zy wel beter beraaden, die *vechten tegen een drek?*

Wyd gapen byt niet, fel blazen ſmyt niet. (2739)

Dat paſt men toe op groote ſchreeuwers en ſnorkers. Aardig ſtaat wyd gapen tegen byten, om dat het eene den mond opent, en 't ander dien toeſluit, waar door men gapende niet kan byten, gelyk ſlorpende niet blazen. Het ander is een gelykenis van 't blazen der ganzen, die geen ander leed doen.

Hy loopt voor zyn ſchaduw. (2740)

Dit zegt men van een zeer vreeſachtig en bloodhertig menſch. Zy zullen echter hunne ſchaduw in den zonneſchyn niet licht ontvluchten, 't en zy ze *uit hun vel ſpringen.* Dierlyke manmoedige helden zyn 't die zich *door een blaas met boonen laten verjagen.*

Hy gaat ſchuiven. (2741)

Dit wil zeggen, hy pakt zich weg, hy gaat ſtryken. 't Is het zelve met, *Hy gaat ſtootſchaven*: want eene ſchaaf ſchuift men ſtootende voort.

Hy

(2742) *Hy is zo gedwee als een Juffers handſchoe.*

Hoewel Juffers zelf wel zomtyds zulke katten zyn, die men niet licht zonder handſchoenen mag aantaſten, plegen haare handſchoenen, 't zy van zyde, leder, of diergelyke ſtoffen, zeer zacht te wezen, en zich te laten buigen en vouwen op alle wyzen. Men paſt dit toe op ymand, die zich zonder tegenſtand laat behandelen zo als men wil. De oude Vrygeeſt *Sebaſtiaan Frank* gebruikte deze gelykenis van de fatzoenen, waar in zyn God, het grondwezen, als de hand ſtak, en daar mede guichelde, volgens zyne laſtertaal, dewyl die alle bewegingen alleen maakte. Zulk eene lydelykheid leert ook dat hedendaags gebroedzel der Spinoziſtiſche Hattemiſten.

(2743) *Hy laat het glyden.*

Dat is, hy trekt 'er de hand af, hy laat het varen. 't Is ontleent van een touw, 't geen men vaſt hield en trok, maar laat ſchieten. Zo zegt men: *Trek dat touwtje niet te ſtyf. Men moet een verrot touw niet te ſterk trekken.* Dit word ook op ſterven toegepaſt, wanneer ymand den levensdraad niet langer kan vaſt houden, en 't klouwen afgeloopen is.

(2744) *Niemand en geenman byten malkanderen in den zak.*

Dit plagt een ſpreekwoord by de ouden te zyn, als men der man, die iets gezegt of gedaan had, niet wiſt uit te vinden. *De man is t'zoek.* Voor *niemand* zeide men ouds tyds *niemen*, of *nyeman*, en dat is even het zelve met *geenman*. Ziet de Fakkel in Ye, bladz. 448. 't Is dan:

Den

Den gantſchen dag gevochten, en niemand gezien.

(2745) *Gy hebt daar niets te verhakſtukken.*

Dat wil zeggen, gy hebt daar niets te doen, daar is van u niets te verrichten. *Verhakſtukken* is lappen op de hielen der kouſſen te zetten, die eertyds van laken, plets, of diergelyke ſtoffen plagten te zyn. Zo ſpreekt men noch van kouſſen te verzoolen. *Die 't ambacht verſtaat, krygt het werk, zei de ſnyder, en hy kreeg in de Paaſchweek een paar kouſſen te verzoolen.* *Hak* is hiel. Ziet de Fakkel bladz. 161. in *Kak.* Dit *verhakſtukken* was een ongeacht werk; en daar van is 't ſpreekwoord uit boerte ontleent. *Gaat het* ergens *heet van den rooſter*, die'er niet wezen moet, blyve'er met zyn neus van daan. *Verre af is goed voor 't ſchieten.*

(2746) *Hy zach het heir eens over.*

Dit zegt men van ymand, die zyne oogen liet gaan over een groote ſchaare, die voor hem ſtond. Zoude dit niet konnen geſproten zyn uit Num. 24: 2? Maar liever denk ik, dat het zinſpeelt op den Perſiaanſchen Koning *Xerxes*, die zyn overtalryk leger van eenen berg beſchouwde, en in traanen uitborſt, om dat'er van zulk eene meenigte binnen honderd jaaren niet een man meer in 't leven zoude zyn. Doch veele *hebben hun leed*, als men zegt, *noch niet overgezien.*

(2747) *Beter kamp, dan halsverloren.*

Dit komt overeen met, *Beter bloô Jan, dan doô Jan. Beter met ſchande geloopen, dan met eere gebleven.* Zulke heb-

hebben noch geen vaak, om op het bedde van eere te gaan ſlaapen. *Loopers*, zeggen ze, *konnen wel eens weder vechten. Dooden zien wel lelyk, maar byten niet.* Doch ſchandelyke loopers, die als ſchelmen 't vaandel verlaaten, krygen wel *de galg om den hals.*

(2748) *Het leven is zoet.*

Dit heeft uit de natuur eene algemeene toeſtemming. Job 2: 4. Geeſtig werd dit van Æſopus uitgedrukt door deze Fabel: Een oud man was zeer vermoeit van een zwaaren laſt houts te dragen. Dit maakte hem miſmoedig; en daarom wierp hy dien bundel af, ging'er op zitten ruſten, en riep en wenſchte zeer om de dood. De dood ontfermde zich over dat gekerm, quam, en vraagde den gryzaard, wat hy van hem begeerde? Niet anders, gaf de tandelooze ſukkelaar tot antwoord, dan dat gy my deze vracht hout weder op den rug helpt.

(2749) *Die zich den droes op den hals haalt, moet hem werk geven.*

Ouds tyds plagt 'men te beuzelen, dat men den Duivel, wanneer hy door toverkonſten verſchenen was, werk moeſt verſchaffen, of dat hy de menſchen beſchadigde, en wel den hals brak. Besjes plagten wel hiſtorytjes uit den ſpinrok te verhalen, dat men dien gaſt wel aan het tellen van een zak vol heulzaad, of iets diergelyks gezet had. Doch 't ſpreekwoord wil uitdrukken, dat de Duivel de ledigheid waarneemt, tot der menſchen ſchaade en verderf. *Een ledig menſch is des Duivels oorkuſſen.* Niet *doen leert quaad doen.* Een menſch moet wakende en doende gevonden worden in 't goede; dan heeft de Satan geen

vat aan hem. Maar *die den droes geſcheept heeft, moet'er meê over varen.* Doch men betrouwe hem het roer niet. *'t Is goede vragt, die zich zelven loſt.*

(2750) *Hy mikt zo nauw niet.*

Dat is, hy geeft'er zo nauw geen acht op, hy neemt het zo nauw niet. De gelykenis is van een ſchutter. 't Gaat met zulk eenen dikwyls: *Rompſlomp*, ruw en ongeſchikt. Ziet de Fakkel, bladz. 308. Daar van is 't ſpreekwoord: *Rompſlomp, vyf ſchaapen, twintig voeten*, en, *Rompſlomp, twaalf eyeren, dertien kiekens.*

Wiens Heiland zoude hy zyn, die zich zelven
(2751) *heilloos is?*

Elk is zich zelven 't naaſt; en *de liefde begint van zich zelven* Eph. 5: 29. Die dan voor zich zelven niet en deugt, deugt ook voor niemand anders. Op zulk eenen paſt: *Hy ſlacht Jan de Lapper, die had den brui van zich zelven.* Maar *wien zal hy dienen, die zich zelven niet en dient?*

NEDERDUITSCHE SPREEKWOORDEN.

X. VYFTIG.

(2752) *Hy heeft de boon gekregen.*

Dat wil zeggen, 't geluk is hem toegevallen. 't Is genomen van de boon, die in eene vaſtenavonds taart plagt gebakken te worden. Dien deze in 't omgedeelde ſtuk te beurt viel, die was Koning, zo als die de Paapegaai had afgeſchoten. Doch 't word òok wel toegepaſt op die tot een Magiſtraatsampt is gekoren, dat in veele Steden door erweten en boonen geſchied. Dan komt het overeen met, *Hy is op 't kuſſen geraakt.* Doch zy zyn niet te wel met het hoofd bewaart, die *in de boonen komen.*

(2753) *Hy zit op 't kuſſen.*

Dat is, hy is in de Staats of Stadsregeering. Zulke hebben hunne kuſſens, met wapens verçiert. Van een afgezetten zegt men: *Zyn kuſſen is omgekeert*, of, *zyn kuſſen is hem t'huis gezonden.* Doch 't valt noch gemakkelyker op een omgekeert kuſſen, dan *op eene hekel te zitten*, al waare het *tuſſchen twee ſtoelen in de aſch.*

(2754) *Als 't ſpel op ſtelten is, maakt men wel een Koning van een ſtroowiſch.*

Bekent is uit de geſchichtboeken, hoe in oproeren het onbandige graauw, gedreven door een zinneloozen tuimelgeeſt,

geeſt, zich wel zulke tot hoofden heeft opgeworpen: gelyk die van Napels den Viſſcher *Mas Aniello*.

Als een luis in den meelzak gevallen is, en zich wit beſtoven ziet, meent zy, dat zy de molenaar zelf is. (2755)

Dit paſt men boertig toe op menſchen, die zich om eene beuzeling verheffen, en groote gedachten van zich zelven maken. Doch *zy zyn niet alle molenaars, die witte kleeren hebben.* Als *niet komt tot iet, dan kent het zich zelven niet.* Ziet Spreuk. 31: 21– 23. Doch men zegt ook van die de wyſte niet zyn: *Hy is van't meel beſtoven*, dat is, *Hy is te dicht by de molen geweeſt. Hy heeft eenen ſlag van den molen gekregen.* Is dat ook geen waarheid van zulke waangrooten?

Hy is een Heilig, dien men wel een kaars mag ontſteken. (2756)

Dit wil zeggen, 't is ymand, wiens gunſt men wel zoeken mag, die vermogen heeft om ons dienſt te konnen doen. Hier toe ontſteekt men kaarſſen voor de Heiligen in 't Pausdom, grooter af kleinder: want, *Zo de Sant is, is zyne offerande.* Maar daar zyn'er ook wel, die *den Duivel een keers ontſteken*, om over al vrienden te hebben.

Hy ſteekt een borſt op, als een pekelharing. (2757)

Dat zegt men ſchertzende van trotſche en hoogmoedige menſchen, die met hun gelaat dat betoonen. Evenwel dit teken gaat niet altoos vaſt: want die voor eene bult hebben, doen dat mede.

(2758) *Men moet de leuze by hem halen.*

Dat is, men moet geheel afhangen van zyn ordre en bevel. 't Spreekwoord is ontleent van de leuze, of het wachtwoord, in een leger, of Stad, dat gegeven word van den Veldheer, of Gebieder. Die *de leuze weet*, kan zich daar van bedienen. Nu is by veele *geld de leuze.*

(2759) *Men ziet hem naar de oogen.*

Dat drukt uit, men paſt op zyn oogwenken, om hem te behagen, en te doen wat hy wil. De oogen zyn de ſpiegels van het hert, en daar in vertoonen zich liefde, haat, behagen, miſnoegen, enz. Zelf merken honden dat uit de oogen hunner meeſters, en ſpringen op, of duiken neder, naar dat ze die zien. Maar leeſt Eph. 6: 5, 6. en Kol. 3: 22.

(2760) *Men heeft veel met hem op.*

Dat drukt uit, *men maakt een grooten heiligen dag van hem*, men maakt van hem veel werks, of groot beſlag. Maar hoe komt dat *op* daar toe te pas? 't wil zeggen, men heeft, of houd en acht, hem hoog, men verheft hem zeer. Een Voorzanger in zekere Stad maakte, tot betuiging hoe veel hy met een nieuwberoepen Predikánt op had, dit overaardige en konſtig welkomvers: *Welkom Domine B. Enſchade, Gelyk Kornelius ſprak tot Petre, Actorum tien. Wy zyn verblyd, Dat gy tot ons gekomen zyt.* Is dat niet wel genieſt?

(2761) *Hy heeft'er veele op zyn hand.*

Dat geeft te kennen, veele ſtaan vaardig tot zyn wil en dienſt:

dienſt: *Hand* wil zeggen, zyn handwenk, zo ras als hy een teken met zyn hand geeft. Dus zegt men ook: *Zy vliegen van zyn hand af.* Vergelykt Pſalm 123: 2.

Niemand durft aan zyn ſtokje baſſen. (2762)

Dat is, niemand durft tegen hem den mond opdoen, of kikken. Vergelykt Jeſ. 10: 14. Niemand durft zich *aan dien paal wryven. Niemand durft hem aan boord komen.* Honden plegen te baſſen, als ymand met een ſtok komt, vermits zy ſlagen vreezen. Dit ondervinden bedelaars, die geſtokt en geſtaaft op der boeren hoeven komen. Het drukt dan uit, dat ymand zeer ontzien word.

Daar geen dwang is, is geen eer, zei de Koſter, en hy ſloeg de beelden in zyn kerk. (2763)

Verſtaat hier door *eere*, vreeze en ontzag, waar uit men ymand eert, als Mal. 1: 6. Hier mede komt overeen: *De heer uit, de eer uit. Als de kat ſlaapt, ſpelen de muizen.* De oude zeiden: *Daar de vrouw komt, is 't gemak, en daar de man komt, is de eere.*

Heeren peeren rotten niet. (2764)

Heeren peeren zyn eigentlyk bekende boomvruchten. Doch die zyn 't verrotten zo wel als andere peeren onderworpen. Wat wil dit dan zeggen? Ik denk dat geſpeelt word op den naam, en dat dit de zin is: Heeren laten zich voorſtaan, en meenen, dat'er in het hunne wat uitnemends is, boven 't gemeen, en als of *hun drek niet ſtonk.* Maar zy moeten ook zelf, zo wel als de armſte, verrotten. Ziet Job 3: 14. Pſalm 49. 12. Dus zegt een ander Spreekwoord: *Heeren peeren rotten.* Pſalm 82: 6, 7.

Groote

(2765) *Groote viſſchen ſcheuren 't net.*

Dat wil zeggen, Grooten en magtigen ontkomen de ſtraf. Hier aan is gelyk: *Groote viſſchen ſpringen uit de ketel.* Even zo zegt men: *Kleine vliegen blyven in 't ſpinrach hangen: maar de groote booren'er door.*

(2766) *Strenge heeren richten niet lang.*

De dwinglandy maakt hen gehaat, en de onderdaanen niet zelden afvallig. Rehabeam is daar van een voorbeeld, 1 Kon. 12: 14. Niet zelden worden Tyrannen omgebragt door een geweldige en bloedige dood, als Caligula, Nero, enz. *Een dulle hond*, zeiden de oude, *loopt geen zeven jaar.* Maar het ſpreekwoord word ook ruimer toegepaſt, b. v. op eene vroeg ſtreng aanvangende vorſt, enz.

(2767) *Hy is een afgezette Sant.*

Dat zegt men van ymand, die van 't kuſſen gebonſt is. 't Is ontleent uit het Pauſdom. De Paus ſtelt de vierdagen der Roomſche Heiligen aan, en af, naar zyn welgevallen. Die dan van dit jaar met roode letteren in den Almanach praalt is in 't volgende wel in den zwarten rouw, of ten hoogſten maar met eene roode Hoofdletter vereert; om dat een ander Heilig ook eens zyn beurt moeſt hebben. 't Mogt anders *ſcheele oogen maken.* Maar zulke afgezette Santen mogen hopen, dat de kans eens weder keeren zal. Dus ſpeelen de kinderen: *Hoogen berg myn.*

(2768) *Zyn vleugels zyn gefnuikt.*

Dat zegt, zyne magt is hem benomen: gelyk men aan vogelen, welker wieken gekort zyn, het vliegen belet.

Het

Het zelve is, *Ymand zyne ſlagpennen uittrekken*, en *hem de nagels korten.* Dus zegt men ook: *Zyn tanden zyn gebroken.*

De ſpreeuwen gaan den molik in den kerſſenboom op 't laatſt op 't hoofd kakken. (2769)

Dit paſt men toe op perſoonen, of dingen, die eerſt als een bullebak verſtrekten, maar daar na veracht en beſpot worden. Zo verandert de bullebak in gelach, volgens dat ander ſpreekwoord: *Men lacht met een bullebak, die niet en byt.*

Hy laat zich op 't hooſd k.... (2770)

Dat zegt men van ymand, die zich als ongevoelig op de verachtelykſte wyze laat behandelen. Ik denk dat dit ziet op het voorgaande ſpreekwoord. Doch 't is noch erger, dat ymand zelf *in zyn hoed k...*, *en dien op zyn hoofd zet.* Niemand zie zuur, om dat ik zulke ſpreekwoorden ſchryve, die men dagelyks hoort, en zelfs wel gebruikt. 't Luſt my niet om of *met een drek te vechten.* 't *Heeft* doch *een drek te bedieden.*

't Is aan 't kenteren. (2771)

Dat is, *kanteren*, als het naar een anderen kant, of zyde, overſlaat, of keert. Ziet het Vervolg der Fakkel. Dan *keert de kans*, en die *in de ly was, krygt de loef wel.*

Hoe is de wind met u? (2772)

Men zegt van een ongeſtadigen weerhaan, die *de hiik naar den wind hangt*, *Hy waait met alle winden.* In kalmte weet men nauwelyks, of niet, hoe de wind is. Dit zal paſſen op ymand, aan wien men niet weet, wat men heeft.

't Is een Franſch ſpreekwoord: *Fol eſt, qui ne ſçait de quel coſté vient le vent.* 't Is een zot, die niet weet van wat, zyde de wind komt. Zekerlyk zulk een kan dan de huik niet naar den wind hangen. 't Is ſlecht geſtelt met ymand van wien men zegt: *Hy is de wind quyt.* Voorſpoediger zeilt het ſchip, waar van men zegt: *Daar is wind achter.* Maar *Regen, ſtil, en in den wind, is 't ergſte vaaren dat men vind.*

(2773) *De ſtorm quam uit dien hoek niet.*

Dat is, van daar kreeg het quaad zynen oorſprong niet. *Het waaide uit eenen anderen hoek.* Echter ſtellen veele zich uit misbevatting aan gelyk de hond, die den geworpen ſteen naloopt, en daar in byt; maar niet let op den werper.

(2774) *De beſte ſtuurlieden ſtaan aan land.*

Die aan land van verren een ſchip in ſtorm op de zee zien, plegen zich in te beelden, dat zy 't beter zouden te recht ſtieren en redden, dan die'er in zyn, terwyl zy in zulk een ongeval meer raadeloos en handeloos zouden ſtaan. Dit eigent men toe op diergelyke zaaken. Doch op zulke paſt ſchertzende: *Gy zyt'er de man toe, Gy zult het verken waſchen.*

(2775) *'t Gaat grif voort.*

Dit zegt men van 't geene vaardig en licht van de hand ſchiet. Zo zegt men, *Hy heeft dat grif.* Dit *grif* is *gerf*, van 't aaloude *gerwen*, bereiden. Ziet het Vervolg der Fakkel. Alsal het noodige bereid, en by de hand is, gaat een werk wel voort. 't Gaat zo glad niet met iets, waar van men zegt: *Daar zyn veel ſpeldetjes te ſteken.*

Daar

(2776) *Daar gaat veel geryfs in een zak.*

Dit wil zeggen, men kan wel met een kleintje veel inſchikking en beſcheidenheid oefenen, of malkanderen dienſt doen. *Geryf* behoort al mede tot het oude *Gerwen.* Ziet daar van de Fakkel, bladz. 107. en 't Vervolg. Doch dan moet 'dat geryf in dien zak zich beter vlyen, dan haſpels. Hier om was 't een ſpreekwoord: *Haſpelen in zakken, en boeren in ſchuiten, zullen altoos boven andere uitmuiten*, 't wil zeggen, uitmunten.

(2777) *Het rolt als van een leyen dakje.*

Een bal op een ſchalien dak geworpen, rolt zeer ſnel, en zonder eenigen wederſtand, naar beneden. Hier by vergelykt men dingen, die zeer glad en ras voortſchieten. Gemakkelykſt gaat dit toe, als men *malkanderen den bal van een anders dak toekaatſt.*

(2778) *Zo glad als een ſtuk ſpek.*

Dat zegt men mede van iets, dat zeer licht toegaat. Ziet dit op het ſmeeren met ſpek, gelyk men zegt: *'t Gaat zo glad, als of't met zeep geſmeert was?* Maar men pleegt niets, op dat het glad zoude zyn, met ſpek te beſtryken. Ik twyfel niet, of het ſpreekwoord oogt op de gemakkelykheid, waar mede men het ſpek doorſnyd. Verbeeld u eens een baak ſpek aan een boeren balk, ter dikte van een ſtaande hand, of vier vingeren, ten minſten zo veele jaaren oud, en zo geel als dukaaten goud, die den mond der aanſchouwers doet watertanden, en 't hert verdagen: hoe gemakkelyk word daar van met het mes een goeden homp tot den koolpot afgevaagt? Geen wonder: *Men vind daar geen been in.*

(2779) *Zy volgen de groote vlag.*

Dat is, zy houden 't met de Grooten, en den grooten hoop, als, *Regis ad exemplum totus componitur Orbis.* De gelykenis is van den Admiraal, die de groote vlag voert, en dien de andere ſchepen nazeilen.

(2780) *'t Kompas is van de pen.*

Dat wil zeggen, de zaak is al haar beſtier quyt, en loopt 't ſpoor byſter, en in 't wilde. 't Zinnebeeld is een ſcheepskompas, dat van zyn pin buiten ſtaat is om dienſt te doen. Hier mede komt overeen: *'t Roer is van 't ſchip.* Niet zonder reden geld dan; *Hy durft niet van land ſteken.*

(2781) *Men kan'er noch hooger, noch laager wal meê bezeilen.*

Dat is, men kan'er nergens meê heen, noch te recht geraken. 't Zinnebeeld is een onbequaam ſchip. Dus zegt men ook: *Hy wil te roer, noch ter hand.* Dat is, hy wil niet te roer ſtaan, noch zyn hand aan 't werk ſlaan.

(2782) *Gy zult noch een anderen gang moeten gaan, om dien hoek te boven te zeilen.*

Dat wil zeggen, gy zult noch een anderen weg moeten inſlaan, en een ander gedrag houden, eer gy uw oogmerk zult konnen bereiken. Dan *wend men het op een anderen boeg.* De gelykenis is ontleent van de ſcheepsvaart.

(2783) *Men zal een anderen gang met hem gaan.*

Dat is men zal op eene andere wyze met hem handelen, men zal een anderen weg met hem houden. Dit kan ook ſpelen op ſchepen, die men *over een anderen boeg* moet

moet wenden, als'er *over dien eerſten boeg geen land te bezeilen is.* Zo *houd men dan eenen anderen koers.*

Men zal hem wel anders leeren danſſen. (2784)

Dat wil zeggen, men zal hem wel anders *mores leeren.* Dus konnen zy ſpreken, *naar welker pypen andere danſſen moeten.* Doch alle danſſen zyn niet even vermakelyk. Zo ondervinden zy, die *ten huize uit danſſen*, *van de trappen danſſen*, *door de ſpitsroeden danſſen*, *aan de galg danſſen*, enz.

Ymand op ſteven draayen. (2785)

Dat is, bejegenen, ontmoeten. De gelykenis is al mede ontleent van ſchepen, die malkanderen voor de boeg komen; dat niet altyd even zacht toegaat.

Ymand uit zyn eigen vaarwater dringen. (2786)

Dat zegt, hem met geweld, en tegen recht en reden, uit zyne eigen gelegentheid te ſtooten, en zich zelven daar in te zetten. Hier toe gebruiken dwingelanden *lontrecht*, en *den langſten degen.* Hen is genoeg *le droit de bienſeançe*, om dat het henzo gelegen ligt, als 1 Kon. 21. 1. Maar laat zulke lezen Jeſ. 5:8. en Mich. 2: 1-3.

Hy zet ſok en lul by. (2787)

Dat is, alles wat maar dienen kan, en helpen om voortgang te maken. Zo doen ſchippers, als zy om de eene of d'andere reden voort ſpoeden willen. 't Is dan, *alle zeilen by Alle riemen te boorde. Alle baaten helpen*, *zei de Bagyn en zy roeide met een naald.*

(2788) *Hy heeft geen belul.*

Dit wil zeggen, geen beleid, geen beſtiering. Zo geſchied iets *zonder belul*, dat is, dolſchootig en onverſtandig. Hy is *zyn belul quyt*, die *geen verzet heeft*, en niet weet wat hy doet, of hoe hy doen moet. Maar wat beteken*t belul?* Ik ken dat woord niet, zo 't niet ſtamt van de lul, of ſok, zonder welke een ſchipper met het groote zeil alleen het ſchip in zyne vaart niet wel kan beſtieren. Van *lul* is dan *belult*, gelyk van *zeil bezeilt*. Dus is *belul* bellulling, en *zonder belul*, zonder belulling, als het vaartuig geene lul heeft.

(2789) *In den grootſten voorſpoed behoeft men den meeſten raad.*

Dit is een waarachtig en merkwaardig ſpreekwoord. Wanneer het ymand alles *voor den wind gaat*, pleegt hy zorgeloos en vermeten te wezen, en dus naaſt by zyn ramp. *'t Zyn ſterke beenen, die weelde dragen konnen. Weelde en jeukte is qualyk te lyden. Maar wacht u voor de gyp.* De ouden zeiden al: *In de meeſte weelde ligt de meeſte zorge. In weelde ziet toe.*

(2790) *'t ſpel heet, zie toe.*

Dat wil zeggen, men moet wel *op den haſpel paßen*, en *een oog in 't zeil houden. Schipper pas op! Luik is de wacht aanbevolen.* Een wys man heeft oogen in 't hooft. Prediker 2: 14.

(2791) *Daar is onraad in de wacht.*

Dat wil zeggen, *'t is'er à l'arm, 't is'er niet helder, daar*

zyn

zyn roovers op de kuſt, 't is'er holdertepa. Dit is ontleent van eene krygswacht, als de vyand *op de been*, en zyn geweld of verraad te duchten is.

(2792) *Goede raad is duur.*

Dat zegt men van iets, waar mede men zich verlegen vind, en waar tegen men geenen raad en weet. *Duur* wil zeggen dierbaar. Zeldzaame en koſtelyke dingen zyn hoog van prys. Dit word in dat ſpreekwoord toegepaſt. Maar dit ondervinden naar de letter, die veel met Rechtsgeleerden raadplegen.

(2793) *Hy weet niet wat daar te eeten is.*

Dat is, hy weet niet hoe men daar onthaalt, hoe 't daar omgaat. *Dulce bellum inexpertis*, de oorlog is zoet, voor die hem niet ondervonden hebben. *D'onbezochte, d'onbedochte.* Niet zelden *komt men*, ook buiten verwachting, *ergens ſlecht te gaſt.* 't Is dan vergeefs gezegt: Wie zou dat gedacht hebben? Had ik dat geweten!

(2794) *'t Is qualyk gedaan, den derden te dragen, die alleen kan gaan.*

Onnoodige en nutteloze arbeid verdient geen loon noch dank. Dus ſpelen de kinderen *pyp, pyp, kandelaar*, als'er twee het derde tuſſchen beiden op de armen dragen. Zo doen mede die *hunne voeten ſpaaren, en op 't hoofd ſtaan.* Even belachlyk handelen de jongens, die met moeite en gevaar van op den neus te ploffen, op hooge ſtelten gaan, daar zy op hunne beenen gemakkelyker en veiliger konnen treden. Men zegt ook van noodeloozen of verhoctelden arbeid: *Hy doet Monniken werk.*

Al

(2795) *Al roept men Sint Joris, men houd wel aan de maane.*

Dit oude ſpreekwoord verſta ik dus, Sint Joris is de *Patroon* of Beſchermheilig der Ridders. Liep'er een gevaar van uit den zadel te tuimelen, hy mogt dien Sant om hulp aanroepen, maar moeſt zich ondertuſſchen ook vaſt houden aan de maane van het paard. Dit komt overeen met: *Stroop uw armen, en zeg, God wond's. Help u zelven, zo helpt u God.*

(2796) *Daar is een leven van de andere wereld.*

Dat wil zeggen, 't gaat'er zeer grof en ongeregelt toe. Dit ziet op Matth. 24: 37. De andere wereld is die doe was, 2 Pet. 3: 6. Verſtaat in de dagen van Noach, wanneer alle vleeſch zynen weg verdorven hadde. Daar mede ſtemmen de laatſte dagen overeen, en in 't byzonder dat wangedrag. Zulk een leven noemt men ook, *een leven van den Drommel*, en *een leven als een oordeel*, dat is, als 't voor 't oordeel zyn zal.

(2797) *Dat is een lelyke vlek in een ſchoon laken.*

De zin is, dat is een zwarte ſchandvlek, waar door ymand zyn eere en goeden naam ontluiſtert en bezwalkt. Dus *is'er een maar aan.* Vergelykt Prediker 10: 1. *Daar is niemand zonder lak. Elk menſch heeft zyn gebrek.* 't Zyn getrouwe vrienden, die ymand daar van ter verbetering waarſchouwen. Spreuk. 27: 5, 6. Zo was 't een ſpreekwoord by de ouden: *Die my zeit dat my miſteit, die is myn vriend, al is 't my leid.*

Die

2798 *Die omkykt, die is 't.*

Dat wil zeggen, die heeft het quaad bedreven, vermits dat omkyken een bewys van een quaad en bevreeſt geweten geeft. Het tegendeel is: *Doe wel, en zie niet om.* De oude zeiden ook: *Die geraakt zynde geluid ſlaat, meld zich zelf.* 't Wil zeggen, hy beklapt zich zelven, dat hy de man, en getroffen is. *Schurft is licht geraakt. Die niet beſnot is, behoeft zyn' neus niet te vagen.* Doch *de conſcientie is duizend getuigen.*

2799 *Die veel beginnen, eindigen weinig.*

De reden is, om dat het bearbeiden van 't eene werk het beyveren en voltooyen van 't andere belet. *Pluribus intentis minor eſt ad ſingula ſenſus.* 't Is dan, *De omnibus aliquid, de toto nihil. Die veele ambachten 's evens leert, leert'er zelden een wel.* Dus is het, *Twaalf ambachten, dertien ongelukken.*

2800 *De bal is aan den kuil gebragt.*

Dat wil zeggen, 't is gebragt tot op het uiterſte, zo dat'er maar met weinig moeite de laatſte hand aan te leggen is. *'t Kalf is op een oor na gevilt.* 't Spreekwoord is ontleent van de kinderen, die in 't kuiltje ſpelen, en den bal of iets diergelyks, met een ſtootje daar in doen rollen. Anders kan 't zien op de troktafel.

NEDERDUITSCHE SPREEKWOORDEN.

XI. VYFTIG.

(2801) *Hy doet een goede dagreize, die een qualyk-gaanden medgezel verlaat.*

Die by zulk eenen blyven wil, moet zich naar zynen gang voegen, en vertraagt dus zyne reize; maar zonder hem kan hy veel meer weg afleggen, en dus wel haaſt eene goede dagreize uitwinnen. Dit word niet onaardig op quaad gezelſchap toegepaſt. Dus zeiden ook de ouden: *Die zich van eene hoer ſcheid, doet een goede dagreize.* Anders, *Goed gezelſchap maakt korte mylen.* Maar *de lange mylen hebben twee gelieven gemaakt*, om dat hen de tyd en weg door 't minzaam praaten vermaakelyk en kort viel.

(2802) *Goede weg om, is geen krom.*

In een quaaden weg verſpilt men meer moeite, en langer tyd. Doch moet men immers door 't ſlyk kneden, dan plagt *midden door* wel beſt te zyn. Maar 't is niet goed, dat men zich *laat om den tuin leiden.*

(2803) *'t Is de myl op zeven.*

Dit zegt men van die een grooten omweg maken, als of men om eene myl af te gaan leggen, den weg van zeven mylen ging. Zo doen de honden, door om en heen

en weder loopen. Men paſt dat toe op dingen, die korter en lichter geſchieden konden.

Hy volgt het oude karrepad. (2804)

Dat wil zeggen, hy volgt den lang gebaanden weg, den ouden trant, de oude gewoonte. Doch 't is dikwyls beſt op het gebaande ſpoor, en den betreden weg te gaan. Zo dat dit eene wysheid is van de Ezels, zo wel als dat zy zich *geen tweemaal aan eenen ſteen ſtooten. Via trita, via tuta.* Op zyd- en bypaden dwaalt men dikwyls af; en die zich een naderen nieuwen weg willen opſpeuren, loopen dikwyls ſpoorbyſter verdwaalt. Zo ondervonden onze landgenooten, in 't zoeken van een nieuwen vaarweg om den Noord, naar Ooſtindien. De ouden zeiden al: *Men moet den ouden weg niet laten om den nieuwen,* Doch *die ten halven keert, doolt niet geheel.*

Hy vraagt naar den bekenden weg. (2805)

Dat paſt men toe op ymand, die zich onkundig gelaat van 't geen hem wel bewuſt is. Zulk *vragen maakt* niet wys; maar *onwaard.* Anders, *met vragen komt de man te Romen.*

Daar ligt een groote dam in den weg. (2806)

Dat wil zeggen, daar is een groote hinderpaal en beletzel. Zodaanig beſchryft men den dikken bryberg voor Leuilekkerland.

Al de paarden willen niet te gelyk over de brug. (2807)

Dat wil zeggen, daar komt hapering en verwerring, zo dat het werk geſtremt word. Dus gaat het, als tweedrach-

drachtige paarden op eene brug niet gelykelyk den wagen willen voorttrekken, maar malkanderen in den weg zyn, en wederhouden. 't Gaat beter, als die eenparig aanzetten. *Ongelyke paarden trekken niet wel, voor al, als'er een dwars in den wagen is.* Als *de koe* alleen *niet over de brug wil*, dat kan ſpels genoeg maken. Ziet dat ſpreekwoord in 't I. Deel, bladz. 152.

2808

Het ſlechtſte rad maakt het meeſte geraas.

Dat wil zeggen, die *minſt eere van hun ſpreken hebben*, voeren *dikwrls het meeſte beks.* 't Zinnebeeld is een oud verſleten rad, dat meer kraakt en piept, dan die nieuw, en vaſt in een geklonken zyn. De oude zeiden: *Hy raaſt als een oude koetze.* 't Is dus ook een ſpreekwoord: *Was 'er ſlimmer roch in de zee, die zou haaren ſteert opſteken.*

2809

Dat hinkt.

Dat wil zeggen, dat gaat kreupel, dat gaat niet wel, daar hapert wat aan. 't Is niet fraai, als ymand op twee zyden hinkt, gelyk 1 Koning. 18: 21. Zulke *gaan niet recht*, of *vaſt*, *in hunne ſchoenen*, zo weinig als de Paus in zyne gekuſte pantoffelen. Daar toe behoort: *Hy laat den hond hinken.*

2810

Wacht u, 't paard ſlaat achter uit.

Dat wil zeggen, zyt op uw hoede tegen zulke, die bedrieglyk zyn, en u onverhoeds konnen beſchadigen. *Daar is geen ſchelm te vertrouwen, zei de jongen van zyn vaêr.*

2811

Steege paarden moet men met ſcherpe ſpooren beryden.

Dit komt overeen met, *Op een harden quaſt paſt een harde*

harde beitel. Tegen booze honden booze knuppels. Maar gewillige paarden behoeft men met geen ſpooren te ſteken. De Latynen noemden dat: *Currenti equo calcar addere. Men kan een gewillig paard te veel vergen*, en daar door overryden, en *bek af helpen. Maar een gehuurt paard, en eigen ſpooren, ryden ſcherp.* 't Is, *Waagt gy uw' wagen, ik waag myn zweep.*

2812 *Ik moet op myn eigen biezen zwemmen.*

Dat is, ik kan my van niets vreemds tot myne hulp bedienen. 't Is genomen van die eerſt beginnen te leeren zwemmen, en op biezen, of blaazen dryven. Hier mede komt overeen: *Ik moet op myne eigen wieken dryven*, dat van de vogelen ontleent is. Zo mede, *Ik moet alleen met myn eigen kalf ploegen*, en, *Ik moet op myn eigen beenen ſtaan.* Doch dat is beter, dan op krukken te gaan, of de vleugels van *Icarus* aan zich te hechten. Ik pas dit ook toe op myn ſchryven dezer ſpreekwoorden.

2813 *Men moet aan ſtoelen en banken leeren gaan, tot dat men 't kan.*

Dat is, men moet zich in 't eerſt van geringe hulpmiddelen en kleine beginſelen bedienen, op dat men verder geraken mag. Zo *leert men op biezen* of *blaazen zwemmen. Men klimt uit de boot in 't ſchip.* De wyſte man vangt zyne geleerdheid aan in 't a, b, c, boek, of bordetje, *Al doende leert men.*

2814 *Als 't huis volbouwt is, breekt men de ſtellingen af.*

Dat wil zeggen, wanneer het werk voltooit is, behoeft

men de middelen niet meer. Die zwemmen kan, werpt de biezen weg. Vergelykt 1 Korinth. 13: 11. Maar dit ſpreckwoord drukt ook wel uit de ondankbaarheid van zulke, die zoeken te verduiſteren, door welker dienſt zy geleert, of gewrocht hebben, en dus verre gevoordert zyn; ja die wel als geheel afbreken. Zo vertreed men den ſtegelreep, waar door men in den zadel geraakt is. Dit is *'s werelds loon.*

(2815) *Jonge harpſlagers breken veel ſnaaren.*

De onbedrevenheid in die wel te behandelen, doet'er veele ſpringen. Dat paſt men toe op zodaanige, die noch onervaren zyn in eenige zaak. *Al doende leert men.* Doch *men moet leeren met ſchade, en met ſchande.*

(2816) *Hy heeft daar een handje van.*

Dit zegt men van iets, 't geen ymand vaardig, behendig, en met een greep kan doen. *Handje* is handigheidje. Anders zegt men: *Zyn handen ſtaan daar niet na.*

(2817) *Wel gewaſſchen, is half geſchoren.*

Dat weten die ooit met een droogen baard en betraande oogen onder een ſnotſchrabbers ſchaardig en bot vilmes gezeten hebben. Dus was een ſpreekwoord by de ouden: *'t Scheermes qualyk gewet, de baard qualyk genet, en ruwe handen, doen menigen man kryſſeltanden. Wel begonnen, is halfgedaan. Toereeden is 't halve werk.* De beginſelen plegen 't moeyelykſt te zyn *Van 't qualyk in den oven ſchleten, word het brood ſcheef. Qualyk begonnen, qualyk geeindigt.*

(2818) *'t Is eigen reedzel.*

Zo ſpreken de vrouwen van eigen gereed lynwaad. Dat word toegepaſt op ymands eigen werk, of maakzel. Ziet Spreuken 31: 13.

(2819) *'t Is ſpellegeld,*

Zo noemt men geld, 't geen beſtemt is, of beſteed word voor kleinigheden. Doch zodaanig is dikwyls *ſpeelgeld* niet, maar *ſpilgeld*, of geldverſpilling, dewyl dat volle buidels wel zo ledig kan maken, dat'er zelf geen ſpellegeld in overgebleven is.

Gy haalt daar een ſchoonen knoop meê toe. (2820)

Een weltoegehaalde knoop is vaſt. Dit paſt men toe op zaaken, die ergens door vaſt en bondig gemaakt, of, gelyk men anders ſpreekt, *in tras gelegt* worden. Zou dit wel ſpelen op den onoploſſelyken knoop van Gordius? Maar men zegt ook ſchimpswyze, om het tegendeel te kennen te geven: *Gy hebt daar een fraayen knoop meê toegehaalt.*

Gy hebt u braaf uitgeſlooft. (2821)

Ook dit word ſchimpswyze gezegt, om uit te drukken, dat ymand zich ſlecht gequeten heeft. Zo zegt men: *Gy had beter in uw broek gepiſt. Uitſlooven* is *uitſlaaven*, zich afmatten en afwerken door zwaaren arbeid, gelyk de ſlaaven; dat hier ſchamper word toegepaſt. Ziet het Vervolg der Fakkel in *Slaaf*.

Hy weet de einden niet aan malkanderen te knoopen. (2822)

Dit zegt men van ymand, die te kort komt, gelyk die

die *van 't eene brood niet aan het andere weet te geraken*, en *altoos een gebakte ten achteren* is. Vergelykt Levit. 26: 5.

(2823) *Men kan geen kei het vel afſtroopen.*

Dus word uitgedrukt, dat men den naakten niet kan ontkleden, noch ymand doen geven, 't geen hy niet heeft. Zo kan men ook *geen ei ſcheeren. Daar niet is, ſchelt de Bailju de boete quyt. Die niets heeft, dien ontvalt niet.*

(2824) *Hebben is hebben, 't krygen is ongereed*, of *ongewis.*

Dus ſpreken hebzuchtige *per fas, per nefas*, door recht of krom, als zy 't maar hebben. *Beter*, zeggen ze, *is een vogel in de hand, dan tien in de lucht. De præſentibus gaudet Eccleſia. Spem pretio non emo.*

(2825) *De peeren zyn noch niet ryp.*

Dat wil zeggen, de zaak is noch in dien ſtaat niet, waar in zy moet wezen, 't is noch te vroeg, de rechte tyd is 'er noch niet. Maar als men eene rype peer te lang aan den boom laat hangen, dan valt ze in den drek, en word van de ſlekken gegeten.

(2826) *Hy holt, of ſtaat ſtil.*

Dit zegt men van ymand, die tot het eene of het andere uiterſte uitſpat, en de middelmaat niet weet te houden. Het hollen, of 't ſtil ſtaan, is even onbequaam om eene reize wel af te leggen. Dus zegt men ook: *Als morſſige lieden net worden, dan ſchuuren zy de pan van achteren.* Wanneer een gierigaard eene milde buy krygt, dan verquist hy. Doch by de meeſte der geldzotters geſchied dat alleen *op den dag van Sint Nimmermeer.*

Nen

(2827) *Ylen maakt uilen.*

Dat wil zeggen, door zich te verhaaſten word iets verbrod. Van zulk eene verhoetelde zaak zegt men, *'t Is een uiltje.* Ziet dat ſpreekwoord. Dus zegt men ook: *Haaſt is geen ſpoed. Hoe meerder haaſt, hoe minder ſpoed. Sat citò, ſi ſat benè. Niets voor in tyds te komen.*

(2828) *Men moet ylen met wylen.*

Dat is 't geen de Latynen zeggen: *Feſtina lentè. Spoed is langzaam. Haaſt is geen ſpoed. Hoe meerder haaſt, hoe minder ſpoed. Haaſtige ſpoed is zelden goed. Men zal 't zo haaſt gaan, als loopen. Beter een goed verbeid, dan quaade haaſtigheid. Vecht koel, en een half uur te langer. Een haaſtende hond werpt blinde jongen*, zeggen de Latynen, *Al te ras brak den hals. Men kan geen paard al loopende beſlaan. Niets met'er haaſt, dan vlooyen vangen. Meet wel, eer gy ſnyd.*

(2829) *Die laat komt, komt'er ook.*

Dus vind hy de deur noch niet geſloten, al luid de poortklok. Beter laat, dan nooit. *Naby quam'er niet*, al was eene ſchrede te kort. Doch *van pas komen is 't al.* De oude zeiden: *Paarderyders en voetgangers komen 's avonds al in eene herberg.* Dit paſt ten vollen op het graf. Job 3: 19. Maar 't is ook waarheid: *Wie laat aankomt, herbergt te qualyker.*

(2830) *Beter laat, dan nooit.*

Goede dingen geſchieden beter vroeg, dan laat. Prediker 12: 1. Doch laat is beter dan nooit, wanneer 't maar recht gedaan word. Men zegt dus ook: *Beter t'ontyde,*

tyde, dan nimmermeer. Doch ontydigheid is gemeenlyk een groot gebrek. Prediker 8: 5. Men kan ook *te vroeg op zyn*, zo wel als te laat komen.

2831 *Van lieverlee.*

Dat is, allengskens, zachtjes, met gemak. *Leê* is verkort van *Lede*, voor leiding. 't Zegt dan eene lieve of vriendelyke leiding, zo dat het niet word overdreven, als 2 Koning. 9: 20. maar ſtillekens voortgeleid, gelyk Geneſ. 33: 13, 14. en Pſalm 23: 2. Dan valt de weg niet zwaar.

2832 *Voet voor voet gaat men met'er tyd verre.*

Naamelyk door in 't gaan voet voor voet te zetten; dat raſſer, of langzaamer geſchieden kan. Maar ook die zachtjes op zyn gemak wandelt, kan allengskens een verren weg afreizen. *Voet voor voet quam de man te Romen.* Dit paſt men toe op 't geen allengskens voortgaat en toeneemt.

2833 *Wat ligt gy en loopt.*

Dit is eigentlyk geen ſpreekwoord, maar een zeer gebruikelyke uitdrukking, waar door zulk een vrager zich zelven regelrecht wederſpreekt. Die ligt, loopt dan niet, en die loopt, ligt niet. Doch men zoude wel zeggen: *Wat ligt gy en ſlaapt?* Het gemeen misbruikt dan dikwyls die ſpreekwyze. Zulk een ongerymt ſtopwoord maken zommige van 't woord *komen.* Dus zeggen ze, *hy komt te gaan, hy komt te hooren*, enz. voor hy gaat, hy hoort, enz. Dit zoude niet te berispen zyn, indien de meening was, hy komt om te gaan, om te hooren, enz. Op een dier-

diergelyke wyze zeggen de Franſchen, *Je viens de dire*. ik kom van te zeggen, dat is: ik zeide zo even: gelyk wy, *hy ſtaat te vertrekken*, dat zeggen wil, hy ſtaat gereed om te verreizen; hoewel het gebruik noch wel wat uitſtel vergunt, als in, *hy ſtaat op zyn vertrek*, voor hy zal haaſt vertrekken. Maar wat is, *hy komt te vertrekken*? *Contradictio in adjecto*, het wederſpreekt zich zelven rechtdraads: want niemand kan te gelyk komen, en heenen gaan. Zulke misbruikingen en zotte ſtopwoorden zyn walgelyk. By voorbeeld, zommige mengelen t'elkens als cierlyke bloemen in hunne reden, *zo is 't als dat, verſta je?* enz. Maar hier toe behoort ook de ſpreekwyze, *Hy quam zo*, als men ymands gebeerde of daad aanwyſt. Daar onder word verzwegen, maar verſtaan, *te doen*. *Hy quam zo te doen.*

(2834) *Hy komt al te met te voorſchyn.*

Ook dit is geen ſpreekwoord, maar eene ſpreekwyze, die in de bewoording meer duiſterheid behelſt, dan veele waanen. Ik zal die mede eens kortelyk ophelderen, tot een ſtaaltje van diergelyke. Het ſcheidbaare byledeken *te* is van een zeer gemeen en verſcheiden gebruik, zo voor woorden, als naamen. In 't byzonder wyſt het tyd aan, *te middag*, *t'avond*, *te nacht*, *te Paſchen*, enz. In dien zin ſtaat hier *te* by *met*. Doch wat betekent *met*? 't Is het woordeken *mede*, en zegt, te gelyk met iets anders, op den zelven tyd daar mede. Dus zegt men, *Met dat ik quam, ging hy weg, met een, met den eerſten, met der tyd.* Zo is, *ik zal dat aaar mede*, of *daar meê, doen*, te zeggen, *met dat*, het zelve als terſtond, ſtraks, met

dat die tyd gekomen is, even als, *met het krieken van den dag*. Doch dit *met* heeft in 't gemeen de beduiding van een tyd behouden, zonder zulk eene bygevoegde vergelyking. Dus is *te met*, *altemet*, zomtyds. Maar hoe komt *al* daar by te pas? 't Is niet voor *alle*, gelyk in, *alle tyden*, *alle morgen*: want *altemet* wil niet zeggen altyd; maar flechts zomwyl. Dit *al* is dan een overtollig bywerpzel, of ſtopwoordeken, dat zeer gemeen was by de ouden, byzonder in hunne liedekens; en noch heden word dat gevonden in *aldaar*, *byaldien*, enz. 't Zette echter zomtyds aan de reden eenige kracht by, als in, *al te zeer*, *al weder*, enz. Maar wat is, *te voorſchyn komen*. Dit *voorſchyn* leeſt, of hoort men nooit, dan in deze uitdrukking. Gelyk de zin is, *voor den dag*, of *voor 't licht* te komen, zo is ook de betekening het zelve. *Schyn* is ſchynſel, 't geen in dag en licht gezien word. *Te voorſchyn komen*, is derhalven *voor 't ſchyn komen*, voor 't oog van de zon, voor 't licht. Doch het gebruik heeft die ſpreekwyze niet te voorſchyn gebragt, zonder eene zeldzaame draaying van woorden: gelyk in meer diergelyke. Men oordeele hier uit, of op veele uitdrukkingen voor nauwkeurige en kundige lief hebbers niet vry wat zoude te pluizen vallen, en hoe weinigen reden van wat en waaron zy dus ſpreken, zouden konnen geven.

(2835) *Van den avond.*

Ook die uitdrukking merk ik op. De zin is, nu in dezen avond. Op die zelve wyze zegt men, *van den morgen*, *van dage*, *van dit jaar*, enz. Wat eigenſchap heeft dit *van* daar? Immers beduid het dus niet van wat tyd af maa

maar wanneer. 't Zal zyn voor een *genitivus*, en myns oordeels is hier onder verzwegen, op of in den tyd van den avond, van den morgen, van dit jaar, enz. Zo is 's avonds, 's morgens, enz. te zeggen in den tyd des avonds, des morgens enz. Deze opmerking kan aan meer uitdrukkingen licht toebrengen, gelyk in 't Latyn.

(2836) *Hy is dat kind zyn vader.*

Dit wil zeggen, hy is de vader van dat kind. Deze en diergelyke uitdrukkingen, die men zomtyds hoort, zyn zeer lam, als of men in 't Latyn zeide: *Ille eſt iſti puero ſuus pater.* My ſchiet hier te binnen, 't geen ik voor lange jaaren wel eens gelezen heb. Een boer zat met zyn zoontje in eene herberg; waar in ook een reizer met een hond quam. De boer vraagde hem: *Is dat jou hond, Heer? Neen*, zeide de andere, *ik ben dien hond zyn heer.* Dat berispende *neen* was redenloos, dewyl de boer hem dat vraagde, of hy des honds heer was? De boer echter, al even ſchrander en taalkundig als die andwoorder, vond dat zo overgeeſtig, dat hy tot zynen jongen zeide: *Dat 's raar! Keesje. Vraag my ook zo eens.* Keesje gehoorzaamde dat, en zeide: *Is dat jou hond? vaêr. Neen*, andwoordde de boer, *ik ben dien hond zyn vaêr.* Doch ſtraks beſefte de boer, dat dit zyne eere te na zou zyn, en zei: *Neen, Keesje, dat gaat niet.* Ziet daar een ſtaaltje hoe aardig en oordeelkundig zulke platters met de Nederduitſche ſpreekwoorden en zegswyzen weten om te ſpringen. Maar *de hiſce non guſtabit aſinus.*

(2837) *Ik heb dat niet van doen, maar ik heb dit van noode.*

Ook dit geef ik niet op voor een ſpreekwoord; maar 't is eene zeldzaame ſpreekwyze. Hoe komt dat *van* daar te pas? Ziet dat in 't Oud en nieuw, achter myne Fakkel, bladz. 42. in de 67 Aanmerking. Men zegt ook, *met ymand te doen hebben*; doch dat is geheel wat anders.

(2838) *Hy valt van zich zelven.*

Dat is, hy valt in onmagt, hy word qualyk. Het tegendeel is, *hy komt tot zich zelven.* Zo is ymand *by zich zelven*, en *by zyn verſtand*, of *zinnen.* Eene zeldzaame uitdrukking *Van zich zelven*, wil zeggen, van zyne zelfsbewuſtheid. Als dat overgaat, komt niet hy by 't verſtand, maar 't verſtand by hem, om eigentlyk te ſpreken. Ziet Dan 4: 34.

(2839) *Haaſt u, haaſt u, met drie paar ſnappen.*

Zo noopt men by de Zeeuwen ymand aan, om zich te ſpoeden. Iets geſchied *met een ſnap*, 't geen met der haaſt geſchied Mits dat men aan *Lys ſnaps* geene boodſchap by haare buutmeiden belaſt hebbe. Ziet van *Snappen* de Fakkel, bladz. 343. Dus zegt men ook, *met drie haaſten. Citò, citò, citiſſimè.* Dit word boerag verdubbelt *in drie paar*, of wel, *zeven paar ſnappen.*

(2840) *Op een bof.*

Dat is, haaſtig en 's evens. Ik twyfel niet, of 't is het zelve woord met *pof. Poffen* is nederſtorten, gevormt naar 't geluid van iets zwaars, dat neder valt. Van dat

poffen

poffen is *ploffen* met eene ingeſchoven *l*; en daar van *plotſen*, voor *ploftſen*, daar een *ſ* ingevlyt is. *Op een bof*, is dan *plotſelyk*. Dus is *eens ſloegs* eens ſlags, met eenen ſlag, even als *eens klaps*, of *klops*, met eenen klap, of klop. Job 36: 18. Men zegt zo mede: *Op een ſprong*. Maar *bof* heeft een anderen zin in dat ſpreekwoord: *Bof, baf drie mylen daar af, is goed voor 't ſchieten*. Men zegt ook, *pof, paf*. Dit drukt het geluid van den ſchoot uit.

(2841) *Haaſtige lieden zyn geen verraaders.*

Haaſtige zyn hier geen ſpoedende, maar oploopende menſchen. Deze zyn geen verraaders, om dat zy hunne ongezintheid niet konnen ontveinzen, gelyk zulke, die onder een ſchoon gelaat, en vleyende tong, eenen bitteren en verraaderlyken wrok in 't hert verbergen.

(2842) *Een man gaat een mans gang.*

Dat wil zeggen, een man kan maar een mans werk doen. 't Is te zeer verkleint, als men zegt: *Een man is geen man*. Maar *een man is tegen een man opgewaſſen*. Doch *men moet zynen vyand niet te klein achten*.

(2843) *Hy is moedermenſch alleen.*

Dit drukt uit, daar is gantſchelyk niemand by hem, hy is t'eenemaal alleen *Æſopus ſolus erat familia. Ne muſca quidem cum Cæſare*. *Moedermenſch* wil zeggen menſch van een moeder geboren, hoedanige alle menſchen zyn. Job 14: 1. Men zegt mede, *Daar was geen moederziel*, voor niemand. Dan word ziel voor menſch genomen, volgens de H. Schrift. Zekerlyk hy die ergens dus alleen is, is daar *een Fenix van een man*.

Groote

(2844) *Groote konſtenaars ziet men zelden bedyen.*

De reden is, om dat zulke dikwyls leuyaards plegen te zyn, die niet werken willen, 'ten zy gebrek hen dwingt, en ſlechts zo lange. Dus zeggen de Franſchen: *Bons ouvriers ſont tousjours pareßeux.* Of veeltyds zyn zy verquiſters en doorbrengers van 't geen zy winnen. Hier mede ſtemmen die ſpreekwoorden over een: *Hoe meerder konſtenaar, hoe meerder deugniet*, en, *De grootſte geeſten zyn de meeſte beeſten.* Men zondere echter de goede uit. Doch 't zyn niet alle konſtenaars, van welke men zegt: *Hy is zo leui als hy groot is.*

(2845) *Die meeſt werken, worden van de honden gegeten.*

Dit ſpeelt op de oude Paarden, die afgewerkt zynde voor de honden gejaagt worden. Zodaanig is 's werelds loon, en dikwyls het deerlyk lot van oude afgeſloofde lieden. Maar *die zich dood werken, begraaft men onder de galg.* Ziet dat ſpreekwoord in 't 1. Deel, bladz. 77. Dagdieven dragen zorge voor die ſchande.

(2846) *Hy ſpeelt zyn perſonagie.*

Dat is, zyne rolle, waar voor hy op het tooneel komt. Dit ſpreekwoord is genomen van de komedianten. Het Schouwburg is een zinnebeeld van de wereld. De dood ſchuift de gordynen toe. *Waarenar* vertoonde den zot zeer levendig. Doch Tragedien zyn gemeener, dan Komedien.

(2847) *Hy ſpeelt'er meê, als Jan Potagie met zyn muts.*

Dit zegt men van die zich van iets bedient op alle wyzen, en zo als 't hem behaagt, en te pas komt. De gelykenis

lykenis is een kluchtzot op zyn tooneel, die met zyn belachelyke muts allerlei grillen weet te maken, naar de wyze van *Hans Worſt*. Zekerlyk zulk een ouderwetſch luizendak, byzonderlyk als de platte breede rand opgepronkt is met een hoogen toren, en dus op drie hairtjes ſtaat, benevens een hoogſtaatelyke lobbe, kort manteltje met een breede ſchoef, en een langen ſpaanſchen degen, kan nu al eene vreemde figuur maken; doch het zal de nieuwſte mode wel eens weêr worden, en dan fraai ſtaan, zo als het plagt. Dan zal men ruim zo veel lachen met den pronk van onze tyden.

(2848) *De plegt is van 't ſchip.*

Dit zegt men boertig van dingen, die buiten gewoonte en gebruik geraakt zyn. Waar onder men ook wel de oude eenvoudige vroomheid mag tellen, als 't was: *Goed ronds, goed Zeeuws.* Het ſpreekwoord ſpeelt op de dubbelzinnigheid van *Plegt*. *Plegt* is het zelve met plagt; en *plegt* is een ſcheepsverdek. Men verſtaat het in den eerſten zin, en drukt dat uit door den laatſten. Men wil dan zeggen, 't is nu niet meer, zo als het plagt te wezen. *Schip* word'er by gevoegt, om dat *plegt* daar op paſt. Daar zyn meer dusdaanige ſpreekwoorden, die op den klank en de dubbelzinnigheid ſpelen. Op die wyze zegt men van ymand, die iets leent, *Hy ſpeelt Magdaleentje*; en van eene klappei: *Zy verkoopt klaphout*. Van klaphout klieft men duigen; doch dat word om te lachen op zulke klapſpaanen toegepaſt.

(2849) *As is verbrand hout.*

Dit word boertig gezegt, als ymand eenig voorbeding

ſtelt, dat mogelyk of waarſchynlyk nooit gebeuren zal. Zulk eene verminkte kromtaal ſpreken zommige: *As dat eens geſchiedde.* *As* voor *als.* Daar op is de jokkende andwoord gericht. Zo zegt men, ſpelende met den letterklank; *Turf en hout maken een goed vuur: maar houd den turf, een kouden haard.*

NEDERDUITSCHE SPREEKWOORDEN.

XII. VYFTIG.

(2850) *'t Is puik van ſlechtigheid.*

Dit is eene geeſtige uitdrukking, waar aan eene zelftegenſpraak meer klem geeft. *Puik* is 't beſte. Ziet de Fakkel, bladz. 288. 't Zegt dan 't beſte ſlecht, dat uitſteekt in ſlechtheid: gelyk *Fraai van lelykheid.* Op zulk eene wyze hoort men wel zeggen: *Hy avanceert te rug*, zo ongerymt als, *Hy deinſt voorwaards*; 't en zy men 't oog op een roeyer hadde. Ik las laatſt lachende in zekere Stad, voor een huis op een ſteen in den muur:

Als fortuna regeert
Door Gods providentie,
En ongeluk prospereert,
Wat baat dan diligentie?

Wie weet hoe zeer de vernuftige dichter zich wel behaagt heeft over dat ſchoone rymwerk, en die ſchrandere en zinryke vinding, waar door hy de *fortuin* en *Gods providentie*, *ongeluk* en *prospereren*, zo aardig en welgepaſt wiſt te paaren? Was dat niet overwaardig om in een ſteen gehouwen, en den voorbygaanden Lezer in 't openbaar, t'zyner leering, voorgeſtelt te worden. Kampt dat vers niet om de kroon met dat overaardige en konſtryke zarkſchrift:

Wonder boven wonder!
Hier ligt Meester Gerrit onder.
Hy leerde kinderen a, b, c.
O wee! ô wee!

My ſchiet by deze gelegentheid noch een raar graffchrift te binnen. Ik zag in een Dorp op een zarkſteen, hoe daar een man onder begraven lag tuſſchen *'t Onze Vader* en *'t Geloof.* Dus luidde het: *Onze Vader, die in de Hemelen zyt. Hier ligt begraven N. N.* enz. *Ik geloove in God den Vader, den almagtigen Schepper van hemel en aarde.* Dit graffchrift zoude al eene ryke ſtoffe tot zoete aanmerkingen konnen verſchaffen. 't Was een oude Kerkwet by de Engelſchen, dat men niemand op 't kerkhof begraven mogt, die 't Vader Onze en 't Geloof niet hadden willen van buiten leeren, om dat men zulke voor geene Chriſtenen hield. Doch ik denk niet, dat die man ooit zulk een klokje had hooren luiden. Dit zal uit den geeſt gekomen zyn.

(2851) *Dat is een ſtukje van Albert Durer.*

Albert Durer was een zeer konſtig en beroemt ſchilder, plaatſnyder, en beeldhouwer in Duitsland; wiens konſtwerken in zeer groote achting en waarde gehouden wierden. Dit paſt men toe op andere uitſtekende dingen. Doch meeſt word dit gebruikt in een ſtrydigen zin, om nadrukkelyker de verfoeyelykheid van eenige euveldaad aan te wyzen. Zo zegt men: *'t is wat ſchoons.*

(2852) *'t Is van 't opperſte bordetje.*

Dat wil zeggen, 't is van 't beſte in die ſoorte. Men pleegt de beſte dingen wel zo te leggen, dat ze buiten

oog

oog en hand zyn, en'er elk niet by kan. Dit word toegepaſt.

(2853) *'t Zal noch ſchoonder komen.*

Dus ſpreekt men met misnoegen en belging, wanneer iets ongerymts voorkomt. Dit is dan eene uitdrukking, die ſchimpswyze het tegendeel zeggen wil, als in, *'t Is wat ſchoons. Gy zyt een fraai man*, enz.

(2854) *Ik hou daar niet van.*

Dat is, ik heb daar voor geene genegentheid, het behaagt my niet, ik heb dat niet geerne. Maar hoe paſt die uitdrukking daar op? Iets daar men zin in heeft, houd men graag by zich. Houd men dan niets van iets, 't is een blyk, dat men 't als met den voet ſtoot, en niet hebben wil. Een gelykluidende ſpreekwyze is: *Dat ſtaat my niet aan.* Laat dit eens naar de letter uitgelegt worden.

Die roet handelt, maakt zyne vingeren vet. (2855)

Dit komt overeen met, *Die met pek omgaat, word'er van beſmet. Die met honden omgaat, deelt van de vlooyen mede.*

(2856) *Hy heeft daar een ſcheel oog op.*

Dat is, hy ziet dat met geen goede oogen aan, hy ziet dat met nyd, of argwaan. Scheele oogen zyn verdraait. Spreuken 4: 24. *Ongelyke deelen maken ſcheele oogen.*

(2857) *Zyn hert verdaagt als hy 't ziet.*

Dat is, zyn hert ontluikt dan, en 't word vervrolykt. 't Is genomen van 't lieflyk aanbreken des dags uit een naaren nacht. Pred. 11: 7. Hier aan is in zin niet ongelyk de uitdrukking, *Ik ſchep daar vermaak in.* Dat wil zeggen, ik vind daar in myne verluſtiging. Maar hoe dient *ſcheppen* daar toe? De zaak word aangemerkt als een put, of bron, die ſtroomen van vermaakelykheden uitlevert. Dus is ook die zegswyze van een ryken zin. Vergelykt Spreuk. 5: 15— en Jeſ. 12: 3.

(2858) *Hy heeft een goed humeur.*

Dat wil zeggen, een goeden aard, inborſt, gemoedsgeſteltheid, zinnelykheid. *Humeur*, ontleent van de Franſchen, is gevormt uit het Latynſche *humor*, vochtigheid. Bloed en ſappen zyn vochten. Van de goede of quaade geſchiktheid der zelve hangt het lichaam af, en dat heeft invloed op de ziel. Dus ſtelde men in de lichaamen vier vochten, naamelyk bloed, fluim, gal, en zwarte gal; en naar dat een derzelve de overhand had, was de aard der menſchen verſcheide. Ziet achter de *Schola Salernitana*.

(2859) *Dat hangt als een koe in een kerſſenboom.*

Dit is eene oubollige gelykenis; die men drollig toepaſt op iets dat ongevoeglyk ergens aan gehecht is. Du zegt men mede: *'t Hangt als een kakhuis over een gracht* Daar ontbreckt het by de boeren niet aan *drollige invallen*

(2860) *Hy maakt het als eyeren die uitloopen.*

Dat is te zeggen, ſlecht, tot ſchade, en anders dan '
behoord

behoorde te wezen. Zoude daar op niet zien het ſpreekwoord: *Hy heeft het van eyeren gemaakt?*

(2861) *Hy maakt geuren.*

Dit ſpreekwoord hoord men dikwyls by de Zeeuwen, en word genomen in een goeden en quaaden zin. *Geuren* zyn kluchtbedryven, vermaakelyke poetzen, en ook wederbarſtige parten. Zo zegt men: *Hy ſtelt de geuren*, voor *Hy ſpeelt de parten.* Maar hoe komt dit *geuren* daar in te pas? *Geur* is reuk, en dus iets van een goeden, of quaaden geur, of reuk. Doch daar op word, myns oordeels, in dit ſpreekwoord niet gedoelt. Ik twyfel nauwelyks, of dit *geuren* is verbaſtert van 't Latynſche *gerræ*, beuzelklap, belachelyke grollen. Dit is van de woorden overgebragt tot de daaden. Of wil *geuren* zyn *kuuren?*

Dat vuurtje heb ik geſtookt, zei de gek, en hy had zyn moeders huis in brand geſtoken. (2862)

't Zy dat dit waarlyk dus gebeurt, of ſlechts verziert mag zyn, het paſt op zulke, die dwaaslyk roemen op bedryven, waar over zy zich behoorden te ſchaamen, en die hen hooglyk ſtrafwaardig doen zyn. Vergelykt Phil. 3 : 18.

Gy fielt daar gy zyt. (2863)

Dit hoort men wel uit den mond van kyvende. Van *fielt* ziet de Fakkel bladz 91. Maar hoe komt dat *daar gy zyt* by dien ſcheldnaam te pas? Wil 't zeggen, gy fielt, waar en op wat plaats gy zyt? Buiten twyfel, is dit geſproten en verbaſtert van 't Hoogduitſch, en mogelyk al hooger uit de aaloude taal. *Der du biſt*, is die gy zyt. Dus zeggen de Hoogduitſche: *Vatter unſer der du biſt im himmel.*

himmel. In 't oude Nederduitſch word dat vertaalt: *Onze Vader, die daar zyt in den hemel.* Wy zeggen: *Onze Vader die in de hemelen zyt.* Van *der*, voor *die*, is *daar* geworden. Dit blykt klaar, om dat men ook anders zegt *gy ſielt, als gy zyt*, dat is, gelyk en die gy waarlyk zyt. Ik merk dit ſlechts op als een ſtaaltje van dagelyks gebruikte ſpreekwyzen, welker bewoordingen verdienen dat nauwkeurige taalliefhebbers daar op letten.

(2864) *Hy ſchiet kruiswant.*

Dat is, *hy zet den voet dwers, hy ligt in 't vaarwater*, hy werkt'er tegen aan, en zoekt alles te verbyſteren en in de wer te helpen. Zo doet hy, die ymands vang belet, door zyn net dwers voor dat van een ander te zetten. Van zulk een zegt men ook: *Hy ſteekt met krommepieken.*

(2865) *Daar de Duivel zelf niet durft komen, zend hy een oud wyf, of een Monik.*

Door dit ſpreekwoord wilden de oude uitdrukken de argliſtigheid van deze twee, in 't beſteken en uitvoeren van ſchelmſtukken, als waren zy loozer en boozer, dan zelf de Duivel. Ziet het ſpreekwoord, *Zy is den Duivel te erg*, in 't I Deel, bladz. 29. Hier aan is niet ongelyk dit ſpreekwoord der Franſchen: *Als een lakei voorby de hel gaat, dan ſluiten de Duivelen de poorte.*

(2866) *'t Is eene ſchurfde commiſſie.*

Dat wil zeggen, 't is een ſlechte laſt. *Schurft* word in 't gemeen gezegt voor iets moeyelyks en onaangenaams

't Wa

't Was ook een oud ſpreekwoord: *Raakt de ſchurfde niet aan, zy zyn mede beſmeert.* Maar *ſchurft leert wel kraauwen*, tot een zoet tydverdryf.

Daar oude wyven danſſen, gaat veel ſtof op, (2867)

De reden is, om dat die beſtemoeders de luchtigſte kabriolen niet plegen te maken; of 't moeſt zyn in den *krukkendans*, of 't *ſpringen over een ſtroo. 't Wipt dan al van den grond, behalven de voeten.* Zoude dit wel zien op der hexen kattendans? Ik maak weder deze ſpreekwoorden niet; maar ik vind ze in gebruik. 't Is ook een ſpreekwoord: *Hy maakt zich uit het ſtof.* Dit wil zeggen, hy begeeft zich uit het gevecht, of 't worſtelperk, daar 't ſtuift, hy gaat loopen. Zo zegt men ook: *Hy maakt zich van onder de paarden voeten*, die in den ſtryd gevallene vertrappen.

(2868) *Hy kruiſt en zegent zich.*

Dit zegt men van ymand, die over iets onverwachts en ſchrikkelyks zeer verbaaſt en ontſtelt ſtaat. 't Is overgenomen uit het Pausdom, daar men in zulke gevallen zich met kruisjes zegent en wapent; byzonderlyk tegen den Duivel, die'er voor weg loopt, *als een hond voor een ſtuk ſpek.* Doch 't is geen teken van droefheid over ymands vertrek, wanneer men *hem een kruisje achter na ſchryft.*

Hy kan dat over zyn hert niet krygen. (2869)

Dat is, hy kan daar toe niet komen. Men kan hem daar toe niet bewegen, noch overhalen. Maar hoe drukt

die zeggenswyze dat uit? Is't *hert* het geweten, dat zich om iets te oogluiken, niet laat toeſchroeyen? Of is 't de natuurlyke genegentheid, gelyk men zegt: *Het moeders-hert kan niet liegen?* 't Kan beide waarheid zyn.

2870

Hy mag zyn handen wel over zyn hert leggen.

Dat wil zeggen, hy mag God wel danken, dat het zo is. 't Was eene oude plegtelykheid in 't eed zweeren, en ook in 't bidden en danken, dat men de handen kruiſſelings over 't hert leide.

2871

Ymand met het hair ergens toe ſleepen.

Dat wil zeggen, hem zeer tegen zyn wil, en met geweld ergens toe brengen. Opmerkelyk is de geſchiedenis van dien wreveligen zoon, die zynen ouden Vader by 't hair, over de vloer, tot aan den dorpel van 't voorhuis ſleepte. Hier op zeide die gryzaard: *Niet verder, myn zoon: want tot hier toe heb ik uwen grootvader maar geſleept.* Hem wedervoer dan volgens de wet van vergelding, gelyk Recht. 1: 6, 7. Doch 't komt'er zo niet op aan by *die met een hair te trekken zyn.* Men paſt dit *by 't hair trekken* ook toe op woorden, die men als met geweld tot zyn oogmerk draait en wringt.

2872

Hy laat zich met een ſtroo binden.

Anders zegt men ook: *Hy is met een ſtroo te trekken.* Dit paſt men toe op ymand, die lichtelyk te houden is, zo dat men hem den mantel niet behoeft te ſcheuren, en 'er geen zeven nieuwe zeelen noodig zyn. 't Zyn gemelyke menſchen, die *zich ſlooten aan een ſtroo*, dat is, aan een

eene geringe beuzeling, of *daar over vallen.* Beſt *legt* men zulke *niet een ſtroo in den weg.* Doch 't is ook een waarachtig Spreekwoord: *Een hond is niet lang aan een worſt gebonden.*

2873 *Kinderen die willen, ſlaat men op de billen.*

Zo behoort men te handelen met ſtyfkoppige en eigenzinnige, die om de Ouders te dwingen, van *Ik wil* ſpreken. Ziet Spreuk. 13: 24. *Willen is onwaard.* Dus zegt men: *Kinderen wil ſtaat by den bezemſtok, achter de deur.*

2874 *Hy is braaf gekappittelt.*

Dat wil zeggen, *Hy is wakker gehekelt, hy heeft luſtig door de ſpitsroeden geloopen.* Dit is overgenomen uit de kloosters der Moniken. Deze hebben een vertrek tot gemeene byeenkomſten, waar in ook beſtraffing en tucht door opgelegde boetoeffeningen en ſtraffen, die zomtyds al vry hard waren, gepleegt word over die 't *verkerft*, en *buiten den bogt geſprongen hebben.* Zulk eene vergadering, en ook die plaats, word genoemt het *Kapittel*; en daar van heet bekyven en kaſtyden *kapittelen.* Hier toe behoort mede, *Hy heeft ook een woord in 't kapittel.* Dat is, hy heeft daar een ſtem, en meê wat te zeggen.

2875 *'t Is een bezukt werk.*

Zo plegen ongezinde te ſpreken, wanneer iets hen mishaagt. Doch weinige weten wat zy dus zeggen. *Bezukt* is verbaſtert van *bezucht*, gelyk men zegt, *ziek en zuchtig.* Of liever, van *beziekt.* De ouden voegden by

een, *beziektheden en evelen.* Maar men gaf by uitnemendheid, gelyk nu noch, aan de peſt den naam van *de ziekte. Bezukt* is dan het zelve met *peſtig*, dat voor ten hoogſten quaad en beſmettelyk geſtelt word. Vergelykt Handel. 24: 5. Dus is een ſmaadnaam: *Een peſtige Vlaming, een peſtige hond*, enz.

(2876) *Ontneem den hond zyn been niet.*

Honden gaan te gaſt op beenderen, en vinden veel ſmaak in die hertelyke beetjes. *Men maakte nooit hond gram met een been. Als de hond een been heeft, dan heft hy zynen ſteert op.* Wil ymand hem dan zulk een kluifbeentje ontweldigen, die verwachte zekerlyk een hap. *Men late* dan *den hond zyn been.* Dit word toegepaſt op zulke, die ymand iets wil afhandig maken, waar op hy gezet is, en waar van hy niet vreedzaam zal afſcheiden. B. v. wanneer ymand zynen makker de vryſter wil ontvryen. *Twee honden aan een been komen zelden overeen. Een hond, die aan een been knaagt, kent geen vrienden. Maar daar twee honden vechten om een been, loopt'er de aerde niet zelden meê heen.*

(2877) *De luſt, die plukke.*

Dit ſpeelt op de ſnoode gewoonte van die vechtzuchtige boeren, die in de deur der herberg wel een mes plagten op te hangen, en al wie dat aftrok, moeſt *een ſneedje met hen leggen.*

(2878) *De blankſte billen boven.*

Dat wil zeggen, elk zyn beſt. Dit is geen onbillyk, maar

maar een onbeſchaaft ſpreekwoord. 't Is genomen van zulke, die zamen worſtelen, om malkanderen onder te krygen. Dan konnen ontbroekte wel *met de billen bloots hoofds* geraken. Zo dat ſpreekwoord door den beugel kan.

(2879) *Hy is in de galere geraakt.*

Galere is galei in 't Franſch. Die op eene galei aan de riemen zitten, hebben het beſte leven niet. Dit is het zelve met, *Hy is in de mat geraakt. Hy is in de kink*, of *in den draai gekomen.*

In zulke wateren vangt men zulke viſſchen. (2880)

Dat drukt uit, dit zyn de vruchten van zulk een bedryf. *Op zulke kermiſſen geeft men geen andere aflaaten.* 't Is een ſpreekwoord: *In groote wateren zyn groote viſſchen.* Maar ook: *Men vangt wel in een kleine beek een grooten viſch.* Doch niet alle zyn zo gelukkig. Dit gaat vaſter: *De groote viſſchen eeten de kleine. De kleine beeken loopen in de groote.*

Die ſchuldig is, droomt licht van den Duivel. (2881)

Dat is, zyn wroegend geweten baart in hem ſchrik, en daar uit naare droomen. Daar op ziet ook die bedreiging: *Hy zal van den Duivel droomen.*

Hy is altyd in 't hoekje, daar de ſlagen vallen. (2882)

Dat wil zeggen, hy is de ongelukkige, die overal van den ramp word getroffen. Zyn huid moet, waar hy is, aanhouden.

2883 *Viel'er een ſteen uit den hemel, hy zou op myn hoofd vallen.*

Zo pleegt ymand te ſpreken, dien het ongeluk altoos en overal treft. Hier aan is gelyk: *Hy zou zich beſlabben, al at hy hazelnooten.* Zo mede: *Al regende het verkens, hy zou niet een borſtel krygen. Hy is geboren op Sint Galperts nacht, drie dagen voor 't geluk. 't Ongeluk wilde dat* enz.

2884 *Een ongeluk komt niet alleen.*

Dikwyls pleegt een ramp van meer andere vergezelſchapt en gevolgt te wezen. Zo bleek uit de boden van Job. Job 1. Men zegt ook: *Een ongeluk luiſtert nauw.*

2885 *Hy zucht boomen uit de aarde.*

Dus ſpreekt men boertende van ymand, die om eene beuzeling zwaare zuchtingen uitboezemt. Hier aan is niet ongelyk: *Hy ſchreit traanen met tuiten.* Op die wyze zegt men ook: *Hy heeft zo veel wind, dat'er een molen van zou omgaan.*

2886 *Klagers hebben geen vrienden.*

Die klaagt, hem gaat het qualyk; en dan worden de vrienden dun. Spreuk. 14: 10. De muggen zwermen daar de zon ſchynt; en de vliegen komen naar de ſuiker. Ryke lieden hebben veel vrienden. 't Is *Neef, neef, zo lang als ik geef* Dan zyn'er *Vrienden als haſt.* Waarachtig is derhalven het ſpreekwoord: *Beter benyd, dan beklaagt.* Ten beſten genomen, *Vrienden mogen u beklagen; gy zult den laſt dragen. Men zal u met de ſmert laten begaan.*

Ymand

2887 *Ymand het vierkante gat wyzen.*

Dat is het gat van de open deur, om daar uit te gaan. Dit is een daad van gramſchap en verontwaardiging. Niet zelden word zulk een bevel door een voetſchop aangedrongen. Zo kan *men ymand beenen maken.* Dus kan *gat* voor deur genomen worden in het Spreekwoord: *'t Is uit myn gat, en in myn gat:* 't welk uitdrukt de groote gemeenzaamheid van zulke die geſtadig tot malkanders huis uit en in loopen. De ouden zeiden: *Gevaderſchap is een ſleutel tot de deure.* Ziet het Spreekwoord: *'t Is een kanne-gevaêr,* in 't I. Deel, bladz. 218.

2888 *Scheer je van hier.*

Dus zegt men tot ymand uit ongezintheid. 't Is maakt u fluks van hier. Maar hoe paſt *ſcheeren* daar op? Immers dat gelykt naar geen *gekſcheeren.* Dit *ſcheeren* is buiten twyfel verbaſtert van der Vlamingen *ſjeeren*, dat by hen van zulk eene ruime en ſchier algemeene beduiding is, als onder ons dat zo misbruikte woord *bruyen* Ziet het Vervolg der Fakkel, in *Sorren.* Even zo zegt men: *Pak u weg.* Dus gebied men ymand terſtond tot vertrek *pak en zak te maken*, of *zyne ſpillen te pakken.*

Hy nam zyn aars in den arm, en ging heen. 2889

Dit zegt men van ymand, die met misnoegen weg gaat. Maar koddig is deze uitdrukking. Daar word ook boertende gezegt: *Neem uw bil mede.* Dit bedoelt het ſpreekwoord Men pleegt in den arm iets mede te nemen, 't zy een reiszak, of iets diergelyks. Dar word hier, om te drolliger te zyn, tot het achterſte overgebragt.

Hy

(2890) *Hy liet geen gras onder zyn voeten waſſen.*

Dat is, hy ſtond niet lang ſtil, hy draalde niet lang. 't Waſſen van 't gras vereiſcht tyd. *Op een betreden weg waſt geen gras.* Zo zegt men: *Hy liep'er over heen, als een haan over de heete koolen.*

(2891) *'t Is in een amery gedaan.*

Dit is elders een ſpreekwoord, dat uitdrukt, in een zeer korten tyd, gelyk men zegt, *in een oogenblik, in een ommezien. Amery* is vervormt van *Ave Maria*, 't is dan, terwyl men een *Ave Maria* uitſpreekt. Dus was ook in gebruik: *Terwyl men een Paternoſter leeſt.* Ziet van *Amery* 't Vervolg der Fakkel.

(2892) *Ymand den pas afſnyden.*

Dat is, hem onderſcheppen, en beletten, dat hy langs dien weg niet voort kan gaan. *Pas* is ſchrede. Ziet de Fakkel, bladz. 274. Dit word op andere dingen toegepaſt. Dus zegt men ook van ymand: *Hy heeft een quaaden pas gedaan*, dat is, een lelyken misſtap. Hy heeft zich ergens door misgaan, en iets bedreven, dat niet recht en wel is. De Franſchen noemen dat *un faux pas*, een valſchen pas. Zo geſchied van alle die kromme wegen gaan, en ſlinkſche ſtreeken gebruiken.

(2893) *Hy beid lang, die niet komt.*

Dit word boertende gezegt. Naar zulker komſt is *wel te wachten, maar niet te vaſten.*

Hy

Hy is zo ſtout, als of hy noch een lyf in de kiſt had. (2894)

Dat wil zeggen, als of hy meer dan een leven te verliezen had. Maar die'er *eens zynen gaaper by heeft ingeſchoten*, zal dat vòor de tweede maal niet na verrellen. *Kiſt* zegt in dat ſpreekwoord geen doodkiſt; maar een koffer, of geldkiſt, waar in iets in zekerheid bewaart word.

(2895) *'t Is een wilde wouter.*

Dit zegt men van een ongetemt en bandeloos menſch. *Wouter* is *woudher*, woudheer, een boſchman, een wilderman. Van zulk eenen zegt men: *Zo wild als uit een boſch.* Vergelykt het Spreekwoord, *'t Is een wildeman*, hier voor bladz. 85. Maar waarom word gezegt, *'t Is een wilde dag?* Ik weet dat niet t'huis te brengen.

't Is beter te buigen, dan te berſten. (2896)

Dit ſpreekwoord leert toegeving en onderwerping. Hardnekkige ſtyfkoppigheid word menigmaal te laat beklaagt. Als *'t moet buigen, of berſten*, kieſt de voorzigtigheid het eerſte. De nood gaat al vry aan den man, als 't is: *Gy moet ſpringen, of baden.* Maar *Nood doet oude queenen draven.* Dit blykt wanneer het gaſthuis brand.

(2897) *Hy ſtiert zyn kat.*

Dat zegt men van ymand, die ergens zelf niet komt, noch daar na omziet, zo dat men zich van hem niet meer bedienen kan, dan of hy zyn kat had gezonden. 't Is een ſpreekwoord by de Hoogduitſchen: *Menig zend zynen hond*

hond daar hy zelf niet komen wil. Zeker, *die is niet wel kom in de keuken*, en heeft ſlecht onthaal te wachten. Doch zomtyds is't wel *geen weêr om een kat of hond uit te jagen.* Hy moet ergens al zeer driftig willen zyn, die zegt: *I zal gaan, al regende het vorkyzers.*

(2898) *Zyn paspoort is geſchreven.*

Dat wil zeggen, zyn vertrek is vaſt geſtelt, zyn a ſcheid is gegeven, men heeft hem afgevaardigt. 't l ontleent van de vrygeleidbrieven der reizers. Maar a ſoldaaten hun *paspoort onder de ſchoenen nemen*, ſler deren zy daar mede wel naar de galg. Als men yman *den zak geeft*, zal hy ook zyne paspoort daar in wel vi den.

(2899) *Hy durft van land ſteken.*

Dat zegt men van ymand, die iets durft ondernemen of ondergaan. 't Kan zien op een zwemmer, die zic van zyn grond durft wagen. Of liever, 't is genome van een ſchipper, die zich kloekmoedig van het land de ruime en diepe zee begeeft, om de naaſte buurma der viſſchen te worden, en ſlechts een handbreed van dood te zyn. Dit wierd al van ouds voor eene ſtoute daa gehouden. *Jan Durft niet* blyft liever t'huis, en wil gee *waaghals* wezen.

NEDERDUITSCHE SPREEKWOORDEN.

XIII VYFTIG.

(2900) *Hy krabt de oude zeeren op.*

Dat wil zeggen, hy vernieuwt de oude droefheid, of vyandſchap, door weder daar van te ſpreken, en die op te halen: gelyk ymand die de rooven van oude genoegzaam genezen wonden, of zeeren, afrukt, en dus weêr op 't nieuw raauw maakt, en doet bloeden. Doch *men moet geen oude koeyen uit de ſloot halen.* 't Moet vergeven en vergeten blyven.

't Staat elk voor zyn voorhoofd niet geſchreven. (2901)

Te weten, wat hy gedaan heeft, of wat'er in zyn hert ſchuilt. Diogenes vereiſchte daar om een hertenvenſtertje in de borſt der menſchen: maar God behoeft dat niet. 1 Sam. 16: 7. Men zegt ook: *Voor alle mans deur ſtaat geen bedied.* Dit ſpeelt op de bordetjes met den naam en 't bedryf der bewooners, aan veeler deurpoſten. Dus is 't ook waarheid: *Al ziet men de lièn, men kent ze niet.*

(2902) *Ymand met een zwarte kool tekenen.*

Dit is het Latynſche *atro carbone notare.* Ouds tyds plagten de Rechters door zwarte of witte ſteentjes hunne ſtemmen te geven, tot verwyzing, of vryſpraak. Doch dat raakt dit ſpreekwoord niet. Met houtskool maakt

men ymand zwart en bekroozen. Daar van is *kruiskool* verbaſtert uit *kroeskool*. Men beſchouw eens eenen koolbrander, hoe wel die naar eenen ſchoorſteenvager gelykt. *Hic niger eſt, hunc tu, Romane, caveto. Hoe is'er de jongſte van drien zo zwart?* Men zegt ook *ymand branamerken*; doch dat word zo licht niet afgewaſſchen. 't Maakt geen goede gelykenis, dat *men de zon met een houtskool aftekent.*

(2903) *Ymand lelyk uitmaken.*

Dat zegt, hem verwyten al wat lelyk is. Maar hoe komt *uitmaken* daar toe te pas? *Maken* is, gelyk *doen*, een woord van algemeene werkbetekenis: zo behelſt dat uitſchelden, uitroepen, uitſchilderen. enz. Dus word ook gezegt ymand *opmaken*, voor hem aanhitzen, *een man uitmaken*, voor ymand beſchikken, enz. *Uit* heeft ook de betekening van *af*, en *na*. Zo zegt men *uitſchilderen*, en *afſchilderen*, *uitbeelden*, en *afbeelden*. Die ymand dus *uitmaakt*, maalt hem lelyk af.

(2904) *Hy geeft op als een gieter van zeven voeten.*

Dit zegt men van een pocher en breedſpreker. Zo zegt men ook, *hy geeft breed op*. Met zulk een langen gieter kan een ſchipper of bleeker veel waters hoog en verre werpen in de zeilen, of op 't lynwaad. Daar van word de gelykenis ontleent. Hier toe behoort ook een *gietleugen*, of *teugengieter*. Maar noch ruimer zegt men: *Hy geeft op als de Zee*. Vergelykt Jeſ. 57: 20. en Jude v. 13. Doch men zegt ook met verontwaardiging van iets dat onaangenaam voorkomt: *Wat geeft de zee al op?*

Zy

(2905) *Zy zeggen malkanderen daar 't op ſtaat.*

Dat is, zy zeggen malkanderen onbewimpelt, en zonder omwegen, de waarheid, *zy winden 'er geen doekjes om*, zy zeggen malkanderen rond uit daar 't op aan komt. Iets ſtaat op zynen grond. Het ſpreekwoord drukt dan uit, zy zeggen elkanderen den wezentlyken grond der zaak. Of anders, waar op het uit zal komen. Zo zegt men, *zy ſtaan te breken*, t. w. de vriendſchap, *zy ſtaan om te ſcheiden*. Dit laatſte behaagt my wel beſt.

(2906) *'t Is hem in den mond geſlagen.*

Dat zegt men van grootſprekers en blaaskaaken, die 't mes in den mond, maar niet in de hand hebben. Doch *'t is met zeggen niet te doen*. Als het daar op aan komt, pleegt het hen uit den mond in de hielen te ſlaan; waarom zy dan *'t haazenpad kiezen*. Maar wat drukt de ſpreekwyze uit? Ik acht dat die ſpeelt op den blixem, die ergens in ſlaat, en dat treft. Zo zegt men van ymand die uitzinnig geworden is, *'t Is hem in de herſſens geſlagen*. Doch zulke, die 't te zeer in den mond geſlagen is, worden van eene korſſele vuiſt wel zo in den mond geſlagen, dat ze de tanden ſpuwen. 't Is hen dan geraaden, dat ze niet *te veel beks hebben*, en de langtong binnen de tanden houden. Dan zal men hen niet op de ſchede kloppen.

(2907) *'t Is een oorblaazer.*

Dat zegt men van een heimelyken twiſtſtooker, ophitzer, en aanbrenger. 't Is ontleent van het ſyffelen der ſlangen. Zekerlyk dat paſt recht op zulke blaasbalgen

des Duivels, en gebroedzels van de helſche ſlang. Ziet Pſalm 5: 10. 140: 4. Spreuk. 6: 19. 16: 28. 26: 20, 22.

2908 *Wacht u voor de labben, die voor lekken, en achter krabben.*

Dit ſpreekwoord is overgenomen van de Hoogduitſchen, die voor *labben* zeggen *katzen*, katten. *Labben* zyn *labbeyen*, klappeyen. Ziet de Fakkel, bladz. 199. 't Wil zeggen, wacht u voor die ſchoon voor 't oog, en achter den rug quaadſpreekſters zyn. Zulke zyn *labbekakken*, dat is te zeggen, achterklapſters.

2909 *Ymand by den aars ophalen.*

Men vergunne my; dat ik tot verklaaring van dit gemeene ſpreekwoord de bewoording onverandert mag laten. Dit drukt uit, achterklap van ymand ſpreken. Maar hoe paſt dat daar op? *Ophaalen* is verhaalen, vertellen. De aars (met oorlof) is 't achterſte deel van 't lichaam, waar mede verdronkene boven dryven. 't Wil dan zeggen, het vuilſte en oneerlykſte, dat men van ymand weet, of verziert, quaadaardig op te haalen, en openbaar te maken. Dit ſpreekwoord heeft dan klem, ſchoon weinige gebruikers het verſtaan. Anders mag men denken, dat het overeen komt met achterklappen. Hier aan is niet ongelyk het ſpreekwoord: *Ymands eere met manden uitdragen*, naamelyk als vuiligheid, die men op de ſtraat werpt.

2910 *'t Is eene zandkladde.*

Dit zegt men van eene laſtering, die geen geloof vind, en

en dus niet hecht noch aankleeft, maar gelyk zand van zelf afvalt; of lichtelyk afgeſchud word. Zoude daar op niet zien het ſpreekwoord: *Ik mag myne ooren ſchudden, dat ze klappen:* zo dat geſpeelt word op langgeoorde honden, die de bytende vliegen, of iets diergelyks afſchudden en afſlingeren? Of zou dit zien op 't welbewuſt en vrymoedig ontkennen, waar toe het hoofd te ſchudden dient, om neen te zeggen? Ik denk liefſt het eerſte. Laſteraars echter zyn gewoon dien ſtokregel te volgen: *Audaciter calumniare, ſemper aliquid adhærebit.* Laſtert maar ſtoutelyk; daar zal altyd wat aankleven.

(2911) *Hy laat het zyn kaproen hooren.*

Dat wil zeggen, hy houd zich als doof, hy geeft daar geen gehoor aan; 't is of ſlechts tot zyn muts, en niet tot zyne ooren geſproken wierd. *Hy ſpeelt den dooverik.* Zo zegt men ook: *Hy heeft daar geen ooren na.* Dan *klopt men voor een doof mans deur.* Doch, *daar is niemand doover, dan die niet hooren wil.* Anders is 't: *Gy hebt dat geenen dooven gezegt.*

(2912) *Hy vaagt daar zyn hielen aan.*

Dat is, hy verſmaad dat, en laat'er zich niet aan gelegen zyn. Dit is eene verzachting van een onheblyker woord. De hielen zyn het achterſte. Dus *houd men* ook *ymand voor een ſtroowiſch*, om'er de vuile voeten aan af te wiſſchen. Zo zegt men ook, *Hy heeft'er den hooi*, of *den lieven tyd van.*

(2913) *Zyn hert ligt op zyn tong.*

Dat zegt men van ymand, die met zyne tonge zegt 't geen

geen hy met zyn herte meent. Doch zulk een is noch overgebleven van de goude eeuw, doe 't was, *Goed ronds, goed Zeeuws.* Nu is de tong van menige een valſche hertewyzer. Buiten die geveinſtheid, is 't ook waarheid: *Daar 't herte vol van is, loopt de mond van over.* Ziet Matth. 12: 35.

(2914) *Zo groet, zo andwoord.*

Dat wil zeggen, zo als men ymand aanſpreekt en bejegent, heeft men weder andwoord te verwachten. *Goede groet maakt goede andwoord. Een goed woord vind een goede ſtee.* Beleeftheid verwekt beleeftheid. Licht men den hoed af voor ymand, men verplicht hem om dat weder te doen. Anderſins *haalt het eene woord het ander uit.* Doch *een kleine regen ſtilt een grooten wind.* Vergelykt Spreuken. 15: 1.

(2915) *'t Is een Rebekka.*

Dat wil zeggen, *zy is mondig*, en *kan haaren ſnater wel roeren. Zy is wel van de ſpanader geſneden*, en vermaagſchapt aan die van Roermond. Dan word gezinſpeelt op *bek*, in den naam van *Rebekka.* Van zulk eene zegt men: *'t Is een vogel met een bek.* Zulke gebekte *geven* ymand wel *een vuilen bek.* Verſtaat het uitbraakzel van een quaadſprekenden mond: want den vuilen bek behouden zy voor zich zelve. *Hou den bek* is, hou den bek toe. 't Is onaangenaam, dat men van ymand zegt: *Zy laat de lip hangen.* Maar echter zulk eene ſtuurſche *hanglip* is dikwyls beter te dulden, dan eene die de tong te lang laat hangen. De oude zeiden: *Men kan de ganzen en de wyven nooit*

geven

eren dat ze zwygen. Zulke zyn *zo dicht als een zeef*, en *zy vertellen 't aan geen boomen, zo lang zy menſchen ontmoeten.*

(2916) *Zy is ſtom geboren.*

Dit zegt men ſchertzende van eene, die haar woord wel weet te doen. *Stom* is die gantſch geen geluid ſlaat. Dus zegt men, de ſtomme viſſchen. Maar *ſtom* is ook, die geen verſtaanbaare ſpraak heeft. In dien zin zegt men, het ſtomme vee. Zo word het ook in 't Spreekwoord genomen. Nieuwgeboren kinderen geven wel geluid door hun ſchreyen. Hier van is dat knuppelversje: *Omnes clamant e vel a, quotquot naſcuntur ab Eva.* Dat is:

Of *e* of *a* word ſtraks vernomen
Van die van moeder Eva komen.

Maar niemand word geboren met eene zekere ſpraak. Die word van de kinderen door 't gebruik allengskens aangeleert. Zulke ſtomgeborene blyven dan niet ſtom.

(917) *Zy is op haar mond niet gevallen.*

Dat zegt men van eene, die wel weet weêrom te ſpreken, en haar verdediging gereed heeft. Maar hoe paſt dat daar op? Ik twyfel nauwelyks, of het ſpruit uit die oude gewoonte, dat ſchuldige, die zich niet konden noch wilden verandwoorden, ootmoedig voor over aan ymands voeten ter aarden vielen, om door die gebeerden zyne genade af te ſmeeken. Ziet Klaagl. 3: 28, 29.

(918) *Wie kan den hond't blaffen verbieden?*

Dat wil zeggen, wie kan alle quaadſprekers en laſte-

raars den mond doen toehouden. Zekerlyk *om elk den gaper te ſtoppen*, behoeft men veel bry. Doch zulke blaffers betoonen zich als honden. Dus paſt op zodaanig eenen: *Hy is een hond, had hy maar een ſteert.* Dan mogt men daar met reden een knip op zetten. Ten minſten, zy verdienen een goeden knuppel; en hun gebas en gekef moet niet hooger dan voor honds geblaf geacht worden. Weg met zulke ſchurfde rekels! aan een keten, of in 't kot. De hond is een zinnebeeld van verſcheide ondeugden, als gulzigheid, nyd, quaadſpreken, onbeſchaamtheid, enz. Om de twee laatſte kregen Diogenes en zyne leerlingen den naam van *Cynici*, hondſche wysgeeren, vermits zy yder *over den hekel haalden*, en zelf de borgerlyke ſchaamte hadden afgelegt. Ook niet weinige in onze eeuw *hebben de ſchaamſchoenen uit, en de hondsſchoenen aangedaan.* Veele dragen nu hondsleêren handſchoenen; maar noch al vry meer dusdaanige hondsleêren ſchoenen.

(2919) *Zy raazen als oly in de pan.*

Als oly in eene pan gekookt word, ſnerkt zy geweldig. Die gelykenis paſt men toe op groote rammelaars en ratelaars, welker *bek gaat als wagenmans zweepje*, of *als een teljoors aars.*

(2920) *St!*

De klank van deze letteren, als ſyffelende voortgebragt, gebied dat men geen geluid zal ſlaan. 't Wil zeggen *Stil*: zwygt ſtil, ſus. Maar ook de Latynen gaven dat daar door te kennen. Dus zegt b. v. *Terentius*: *Quid? non*

is

is obſecro es? ſt. Wat? ei lieve, zytgy die niet? ſt Doch war wil dat *ſt* in 't Latyn uitdrukken? is 't voor *ſta*, of iets diergelyks? Of is 't verſmolten van *ſiſte?* Ik weet dat niet zeker. Dit weet ik, dat op oude graven dikwyls ſtond: *Sta viator*, om aan te wyzen, dat de reizigers moeſten halte houden. Zoude het niet door de Latynen uit de aaloude taal der Schythen overgenomen konnen zyn, gelyk meer woorden? Maar wat zegt *hets!* of *ets!* waar door ymand uitdrukt, dat hy over iets, als tegen zynen zin, misnoegt is? Ik weet dat zo weinig, als waarom men ymand aanhitſt door te roepen *ſa!* of waarom die pyn gevoelt, kermt, *oei!* Of zoude dat verkort zyn uit *ô my!* Zegt een lachende *ha! ha!* de natuur leert hem dat.

't Is een krachtig argument tegen de Sociniaanen. (2921)

Dat zegt men ſchertzende van iets, 't geen weinig klem heeft. Zo zegt men mede: *Dat gaat niet door. Dat ſluit niet.* Maar waarom juiſt de Sociniaanen uitgekipt? 't Zal zyn om de argliſtige ſpitsvindigheid; en gereede uitvluchten van deze geſlepen ketters in 't redentwiſten; waar tegen men niet dan wel gewapent ten ſtryde moet komen, om niet te *kampen met een looden aegen.* Van zulke redeneeringen zegt men: *'t Zyn pispraatjes.*

't Is goed alleen te pleiten. (2922)

Zulke hebben geen wederſprekers te wederleggen, en winnen zekerlyk het geding. Maar 't moet met den Rechter zyn: *Audi & alteram partem.* Hoor ook den wederzaaker. Ziet Spreuken 18: 17.

(2923) *Men kan alle dingen doodzwygen, niet doodkyven.*

Door zwygen bezadigt de toorn, en word het voorgevallene vergeten: maar kyven en wederkyven vergroot den twiſt. 't Eene woord haalt het andere uit. Doch *men kan geen drek met modder afwaſſchen. Lutum luto purgare.*

(2924) *Zwygen verandwoord veel.*

Wel zwygen is niet zelden nuttiger, dan wel ſpreken. *Die zwygt, miszegt niet.* En daarom, *'t Is een goed ſpreken, dat een goed zwygen verbetert. Beter gezwegen, dan van ſpreken hinder gekregen. Zwygen en denken, mag niemand krenken.* De ouden zeiden ook: *Mondeken toe, beurzeken toe. De vogelen zingen niet al dat ze weten.* Van eenen zwygenden kan men niet zeggen: *Hy heeft zyn mond mis gepraat.* De oude zeiden ſchertzende: *Spreek vanmyn lief, en maak my quaad.*

(2925) *Die niets heeft, hem ontvalt niets.*

Wegens de waarheid van dat ſpreekwoord konnen de Wysgeeren eene bondige natuurlyke reden geven uit dien ſtokregel, *Non entis nulla ſunt accidentia*, dus ook *nulla decidentia.* Van niet is niet te zeggen. In 't tegendeel zeiden de ouden: *Die veel kalt veel ontvalt.*

(2926) *Alle waarom heeft zyn daarom.*

Dat wil zeggen, alle dingen hebben haare redenen, waar om zy zo zyn, of geſchieden. Doch deze worden niet altoos gekent, veel min geopenbaart. Al dikwyls is

van

van voorwendzels waarheid: *Dat is de ſtok niet, daar men 't water over draagt. Dat is 't eyer-eeten niet Dat zyn ze niet, die Wilhelmus blazen.* De waare redenen zyn'er echter. *Hierom en daarom gaan de ganzen barrevoets.* De Latynen zeggen dit: *Omne quia habet ſuum quare.*

(2927) *Als kaks.*

Dit word gebruikt van zich te gelaten, en ſchyn te geven, als of men iets voor had, of dede. 't Komt in zin overeen met het Latynſche *quaſi*, als of; 't geen wy ook zeggen, *als 't ware*, voor als of 't zo ware. Ja, men zoude giſſen, dat *kaks* van *quaſi* verbaſtert was. Immers *q* en *k* worden genoegzaam voor de zelve letteren genomen; en hoe lichtelyk kan *kaſi* in *kaks* verſmeed zyn? Doch ziet daar van, als ook van *kekkemek*, de Fakkel, bladz. 162, in *kak*.

De man zocht het paard, en zat'er op. (2928)

Dit zegt men boertende, wanneer ymand zoekt 't geen voor zyn neus is. Dan zegt men ook: *Was 't een wolf, 't zou byten.* Doch zelden gebeurt het, dat de hand den mond niet vinden kan.

Daar is meer gelyk, dan eigen. (2929)

Dit zegt men, als ymand iets meent het zyne te zyn, om dat het daar na gelykt. Doch *alle gelyk heeft noch zyne ongelykheid.* Anders was het geene andere, maar ſlechts eene zelve zaak. Echter dat verſchil word van alle zo nauwkeurig niet opgemerkt. Een bewys is dit ſpreekwoord: *Reiger Reigers was een kenner der vogelen, hy*

zag een roch aan voor een tortelduif. Van een diergelyken oordeelkundigen zegt men: *Hy ziet een witten hond aan voor een bakkers knegt.* Op die wyze kan men niet licht zeggen: *Dat gelykt nergens na.* Zo verre was ſlechthoofd niet vergiſt, wanneer hy een Ezel aanzag voor zyn broeder. *Daar zyn meer gekken, dan een.*

(2930) *Zy is achterkouſſig.*

Dat drukt uit, zy is bevangen met argwaan, en quaad vermoeden. Hoe paſt dat daar op? Zoude het niet willen zyn *achterkoutzig*, van *kouten*, praaten, gelyk *koozen* van *kouten* gevormt is, om dat zulke *achterkouſſige* zich altoos inbeelden, dat men achter af van hen nadeelig kout en ſnapt. Hier om pogen zy elk te beluiſteren. Doch men leze wat de wyſte Koning zegt, Prediker 7: 21, 22. Het zelve is *achterdochtig*, dat is achterdachtig, die nadenken, of achterdenken heeft.

(2931) *Ymand met loode ſchoenen nagaan.*

Dat is te zeggen, zachtjes en ſtil zyne gangen naſpeuren, om hem te betrappen. Zo pleegt van verſpieders te geſchieden. Men zegt ook *looze ſchoenen*; doch dat is verbaſtert van *loode*. Met loode ſchoenen doet men langzaame en gewiſſe treden, zonder veel geruchts te maken. Daar van zegt men boertig: *'t Klinkt als een loode bel.*

(2932) *Eens betrapt, tienmaal gedaan.*

Dit komt in zin overeen met het ſpreckwoord: *De kruik gaat zo lang te water, tot dat ze eens breekt. 't Klouwen*

loopt

loopt zo lang, tot dat het ten einde loopt. Dan *moet eens het al betalen.*

Als 't ſpel op 't beſt is, moet men'er uitſcheiden. (2933)

De reden is, dan is 't noch ſpel, vriendſchap, en vrolykheid: maar daar op pleegt twiſt en krakeel te volgen, die beſt voorgekomen worden.

't Is een pleiſier om dul te worden. (2934)

Dit zegt men van iets, dat geenzins vermaakelyk is, maar recht het tegendeel, als blykt uit de bygevoegde beſchryving. Prediker 7: 7. Zulke tegenzeggingen hebben nadruk.

Hy heeft zynen dank weg. (2935)

Dat is, hy heeft ondank en misnoegen behaalt. Hy zal geen bedanking meer krygen, dan die hy reeds gehad heeft. Niet veel beter varen zy, *die ſoberen dank krygen.* Dit is echter noch beter, dan *den Droes tot een nieuw jaar te hebben.* 't Is ook een ſpreekwoord: *Men heeft even veel danks, of men hen bek..., of ſchoon vaagt.* Dit paſt men boertig toe op een gemelyken norskop, dien het nooit te dank is te maken. Zulke zouden *klagen, al ſloeg men ze met ſtokken.* De ouden zeiden: *Krauwt men 't verken, 't valt in den drek.*

Hy draagt den fleempot altyd op de zyde. (2936)

Dat zegt men van eenen pluimſtryker, die ſtraks gereed is om ymand *een fleem te geven*, en *honig om den mond te ſmeeren.* Zo doen die gunſt by menſchen zoeken. *Flee-*

men

men acht ik verwant aan vleyen. Maar andere plegen ſteeds den *zwartzelpot op de zyde te dragen*, om den goeden goeden naam des naaſten te bezwalken. Dus kan hun zwartzelquaſt wel met eenen ſtreek van blanke mooriaanen maken. Ja veele hebben den fleempot voor, en den zwartzelpot achter: gelyk *die water in de eene, en vuur in de andere hand dragen.*

(2937) *Hy kraauwt den os zacht daar hy hem bollen wil.*

Dit paſt men op verraaderlyke pluimſtrykers, die de doodelykſte lagen leggen; wanneer zy ſchynen de meeſte vriendſchap te bewyzen: als Joabs en Judaſſen. Ziet Spreuken 27: 6. De gelykenis is genomen van de ſlachters. Zo worden'er vergulde giftpillen gegeven. Dus pleegt het te gebeuren, wanneer 't geluk ymand tegen loopt. Menige vrienden worden in die proef te licht bevonden. Ziet Spreuk. 14: 20. Dus zeiden de ouden: *Vrienden in nood, vierentwintig in een lood*; en de Franſchen:

Amis ſont comme des melons,
De dix ſouvant pas un eſt bon.

(2938) *Zy zyn niet alle ymands vrienden, die hem toelachen.*

Een vriendelyke trony vermomt wel een vyandig herte, en eene tong die met honigzeem beſtreken is, een vergalt gemoed. Pſalm 55: 22. De ouden zeiden:

Ter wereld is geen boozer venyn:
Dan vriend te ſchynen, en vyand te zyn.

Betrouw

Betrouw uwen vriend niet zo zeer, of denk dat hy uw vyand kan worden. (2939)

Dit is een ſtaaltje van de wysheid der ouden. Die aan ymand alle zyne geheimen ontdekt, ſtelt hem in ſtaat, om ons by verandering nadeel te konnen toebrengen. Ziet Mich. 7: 5. Zwyg zelf 't geen gy niet wilt dat andere weten zullen. *Daar is geen ſchelm te vertrouwen, zei de jongen tot zyn vaêr.*

Alle menſchen zyn leugenaars. (2940)

Dit zyn Davids woorden, Pſalm 116: 11. aangehaalt van Paulus, Rom. 3: 4. en die zyn tot een ſpreekwoord geworden. *Hoort den dief eens liegen, zei de jongen van zyn vaêr.* De oude zeiden: *Liever omtrent een dief, dan omtrent een leugenaar.* De Franſchen zeiden niet onaardig: *Chacun a de la mente en ſon jardin*, elk heeft mente in zynen hof. Dit ſpeelt op het hofkruid *Menthe*, en op het woord *mentir*, liegen. Zo is *patientie een goed kruid; doch 't waſt niet in yders hof.*

De woorden zyn goed, zei de wolf; maar ik kom in 't Dorp niet. (2941)

Dit drukt aardig uit, dat ymand zich door geen ſchoone praatjes wil laten verlokken en bedriegen. *Fiſtula dulce canit, volucrem dum decipit auceps.* Zo bedient men zich *van een zoet fluitje.* Ziet Pſalm 55: 22. 't Was ook dus een oud ſpreekwoord: *Op 't goed vertrouwen verloor het meisje haar eere.* Ons vertrouwen op menſchen en hunne beloften, moet niet blind, maar met voorzigtigheid gepaart zyn. *Betrouw de liên, maar zie wel wien.*

2942

Goede woorden! waren zy goed om te eeten.

Dit zegt men van ſchoone beloften, zonder daad. *Woorden vullen geen zak*, en dus ook den buik niet. Wat heeft'er de bedelaar aan, al zegt men, *God help u?* Vergelykt Jak. 2: 15, 16. en 1 Joh. 3: 17, 18. De ouden zeiden ook al: *De woorden zyn goed, maar de enden leggen de eyeren.* Dat wil zeggen, het einde moet doen zien door volbrengen, wat geloof die woorden verdienden. Dat ſpreekwoord ſpeelt op de dubbelzinnigheid van *end*, einde, en *end*, een watervogel. Maar *klinkende redenen zyn goed payement.* Men zegt van groote belovers, maar ſlechte betaalders: *Hy geeft veel met den mond, maar de handen houden 't vaſt. Beloften maken ſchuld.* Maar zulke houden 't geen zy beloofden, door dat niet te houden. *Woorden en veêren vliegen daar heenen. Woorden zyn wind. Men zegt veel, daar de heer geen tiende van heeft.* Evenwel, *veel te beloven, en niet te geven, doet de gekken in vreugde leven.*

2943

Vaagt uwen mond maar, en zegt dat gy gegeten hebt.

Dit ſpreekwoord word toegepaſt op die iets onbeſchaamdelyk ontkennen, door een berderen aangezigt en geveinſt gelaat te toonen. Buiten twyfel is dit ontleent uit Spreuk. 30: 20.

2944

't Groeit aan als een gewentelde ſneeuwbal.

Dat paſt men toe op iets, dat al gaande grooter word. *Fama creſcit eundo.* Zo plegen leugens aan te waſſen, dewyl'er elk wat by doet: waarom die ras zich zelf ontlyken. Dus zegt men ook: *'t Gaat voort als een loopend vuurtje*

tje. Dit paſt op 't geen zich ſpoedig alom verſpreit; gelyk zulke loopende tydingen en ſtraatmaaren, die de een den anderen voort vertelt. De gelykenis is eene ſtreek van aangeſteken buskruid.

Dat alle man zegt, is gemeenlyk waar.

Een algemeen gerucht is gemeenlyk niet zonder grond, en dan is'er gemeenlyk *melk aan de kan. Gemeene roep heeft altyd wat waars. Men heet geen paard bles, of 't heeft wat wits aan den kop. Vox populi, vox Dei.* Zo geloofwaardig is *Heer Omnes*, anders gezegt, *Heer Iderman.* Deze regel heeft echter wel uitzonderingen: want *van hooren zeggen liegt men veel.*

Een leugenaar gelooft men niet, al ſpreekt hy waar.

Bevonden leugens maken ymand geloof onwaardig. Aardig leerde Æſopus dat door deze fabel. Een ſchaapherder riep: De wolf komt. De boeren ſchooten toe, om dien te verjagen; doch daar was geen wolf. Dit gebeurde zo eenige maalen. Eindelyk quam de wolf waarlyk. De herder ſchreeuwde als te vooren: maar de landlieden geloofden hem niet, en bleven t'huis. Dus verſcheurde de wolf de ſchaapen. Zo maakt hy die *ongelukkig is in 't waarzeggen*, zich zelven daar door ongelukkig.

Een leugenaar moet een goede geheugenis hebben.

Dat is 't geen de Latynen zeggen: *Oportet mendacem eſſe memorem.* Dit is hem noodzaakelyk, op dat hy eene t'zamenſchakeling van leugenen wete te maken, en hy

niet ſtraks op valſchheid betrapt zynde, door zelftegenſpreking beſchaamt ſta. Maar met zulk eene leugenketen bind hem de Duivel, en trekt hem na de hel. De oude zeiden ook: *De leugen heeft korte beenen, de waarheid achterhaalt ze.* Dat wierd uitgedrukt in dat oude rymtje:

Al is de leugen noch zo ſnel,
De waarheid achterhaalt ze wel.

(2948) *Ik ben niet beter, dan myn woord.*

Zo zegt ymand, die zich verbonden acht zyn gegeven toezegging te houden. Dus zegt men ook: *Myn mond is niet beter, dan myn woord.* Maar hoe komt dat *beter* daar te pas? *Beter* is hier het zelve met *anders.* Wyze en eerlyke lieden veranderen ſlechts iets tot verbetering. De zin is dan, ik ben geen veranderaar of verbeteraar van myn woord. 't Geen gezegt is, moet gezegt blyven. Dat betaamt aan een eerlyk man. Dus zegt men: *Een man een man, een woord een woord*; en, *Hy is een man van zyn woord.* Men zegt mede, *Myn woord is myn zegel.* Maar hy gaat zomtyds niet al te vaſt, die ymand gelooft *op zyn mannenwaarheid*: want zulke *houden hun woord wel als een wyf.* Anders zegt men: *Ik wil myn woord niet eeten*, dat is, intrekken, weder door den hals halen, gelyk de honden hun uitbraakzel. De oude zeiden: *Een zot en zyn woord zyn haaſt geſcheiden.* Doch die is ook een zot.

(2949) *Een gedwongen eed is God leed.*

Dit wil zeggen, 't mishaagt God, dat men ymand door geweld,

geweld, bedreiging, enz. eenen eed afperſt, en hem zo to zweeren dwingt. *Leed* is hier afkeerlyk, haatelyk, verfoeyelyk, gelyk men zegt een *leed* menſch. Van dat *leed* is *lelyk*, verkort van *ledelyk*. Zier de Fakkel, bladz. 206, in *Lelyk*. De oude zeiden: *Een gedwongen eed, en heete paſteyen, zyn licht te breken.* Hoe verre men echter verpligt is om zulk een eed te houden, behoort tot de Godgeleerdheid der geweetensgevallen. Maar een lichtvaardige, en voor al een valſche eed, is voor God niet min een gruwel. Echter is 't menigmaal: *Hoe vaſter bezworen, hoe eer gebroken.* Dus is 't: *Hy houd den eed, als de hond de vaſten.*

NEDERDUITSCHE SPREEKWOORDEN.

XIV VYFTIG.

2950 *Die vervaart is, loopt in de kerk.*

In overrompelingen plegen de menſchen tot de kerken, als heilige vryplaatzen, hunnen toevlucht te nemen. Maar byzonderlyk dryft groote vreeze naar de kerk, om Gods bewaaring en verloſſing af te ſmeeken. Jeſ. 26 : 16. *Nood leert bidden.* Doch 't is ondankbaarheid, dat men, met dien ſchipper, waskeerſſen als maſten belooft, en als 't gevaar voorby is, nauwelyks een dun waslichtje geeft.

2951 *De voorſte doen, dat de achterſte niet in de kerk konnen.*

Dit is ontleent van 't gedrang des volks in eene kerk. In wat engte een vrouw zich daar door bevond, kan men zien over 't Spreekwoord: *Dat komt van 't lange preeken*, in 't I Deel, bladz. 60. Maar dit ſpreekwoord word ook toegepaſt op ſpys, of drank, waar door de maag vervult is, zo dat men geen luſt heeft tot meerder. 't Is dan, *Eeten verbied eeten. Als de muis zat is, dan word het meel bitter.* Doch dan zal *de kat niet met zulker ledige maag heen loopen.*

2952 *Zy zyn niet alle heilig, die geren ter kerke gaan.*

Men weet wat huichelaary, wereldſche inzichten, ja ook

ook ſleur en gewoonte, en diergelyke redenen, daar omtrent vermogen. Men vind'er ook nu wel, waar op paſt: *Spectatum veniunt, veniunt ſpectentur ut ipſæ*, zy komen om te zien en gezien te worden. Maar zy zyn ook niet heilig, die daar noode of niet gaan. In 't tegendeel, dat te verzuimen als men kan, is een daad van onheiligheid. Ziet Geneſ. 4: 16. Jeſ 65: 11. Heb. 10: 25. Maar ten opzigt van die eerſte ſoorte is waarachtig: *Schyn bedriegt*; en 't ſpreekwoord der ouden: *De Paapen, Nonnen, en Bagynen, zyn niet zo heilig als zy ſchynen.*

God woud 's, is aller beden moeder. (2953)

Dit is een oud ſpreekwoord, als zelf blykt uit de bewoording. Men zeide ook: *God woud's is een goed woord van ouds. Woud 's is woude es. Es* betekende *het*, of *dat*. Dus vind men 't in onze nieuwe Overzettnig, Geneſ. 33: 11. 't Is dan te zeggen, God wilde, of wille het, voor, och of God wilde! Het gelieve, of behage God! Dit is de grond en inhoud van alle beden. Maar men kan dit ook anders dus verklaaren. *Walt* was in de aaloude taal magt, regeering. Hier van is noch ons woord *geweld*, en *geweldhebber*; en daar van zeggen de Hoogduitſchen, als zy iets aanvangen, *Das walt God*, God beſtiere dat.

God betere't! (2954)

Dit is een tuſſchenwerpzel, wanneer men van eene droevige zaak ſpreekt, gelyk *och armen! leider! eilaas.* enz. 't Wil zeggen, God doe het beter zyn. Dit is niet te mispryzen, wanneer het als een gebed of wenſch, met be-

behoorlyke aandagt en eerbied word uitgeſproken; maar *'t is immers te beſpeuren, wanneer dat ontbreekt.* Te heilig en heerlyk is Gods geduchte Naam, dan dat die ſlechts een ſpreekwoord zoude wezen. Dikwyls gebruikt men dat ook zeer ongerymt, en daar 't geenzins te pas komt. By voorbeeld: *Hy is, God beter 't, verongelukt.* Immers zulk een moet dood blyven tot de algemeene opſtanding; en God maakt in zulke dingen geene verbetering, of verandering.

2955 *Eilaas!*

Ook dit is een tuſſchenwerpzel, dat beklag en droefheid uitdrukt. Men zegt ook, *helaas*; doch dat is uit het Franſch overgenomen. *Ei* is een wenſchwoordeken, het zelve met *och!* of *ach!* *Leaſe* was in de oude taal leugen, onwaarheid. *Eilaas* wil dan zeggen, ei dat het niet waarachtig ware! och ware het leugen, en zo niet! Ziet de Fakkel, bladz 84. Maar men zegt ook *och lacy!* en door verbaſtering daar van, *och laçen*, en *ei laçen*. Dit wil zyn by verdubbeling, *och laas ei!* of *y!* gelyk in *Jeminy*, uit *je my! y!* Ziet het Vervolg der Fakkel in *Jemy*. De ouden gebruikten *och* en *y* voor het zelve, en voegden 't dikwyls by een. Dus zeiden zy wel: *och! och! och! y! y! y!*

2956 *Leider!*

Dit is insgelyks een treurig tuſſchenwerpzel, en daar onder word *ach*, of *ô* verſtaan. *Leid*, *Leed*, van *lyden*, is droefheid, ſmerte. 't Wil dan zeggen naar de oude uitſpraak: *O wat leider zaak!* gelyk in, *Aap, wat ſchoonder*

der jongen hebt gy! 't Komt overeen met, ô droefheid! ô ſmerte! Ziet de Fakkel, bladz. 205. De Hoogduitſchen zeggen, *Leider God!* Dat wil zeggen, God hebbe medelyden, God erbarme zich daar over.

Deden wy dat wy zouden, wy hadden dat wy wouden. (2957)

Dat komt over een met, *Waren 'er geen zonden, daar waren geen plagen* Vergelykt Jerem. 5: 25. Deden wy dat wy *zouden*, dat is, moeſten, behoorden, hoe deugtzaam waren wy? Hadden wy dat wy wouden, hoe gelukkig waren wy? Dit beide is wat zeldzaams in dit traanendal.

Miſſchien. (2958)

Dit wil zeggen, mogelyk. Ouds tyds zeide men magſchiên, voor 't mag ſchiên, 't zoude zo mogen geſchieden, 't kon gebeuren. *Mag* is dan vervormt in *mis*; 't geen uit *mags* lichtelyk kan verſmolten worden. Maar ymand zoude *mis* ook konnen aanzien voor *mits*, mits ſchiên, mits dat het geſchiede. Ziet de Fakkel, bladz. 236. *Magſchien* is, myns oordeels, het beſte.

Landen verzanden, zanden verlanden. (2959)

Zo brengt de tyd geſtadige veranderingen mede. Men ploegt een akker, die voor heen van zeezand overſtelpt was, en waar over de viſſchen zwommen, en de ſchepen zeilden. In 't tegendeel, men werpt nu het anker wel uit daar te vooren graan wies. *Jam ſeges eſt ubi Troja fuit.* Zeeland heeft daar van al van ouds, en ook in laater ty-

den, ondervinding. Dus word het oude nieuw, en het nieuwe weêr oud. Vergelykt Pſalm 107: 33, 34. De Brabanders zeggen: *Hollana bol land, Zeeland geen land: ik hou het met den heikant.* Dus zyn ook gezint, die *liever op een ouden wagen op de heide, dan in een nieuw ſchip op de zee* zyn.

2960 *Alle loop heeft zyn weêrloop.*

Dat komt overeen met, *Alle vloed heeft zyn ebbe. Alle winden hebben hunne weêrwinden. Eſt viciſſitudo rerum.* De dingen hebben hunne wiſſelbeurt. *Na hooge vloeden, laage ebben.* Dan komt'er wel gelegentheid, om *ymand iets te pas te brengen.*

2961 *Daar komt wel water, daar water geweeſt is.*

Dit wil zeggen, 't geen eens gebeurt is, kan meer geſchieden. De gelykenis is van hooge watervloeden genomen. Hier mede ſtemt overeen: *Dat heden my geſchied, kan morgen u gebeuren. Hodie mihi, cras tibi. Homoſum, & humani nihil à me alienum puto.*

2962 *Een jaar is aan geen ſtaak gebonden.*

Dat wil zeggen, een jaar is ras om. De tyd ſtaat zo weinig ſtil, als de zon. Geneſ. 1: 14. Predik. 1: 5. Wat zoekt men dan noch *den tyd te verdryven*, die ons zo ras ontſnelt? *De tyd is aan geen poſt gebonden.*

2963 *Hy zal den Mei daar wel meê krygen.*

Dat drukt uit, hy is genoegzaam voorzien van 't geene hy behoeft om dien tyd te bereiken. Dit word over-

ge-

bragt van huislieden, die voeder genoeg hebben om hunne beeſten tot in de Meimaand uit te winteren. Doch 't word ook wel ſchertzende toegepaſt. Op die wyze zegt men van ymand die, zo men meent, tot aan den zomer niet leven zal; *Hy zal den koekkoek niet hooren zingen.*

2964 *Tyd ſlyt.*

Dit is een kort, doch zinryk en waarachtig ſpreekwoord. De tyd ſlyt al wat menſchen handen ooit maakten, den menſch zelf, 't vermaak, de droefheid, enz. *Tempora mutantur, & nos mutamur in illis.* Doch de tyd verſlyt met het gantſche lichaamelyk zichtbaar ſchepzel ook zich zelven.

't Velleken is geen zotje, het weet wanneer
2965 *het rimpelen moet.*

Dus zeiden de ouden, en 't is noch waarheid. Men vind menſchen, die altyd hunne jaaren ontveinzen, en zich voor jonger uitgeven dan zy zyn. Dus zyn'er *onde acht en twintigen*, die wel voor een kruisje minder willen aangezien zyn, om noch gangbaare munt te blyven, en niet onder 't *biljoen*, of 't oud yzer in den rommelhoek te geraken. Maar kent men den ouderdom der paarden aan de tanden, en der runderbeeſten aan de hoornkrappen, de vooren en rimpels, die van de jaaren in 't voorhoofd geploegt zyn, doen wel blyken, dat Besje geen juffrouw, dat is jongvrouw, is.

2966 *Hy ſteekt in een quaad vel,*

Dit zegt men van ymand, die gaat queſten en quynen.

2942 *Goede woorden! waren zy goed om te eeten.*

Dit zegt men van ſchoone beloften, zonder daad. *Woorden vullen geen zak*, en dus ook den buik niet. Wat heeft'er de bedelaar aan, al zegt men, *God help u?* Vergelykt Jak. 2: 15, 16. en 1 Joh. 3: 17, 18. De ouden zeiden ook al: *De woorden zyn goed, maar de enden leggen de eyeren.* Dat wil zeggen, het einde moet doen zien door volbrengen, wat geloof die woorden verdienden. Dat ſpreekwoord ſpeelt op de dubbelzinnigheid van *end*, einde, en *end*, een watervogel. Maar *klinkende redenen zyn goed payement.* Men zegt van groote belovers, maar ſlechte betaalders: *Hy geeft veel met den mond, maar de handen houden 't vaſt. Beloften maken ſchuld.* Maar zulke houden 't geen zy beloofden, door dat niet te houden. *Woorden en veêren vliegen daar heenen. Woorden zyn wind. Men zegt veel, daar de heer geen tiende van heeft.* Evenwel, *veel te beloven, en niet te geven, doet de gekken in vreugde leven.*

2943 *Vaagt uwen mond maar, en zegt dat gy gegeten hebt.*

Dit ſpreekwoord word toegepaſt op die iets onbeſchaamdelyk ontkennen, door een berderen aangezigt en geveinſt gelaat te toonen. Buiten twyfel is dit ontleent uit Spreuk. 30: 20.

2944 *'t Groeit aan als een gewentelde ſneeuwbal.*

Dat paſt men toe op iets, dat al gaande grooter word. *Fama creſcit eundo.* Zo plegen leugens aan te waſſen, de wyl'er elk wat by doet: waarom die ras zich zelf ontlyken. Dus zegt men ook: *'t Gaat voort als een loopend vuurtje*

tje. Dit paſt op 't geen zich ſpoedig alom verſpreit; gelyk zulke loopende tydingen en ſtraatmaaren, die de een den anderen voort vertelt. De gelykenis is eene ſtreek van aangeſteken buskruid.

Dat alle man zegt, is gemeenlyk waar.

Een algemeen gerucht is gemeenlyk niet zonder grond, en dan is'er gemeenlyk *melk aan de kan. Gemeene roep heeft altyd wat waars. Men heet geen paard bles, of 't heeft wat wits aan den kop. Vox populi, vox Dei.* Zo geloofwaardig is *Heer Omnes*, anders gezegt, *Heer Iderman.* Deze regel heeft echter wel uitzonderingen: want *van hooren zeggen liegt men veel.*

Een leugenaar gelooft men niet, al ſpreekt hy waar.

Bevonden leugens maken ymand geloof onwaardig. Aardig leerde Æſopus dat door deze fabel. Een ſchaapherder riep: De wolf komt. De boeren ſchooten toe, om dien te verjagen; doch daar was geen wolf. Dit gebeurde zo eenige maalen. Eindelyk quam de wolf waarlyk. De herder ſchreeuwde als te vooren: maar de landlieden gelooſden hem niet, en bleven t'huis. Dus verſcheurde de wolf de ſchaapen. Zo maakt hy die *ongelukkig is in 't waarzeggen*, zich zelven daar door ongelukkig.

Een leugenaar moet een goede geheugenis hebben.

Dat is 't geen de Latynen zeggen: *Oportet mendacem eſſe memorem.* Dit is hem noodzaakelyk, op dat hy eene t'zamenſchakeling van leugenen wete te maken, en hy

niet ſtraks op valſchheid betrapt zynde, door zelftegenſpreking beſchaamt ſta. Maar met zulk eene leugenketen bind hem de Duivel, en trekt hem na de hel. De oude zeiden ook: *De leugen heeft korte beenen, de waarheid achterhaalt ze.* Dat wierd uitgedrukt in dat oude rymtje:

Al is de leugen noch zo ſnel,
De waarheid achterhaalt ze wel.

(2948) *Ik ben niet beter, dan myn woord.*

Zo zegt ymand, die zich verbonden acht zyn gegeven toezegging te houden. Dus zegt men ook: *Myn mond is niet beter, dan myn woord.* Maar hoe komt dat *beter* daar te pas? *Beter* is hier het zelve met *anders.* Wyze en eerlyke lieden veranderen ſlechts iets tot verbetering. De zin is dan, ik ben geen veranderaar of verbeteraar van myn woord. 't Geen gezegt is, moet gezegt blyven. Dat betaamt aan een eerlyk man. Dus zegt men: *Een man een man, een woord een woord*; en, *Hy is een man van zyn woord.* Men zegt mede, *Myn woord is myn zegel.* Maar hy gaat zomtyds niet al te vaſt, die ymand gelooft *op zyn mannenwaarheid*: want zulke *houden hun woord wel als een wyf.* Anders zegt men: *Ik wil myn woord niet eeten*, dat is, intrekken, weder door den hals halen, gelyk de honden hun uitbraakzel. De oude zeiden: *Een zot en zyn woord zyn haaſt geſcheiden.* Doch die is ook een zot.

(2949) *Een gedwongen eed is God leed.*

Dit wil zeggen, 't mishaagt God, dat men ymand door geweld,

geweld, bedreiging, enz. eenen eed afperſt, en hem zo te zweeren dwingt. *Leed* is hier afkeerlyk, haatelyk, verfoeyelyk, gelyk men zegt een *leed* menſch. Van dat *leed* is *lelyk*, verkort van *ledelyk*. Zie de Fakkel, bladz. 206, in *Lelyk*. De oude zeiden: *Een gedwongen eed, en heete paſteyen, zyn licht te breken.* Hoe verre men echter verpligt is om zulk een eed te houden, behoort tot de Godgeleerdheid der geweetensgevallen. Maar een lichtvaardige, en voor al een valſche eed, is voor God niet min een gruwel. Echter is 't menigmaal: *Hoe vaſter bezworen, hoe eer gebroken.* Dus is 't: *Hy houd den eed, als de hond de vaſten.*

NEDERDUITSCHE SPREEKWOORDEN.

XIV VYFTIG.

2950 *Die vervaart is, loopt in de kerk.*

In overrompelingen plegen de menſchen tot de kerken, als heilige vryplaatzen, hunnen toevlucht te nemen. Maar byzonderlyk dryft groote vreeze naar de kerk, om Gods bewaaring en verloſſing af te ſmeeken. Jeſ. 26 : 16. *Nood leert bidden.* Doch 't is ondankbaarheid, dat men, met dien ſchipper, waskeerſſen als maſten belooft, en als 't gevaar voorby is, nauwelyks een dun waslichtje geeft.

2951 *De voorſte doen, dat de achterſte niet in de kerk konnen.*

Dit is ontleent van 't gedrang des volks in eene kerk. In wat engte een vrouw zich daar door bevond, kan men zien over 't Spreekwoord: *Dat komt van 't lange preeken*, in 't I Deel, bladz. 60. Maar dit ſpreekwoord word ook toegepaſt op ſpys, of drank, waar door de maag vervult is, zo dat men geen luſt heeft tot meerder. 't Is dan, *Eeten verbied eeten. Als de muis zat is, dan word het meel bitter.* Doch dan zal de kat niet met zulker ledige maag heen loopen.

2952 *Zy zyn niet alle heilig, die geren ter kerke gaan.*

Men weet wat huichelaary, wereldſche inzichten, ja ook

ook ſleur en gewoonte, en diergelyke redenen, daar omtrent vermogen. Men vind'er ook nu wel, waar op paſt: *Spectatum veniunt, veniunt ſpectentur ut ipſæ*, zy komen om te zien en gezien te worden. Maar zy zyn ook niet heilig, die daar noode of niet gaan. In 't tegendeel, dat te verzuimen als men kan, is een daad van onheiligheid. Ziet Geneſ. 4: 16. Jeſ. 65: 11. Heb. 10: 25. Maar ten opzigt van die eerſte ſoorte is waarachtig: *Schyn bedriegt*; en 't ſpreekwoord der ouden: *De Paapen, Nonnen, en Bagynen, zyn niet zo heilig als zy ſchynen.*

God woud 's, is aller beden moeder. (2953)

Dit is een oud ſpreekwoord, als zelf blykt uit de bewoording. Men zeide ook: *God woud's is een goed woord van ouds. Woud 's* is *woude es. Es* betekende *het*, of *dat*. Dus vind men 't in onze nieuwe Overzettnig, Geneſ. 33: 11. 't Is dan te zeggen, God wilde, of wille het, voor, och of God wilde! Het gelieve, of behage God! Dit is de grond en inhoud van alle beden. Maar men kan dit ook anders dus verklaaren. *Walt* was in de aaloude taal magt, regeering. Hier van is noch ons woord *geweld*, en *geweldhebber*; en daar van zeggen de Hoogduitſchen, als zy iets aanvangen, *Das walt God*, God beſtiere dat.

God betere't! (2954)

Dit is een tuſſchenwerpzel, wanneer men van eene droevige zaak ſpreekt, gelyk *och armen! leider! eilaas.* enz. 't Wil zeggen, God doe het beter zyn. Dit is niet te mispryzen, wanneer het als een gebed of wenſch, met be-

behoorlyke aandagt en eerbied word uitgeſproken; maar 't is immers te berispen, wanneer dat ontbreekt. Te heilig en heerlyk is Gods geduchte Naam, dan dat die ſlechts een ſpreekwoord zoude wezen. Dikwyls gebruikt men dat ook zeer ongerymt, en daar 't geenzins te pas komt. By voorbeeld: *Hy is, God beter 't, verongelukt.* Immers zulk een moet dood blyven tot de algemeene opſtanding; en God maakt in zulke dingen geene verbetering, of verandering.

(2955) *Eilaas!*

Ook dit is een tuſſchenwerpzel, dat beklag en droefheid uitdrukt. Men zegt ook, *helaas*; doch dat is uit het Franſch overgenomen. *Ei* is een wenſchwoordeken, het zelve met *och! ofach! Leaſe* was in de oude taal leugen, onwaarheid. *Eilaas* wil dan zeggen, ei dat het niet waarachtig ware! och ware het leugen, en zo niet! Ziet de Fakkel, bladz 84. Maar men zegt ook *och lacy!* en door verbaſtering daar van, *och laçen*, en *ei laçen*. Dit wil zyn by verdubbeling, *och laas ei!* of *y!* gelyk in *Jeminy*, uit *je my! y!* Ziet het Vervolg der Fakkel in *Jemy*. De ouden gebruikten *och* en *y* voor het zelve, en voegden 't dikwyls by een. Dus zeiden zy wel: *och! och! och! y! y! y!*

(2956) *Leider!*

Dit is insgelyks een treurig tuſſchenwerpzel, en daar onder word *ach*, of *ô* verſtaan. *Leid*, *Leed*, van *lyden*, is droefheid, ſmerte. 't Wil dan zeggen naar de oude uitſpraak: *O wat leider zaak!* gelyk in, *Aap, wat ſchoonder*

der jongen hebt gy! 't Komt overeen met, ô droefheid! ô ſmerte! Ziet de Fakkel, bladz. 205. De Hoogduitſchen zeggen, *Leider God!* Dat wil zeggen, God hebbe medelyden, God erbarme zich daar over.

Deden wy dat wy zouden, wy hadden dat wy wouden. (2957)

Dat komt over een met, *waren 'er geen zonden, daar waren geen plagen* Vergelykt Jerem. 5: 25. Deden wy dat wy *zouden*, dat is, moeſten, behoorden, hoe deugtzaam waren wy? Hadden wy dat wy wouden, hoe gelukkig waren wy? Dit beide is wat zeldzaams in dit traanendal.

Miſſchien. (2958)

Dit wil zeggen, mogelyk. Ouds tyds zeide men magſchiên, voor 't mag ſchiên, 't zoude zo mogen geſchieden, 't kon gebeuren. *Mag* is dan vervormt in *mis*; 't geen uit *mags* lichtelyk kan verſmolten worden. Maar ymand zoude *mis* ook konnen aanzien voor *mits*, mits ſchiên, mits dat het geſchiede. Ziet de Fakkel, bladz. 236. *Magſchien* is, myns oordeels, het beſte.

Landen verzanden, zanden verlanden. (2959)

Zo brengt de tyd geſtadige veranderingen mede. Men ploegt een akker, die voor heen van zeezand overſtelpt was, en waar over de viſſchen zwommen, en de ſchepen zeilden. In 't tegendeel, men werpt nu het anker wel uit daar te vooren graan wies. *Jam ſeges eſt ubi Troja fuit.* Zeeland heeft daar van al van ouds, en ook in laater ty-

den, ondervinding. Dus word het oude nieuw, en het nieuwe weêr oud. Vergelykt Pſalm 107: 33, 34. De Brabanders zeggen: *Holland bol land, Zeeland geen land: ik hou het met den heikant.* Dus zyn ook gezint, die *liever op een ouden wagen op de heide, dan in een nieuw ſchip op de zee* zyn.

2960 *Alle loop heeft zyn weêrloop.*

Dat komt overeen met, *Alle vloed heeft zyn ebbe. Alle winden hebben hunne weêrwinden. Eſt viciſſitudo rerum.* De dingen hebben hunne wiſſelbeurt. *Na hooge vloeden, laage ebben.* Dan komt'er wel gelegentheid, om *ymand iets te pas te brengen.*

2961 *Daar komt wel water, daar water geweeſt is.*

Dit wil zeggen, 't geen eens gebeurt is, kan meer geſchieden. De gelykenis is van hooge watervloeden genomen. Hier mede ſtemt overeen: *Dat heden my geſchied, kan morgen u gebeuren. Hodie mihi, cras tibi. Homo ſum, & humani nihil à me alienum puto.*

2962 *Een jaar is aan geen ſtaak gebonden.*

Dat wil zeggen, een jaar is ras om. De tyd ſtaat zo weinig ſtil, als de zon. Geneſ. 1: 14. Predik. 1: 5. Wat zoekt men dan noch *den tyd te verdryven*, die ons zo ras ontſnelt? *De tyd is aan geen poſt gebonden.*

2963 *Hy zal den Mei daar wel meê krygen.*

Dat drukt uit, hy is genoegzaam voorzien van 't geene hy behoeft om dien tyd te bereiken. Dit word overge-

bragt van huislieden, die voeder genoeg hebben om hunne beesten tot in de Meimaand uit te winteren. Doch 't word ook wel schertzende toegepast. Op die wyze zegt men van ymand die, zo men meent, tot aan den zomer niet leven zal; *Hy zal den koekkoek niet hooren zingen.*

2964 *Tyd slyt.*

Dit is een kort, doch zinryk en waarachtig spreekwoord. De tyd slyt al wat menschen handen ooit maakten, den mensch zelf, 't vermaak, de droefheid, enz. *Tempora mutantur, & nos mutamur in illis.* Doch de tyd verslyt met het gantsche lichaamelyk zichtbaar schepzel ook zich zelven.

't Velleken is geen zotje, het weet wanneer
2965 *het rimpelen moet.*

Dus zeiden de ouden, en 't is noch waarheid. Men vind menschen, die altyd hunne jaaren ontveinzen, en zich voor jonger uitgeven dan zy zyn. Dus zyn'er *onde acht en twintigen*, die wel voor een kruisje minder willen aangezien zyn, om noch gangbaare munt te blyven, en niet onder 't *biljoen*, of 't oud yzer in den rommelhoek te geraken. Maar kent men den ouderdom der paarden aan de tanden, en der runderbeesten aan de hoornkrappen, de vooren en rimpels, die van de jaaren in 't voorhoofd geploegt zyn, doen wel blyken, dat Besje geen juffrouw, dat is jongvrouw, is.

2966 *Hy steekt in een quaad vel,*

Dit zegt men van ymand, die gaat queelen en quynen.

Maar waarom krygt hier 't vel de wyt? Was 't geen'er in ſtak goed, het vel zou niet quaad zyn. Doch 't vel doet blyken hoe het daar onder geſteld is. Bloozende kaaken en een poezel vel bewyzen gezondheid. De Latynen zeiden, *Cuticulam curare*, 't velleken verzorgen, voor *goeden çier maken*. Wy zeggen van eenen gezonden vetten mogelyken broeder, een *Pater goedleven*: *Hy berſt uit zyn vel*; 't geen dan glad en geſpannen moet ſtaan. Een quaad vel in 't tegendeel is een bleeke, ſlappe, en zeerige huid. Deze wyſt aan, dat de toeſtand van 't geen 'er binnen ſteekt, quaad is, om dat het zyne ongeſtalte aan 't vel mededeelt. Men zegt dan: *Hy heeft maar 't vel over de beenen*, en, *Hy is te mager om tot boter en brood te eeten*, gelyk men gerookt vleeſch doet. Van zulk eenen quelbalg zegt men ook: *Hy valt van den graat*. De naam van *graat* word aan de beenderen der viſſchen toegeeigent; behalven dat de menſchen eenen *ruggraat* hebben. Deze is als de grondſlag en 't ſteunzel van 't gantſche geraamte. Daar van te vallen, kan zien op 't vleeſch, als Spreuk. 5: 11. of op de beenderen, als die los worden van den ruggraat. 't Was een yſſelyke wreedheid by de woeſte Noordſche volkeren, dat ze wel aan ymand, dien zy de meeſte ſmert en ſmaad wilden aandoen, levendig ter wederzyde van den ruggraat den rug open kliefden, de ribben daar van afſornden, en die dan van malkanderen ſpalkten zo wyd als zy konden, op dat de elendige lyder dus als de gedaante van eenen arend met zyne vleugelen zoude vertoonen, en zo ter beſpotting ten toon ſtaan. Dit was noch wat anders, dan van de graat te vallen. De ſlang weet jaarlyks uit haar oud en gerimpelt vel te kruipen; doch een menſch word zyn oude en quaade

de huid zo lichtelyk niet quyt. 't Is te ongemakkelyk, zich levendig te laten villen.

Hy zal geen hoogen top ſcheeren. (2967)

Dit wil zeggen, hy zal geen hoogen ouderdom bereiken. Ziet dat op 't ſcheeren van den krum? Of op 't affcheeren van hoogopgeſchooten boomen, die een zinnebeeld van menſchen zyn? Ziet Dan. 4: 22.

Hy is zo veeg, als een luis op een kam. (2968)

Dit drukt uit een groot doodsgevaar. Zelden ziet men deze zesvoetige bloedvrienden *dien dans ontſpringen*, gelyk de vlugge vlooyen. Anders konnen die plooten al veel uitſtaan, volgens dit zoete referein:

Zy laten zich waſſen, zy laten zich wringen:
Zy laten zich weder naar huis toebringen.

Doch *die niet veeg is, kan veel verdragen.* De Hoogduitſchen hebben dit luizig ſpreekwoord: *'t Is gewis een arm man, die niet een vaandel luizen voeden kan.* Weinige zullen den bedelaaren hunnen overvloedigen rykdom in dat talryke bloedverwantſchap benyden. Zy zeiden ook al zo aardig: *Daar is groote lieſde in 't gaſthuis, als de bedelaars malkanderen met luizen werpen.* Maar waarom zegt men van ymand, die licht om een beuzeling gram word: *Hem loopt een luis over de lever?* Zoude dat ook wel niet gebeuren aan ymand die deze ſpreekwoorden leeſt, en niet luis-gezind is? Vergelykt het ſpreekwoord, *Ik heb een luis in 't oor*, in 't eerſte Deel, bladz. 188.

(2969) *Die een luis in de aſch verlieſt, verlieſt maar het kraaken.*

Dit zegt men boertig van een verlies, dat niet geacht word. 't Is dan, *'t Fatzoen is'er maar aan verloren. Men kan wel tegen zulk een verlies.* Men zegt ook van ymand, die geen grooten rouw heeft over eenen dooden: *Hy is zo bedroeft, als of hy een luis in de aſch verloren had* Zo gering word echter een luis niet geſchat onder de bywooners van de Straat *Davis.* Men getuigt daar van, dat ze van dit wildbraad in hunne vellen en lompen rykelyk voorzien zyn; en dat ze, wanneer zy een van deze hunne bloedmaagen betrappen, den zelven zeer vaardig en ſmaakelyk opknappen, gelyk de aapen. Mogelyk zyn zy daarom vry van de geelzucht. De Hottentotten leven dus mede met die vangſt. Zou dat uit lekkerny zyn? of is 't uit wraakgierigheid, om die byters weder te byten? Deze zouden dan zo vreemd en vies niet zyn van dat ſpreekwoord: *Beter een luis in den pot, dan gantſch geen vleeſch.* Ik diſch hier ſlechts het gemeen zyne ſpreekwoorden op, en laat de *luisboſſchen* loopen, met al hun gezelſchap, om *luizenzalf*, of op de *luizenjacht.* Men zegt van ymand, die boetſtraf te wachten heeft, *Hy zal daar voor bloeden.* Dat geſchied eigentlyk door roede, of zwaard: maar de gehaate bloedzuiger heeft dat allermeeſt te vreezen van de onbarmhertige nagels van *knipluis.* Zekerlyk dit middel is tegen dat plaaggedierte krachtiger, dan alle de bezweeringen der tovenaaren van Egypten. 't Kan echter niet altyd helpen, als bleek in Koning Herodes, en Philippus II. van Spanje. Doch ook daar in vertoonde zich Gods vinger.

2970 *'t Zyn krokodils traanen.*

Dit paſt men toe op ymand, die droefheid veinſt over 't quaad, dat hy den naaſten verraaderlyk heeft toegebragt. Men verhaalt van den krokodil, dat die traanen ſtort, wanneer hy een menſch verſcheurt. Zulk eene komedie ſpeelde Keizer Karel V. met Paus Klemens VII. Hy hield dien H. Vatikaanſchen Blixemſlingeraar zelf te Romen op zyn kaſteel Engelenburg belegert, en liet in Spanje bededagen houden om de verloſſing van den Paus. Van die ſoorte zyn bedrieglyke en verderflyke *hoerentraanen. Ut flerent oculos erudiere ſuos.*

2971 *Oude boomen laten zich niet verplanten.*

De reden is, wyl zy dan ſterven. Men paſt dit toe op oude lieden, die 't verwiſſelen van woonplaats en gelegentheid bezwaarlyk ondergaan. Dan zegt men: *'t Was zyn veegheid.*

2972 *Men moet de oude paalen niet verzetten.*

Dit wil zeggen, men moet de oude goede wetten en gewoonten, die door 't gebruik aangenomen zyn, niet veranderen, dewyl dat van quaade gevolgen pleegt te zyn, en veel moeite en twiſt te baaren. Dit ſpreekwoord is genomen uit Spreuk. 22: 28. *Men moet* dan *het hekken laten hangen aan den ouden poſt.*

2973 *'t Is al verloren, dat men in oude zakken ſchud.*

Dat wil zeggen, van oude lieden heeft men geene vergelding te verwachten, dewyl zy ſterven. Maar anders zullen

zullen goede kinderen ondervinden, wanneer zy aan hunne hoogbejaarde ouderen, volgens pligt, weldoen.

2974 *'t Is Moniken werk.*

Dat zegt men van arbeid en bedryf, waar van geen nut of voordeel komt. Dit is genomen uit de kloosters, waar in de blinde gehoorzaamheid van nieuwelingen ter proeve gestelt word, door hen redenloos en vergeefs werk te gebieden, als by voorbeeld, boomen in den hof te planten met de wortels opwaards; zand weg te dragen, 't geen een ander, of hy zelve, terstond weder moet brengen ter plaatze van daar 't gehaalt was, enz. Dus verhaalt men van een Krygsoversten, dat hem, tot zyne moniksproef, gelast wierd, een Regiment kikvorschen in ryen en gelederen te stellen. Zulk een veldheer zoude die puiten wel te pas gekomen hebben in hunnen bloedigen oorlog tegen de muizen, gelyk Homerus dien zo geloofwaardig beschryft.

2975 *Eer 't gras gewassen is, is 't paard dood.*

Dat zegt men van dingen die lang vertoeven, en dikwyls van ymand niet beleeft zullen worden. Daar mede stemt overeen: *Eer de boom is groot, is de planter dood.* En, *Kook my een papje, als ik dood ben.* Doch 't is geen nood, heeft het paard ondertusschen maar haver. Men zegt: *'t Is een slecht paard, dat zyn haver niet verdient*, en, *'t Is een leur*, of *trots paard, dat zyn haver niet wil dragen.* Maar men zegt ook: *De paarden die de haver best verdienen, krygen ze niet.*

Oud

Oude lieden gaan met een been in 't graf. (2976)

Dat is, zy ſtaan gereed om hunne laatſte ſchrede te doen, en daar in te ſtorten. Niet onaardig zeggen de Franſchen: *Le baton du vieillard eſt marteau de la porte de la maiſon de la mort.* De ſtok van den ouden man is de hamer der poort van 't huis des doods, Doch die dient niet om *tegen de dood te vechten.* Predik. 8: 8. *Jonge lieden konnen, maar oude lieden moeten ſterven.* Doch *de jonge verjagen de ouden. Veteres migrate coloni.* Evenwel *daar komen meer kalfs, dan oſſenhuiden te markt.*

Hy is met den neus in 't bed geraakt. (2977)

Dat zegt men van ymand, die bedlegerig is geworden. Maar waarom meer den neus, dan oogen, ooren, mond, of andere leden genoemt? Te meer, dewyl men van eenen ſlaapenden zegt: *Hy ligt op een oor?* Ik zoek de reden in die ſpreekwyze: *Hy wil overal met den neus by zyn.* Zo zegt men ook: *Hy ſtond'er met zyn neus by.* De neus heeft dan wat voor uit. Ja! die gevel word voor het huis, en neus voor perſoon geſtelt, wanneer men ſpreekt van *neuzen te tellen.*

Hy is aan de beter hand. (2978)

Dat is te zeggen, aan de beterende hand. Maar hoe komt *hand* in die uitdrukking te pas? *Hand* word genomen voor zyde, die van de rechter of linkerhand geheten word. Hy is dan aan de zyde van toenemende gezondheid, die beter is, dan die'er tegen over ſtaat. *Hy is aan den beſten kant.*

2979 *Hy kan op zyn haal niet komen.*

Dat zegt men van ymand, die blyft quynen, en niet bekomen kan. De Zeeuwen zeggen: *Hy is in 't krengenſtal geraakt*, en, *hy blyft onder de voet*, dat is, *hy kan het niet te boven komen. Haal* is *herhaal*, herhaaling, wederkryging van volkomen gezondheid en krachten. Opdie wyze zegt men van ymand, die niet betaalen kan: *Daar is geen verhaal op.*

2980 *De dood ziet hem uit de oogen.*

Dat zegt men van ymand, wiens wezen doodelyk ſtaat, dat zich byzonderlyk vertoont in de oogen. Hier mede komt overeen: *Hy gelykt de bleeke dood*; en van een quynenden zegt men: *Hy gaat ſtervende in zyn ſchoenen.* Maar *Hy zal in zyn ſchoenen ſterven*, voorzegt aan ymand een geweldige en ongelukkige dood, als in vechteryen, enz. Van een quynenden zegt men ook: *Hy druipt door zyn kleêren*: dat paſt op ymand die 't noch op de beenen houd; maar *Hy druipt door zyn bedſtroo*, drukt uit, hy heeft zelf geen bed voor zyne zieke leden, maar armoede en elende doen hem op 't ſtroo uitteeren en vergaan.

2981 *Hy gaat mollen.*

Dat is, hy gaat ſterven, hy gaat zyne wooning nemen in 't graf, onder de aarde, naar de wyze der mollen. Ziet Job 10: 20, 21. Doch 't ware te wenſchen, dat veele zich nu al niet gelyk ſtelden aan de blinde mollen, door ſlechts te wroeten in de aarde, en aardſche dingen. Phil. 3: 18, 19.

Zo

2982 *Zo lang'er noch leven is, is'er hope.*

Dit is een gemeen ſpreekwoord, om uit te drukken, dat God wel ymand als uit de poorten des doods kan weder brengen. *'t Is beter*, zegt men, *ter dood verwezen te zyn van zeven Doctoren, dan van den jongſten Schepen*, om dat die den veroordeelden gemeenlyk den dood aanzegt. Dit is een zeer veeg teken, dat zelden feilt. Doch de hope van een Chriſten gaat verder. 1 Kor. 15: 19. Hier aan is ook vermaagſchapt het ſpreekwoord: *Zonder hope, 't herte brak.* Hope doet moed ſcheppen; maar hopeloosheid maakt mismoedig, en doet hert en handen bezwyken.

2983 *Hy heeft het afgelegt.*

Verſtaat daar onder het leven, en daar mede de laſten en moeyelykheden van dit traanendal. 2 Pet. 1: 14. Men zegt ook: *Hy is naar de oudvaders gegaan.* Ezech. 26: 20. *Hy is ter zielen. Hy is overleden*, dat is, hy is voorby gegaan. Ziet de Fakkel, bladz. 269.

2984 *Hy is zo dood als een pier.*

Dat wil zeggen, gantſch en t'eenemaal dood. Maar waarom word juiſt de gelykenis van een pierworm genomen? Dit zal ik zeggen, zo ras als ik 't weet. Klaarder blykt waarom men zegt, *zo naakt als een pier*, en *zo arm als een worm*. Maar wat is te zeggen: *Als men de Bruid bid, pieraarſt ze?*

2985 *Hy ſluit de deur toe.*

Dit zegt men van ymand, die alleen erfgenaam is van

eenen overledenen, zo dat hy meester en erfgenaam van alles zynde, alle andere buiten het sterfhuis mag sluiten. 't Is'er zo niet gelegen, wanneer de sleutel op de kist gelegt word, en de Rattenkamer in den boedel treed.

2986 *Een arm man sterft zyn koe, en een ryk man zyn kind.*

Zulk een verlies treft die beide even gevoelig, om dat zy dus elk zyn liefste pand missen. *Een ruigbol schreeuwt zo lelyk als een kaalkop, wanneer men hem eene vlecht hairs nittrekt.*

2987 *Hy wil dat om den dood niet laten.*

Dit drukt uit eene zeer groote onverzettelykheid, om iets te doen. 't Is dan te zeggen, hy wil dat niet nalaten, al zou het hem 't leven kosten, al zou hy daarom den dood moeten sterven. Even zo zegt men: *Hy zou dat doen, al stond'er de galg neven.* Doch dit laat zich dikwyls al zeggen, zo lang het *op den knyprok niet aan komt.* Ziet voor het spreekwoord, *'t Leven is zoet*, bladz. 154. Doch in 't goede is dat eene lofwaardige standvastigheid. Openb. 12: 11.

2988 *Hy is om zeep.*

Dat zegt men van ymand, die verre van honk gereist is, en lichtelyk nooit zal wederkomen. De reden van dit spreekwoord is my duister. Zoude het niet gesproten zyn van de bedevaarden naar Jerusalem, van waar de geachtste zeep gebragt word? Dan is daar aan vermaagschapt; *Hy ligt in Jaffa.* Ziet het eerste Deel, bladz. 53. Doch liever

liever gis ik, dat gedoelt word op de kruisvaarden om 't zo genaamde H. Land te winnen; waar van 'er weinige wederkeerden, zo dat men die op dien tocht waren, doorſchreef.

2989 *Hy is om den hals gebragt.*

Dat is het zelve met, *hy is om 't leven gebragt*, en korter, *Hy is omgebragt.* Dus is halsſtraf en levensſtraf het zelve. Maar eigentlyk heeft de hals te lyden in 't worgen, en onthoofden. Doch hoe komt *om* in die ſpreekwyze te pas? Dit woordeken heeft veele gebruiken, die ik hier niet optellen zal: maar met wat gelykzinnig woord zal men 't hier verklaaren? Ik kan my niet naders erinneren, dan 't ſpreekwoord; *Hy is'er om koud*: 't geen gezegt word van ymand, wiens leven men opgeeft. Dit komt my voor als eene zeldzaame uitdrukking; op hoedaanige, zeg ik hier mede, de nauwkeurige liefhebbers onzer taal, myns oordeels, behoorden acht te geven. Voor *om den hals gebragt*, zegt men ook *geraakt*, en *gekomen.* Doch ſchoon men zegt, ymand *den hals breken*, en *den nek*, of *bek breken*, echter zegt men niet hem om den nek, of bek brengen. Zo blykt en blyft het gebruik taalmeeſter. 't Geen van meeſter Hans om den hals gebragt word, behaagt aan dieven niet wel. Maar men beklaagt een *armen hals.* Ziet daar van de Fakkel, bladz. 154. in *Jakhals.*

2990 *Ymand moffelen.*

Dat is, hem heimelyk en ſtil van kant helpen. Zeldzaam is deze verbaſtering. *Moffelen* is mondvullen. 't

Ziet op het ſteken van een bal, of iets diergelyks, in den mond, waar door ymand belet is te roepen, of te ſpreken. Dit is aan veele bloedgetuigen in 't levendig verbranden gepleegt.

2991 *Bek af ſpelen.*

Dat is, den hals afſnyden. *Bek* word dan in een ruimen zin genomen voor hals. Zo zegt men, *ymand den bek breken*, en, *den hals breken*. Dus mede, *een paard den bek*, en *den hals afryden*, voor dat dood ryden. Een vreemde uitdrukking. Het woord *ſpelen* is van een zeer ruimen zin. Men zegt ook, *ymand afmaken*. Dit zal het zelve zyn met een einde van hem maken. Maar 't gebruik wil gezegt hebben *dood doen*, niet dood maken, gelyk levendig maken.

2992 *Hy is op 't bed van eere geſtorven.*

Dat is, hy is heldhaftig in den ſtryd voor 't Vaderland geſneuvelt; dat voor de eerlykſte dood gehouden word. Dan is het kampveld het bed van eere. Maar menige wenſchen liever hun eigen dood in vrede op het pluimbed te ſterven.

2993 *Al is Jan Pieters dood, daar leeft'er diens gelyk.*

Dit is de ſlotregel van een lofgedicht in de Choorkerk te Middelburg, opgericht aan den muur, by 't graf van Kapitein *Jan Pieters*, die na verſcheide overwinningen heldhaftig dood bleef in een ſcheepsgevecht tegen meer dan tien Duinkerkers. Buiten twyfel is dit van den beroemden Heer *J. Cats*. Het zinſpeelt op de taal van den on-

onvertzaagden Romein *Horatius Codes* tot Koning *Porſena* Dus zegt de Dichter met klem, in de twee laatſte regels:

Zet, Spanjaard, uit den zin het gantſche werelds Ryk.
Al is Jan Pieters dood, daar leeft'er diens gelyk.

't Wil zeggen, dat'er noch meer zulke helden in 't Vaderland gevonden worden, tot demping van den Spaanſchen hoogmoed. Maar men heeft dat jokkende in een anderen zin gemaakt tot een ſpreekwoord, om uit te drukken, dat aan ymands dood weinig gelegen is, vermits men'er genoeg heeft van diergelyke ſoorte. Vergelykt Job 12: 2.

2994 *Wylen N. N.*

Dit zegt men van eenen afgeſtorvenen. *Wyl* is tyd. Dus is *kortswyl* omgekeert tydkorting; en ergens *verwylen*, den tyd doorbrengen, vertoeven. Maar *wylen* word geſtelt voor eertyds. Dan word'er voor, of iets diergelyks onder verſtaan, gelyk men zegt voortyds. De ouden zeiden, *wylen was N. N.* dat is, die eertyds N. N. was. Ziet de Fakkel, bladz 446. Dus ſpreekt men ook van overledene vrienden: *N. N. zaliger.* 't Is vol uit, *zaliger gedachtenis*, gelyk *goeder gedachtenis*, *hoogloffelyker gedachtenis*, enz. Dat *zaliger* is een oude *genitivus*, en zegt, van eene zalige gedachtenis. Doch op menige paſt dat niet met waarheid. Ziet Spreuk. 10: 7. Men zegt ook, *de zalige* die, of die, volgens Openb. 14: 13.

2995 *Hy is in 't doodboek geraakt.*

Dat is, hy is getelt en gerekent onder de dooden, die men

men geheel vergeet. Zo zegt men ook: *'t Is in 't vergeetboek geraakt.* Dat komt overeen met, *het lange gras is'er over gewaſſen* In rekeningen noemt men *een doode poſt*, waar van geene verwachting is, gelyk van eenen doden. 't Is ook *in een doode hand*, 't geen niet meer verhandelt word, als b. v. klooſtergoederen, enz. Deze geven ook niet.

2996

Kont gy ſterven, gy kont vergeten worden.

Het eene is zo mogelyk en gemeen als 't ander. *Uit de oogen, uit het herte.* Bekent is den geleerden de hiſtorie van de droevige weduwe te Efezen in 't graf van haaren man. Weten de dooden van de levendigen niet, haaſt zyn ook die uit de gedachtenis van deze. Recht. 2: 10. Predik. 9: 5, 6. *Men taalt'er* dan *niet meer na.* Dat is, men vraagt'er niet na, men ſpreekt'er niet meer van. Van *taalen* ziet de Fakkel, bladz. 368.

2997

Laat de dooden ruſten.

Dit ſpreekwoord wil zeggen, dat men de gedachtenis der dooden, door'er qualyk van te ſpreken, niet weder als uit hun graf moet ophalen. Zy konnen zich niet verandwoorden, en zyn onherroepelyk van hunnen Rechter geoordeelt. *De mortuis nil niſi bonum.* Hoe de Heidenen zorgden voor de lykaſch en beenderen der dooden, op dat die door woorden of daaden van niemand beledigt of beroert wierden, is bekent uit hunne ſchriften, en overgebleven zarkſteenen. *'t Paſt* ook *wel, dat doode lieden ſtil liggen. Requieſcant in pace.*

Daar

2998 *Daar is 't mes met de ſchede.*

Dat is, 't een met het ander, de zaak met alles wat daar toe behoort. Een ſchede zonder mes kan geen groote hompen ſnyden; en met een mes zonder ſchede kan men verlegen zyn. Het voegt dan byeen. Men ſcheide niet 't geen dus te zamen behoort. Die dan 't mes met de ſchede geeft, geeft alles. Dus handel ik ook met deze Spreekwoorden. Men verwachte van my niets meer in die ſoorte. Immers ik doe daar van geene belofte.

Finis is goed voor een armen bloed, die in 2999
2998 *druk en pyn is.*

Finis is 't einde. Dat is goed en gewenſcht in tegenſpoed. Maar men ſpeelt op dat Latynſche woord *finis*, om quanſuis te rymen. Daar in hadden de ouden een zonderlingen zin in hunne ſpreekwoorden. Doch dikwyls was dat zeer kreupel. *Alle begonnen werk neemt een einde.* Hier is ook het einde van dit werkje; en *ik ſcheide 'er af; als de Monik van de goede dagen. Hier na een beter, zegt de Almanach,* en ik mede. Dus is dit

UIT.

[NB: nummering wordt voortgezet op p. 246]

BYVOEGZEL.

In de Voorreden bladz. 4. reg. 10 zy ingelaſcht na *baarden droegen:* Ik weet wel dat die naam van *Barden*, of *Baarden*, byzonder wierd toegeeigent aan hunne dichters en zangers; doch deze waren doorgaans uit de Druiden, en beide zeer hoog geacht. Het komt my niet waarſchynlyk voor, dat zy dien naam niet van hunne ſtaatelyke baarden, maar naar hunnen Koning en leermeeſter *Bard*, *Bardus*, zouden gevoert hebben. Ja, van waar anders had die *Bard* dezen naam? Ik kan myne toeſtemming niet geven aan die dit *Barden*, *Baarden*, brengen tot *baaren*, *beeren*, voor tieren, groot geluid maken: want dat ſtamt van de *beeren*, om hun brommen. Mogelyk hebben de Latynen van dat woord *baaren* hun *barrire*, lelyk ſchreeuwen, uit de taal der Schythen overgenomen. Doch *Barden*, *Baarden*, leid ons niet tot *beer*, maar tot *baard*.

Op bladz 36. over 't Spreekwoord, *'t Ging'er luſtig van gat*, zy tot de verklaaring gevoegt: Van dat *gaudeamus* wierden de Moniken, die luſtig en vrolyk in weelde leefden, en zich door geene ſtrenge kloosterwetten lieten beteugelen, genoemt *gaudentes*, gaudenten. Zo leefden zy, en noch veele heden met hen, naar de orden van den H. *Epikurus*!

Op bladz. 73. over het Spreekwoord, *'t Is even veel hoe 't kind heet, als het maar een naam krygt*, zy dit noch gevoegt by de verklaaring: Van dezen ſtokregel bedient men zich te Romen omtrent de onbekende opgedolven ge-

gebeenten uit de oude gemeene onderaardſche begraafholen. Men onderſtelt met een ingewikkelt geloof, dat het riften en bonken van Heiligen zyn, al heeft men geen het allerminſte bewys, dat ze mogelyk niet overgebleven zyn van een omgebragten Heidenſchen kamper, geſtraften quaaddoender, of ymand diergelyks, en men noemt het eene geraamte by voorbeeld *Sint Pieter*, het andere *Sint Paulus*, het derde *Sint Chriſtoffel*, het vierde *Sint Joris*, het vyfde *Sint Barbara*, het zesde *Sint Margriet*, enz. Of het bekkeneel, een rib, een arm, een ſchenkel, enz. van die Sinten. Ja dus is men ook aan *Sint Ovidius* geraakt. Dit heet men *de lichaamen der Heiligen te doopen*, en dat word verricht door den Kardinaal Vikaris. Van zulke ſchenkagien kan de H. Vader goed koop mild zyn. Is 't dan wonder, dat men zo veele overblyfzels van den zelven naam op verſcheide plaatzen vind? Het dom en lichtgelovig volk is wonder in zyn ſchik met zulke heiligdommen, kuſt en aanbid die, offert daar aan, en laat zich wys maken, dat het in die beenderen een grooten ſchat bezit, gelyk de Indiaanen in hunnen aapentand, waanende dat het waarlyk overblyfzels heeft van die zo geachte Heiligen, welker naam daar aan gegeven is. Ondertuſſchen lachen zy, die beter weten, met zulk een heilig bedrog, en domme blindheid.

Op bladz. 74. over 't Spreekwoord, *Aan den Van kent men den man*, zy noch aan de verklaaring gelaſcht: Het benoemen der kinderen naar den voornaam der vaderen, is tot een *Van* al van ouds by veele volkeren in gebruik geweeſt; doch dan wierd'er *zoon* by uitgedrukt, of onder verſtaan. De *genitivus* en *ablativus* (ik zal die

onduitſche benaaming dier naamvallen behouden, om dat men ze dus beſt verſtaat) worden verwiſſelt, gelyk de Latynen zeggen, *fulgor auri*, en *fulgor ab auro*, de glans des gouds, en de glans van 't goud. Op die wyze is by voorbeeld *Evert Everts* ook *Evert van Evert*. Onder dat beide word *zoon* verzwegen. 't Eerſte is in *genitivo*, *Evert Everts zoon*, en 't ander in *ablativo*, *Evert zoon van Evert*. De Hebreeuwen drukten dat volkomen uit, b. v. *Jonathan Sauls zoon*, en *Benaja de zoon van Jojada*. De Zweeden waren ook gewoon *zoon* by den *genitivus* te voegen. Dus zeiden zy, *Erik Torſtenſon*, *Guſtaaf Erikſon*, enz. Zo was insgelyks de mode by onze voorvaderen, gelyk noch by de boeren, als in *Gerrit Dirkzen*, *Klaas Peterzen*, enz. doch dan is *zen* verbaſtert uit *zoon*. Dienvolgens mag men niet zeggen *Aaltje Hendrikzen*, maar 't moet zyn *Aaltje Hendriks*, te weten, *dochter*, in plaats van *Aaltje dochter van Hendrik*. 't Is uit dezen *genitivus*, dat de naamen der Poolen, en hunner buurvolken, plegen uit te gaan op *ki*, als in *Sobietski*, *Leczinski*, enz. en de benaamingen der Vriezen in *a*. Dit beide, zeg ik, is een *genitivus*, die den naam des vaders tot een *van* maakt. Begeert men een ſtaaltje? *Ripperd Ripperda* is *Ripperd Ripperds*, te weten, *zoon*, of *Ripperd van Ripperd*, naamelyk *Zoon van Ripperd*. Even zo is *Juwo Juwinga*, *Eelko Eelkoma*, enz. want de vorming van dien Vrieſchen *genitivus* in *a* was verſcheiden. Dat *da* zweemt al zeer naar der Latynen *des*, zo als de Koning Pyrrhus *Æacides* naar zynen vader genoemt word in dat berucht twyfelzinnig drog-orakel:

Aio te Æacida Romanos vinçere poſſe.

Ik

Ik verduitſche dit in zyne bedrieglykheid dus:

O Zoon van Æacus, trekt gy uw' dappren dolk,
Wacht d'overwinning van 't grootmagtig Roomſche volk.

Dus ſchreef zeker Vries, eertyds myn medeſtudent, zynen naam, *Lollius Lollides.* Doch deze *vannen* of toenaamen van byzondere perſoonen, zyn met'er tyd wel gemeen geworden en toegeeigent aan geheele geſlachten, als hunne ſtamnaamen. Ziet daar van meer in de fraaye *Aantekeningen op de Kerkelyke Hiſtorie van H. V. H*, in 't V. Deel. Fol. 157. Men plagt ook de *vannen* van vader en vaderland wel zamen te voegen, als in *Klaas Janszen van Kampen*, enz. Zomtyds wierd de *van* wel genomen van eenige Heerlykheden, Kaſteelen, of diergelyke eigendommen. Maar tot wat ſoort behoort *de Graaf van Straatman*, en *de Baron van Ooſterman?* Ouds tyds echter waren niet alle menſchen even zeer gezet op zulk een *van.* Dus las ik in een oud gerichtelyk gedenkſtuk: *Jonker Henric van Grammesberge, Korte Fenne en Egbert hoer. man, en Schele Maes.* Noch vond ik in een ander: *Ulen Gert, unde Fuiſtes Hermen. Fobbeken, Tydeken, unt ander gude luden mehr.* Maar van waar zoude deze *Van* zyn, die my ook in 't lezen eens voorquam: *Teylinck Colyn van Nyemands Vriendt?* Zoude die wel van Nerôs nakrooſt geweeſt hebben? Dit is een zydſtap buiten myn beſtek en gewoonte, doch weetzuchtige zullen my dien wel ten goede houden. Ik quam daar toe, om dat ik in de Voorreden iets van de voornaamen gezegt had.

Op bladz. 90, over het ſpreekwoord: *Hy maakt het te bont*, voege men noch by de verklaaring: Maar *bont*

is niet alleen veelverwig, gelyk Joſefs rok, Geneſ. 37:3. het beduid ook koſtelyke pelteryen, als van armelynen, ſabels, enz. Hier mede plagten de beſte pronkklederen gevoedert of gezoomt te zyn, zelf Koninglyke mantels, en Vorſtelyke praalgewaaden. Dit wierd van andere nagevolgt Zo droegen onze oude grootvaders pals- of pelsrokken, en onze beſtemoeders, manteltjes met zulk bont geboort. De bonte mutzen, naar de Poolſche wyze, zyn noch niet buiten gebruik. Dit bont komt op een uit met het voorgaande. Ja, die vellen droegen den naam van bont naar de ſpikkelen en vlekken. Vergelykt Geneſ. 30: 32. en Jerem. 13: 23. Ziet het Vervolg der Fakkel in Bont.

Op bladz. 157, voor 't Spreekwoord, *Hy is een Heilig dien men wel eenkeers mag ontſteken*, is dit overgeſlagen:

3000

Hy wil het hoog altaar hebben.

Dat is, hy wil boven aan ſtaan, en de eerſte plaats hebben, hy wil meeſt geacht en geeert zyn. Dit is genomen uit het Pausdom, daar men de beelden der grootſte Heiligen op den hoogſten altaar ſtelt. Dus word de nieuwgekoren Paus daar op geplaatſt ter aanbidding.

Op bladz. 186 is vergeten dit Spreekwoord:

3001

't Gaat in zwang.

Dit zegt, 't is in gebruik, zo word nu gedaan. *Zwang* is verkort van *zwaaying*, gelyk *ſtang* van *ſtaaning*, *ſpang* van *ſpanning*. De zin is, de zaaken nemen nu zulk een zwaai, zo is de ſtroom. Ziet het Vervolg der Fakkel in *Zwang*.

TOE-

TOEGIFT.

Vermits'er noch eenige ledige plaats over ſchoot, vond ik goed die met deze Spreekwoorden te vullen.

Hy heeft op een padde getrapt. 3002

Dit wil zeggen, hy heeft iets gedaan, dat hem zeer qualyk bekomt, gelyk die de horſſelen tergen. Hier aan is verwant het ſpreekwoord: *Men kan wel eene pad zo lange trappen, dat ze quak zegt.* De zin is, men kan geduld wel te veel vergen. *Patientia læſa fit furor.* Getergde lydzaamheid word woede. Anders komt dit overeen met op eene ſlang trappen, die den treder wond en vergiftigt.

De knuppel zal troef zyn. 3003

Dat is, men zal hem met ongebrande eikenaſch den rug ſmeeren. Dit is ontleent uit het kaartſpel. Zekerlyk *die geen troef heeft*, is'er ſlecht aan, en kan zynen tegenſpeler *geen troef leveren.* Doch die geen knuppeltroef heeft, bedient zich in de plaats wel van troef van *ſchoppen.*

De ſchuit is lek. 3004

Dit drukt uit, daar hapert wat, gelyk wanneer eene ſchuit ondicht is. Zo zegt men ook van iets, waar mede het niet wel ſtaat: *Dat heeft een gat.* Hier aan is niet ongelyk: *Hy is achter nat.*

Tuſſchen Paſchen en Pinxteren vryen de onzalige. 3005

De Romeinen hielden de Meimaand voor den ongelukkigſten tyd van't gantſche jaar om te huwelyken. Hierom

om was by hen een ſpreekwoord: *Menſe Majo nubunt male*, in de maand Mey trouwen de quaade. Ziet de *Adagia* van Erasmus. 't Is te denken, dat ons ſpreekwoord daar uit ſpruit; hoewel de tyd tuſſchen Paſchen en Pinxteren binnen de Meimaand niet bepaalt is. In 't Pausdom hield men dien geheelen tyd als voor een geduurig feeſt. Doch dat aangenaam zaaizoen is geen vyand van minnaaryen.

3006 *Die geeft dat hy heeft, is waard dat hy leeft.*

Zulk een betoont zich zo weldaadig als hy kan; en meer kan men met redelykheid van hem niet voorderen. Een ſchraapgierige vrek, die niemand goed doet, verdient niet onder de menſchen te leven, en is gelyk aan het verken, waar van men eerſt na den dood van 't zelve nut heeft. Tot zo lange moeten de jongens na de blaas wachten. Doch behelſt dit Spreekwoord een algemeenen ſtokregel, dan is ook gierige Geeraard door zynen dood een levenswaardig man.

Is een, die geeft het geen hy hadde, waard te leven,
Moeſt Geeraard leven; want hy heeft den geeſt gegeven.

3007 *Al te veel is onzoet.*

Dan walgt men van 't aangenaamſte; en luſt word laſt. Dus zeggen de Latynen: *Ne quid nimis. Niet al te.* Om die reden ſcheide ik ook van deze ſpreekwoorden, om den goedwilligen Lezer niet te overkroppen; maar hem met ſmaak van dien diſch te doen opſtaan.

[NB: nummering wordt voortgezet op p. 5 na het volgende Register]

LYSTE

[blz. 1]

LYSTE
DER VERKLAARDE
SPREEKWOORDEN.

A.

Aagt kent Trui wel. Bladz. 55
Aan de Van kent men den man. 74 en 243
Al de Paarden willen niet over de brug. 171
Al is Ian Pieters dood, daar leeft'er diens gelyk. 238
Alle hout is geen pylhout. 119
Alle loop heeft zyn weêrloop. 226
Alle menſchen zyn leugenaars. 217
Alle waarom heeft zyn daarom. 212
Al riep men als een valkjager zy willen niet van de kreng. 135
Al roept men Sint Joris, men houd wel aan de maane. 168
Als de Bruid is aan de man, dan wil'er elk an. 62
Als de Bruid is in de ſchuit, dan zyn de beloften uit. 65
Als een muis in den meelzak gevallen is, en zich beſtoven ziet, meent zy dat zy de molenaar zelf is. 157
Als kaks. 213
Als Paſchen komt op een Zondag, is elk een kind van zyn eigen vader. 71
Als 't buikje vol is, is 't hertje bly. 36
Als 't hammetje gekloven is, is 't ſpaaren te laat. 38
Als 't huis volbouwt is, breekt men de ſtellingen af. 173
Als 't ſpel op 't beſt is, moet men'er uitſcheiden. 215
Als 't ſpel op ſtelten is, maakt men wel een Koning van een ſtroowiſch. 156
Als u de wal begeeft, houd u aan 't vlotgras. 339
Al te veel is onzoet. 248
Arme lieden eeten op de knyen. 41

LYSTE.

Arme lieden kooken dunnen bry. 4
Armeluy maken ryke Heiligen. 12
As is verbrand hout. 18

B.

Bedriegt een anderen hond met dat been, ik ken het wel. 118
Bek af ſpelen. 238
Bergen en dalen ontmoeten malkanderen niet, maar wel menſchen. 102
Berooide beurs, berooide zinnen. 10
Beter kamp dan hals verlooren. 15
Beter laat, dan nooit. 17
Betrouw uwen vriend nooit zo zeer, of denk dat hy uw vyand kan worden. 21
Bidermans erf ligt in alle landen. 10
Bitter in den mond is 't hert gezond. 2
Boodenbrood. 4
Breek uw hoofd daar niet meê. 1
Breng geen' bontwerker, daar een mooye kat is. 5
Brood is der haazen dood. 3
Brood van een dag, meel van een maand, wyn van een jaar. 24
By den wal vaart men zekerſt. 2

D.

Daar baat geen wambuis voor de galg. 135
Daar de bye haaren honig uit zuigt, zuigt de ſpin haar vergift uit.
Daar de Duivel zelf niet durft komen zend hy een ond wyf, of een Monik. 19

Daar gaat geen rei voor eeten. 26
Daar gaat menig Doctor achter de ploeg. 97
Daar gaat veel geryfs in een zak. 163
Daar geen dwang is, is geen eer, zei de Koſter, en hy ſloeg de beelden in zyn Kerk. 159
Daar hangt de gierige droes uit. 47
Daar is een leven van de andere wereld. 168
Daar is geen rooi meê te ſchieten. 139
Daar is kruim in. 35
Daar is meer gelyk dan eigen. 213
Daar is onraad in de wacht. 166
Daar is quaade tyding van boven gekomen. 46
Daar is 't mes met de ſcheede. 241
Daar komt wel water, daar water geweeſt is. 226
Daar ligt een groote dam in den weg. 171
Daar men hakt, vallen ſpaanderen. 144
Daar men meê verkeert, word men meê vereert. 76
Daar oude wyven danſſen, gaat veel ſtof op. 193
Daar ſteken veel ezels in eenen vos alleen. 11
Daar 't zeer is, is de hand. 100
Daar verdrinken'er meer in 't wynglas, dan in de Zee. 52
Daar valt niet te vagen, dan de vloer. 47
Dat alle man zegt, is gemeenlyk waar. 219
Dat beſchiet niet veel. 129
Dat hangt als een koe in een kerſſenboom. 190
Dat hinkt. 172
Dat is een lelyke vlek in een ſchoon laken. 168
Dat is een ſlechte paſtei. 31
Dat is een ſtukje van Albert Durer. 188
Dat is kamp op. 147
Dat men God ontrooft, vaart voor den duivel. 115

LYSTE.

Dat vuurtje heb ik geſtookt. 191
De bal is aan den kuil gebragt, 169
De beſte ſtuurlieden ſtaan aan land. 162
De blankſte billen boven. 196
De boog is al dikwyls geſpannen, eer men den pyl uit den koker haalt. 120
De Bruid beſtrooyen. 65
De Bruid de kroon opzetten. 64
Deden wy dat wy zouden, wy hadden dat wy wouden. 225
De dood ziet hem uit de oogen. 234
De eene helft van de werelt quelt de andere. 150
De eene vriendſchap is de andere waardig. 66
De eerſte ſlag is een daalder waardig. 143
De eerſte teug is de beſte. 49
De fyne ſchaaf moet daar over gaan. 10
De knuppel zal troef zyn. 247
De koot ſtooft, of ſchyt. 12
De man zocht het paard, en zat'er op. 213
Den gezonden is alles gezond. 24
De nieuwe verbeteren de ouden niet. 4
Den verſtandigen is haaſt genoeg gezegt. 14
De ouders eeten met de kinderen. 45
De onnozele ſpelen met de beurs, en de kloeke met het geld. 117
De Paapen geven de botte boeren de groote kruiſſen te dragen, en volgen zelf met de kleine en lichte. 126
De peeren zyn noch niet ryp. 176
De plegt is van 't ſchip. 185
De puit is een weeldig heer. 53
De rype etterzweer vereiſcht de vlym. 100

LYSTE.

De ſchaapen moeten haar wonder wel voorzien, daar de wolf Rechter is. 134
De ſchuit is lek. 247
De ſpaarpot komt de gilden toe. 47
De ſpreeuwen gaan den molik in den kerſſenboom in 't laatſt op 't hoofd kakken. 161
De ſtorm quam uit dien hoek niet. 162
De tyd mogt komen, dat de koe baaren ſteert zoude behoeven. 95
De verkens loopen in 't koorn. 141
De voorſte doen, dat de achterſte niet in de kerk konnen. 222
De vos wil kluizenaar worden. 128
De vriendelykheid ziet hem ten oogen uit, als den beul de barmhertigheid. 67
De vrienden mogen kyven, maar moeten vrienden blyven. 60
De vriendſchap moet niet ſlechts van de eene zyde komen. 66
De wachter verlieſt. 59
De wolf zal zyn vacht wel houden. 134
De woorden zyn goed, zei de wolf; maar ik kom in 't dorp niet. 217
De zwaarſte laſt is achterlaſt. 22
Die aan den hooiberg ſtaat, plukt. 135
Die borg blyft, geeft den ſleutel van zyn goed. 124
Die de dante trouwt om de wante, verlieſt de dante en houd de wante, enz. 61
Die den laatſten druppel uit de kan wil hebben, krygt het ſtid op den neus. 52

Die een hoofd van een pintje heeft, moet geen kan willen drinken. 48
Die een luis in de aſch verlieſt, verlieſt maar 't kraaken. 230
Die geeft dat hy heeft, is waard dat hy leeft. 248
Die geen houten neus heeft, kan dat wel ricken. 13
Die gekken noodigt, heeft wiſſe gaſten. 32
Die laat komt, komt'er ook. 177
Die luſt, die pluk. 196
Die meeſt werken, worden van de honden gegeten. 184
Die niet gereed is, verlet geen tyd. 113
Die niets heeft, ontvalt niets. 212
Die niet zuurt, die zoet niet. 59
Dien men een rib uit het lyf haalt, is wel gedwongen te ſchreeuwen. 94
Die omkykt is 't. 169
Die ongenood komt, moet onbedankt weg gaan. 33
Die roet handelt, maakt zyn vingeren vet. 189
Die ſchuldig is, droomt van den Duivel 197
Die 't in 't vuur verloren heeft, moet het in de aſch zoeken. 140
Die 't klein niet begeert, is 't groot niet weerd. 114
Die veel beginnen, eindigen weinig. 169
Die verre gaat vryen, bedriegt, of word bedrogen. 56
Die vervaart is, loopt in de kerk. 222
Die wil bederven, neem geld op renten, en koop erven. 123
Die zich den Droes op den hals gehaalt heeft, moet hem werk geven. 154
Die zich met alle kruiden laat genoegen, krygt terſtond zyn kortje vol. 5
Die zyn ſchuld betaalt, verarmt niet. 116

LYSTE

Die zyn wittebrood voor eet, moet zyn roggenbrood na eeten 44
Dit is zo afgryslyk, dat het een wild zwyn de borſtels zou doen te berge ſtaan. 93

E.

Een arm man ſterft zyn koe, en een ryk man z n kind. 236
Een beſchaamt ſchooyer heeft een platte bedelzak. 101
Een blinde ſchiet wel een kraai. 120
Eene bontekraai maakt geen kouden winter. 95
Een gedwongen eed is God leed. 210
Een gezonde kaalis is een ryk man. 97
Een goed houwelyk zal 't al betalen. 63
Een goed huishouder moet zorgen voor B B B B. 23
Een groene kersmis maakt een witte Paſchen. 94
Een jaar is aan geen ſtaak gebonden. 226
Een kusje zonder baard, een eitje zonder zout. 59
Een' leugenaar gelooft men niet, al ſpreekt hy waar. 219
Een leugenaar moet eene goede geheugenis hebben. 219
Een man gaat een mans gang. 183
Een man zonder geld is een lyk. 125
Een ongeluk komt niet alleen. 198
Een oude wolf is wel gerucht gewoon. 146
Een ſchoonen dag maakt geenen zomer. 95
Een vergeten man is'er beſt an. 103
Een verloopen Monik ſpreekt nooit goed van zyn konvent. 129
Een vryer weet wel wat hy begeert, maar niet wat het is. 55
Een vuile Bruid behoeft veel opſchikkens. 64
Een zeer oog kan 't licht niet verdragen. 14

LYSTE

Een zot ſpreekt wel een wys woord. 11
Een zwaan heeft haare pluimen zo wel van doen, als een muſch haare veeren. 43
Eens betrapt, tienmaal gedaan. 214
Eens weelde is niet altyd armoede. 35
Eere koſt veel te houden. 103
Eerſt hangen, daar na proces maken. 133
Eer 't gras gewaſſen is, is 't paard dood. 232
Eet geen hertenvleeſch. 45
Eigen haard is goud waard. 104
Eilaas. 224
Elk een zoekt zich zelven, dan gaat'er niemand verloren. 43
Elk het zyne, dan heeft de quaade niets. 115
Elk kraamer zal zyn mers dragen. 129
Elk moet zyn poſt waarnemen. 108

F.

Finis is goed voor een armen bloed die in druk en pyn is. 241

G.

Gedeelt vuur brand qualyk. 23
Geen zo quaade moeder, of zy had geern een goede dochter. 69
Geen zwaarder rouw, dan om geldverlies. 125
Gemeene potten met heeren zieden wel ſterk, maar deelen qualyk. 116
Geoogt brood, en blinde kaas 24
Getruggelt brood is goed voor lazary. 99
Gezelſchap doet doolen. 76
God betere 't. 223

LYSTE

God woud 's, is aller bede moeder. 223
Goede raad is duur. 107
Goede waar pryſt zich zelven. 8
Goede weg om, is geen krom. 170
Goede woorden, waren zy goed om te eeten. 218
Graaf Ego bouwt wel, en heeft ſchoone paarden. 107
Groote konſtenaars bedyen zelden. 184
Groote narren moeten groote bellen hebben. 82
Groote viſſchen ſcheuren 't net. 160
Gy fielt daar gy zyt. 191
Gy haalt daar een ſchoonen knoop meé toe. 175
Gy hebt daar niets te verhakſtukken. 153
Gy hebt u braaf uitgeſlooft. 175
Gy moet aan dien zak niet heffen. 21
Gy zit daar wel en koekeloert. 150
Gy zult niet meer eerſt raaden. 129
Gy zult noch een anderen gang moeten gaan, om dien hoek te boven te zeilen. 164

H.

Haaſtige lieden zyn geen verraaders. 183
Haaſt u, haaſt u, met drie paar ſnappen. 182
Hebben is hebben, krygen is ongereed. 176
Heeren peeren rotten niet. 159
Het leven is zoet. 154
Het rolt als van een leyen dakje. 163
Het ſlechtſte rad maakt het meeſte geraas. 172
Het vragen ſtaat vry, en 't weigeren ſtaat'er by. 62
Hier is niet te bikken 46
Hoe erg de aapen zyn, zy konnen de voſſen niet bedriegen. 11

LYSTE.

Hoe is de wind met u? 161
Hoe ouder, hoe zotter. 12
Honger leert ranken. 27
Houd het ſchip midden waters. 23
Hy beid lang, die niet komt. 200
Hy brengt'er de klad in. 122
Hy bukt om een ſpeld. 114
Hy doet een goede dagreize, die een qualykgaanden medgezel verlaat. 170
Hy doet onheuſch. 130
Hy draagt den fleempot altyd op de zyde. 215
Hy durft van land ſteken. 202
Hy gaat in grasduinen in andere lieden goed, als een haas onder de koolbladeren. 130
Hy gaat mollen. 234
Hy gaat niet geerne in de mis, maar ſpeelt liever raak. 121
Hy gaat ſchuiven. 151
Hy geeft dat van 's herten bloed. 43
Hy geeft op als een gieter van zeven voeten. 204
Hy had gemeent daar zyn mes neêr te leggen. 33
Hy handelt in natte waaren. 50
Hy heeft daar een handje van. 174
Hy heeft daar een ſcheel oog op. 189
Hy heeft de boon gekregen. 156
Hy heeft een goed humeur. 190
Hy heeft een hert als een toren. 142
Hy heeft een karpeſon op den neus gekregen. 148
Hy heeft een ton vol kennis, maar de bodem is'er uit. 10
Hy heeft'er de waarde voor genoten. 45
Hy heeft'er veele op zyn hand. 158
Hy heeft'er zich uit gehaspelt. 141

Hy heeft geen belul. 166
Hy heeft geen zeevoeten. 113
Hy heeft het afgelegt. 235
Hy heeft het in Aries. 48
Hy heeft het in de kruin gekregen. 49
Hy heeft het krap. 130
Hy heeft het nafluiten. 138
Hy heeft het op my geladen. 149
Hy heeft letters gegeten. 18
Hy heeft op een padde getrapt. 247
Hy heeft te veel om te ſterven, en te weinig om te leven. 41
Hy heeft twee peezen op zyn boog. 119
Hy heeft zich een knol laten wys maken. 19
Hy heeft zynen dank weg. 215
Hy heeft zyn hoofd vol ſpinnewebben. 16
Hy holt, of ſtaat ſtil. 176
Hy houd hem het yzer in den buik. 98
Hy houd het hecht in de hand. 120
Hy houd veel van de lek. 34
Hy houd veel van een borleſousje. 50
Hy is aan de beter hand 233
Hy is altyd in 't hoekje daar de ſlagen vallen. 197
Hy is braaf gekamt. 9
Hy is braaf gekapittelt. 195
Hy is daar niet t'huis. 105
Hy is daar op vernikkert. 58
Hy is dat kind zyn vader. 181
Hy is de uil. 92
Hy is een afgezette Sant. 160

LYSTE.

Hy is een heilig, daar men wel een kaars voor mag aanſteken. 157
Hy is'er meê bezorgt, als een arm man met den winter. 96
Hy is gepiert. 112
Hy is in de galere geraakt. 197
Hy is in 't doodboek geraakt. 239
Hy is met den neus in 't bed geraakt. 223
Hy is moedermenſch alleen. 183
Hy is om den hals gebragt. 237
Hy is om zeep. 236
Hy is op 't bed van eere geſtorven. 238
Hy is pal gezet. 150
Hy is van Baſerabel gekomen. 56
Hy is van die, of die kabale. 75
Hy is vol en zoet. 36
Hy is zo dood als een pier. 235
Hy is zo dronken als een ſtoel. 49
Hy is zo gedwee als een Juffers handſchoe. 152
Hy is zo gemaakt, hy moet zo verſleten zyn. 90
Hy is zo hairig als elft in den Mey. 16
Hy is zo oprecht als een bokshoorn. 91
Hy is zo ſtout, als of hy noch een lyf in de kiſt had. 201
Hy is zo veeg als een luis op de kam. 229
Hy kampt tegen een mannetje, dat hy aan den wand geſchildert heeft. 151
Hy kan dat over zyn hart niet krygen. 193
Hy kan op zyn haal niet komen. 234
Hy kan op zyn ſlag niet komen. 109
Hy klopt als of hy geld bragt. 4[illegible]
Hy komt al te met te voorſchyn. 179

Hy krabt de oude zeeren op. 203
Hy krauwt den os daar hy hem bollen wil. 216
Hy kruist en zegent zich. 193
Hy laat geen gras onder zyn voeten wassen. 200
Hy laat het glyden. 152
Hy laat het zyn kaproen hooren. 207
Hy laat zich aan een stroo binden. 194
Hy laat zich de handen zalven. 111
Hy laat zich op 't hoofd kakken. 161
Hy legt'er de tang op. 145
Hy lekt aan 't kantje. 34
Hy ligt achter. 62
Hy loopt voor zyn schaduw. 151
Hy lorrendraait. 110
Hy maakt geuren. 191
Hy maakt het als eyeren die uitloopen. 190
Hy maakt het te bont. 90.245
Hy maakt geuren. 191
Hy mag hem op. 146
Hy mag wel lyden dat andere groote koeken bakken, als zy maar de handen uit zyn deeg houden. 32
Hy mag zyn handen wel over zyn hert leggen. 194
Hy meent dat hy goud zal drinken uit een horentje. 63
Hy mikt zo nauw niet. 155
Hy mortepaait. 131
Hy nam zyn aars in den arm, en ging heen. 199
Hy neemt een kloddertje. 50
Hy neemt een vliegende boterham. 51
Hy oogluikt dat. 111
Hy oordeelt daar van als een blinde van de verwen. 18
Hy pronkt met een anders veêren. 8

LYSTE

Hy ryd op den aap. 52
Hy ſchiet kruiswant. 192
Hy ſluipt weg als een hoenderdief. 132
Hy ſluit de deur toe. 235
Hy ſpaart dat als bagynekoek. 44
Hy ſpeelt den bonten hond. 91
Hy ſpeelt'er meê als Ian Potagie met zyn muts. 184
Hy ſpeelt zyn perſonagie. 184
Hy ſpinnevoet daar tegen. 100
Hy ſteekt de borſt op als een pekelharing. 157
Hy ſteekt de horens op. 141
Hy ſteekt in een quaad vel. 227
Hy ſtiert zyn kat. 201
Hy ſtookt daar zyn tanden meê. 6
Hy teert als een Graven kind. 48
Hy trekt zyn oude ſchoenen wêer aan. 90
Hy vaagt daar zyn hielen aan. 207
Hy valt van zich zelven. 182
Hy volgt het oude karrepat. 171
Hy vraagt naar den bekenden weg. 171
Hy waſt voor de galg op. 133
Hy watertand daar na. 30
Hy weet de einden niet aan malkanderen te knoopen. 175
Hy weet niet wat daar te eeten is. 167
Hy wil dat om den dood niet laten. 236
Hy wil de kat uit den boom kyken. 106
Hy wil hem de blaas breken. 146
Hy wil hem 't hert in de hand geven. 146
Hy wil het hoog altaar hebben. 246
Hy zag dat heir eens over. 153
Hy zal daar geen goed garen van ſpinnen. 140

LYSTE

Hy zal dat opdokken. 138
Hy zal den bogt ſchudden. 54
Hy zal den Mei daar wel meê krygen. 226
Hy zal geen hoogen top ſcheeren. 229
Hy zal klopzak hebben. 145
Hy zet fok en lul by. 165
Hy zet het huis over einde. 141
Hy zit op 't kuſſen. 156
Hy zit geerne met de kneukels in 't vet. 34
Hy zucht boomen uit de aarde. 198

I.

Je beat zo plat niet als een mannetjes deuit. 13
Ik ben bly, de korf is reê. 70
Ik ben bluts. 138
Ik ben niet beter dan myn woord. 220
Ik ben niet lazarus. 99
Ik ben uit het neſt gelicht. 119
Ik heb dat beu gegeten. 29
Ik heb dat niet van doen. 182
Ik hou daar niet van. 189
Ik kan daar niet tegen. 147
Ik kan dit niet heffen, noch leggen. 21
Ik moet myn eigen pot kooken. 39
Ik moet op myn eigen biezen zwemmen. 173
Ik weet niet waar 't geſtoven of gevlogen is. 137
Ik zal hem hebben. 145
Ik zou hem wel een knapzak vol hooi toevertrouwen, had ik borge voor 't leêr. 138
In den grootſten voorſpoed behoeft m'en den meeſten raad. 166

LYSTE.

In zulke wateren vangt men zulke viſſchen. 197
Jonge harpſlagers breken veel ſnaaren. 174

K.

Kalk en ſteen metzelt wel. 27
Kan hy met de leeuwenhuid zyn oogmerk niet bereiken, hy doet het voſſenvel aan. 136
Kinderen die willen, ſlaat men op de billen. 195
Klagers hebben geen vrienden. 198
Kleine kinderen hoofdzeer, groote kinderen hertzeer. 71
Klopt wat lang aan dat klooſter, daar zullen meer Moniken uit hunne çellen kruipen. 128
Kont gy ſterven, gy kont vergeten worden. 240
Kort afzeggen is vriendſchap doen. 60
Korte rekening maakt lange vriendſchap. 117
Kruis of munt. 126
Kouſſen die 't water keeren zyn zo goed als leerzen. 92

L.

Laat de dooden ruſten. 240
Landen verzanden, zanden verlanden. 225
Lang vaſten is geen brood ſpaaren. 35
Legt'er uw kop by. 40
Leider. 224
Lukas ſchryft daar niet van. 19

M.

Men behoeft de gantſche zee niet uit te drinken, om te proeven dat ze zout is. 142
Men heeft hem te kakken gezet. 112
Men heeft veel met hem op. 158

Menig krauwt zich daar 't hem niet jeukt. 105
Men kan alle ding dood zwygen, niet dood kyven. 112
Men kan dat met een half oog wel zien. 14
Men kan'er noch hooger noch laager wal meê bezeilen. 164
Men kan geenen keisteen het vel afstroopen. 176
Men kan wel een keisteen kooken, dat het sop goed is. 26
Men kent geen waard, of men gaat'er meê over den haard. 56
Men moet aan stoelen en banken leeren gaan. 173
Men moet al zyn pylen niet sevens verschieten. 120
Men moet de leuze by hem halen. 158
Men moet den vloer niet met de vuiligheid uitvagen. 10
Men moet de oude paalen niet verzetten. 231
Men moet het katje niet dood foolen, 61
Men moet jokken zonder zeer doen. 15
Men moet leven, en laten leven. 108
Men moet niet te wys zyn. 7
Men moet roeyen met de riemen, die men heeft. 108
Men moet ylen met wylen. 177
Men moet zacht gaan, en verre zien. 22
Men moet zomtyds wat byleggen. 40
Men vind de vossen, of haar vel, by den peltier. 11
Men zal een anderen altaar ontdekken. 128
Men zal een anderen gang met hem gaan. 164
Men zal hem wel anders leeren dansen. 165
Men zal hem van dat zelve laken een rok en broek maken. 16
Men ziet hem naar de oogen. 138
Men zou daar dieven meê pynigen. 30
Met den minsten kost houd men langst huis. 26
Misrekenen is geen betalen. 117

LYSTE.

Miſſchien. 225
Mondekens maat. 42
Myn deur zy verre van Myn heers deur. 116

N.

Nauw dingen, en wel betaalen, ſchikt wel. 109
Niemand durft aan zyn ſtokje baſſen 159
Niemand en geenman byten malkanderen in den zak. 152
Niemand hinkt aan een anders zeer. 100
Niets is zo quaad, of 't is ergens goed toe. 114
Niet te lang op een, zo word gy niet dul. 1
N. N.

O.

Onbeſchaamde menſchen hebben 't derde deel van de wereld. 102
Onnoodige zorgen maken viſchgraaten. 105
Onrechtvaardig goed gedyt niet. 137
Ontneem den hond zyn been niet. 196
Op een bof. 182
Op een quaade merkt zal men wel teeren. 110
Op grypende wolfshanden paſſen hondstanden. 134
Op oud ys vrieſt het licht. 60
Oude boomen laten zich niet verplanten. 231
Oude lieden gaan met een been in 't graf. 233

P.

Proteſteeren, en brood bedelen, ſtaat elk vry. 102
Pyp op Roelken, de Bruid gaat meê. 64

Q.

Quaad ei, quaad kieken. 69

Recht

R.

Recht moet recht zyn, al zou men malkanderen in riemen ſnyden. 93
Roep zo hard nier, uw bed mogt het hooren. 139
Roksken uit, roksken an, maakt een ſterk man. 97
Rotte peeren, ſtinkende eyeren, en ſterke b. ter, behooren te zamen, om'er een vuile ſtruif van te bakken. 30
Ryke gekken verçieren de Stad, maar wyze mannen beſtieren de Stad. 83

S.

Sal, mel, fel, wil het ſchrift wel. 5
Scheer je van hier. 199
Schoon voorgedaan is half verkocht. 8
Spaaren is een goede rente. 38
Speel dat liever op de ruispyp, dan kan niemand van de boeren het verſtaan. 14
Spreek dat waar is, eet dat gaar is, drink dat klaar is. 31
St. 210
Steege paarden moet men met ſcherpe ſpoeren beryden 172
Strenge heeren richten niet lang. 160

T.

Taſt niet te diep. 7
't Beroude nooit man, dat hy turfde voor Sint Jan. 24
Te veel zorge breekt het glas. 96
't Gaat grif voort. 162
't Gaat in zwang. 246
't Gaat van myn kantje. 42
't Geen gy van dage kont doen, ſtel dat niet uit tot morgen. 107

LYSTE

't Ging ab hoc en ab hac. 143
't Ging'er luſtig van gat. 36. 242
't Ging rip. 139
't Groeit aan als een ſneeuwbal. 218
't Heeft rym noch reden. 18
't Hemd is my nader, dan de rok. 101
't Hoofd rookt my daar van. 17
't Horologie is ontſtelt. 143
't Is aan 't kenteren. 162
't Is achter om gehaalt. 131
't Is al boter uit eene kern. 76
't Is al verloren, dat men in oude zaaken ſchud. 231
't Is beſt met winſt uit te ſcheiden. 121
't Is beter te buigen, dan te berſten. 201
't Is by Ian Oom. 53
't Is daar meê ſlechte beſtelling. 129
't Is de myl op zeven. 170
't Is een balletje om meê te ſpelen. 117
't Is een bezukt werk. 195
't Is een biervlieg. 86
't Is een buffel. 77
't Is een doorſlag. 137
't Is een dooze. 79
't Is een dronken Fua. 86
't Is een dwarspaal. 85
't Is een edelman als zyn broek een peperzak. 57
't Is een Engelsman. 26
't Is een grovianus. 77
't Is een hangebaſt. 87
't Is een hinkedepink. 87
't Is een Jan Hen. 84

LYSTE

't Is een Kardinaals kop. 95
't Is een knevel. 83
't Is een knorrepot. 80
't Is een krachtig argument tegen de Sociniaanen. 211
't Is een kykebyſter. 80
't Is een mande met rotte appelen. 89
't Is een meisje om een knechtje. 57
't Is een Mudde van Gompen. 56
't Is een neet. 84
't Is een omgekeerde beér. 81
't Is een onnozele druif. 79
't Is een oorblazer. 205
't Is een plaiſier om dul te worden. 215
't Is een pochhans. 84
't Is een quylbak. 82
't Is een Rebekka. 208
't Is een roervink. 89
't Is een ros beyaard. 77
't Is een ſcheele wip. 80
't Is een ſchobbejak. 86
't Is een ſchudde. 86
't Is een ſchurfde commiſſie. 192
't Is een ſchurk 86
't Is een Sint Juin. 78
't Is een ſleeplenden. 88
't Is een ſmouterbolletje. 87
't Is een Sobes. 78
't Is een talm. 79
't Is een teek. 85
't Is een teljoorlekker. 39
't Is een verken van een wyf. 68

't Is een vent als een water. 88
't Is een walbarken aangezigt. 81
't Is een waterschip, yder boort'er een gat in. 136
't Is een weerwolf. 81
't Is een wildeman. 85
't Is een wilde Wouter. 201
't Is een Xantippe. 68
't Is een zandkladde. 206
't Is een zeerob. 113
't Is een ziek wyf, en een kranke vrouw. 98
't Is eigen reedzel. 175
't Is'er een die Hans heet. 142
't Is even veel hoe 't kind heet, als het maar een naam krygt. 73. 242
't Is falikant. 131
't Is geen pyp tabak waardig. 51
't Is goed alleen te pleiten. 211
't Is goed hovaardigen te slaan: zy willen 't niet weten. 147
't Is Hans onverzaagt. 84
't Is Hem in den mond geslagen. 205
't Is in een amery gedaan. 200
't Is kunst te konnen verliezen. 121
't Is met hem van de hand in den tand. 42
't Is Moniken werk. 232
't Is mostaard na de maaltyd. 38
't Is naar zynen tand niet. 28
't Is nieuwe liefde, de korstjes kraaken noch. 65
't Is O, P, op. 36
't Is opgewarmde hutspot. 40
't Is ouderwets 4
't Is oudmaaknieuw. 3

't Is

't Is puik van ſlechtigheid. 187
't Is qualyk gedaan den derden te dragen: hy kan wel alleen gaan. 167
't Is ſpellegeld. 175
't Is van 't opperſte bordetje. 188
't Is van 't zelve ras. 74
't Is voor den Prins. 113
't Is voor een morſſig wyf een groote verſchooning, dat zy een klein kind heeft. 69
't Is vroeg genoeg om een quaaden dag te hebben. 96
't Is wyn van een oor. 25
't Is zo zot dat het quylt. 12
't Kompas is van de pen. 164
't Ligt my op myn bedde niet. 122
't Mag daar braſpenningen zweeten. 113
't Moet een wyze hand zyn, die gekken wel zal ſcheeren. 15
't Moet in dien hoek warm zyn, zy willen'er niet uit. 135
't Roer is van 't ſchip. 49
Trouwt naar 't oor, niet naar het oog. 55
't Scheelt veel, een voet op een neus. 92
't Spel heet zie toe. 166
't Spel is de kaars niet waardig. 118
't Spreekwoord beduid al wat de lezer wil. 2
't Staat elk voor zyn voorhoofd niet geſchreven. 203
't Staat'er ſlecht geſchoren. 140
't Velleken is geen zotje, het weet wanneer't rimpelen moet. 227
't Verken is met den tap weg geloopen. 52
't Verſtand komt niet voor de jaaren. 10
Twee houwen in eene wonde doen dubbele ſmerte. 99
Tuſſchen Paſchen en Pinxteren vryen de onzalige. 245

Tyd

LYSTE.

Tyd flyt. 227
't Zal'er gelden. 150
't Zal noch ſchoonder komen. 189
't Zal wel zoeten. 66
't Zyn al een moêrs kinderen. 74
't Zyn krokodils traanen. 231
't Zyn ollen. 20

V.

Van den avond. 180
Vaag uwen mond maar, en zeg dat gy gegeten hebt. 218
Van lieverlee. 178
Van mond ten hemel varen. 127
Veele handen maken licht werk; maar zyn de Droes in de ſchotel. 22
Veel goed, veel dul. 104
Verloſt gy ymand van de galg, hy zal'er u zelf graag aan hangen. 103
Verrot myn hooi, zo waſt myn kool, zei de boer, doe 't regende. 115
Viel'er een ſteen uit den hemel, hy zou op myn hoofd vallen. 198
Voet voor voet gaat men verre. 178
Vogels van eener veeren vliegen graag t'zamen. 75
Vrienden koſt is haaſt bereid. 38
Vroeg ryp, vroeg rot. 7
Vrolyke waarden maken vrolyke gaſten. 32
Vuil water bluſt ook brand. 72

W.

Wacht u, 't paard ſlaat achter uit. 172

Waeht u voor de labben, die voor lekken, en achter krabben. 206
Was hout houwen een ordre, men zou zo veel Moniken niet vinden. 127
Wat gaat'er al om in de brouwery van de wereld. 21
Wat gy alleen kont doen, roep daar geen' ander' toe. 107
Wat ligt gy en loopt? 178
Wat meent gy te eeten? gebraaden prikken? 28
Wat zal men u kooken? knollen met zeefpek? 28
Wel gewaſſchen is half geſchoren. 174
Wie heeft zyn moeder niet bekakt? 71
Wie kan den hond 't blaffen verbieden. 209
Wiens heiland zoude hy zyn, die zich zelven heilloos is? 155
Wie winnen wil, moet byzetten. 110
Wyd gapen byt niet. 151
Wylen N. N. 239

Y.

Ylen maakt uilen. 177
Ymand by den aars ophalen. 206
Ymand by de vodden krygen. 143
Ymand de keel toebinden. 130
Ymand den pas afſnyden. 200
Ymand den pols taſten. 98
Ymand den rug meten. 144
Ymand iets diets maken. 20
Ymand het vierkante gat wyzen. 199
Ymand lelyk uitmaken. 204
Ymand met een zwarte kool tekenen. 203
Ymand met het hair ergens ſleepen. 194

Ymand met huid en met hair opeeten. 136
Ymand met loode ſchoenen nagaan. 214
Ymand moffelen. 237
Ymand op de kneukels kloppen. 148
Ymand op ſteven draayen. 165
Ymand ribbezakken. 149
Ymand roskammen. 9
Ymand verhabbezakken. 148
Ymand uit zyn vaarwater dringen. 165
Ymand weg hebben. 118

Z.

Zachte meeſters maken ſtinkende wonden. 9
Zend den gek om raapzaad. 82
Zo glad als een ſtuk ſpek. 163
Zo groet, zo andwoord. 208
Zo lang de vrouw waſcht, krygt de man niet een goed woord. 70
Zo lang'er leven is, is'er hope. 235
Zulke lippen, zulke ſalade. 30
Zundig gezien is genoeg gebedelt. 101
Zwygen verandwoord veel. 218
Zy beſtaan malkanderen noch van knyen, noch van elleboogen. 58
Zy geven malkanderen den neus vol bloed. 144
Zy hebben malkanderen beſch.... 61
Zy hebben 't ſpek weg, eer de kool opgediſcht is. 39
Zy heeft het zo druk als de pan te vaſtelavond. 32
Zy herrewerren met malkanderen. 132
Zy is de beſte zuſter niet. 67
Zy is op haar mond niet gevallen. 209

LYSTE.

Zy is ſtom geboren. 209
Zy is zo rein als een viſchben. 92
Zy is achterkouſſig. 214
Zy meent dat Keizers kat haar nicht is. 56
Zyn hert verdaagt als hy 't ziet. 190
Zyn hert ligt op zyn tong. 207
Zyn keuvel draait. 83
Zyn paspoort is geſchreven. 202
Zyn vleugels zyn gefnuikt. 160
Zyn zinnekens ſpelen ſchuilewink. 17
Zy raazen als oly in de pan. 210
Zy teeren en ſmeeren. 34
Zy trekken om 't langſte einde. 132
Zy viſſchen met drooge netten. 136
Zy volgen de groote vlag. 164
Zy zeggen malkanderen daar 't op ſtaat. 205
Zy zitten als grypvogels op de wacht. 135
Zy zyn geſtoryt. 64
Zy zyn kaaren als de duim en voorſte vinger. 76
Zy zyn niet alle heilig, die geerne te kerk gaan. 222
Zy zyn niet alle ymands vrienden, die hem toelachen. 216

DRUKFEILEN.

Een boek gantſch zonder drukfeilen, is zo zeldzaam als een witte raaf. 't Geen de minſte heeft, is in dat opzigt het beſte. Hier zyn'er niet in groot getal; maar echter eenige, die 't oog ontſlopen, of onverbetert gebleven zyn. Eene misſtelde, of niet uitgedrukte letter, of zinſnede, die den zin niet krenkt, is geene aanwyzing waardig. Zo is by voorbeeld, wanneer bladz. 23. regel 19. in zommige afdrukſels ſtaat Saluſtius voor Salluſtius, en bladz. 122. reg. 16. Appelles voor Apelles, enz. Voegt hier by, dat dus bladz. 3. reg. 6. gelezen word, ? voor enz. De volgende zyn de zwaarſte, om dat ze den zin eenigzins belemmeren.

In de Voorreden bladz. 3. in den 3. regel van onder ſtaat den, voor der.

In de Spreekwoorden zelf:

Bladz.	8. reg.	8. vekroopen: lees, verkoopen.
	16.	1. van onder, musje: lees, muisje.
	17.	21. *mixturæ*: lees, *mixtura*.
	57.	2. van onder: *Zomme*: lees, *Homme*
	96.	16. man: lees, arm man.
	109.	11. is in zommige afdrukſels *mixtçie* voor *mixtiçe*.
	116.	8. van onder 1. Kon. 20: lees, Kon 21.
	121.	5. van onder, winſte: lees, minſt
	122.	16. reſeirentje: lees, refereintje.
	137.	20. geeft: lees, heeft.
	177.	19. al was: lees, al was maar.

In 't Byvoegzel, bladz. 241. reg. 1. voor 4. moet zyn

N A

[29]

NATUURLYKE VOORTEKENEN VAN ALLERLEI WEDER,

Waargenomen aan de Zon, Maan, Sterren, Lucht, het Water, de Aarde, Beesten, enz.

Gy die wel geerne weêrwys waart;
Ga met geen Almanach te raade,
Maar met de tekens, hier vergaêrt,
Zo van het goede weêr, als 't quaade.
De ſterrekyker zei, 't zal reg'nen; doch beſloot
Dus uit geen ſterrenkund, maar uit den ſtank der
goot.
Wel weet uw neus zo meer, dan d'oogen,
Men zal u neuswys noemen mogen.

LEZER,

Deze Natuurlyke Voortekenen van allerlei weder zyn al lange geleden van hier en daar by een verzamelt, en plegen veel wisser te gaan, dan de voorzeggingen van den beſten Almanach. Zy zyn opgemerkt uit de voorkomende verſchynzelen, en gegrond op en geſtaaft van de ondervinding, die de beſte Leermeeſteres is. Natuurkundige Wysgeeren konnen hun brein ſlypen, om de oorzaaken daar van na te vorſchen De huislieden en ſchippers zullen in de Weêrwysheid meer ſtaat maken op hunne bevinding na zulke voorbeduidſels, dan op de ſcherpzinnigſte redenkavelingen daar over, die gemeenlyk maar giſſingen onderſtellen, en zyn: gelyk de Italiaanſche waarzegger, ('t zy gezegt met oorlof van Don Antonio Magino) die in zekerheid zwichten moet voor dezen Boeren-Almanach, al vind men daar in geene beeldekens van een hoedeken, regenkanneken, blazend bakhuis, of iets diergelyks.

't Is zeker, dat de verſchynzels, die hier gemeld zyn als voortekens van allerlei weder, haare natuurlyke oorzaaken hebben in de geſteltheid der lucht, vergaderde ſtoffen, of iets diergelyks, afhangelyk van Gods voorzienigheid en opperbeſtier. Dit vernemen ook zommige beeſten uit hunnen aard eerder dan de menſchen, en geven daar van aanwyzing door 't een, of 't ander. Doch hier onder tellen wy geenzins de ongegronde beuzelpraat van zulke voortekens, die redenloos zyn, en blinde bygelovigheid. Het Pausdom is daar van vol, ten opzichte van de dagen hunner Almanachs Heiligen, als of die eenig bewind hadden over 't weder, vruchtbaarheid, en andere menſchelyke gevallen. Hier op paſt ook Jerem. 14:

22. *'t Is echter niet ondienſtig, dat men zulke grollen we*
te; om te zien de dwaasheid van die duiſtere tyden, en Go
te danken voor 't meerder licht. Evenwel ik wil niet ſtaa
de houden, dat alles, waar van wy geen reden konnen doo
gronden, valſch is, om dat ook in natuurlyke dingen vee
niet ontdekte, en zelf voor de allerſchranderſten onnaſpeurl
ke geheimen zyn. Job 26: 14. Quantum eſt quod neſc
mus! *Wat is'er al dat wy niet en weten!*

By gelegentheid dat ik de voorbeduidzels van allerlei we
der uit gemeene aanmerkingen ophaalde, ſchoot my te binne
dat het mogelyk den weetzuchtigen Lezer niet onaangenaa
zoude zyn, indien ik'er de betekening van het onlangs ui
gevonden, en nu zo bekende Weêrglas byvoegde. Ik geef hi
niets van 't myne, zo weinig als in de Spreekwoorden, o
Voortekenen; maar melde ſlechts de opmerkingen van ande
vernuftige en nauwkeurige Mannen. Wie het Bericht ove
't Thermometrum *en* Barometrum *opgeſtelt heeft, weet*
niet. Het wierd met de Weêrglazen verkocht. Zulke vlie
gende bladeren, gelyk men die noemt, plegen lichtelyk t'zoe
te geraken. Ik heb daarom, en ook op 't verzoek van goed
Vrienden, dit Bericht hier mede plaats verleent. Maar a
Regels betreffende het Barometrum, *is men verſchuldigt aa*
de driejaarige dagelykſche waarnemingen van den zeer g
leerden en vermaarden Heer R. ANDALA, te vinden
zyne Diſſertatio Philoſophica V. de Phænomenis Barome
tricis. *Ik hope dat dit zal geſchied zyn met zyn Hoogeern*
wel e nen. Dus vertaalt zynde, kan het ook tot onderrich
ting en dienſt van onze ſpraakgenooten ſtrekken.

NA

NATUURLYKE VOORTEKENEN VAN SCHOON WEDER AAN DE ZON.

1.

Zo de zon des morgens geheel klaar en ſchoon is, niet bevlekt met eenige doorſchynende wolken, dan zal't dien dag en nacht een aangenaam weder zyn. 3008

2.

Zo ook de zon des avonds klaar onder gaat, is'er 's anderen daags een ſchoone dag te verwachten. 3009

3.

Zo'er na zons ondergang roode wolken verſchynen, het betekent goed weêr, vermengt met winden. 3010

4.

Zo de zon in 't ondergaan roodachtig als vuur, of purperachtig ſchynt, wanneer het te vooren geregent heeft, dan zal het 's anderen daags klaar weder zyn. 3011

5.

Als de zon in 't opgaan omringt is van wolken, zo zal de wind waayen van die zyde, alwaar de rondte ontdekt is: maar zo de rondte gelykelyk ontdekt word, dan zal 't goed weêr zyn. 3012

6.

Als men de zon des namiddags met een tamelyke hitte, en wel klaar, ziet onder gaan, dan zal men een ſchoo-

nen nacht en 's anderen daags een ſchoonen dag hebben.

7.

3014 Als de zon 's morgens in haar opgaan klaar en witachtig is, dan heeft men ſchoon weder te verwachten.

8.

3015 Wanneer het 's avonds regent, en in 't ondergaan de zon de omliggende wolken zich rood, verdeelt, en weinig in getal vertoonen, dan zal'er een klaare nacht, e ſchoone dag volgen.

9.

3016 Wanneer des morgens, in 't opgaan der zon, de wolken zich verſpreiden, of van de zon als opgegeten worden, dan pleegt'er altyd ſchoon weder te volgen.

10.

3017 Zo in 't opgaan der zon een regenboog zich vertoon in het weſten, die beduid ſchoon weêr, of weinig regen

11.

3018 Wanneer des daags, als de zon op 't hoogſt is, de lucht met witte wolken, als vlokken, hier en daar verdeelt is dan is'er ſchoon weder voor handen.

VOORTEKENEN VAN SCHOON WEDER AAN DE MAAN.

1.

3019 Als de Maan op den vierden dag ſchoon en klaarblikend is, dat betekent ſchoon weder.

2.

3020 Als de maan, vol zynde, in 't midden zuiver ſtaa dat betekent ſchoon weder.

VOO

VOORTEKENEN VAN KLAAR EN DROOG WEDER AAN DE STERREN.

1.

Zo een witte of roode çirkel de Sterren 's nachts omringt, volgt 's anderen daags ſchoon weder, met een weinig wind. (3021)

2.

De flikkerende ſterren betekenen het zelve. (3022)

3.

Dus mede de loop der ſterren, die men noemt Sint Jakobs ſtraat. (3023)

VOORTEKENEN VAN STIL KLAAR WEDER, AAN DE LUCHT, AARDE, WATER, enz.

1.

Zo de lucht op de ſpitzen der bergen klaar is, verwacht ſchoon weder. (3024)

2.

Als de wolken by regenachtig weêr zich verdeelen, voornaamelyk wanneer men dat verneemt voor den wind, het beduid ſchoon weder. (3025)

3.

Als de wolken by regenachtig weder van malkanderen ver- (3026)

verſpreid dryven, en zich blaauwachtig vertoonen, 't is ook een teken van ſchoon weder.

4.

3027 Insgelyks als de lucht in 't opgaan der zon klaar en witachtig is.

5.

3028 Als het in den voorzomer, of voorwinter, met een koelen morgen nevelachtig is, of duiſter omtrent den dageraad, en zich, die nevelachtigheid verdwynende, boven de wateren als een rook vertoont, dan zal 't dien dag niet regenen.

6.

3029 Als des zomers de morgenſtond boven gewoonte koel is, en wolken opryzen uit het ooſten, die na het weſten gedreven worden, het is zo een gewis teken van ſchoon weer, als de roode wolken des avonds.

7.

3030 Als het 's avonds, zonder donder of overtrokken lucht, dikwyls achter een weêrlicht, dat is een teken van ſchoon weder.

8.

3031 Als men in 't dalen des Hemels eenigen blixem zonder donder gewaar word, en zonder eenige duiſtere wolken in dat geweſt des hemels, dan is ſchoon weêr op handen.

9.

3032 Als de dauw des morgens of des avonds, overvloedig valt, dat betekent altyd ſchoon weder, in wat tyd des jaars het zy.

10.

3033 Zo het 's morgens of 's avonds regent, zal ſtraks goed weder hier op volgen.

War-

11.

Wanneer men een nevel op de zee, rivieren, of ſtaande wateren ziet dryven, of ook boven de groene weiden, dat beduid al ſchoon weder. (3034)

12.

Wanneer de kaarſſen, al is 't regenachtig weder, ſtil en zonder ſprankelen branden, het beteekent aanſtaande goed weder. (3035)

13.

Wolken die zich des avonds purperverwig omtrent de zon vertoonen, betekenen ſchoon weder, of wind, naar het jaargety. (3036)

14.

Als de nevel van de zon boven de aarde verteert word, zo zal 't ſchoon weder zyn. (3037)

VOORTEKENEN VAN GOED WEDER, AAN EENIGE BEESTEN.

1.

Zo de kraanen ordentlyk met malkanderen vliegen, het beduid ſchoon weder. (3038)

2.

Zo zich de uil na zons ondergang dikwyls laat zien, het geeft al ſchoon droog weêr te kennen. (3039)

3.

Als men de raven zachtjes hoort kraſſen, en ziet te zamen vliegen, als of zy vrolyk waren, dat beduid al ſchoon weder. (3040)

4.

3041 Als de raaven naar de zon toe ſtaan en gaapen, en zy des morgens na den regen haare vederen zitten en pluizen, dan zal'er goed weêr volgen.

5.

3042 Als men de zee- of riviermeeuwen verre van 't water den dag door ziet vliegen, 't is een voorteken van droog weder.

6.

3043 Wanneer de wilde duiven veel in de lucht zwieren, of de kickendief zich in de hoogte der lucht zwevende houd, dat bedied al mede klaar droog weder.

7.

3044 Als de vledermuizen des avonds uit haare holen in meerder getal vliegen, als zy plegen, dan zal'er ſchoon weder volgen.

8.

3045 Als de muggen na zonnen ondergang met ronde en langwerpige hoopkens, niet hoog boven de aarde, vliegen, dat geeft ſchoon weder te kennen.

VOORTEKENEN VAN REGEN AAN DE ZON.

1.

3046 Zo de zon diep in den hemel ſchynt te ſtaan in den opgang, gelyk of zy in de wolken ingedrukt was, o dat zy door de wolken als door een diep hol ſchynt, wer

pen

pende eenige ſtraalen donkerachtig naar het zuiden en noorden, ook wel naar het ooſten en weſten, dat betekent regen of wind.

2.

Zo de zon roodachtig opgaat, dan zal 't op den dag regenen. (3047)

3.

Zo de zonneſtraalen in den op- en ondergang dik en donkerachtig ſchynen, en omçingelt zyn van zwarte wolken, dan zal het eenige dagen na malkanderen regenen. (3048)

4.

Zo een kleine wolk van veelerlei verwen de zon na den opgang navolgt, dan heeft men een haaſtigen regen te verwachten. (3049)

5.

Wanneer eenige dikke wolken de zon in den opgang en ondergang verduiſteren, dan zal hier op haaſtelyk wind en regen volgen. (3050)

6.

Gaat'er 's morgens eene nevelachtige wolke voor de zon, zo verwacht zekerlyk regen. (3051)

7.

Zo de zon in 't opgaan hol ſchynt te wezen, dat betekent regen en wind. (3052)

8.

Wanneer in 't opgaan der zon eenige roode wolken voor de zelve gezien worden, en zommige van die in 't noorden en zuiden dryven, dat betekent regen. (3053)

9.

Gelyk ook, als de zon in 't op- en ondergaan eenige korte ſtraalen ſchynt te geven. (3054)

10.

3055 Dus mede, als men eenige roode wolken voor de z
ziet, eer zy opgaat, die na 't zuiden vertrekken.

11.

3056 Insgelyks als men roode wolken over de zon in 't
gaan ziet liggen, en de wind zuiden is.

12.

3057 Daar beneven, wanneer de zon, als zy opgaat, ha
ſtraalen zeer verre in de lucht uitwerpt, en door de w
ken dryft, en dat'er in 't midden van de zon eenige y
le plekken ſchynen te wezen.

13.

3058 Als de ſtraalen van de zon haar voor den opgang v
toonen, dat betekent regen en wind.

14.

3059 Als de zon droevig, duiſter, of blaauwachtig op
ondergaat, dat is een zeker teken van regen.

15.

3060 Als de ſtraalen van de zon met eene zwarte wolk
dekt worden, zonder dat zy eenige der zelve openbaa
dan zal'er regen volgen.

16.

3061 Als de zon in 't op- of onder gaan met een blaauv
kring omringt is, en haare ſtraalen zich bleekachtig v
toonen, dat is een voorbode van regen, of onweder.

17.

3062 Als de zon zich in 't opgaan met verſcheide vlek
vertoont, dan is'er regen op handen.

18.

3063 Als de zon in 't opgaan met verſcheide wolkskens
zet is en de wind uit den zuiden waait, met eene duif
heid, dat beduid regen.

19.

Wanneer men voor den dageraad eenige kleine wolken in 't ooſten ziet opryzen, en dat daar na de zon zich met haare ſtraalen op verſcheide wyzen vertoont, dan zal 't op dien dag regenen. (3064)

20.

Als men de ſtraalen der zon in den morgenſtond verre van malkanderen, en dikker ziet, dan naar gewoonte, zo zal 't op dien dag regenen. (3065)

21.

Als de zon in haaren op- of ondergang van eenige dikke wolken verduiſtert is, en haare ſtraalen herwaards en derwaards verſpreid, dan mag men van regen of wind verzekert zyn. (3066)

22.

Als de zon den dag door, of immers den meeſten tyd des dags, door de wolken, of door eene duiſtere lucht, gezien word als een roode vuurige kloot, dan en zal 't zonder regenen niet voorby gaan. (3067)

23.

Indien de zon in haaren op- of ondergang kleinder ſchynt te zyn, dan zy plagt, en dat in eene loodverwige wolke, zo zal 't in dien hoek regenen. (3068)

24.

Als de lucht in 't ooſten rookachtig, en gelyk vol ſtofs is, en de zon'er droevig uitziet, dan zal'er zekerlyk regen volgen. (3069)

25.

Als de zon zich 's morgens achter een blaauwe en duiſtere wolk met een ander aangezigt vertoont, dan zy gewoon is, dan is'er regen of wind voor de deure. (3070)

16.

3071 Als de zon op- of onder gaat met eene zoele warmte, en duiſtere lucht, tegen de natuur van den tyd des jaars, naamelyk in den voor- of nazomer, dan zal het regenen, of donderen.

17.

3072 Zo de lucht heet is, en omtrent de zon eenige roodigheid zich openbaart, vermengt met eenige blaauwigheid, dan is'er regen voor handen.

18.

3073 Als de zon zich zwartachtig vertoont, en met een voorgaande dikke wolk onder gaat, en haare ſtraalen herwaards en derwaards overdwers uitſpreid, dan zal'er regen volgen.

19.

3074 Als de zon bleek en waterachtig ſchynt, of zeer ſteekt, dat is een voorbeduidzel van regen: gelyk ook als zy zeer blikt.

30,

3075 Als de zon onder gaat achter zwarte wolken, dat betekent gemeenlyk regen.

VOORTEKENEN VAN REGEN AAN DE MAAN.

1.

3076 Zo de hoeken van de maan op den vierden dag bot, of belemmert zyn, dat betekent regen.

Ook

2.

Ook zo de maan alsdan zwart is. 3077

3.

Insgelyks, alsde maan volzynde, in 't midden zwart ziet. 3078

4.

Wanneer de maan nieuw is, en opgaande aan den opperſten hoek ziet als of zy rondom zwart ware, dat beduid regen voor de volle maan. 3079

5.

Als de maan in haaren opperſten hoorn eenige vlekken heeft, zal men in 't eerſte der maand regen hebben: maar indien zy vol zynde in 't midden plekachtig is, dat beduid goed weêr. 3080

6.

Als de maan vol zynde in 't midden zwart is, dat beteken regen. 3081

7.

Vertoont zich de Maan in haar beginſel met dikke breede hoornen boven gewoonte, dan is'er regen te verwachten. 3082

8.

Als de maan in haar begin in haaren opperſten hoorn zwartachtig is, dan zal 't in 't afbreken regenen. En indien zy voor de volle maan in 't midden zwartachtig is, zal'er ook regen volgen. 3083

9.

Als de maan zich voor den vierden dag niet en vertoont, en de wind uit den Zuiden waait, zo zal 't in die gantſche maand niet dan winterachtig weder zyn. 3084

10.

Als de maan zich over haar gantſch lichaam zwartachtig, gelyk of zy droevig ware, openbaart, dan is'er regen voor handen. 3085

Wan-

11.

3086 Wanneer op den derden dag de eene hoorn der maan breeder is, dan de andere, zo twyfelt aan geen regen di geheele weeke.

12.

3087 Waanneer de maan zich op haaren behoorlyken ty niet vertoont, en met gevensterde wolken bedekt wor zo zal't zeer regenen, 't en ware de wind dat belettede

13.

3088 Als de maan yzerachtig van koleur is, dan is zy g neigt tot regen.

14.

3089 Als de straalen van de maan 's nachts op de riemen v de schippers blinken, dan waarschouwen zy van to komenden regen.

15.

3090 Wanneer de straalen van de maan zich by Zuiden wi duister, dik, kort op de aarde vertoonen, dan is'er gen op de baan.

16.

3091 Als de maan met een ring van verscheide verwen zet is, en zo klaar niet en word gezien, dan zal'er reg en wind volgen.

17.

3092 Als de maan zich in 't eerste zonder hoornen, of i mers met botte hoornen vertoont, dat berekent guur der, en regen.

18.

3093 Als men meer dan eene maan tot verscheide ston ziet, die zich in zwarte of geelachtige wolken verli dan zal'er een uitnemende groote regen, en zeer q weder volgen.

19.

Als men des nachts meer dan eene maan in 't zuiden ziet, dat is een voorteken van een grooten regen. 3094

VOORTEKENEN VAN REGEN, AAN DE STERREN,

1.

Zo de Planeeten, dat is, de grootſte en klaarſte ſterren, zwart, blaauw, rood, of groenachtig ſchynen, dan voorzeggen zy grooten regen. 3095

2.

Zo des nachts weinig ſterren in de lucht gezien worden, dat de wolken niet veroorzaaken, dan is regen, of ander vochtig weder aanſtaande. 3096

VOORTEKENEN VAN REGEN AAN DE LUCHT.

1.

Zo veele wolken by 't aardryk ſchynen te ſtaan, en de zelve onder zwart zyn, en boven rood, die betekenen vochtig weder. 3097

2.

3098 Zwarte en dikke wolken, welke opgaan in 't geweſt van waar de wind komt, hoe die zwarter zyn, en zich breeder uitſpreiden, hoe zy zekerder eenen grooten en langduurigen regen veroorzaaken.

3.

3099 Veel blikſems, 't zy 's morgens, of 's avonds, met duiſtere wolken, betekent gewiſſen regen.

4.

3100 Desgelyks wanneer de gantſche hemel met zwarte wolken overtogen is. 1 Kon. 18: 45.

5.

3101 Zo mede als'er wolken uit den weſten komen. Luk. 12: 54.

6.

3102 Wanneer de wolken loopen, regent het korts daar na.

7.

3103 Als men eenigen blikſem ziet, dat beduid regen.

8.

3104 De zuiden wind brengt regen.

9.

3105 Als men eenen regenboog ziet, en het te vooren niet geregent heeft, dan regent het drie dagen na malkanderen.

10.

3106 Wanneer men twee regenboogen ziet, word'er regen berekent.

11.

3107 Insgelyks als het 's morgens rood is. Matth. 16: 2, 3.

12.

3108 Roſſe of yzervetwige wolken, die 's morgens voor de zon loopen, zyn voorboden van regen.

De

13.

De wolken die loodachtig van verwe, of uit den roſſen groenachtig in 't aanzien zyn, en daar toe gevlekt, of gelyk geheele huiden, uit den zuiden of uit den ooſten dryvende, brengen in twee of drie dagen regen by. 3109

14.

Veele roosgewyze wolken, in 't nederdalen des hemels, die even verre van malkanderen dryven, en nederwaards zakkende zich zwartachtig vertoonen, brengen gemeenlyk water by. 3110

15.

Als de wolken uit den zuiden na het noorden trekken, brengen zy regen, volgens ondervinding van alle tyden. 3111

16.

Als de wolken of neveldampen nederwaards dalen, en zich verſpreiden, en daar na allengskens optrekken, dan is de regen zeker. 3112

17.

Als'er door den dag, of immers een goed deel des dags, eene duiſterheid in de lucht verſpreid is, dat is een teken, dat'er in 't opperſte der lucht regenwolken vergadert worden. 3113

18.

Als een kleine zuiden wind waait, en zich al doolende herwaards en derwaards keert, dat is een zeker teken van regen. 3114

19.

Als des winters, in 't begin des voorzomers, of in 't einde des nazomers, een noordenwind waait, waar door de zuire lucht in een zoete verkeert word, en die wind uit een anderen hoek gaat waayen, dan heeft men regen te verwachten. 3115

20.

3116 De winter-donder, of zomer-donder, die des morgens of des avonds geſchied, beduid regen.

21.

3117 Wanneer het in den voorzomer, of nazomer, of ook in 't begin des zomers, meer dondert dan blixemt, zo heeft men winterweêr te verwachten; en te winterachtiger zal het zyn, indien die donder uit alle de vier hoeken des hemels vernomen word.

22.

3118 Wanneer het by dage of by nacht uit het zuiden veel blixemt, zo heeft men 's anderen daags een grooten regen.

23.

3119 Als het 's morgens of 's avonds zonder donderen weêrlicht, en de lucht van wolken overtrokken is, twyfelt aan geen regen.

24.

3120 De regenboog, die zich in een lucht vol wolken vertoont, is een gewiſſe voorbode van regen; en inzonderheid als hy op den middag zich laat zien, dan is'er een uitnemende groote regen te verwachten.

25.

3121 Indien in 't ondergaan der zon een regenboog in 't ooſten gezien word, dan is'er donder en regen voor handen; en voornaamelyk als'er meer dan een gezien word

26.

3122 Als men met ſchoon weder een langduurige en volkomen regenboge gewaar word, volgt gemeenlyk regen.

27.

3123 Een ſtille wind, die herwaards en derwaards draait, is een zekere bode van regen.

28.

De winden die haaſtelyk aankomen, en al draayende het loof en ſtroo van de aarde opnemen, boodſchappen eenen gewiſſen regen. (3124)

29.

Een regenbooge des morgens betekent regen: maar des namiddags, droog weder. (3125)

VOORTEKENEN VAN REGEN AAN DE WATEREN.

1.

Wanneer de regendroppelen wit zyn, en groote blaazen of bobbelen maken, dan betekenen zy eenen langduurigen regen. (3126)

2.

Als het in 't regenen eerſt met kleine droppeltjes regent, en allengskens vermeerdert, dan zal'er noch groote regen na volgen. (3127)

3.

Als de regen zonder wind overvloedig valt, zo zal 't gemeenlyk wat lange blyven regenen. (3128)

4.

Als de zee by ſchoon weder meer dan te vooren, en boven gewoonte ruiſcht, het betekent dat'er regen of wind voor handen is. (3129)

5.

Als het ſchuim van de zee zich verdeelt, en de fontei- (3130)

nen en rivieren verminderen, het geeft te kennen, dat'er na eenige dagen regen volgen zal.

6.

3131 Als men op den ſtrand der zee langachtige hoopkens zand herwaards en derwaards ziet uitſmyten, zo verwacht regen.

7.

3132 Als de ſtaande wateren, zonder zonneſchyn, tegen de gewoonte, warmachtig zyn, zo zal 't in 't kort, of in 't lang, geweldig regenen.

8.

3133 Indien by vriezend weder het ys, de ſneeuw, of de rym, zonder zonneſchyn ſmelt; of de luuren en wollen doeken, die ſtyf waren, ſlap worden, dan zal het zekerlyk regenen.

9.

3134 Als men ziet dat de effen muuren, de glazen, het houtwerk, of het yzerwerk, beginnen uit te ſlaan met eene vochtigheid, als met een dauw, zonder eenige merkelyke oorzaak, eenige dagen achter een, zo zal'er een gewiſſe regen volgen.

10.

3135 Zo de ſtaande burgwallen, of gooten, meer dan gewoon ſtinken, 't is een teken van verandering van weêr

VOOR

VOORTEKENEN VAN REGEN, AAN EN OP DE AARDE.

1.

Hoort men in de boſſchen en boomen ruiſſchen, zonder verheffing van winden, zo is een groote regen en orm van winden te vreezen. 3136

2.

Ziet men op hooge bergen als een' nevel of rook, hier- p zal haaſt een regen volgen. 3137

3.

Wanneer de klokken verder en merkelyker gehoort orden, dan naar gewoonte, het betekent 's winters vorſt; aar des zomers regen, zo de zuidenwind het niet belet. 3138

4.

Wanneer de blaauwe vloerſteenen vochtig beginnen worden, 't is een zeker teken van regen. 3139

5.

Wanneer in 't vallen van den nevel de ſpitzen der ber- en licht zyn, beduid het ſchoon weêr, zo het te vooren regent heeft: maar is 't ſchoon weder geweeſt, dan eeft men regen te verwachten. 3140

6.

Wanneer de nevel optrekt, regent het; maar als hy edertrekt, word het ſchoon weder. 3141

7.

Wanneer eenige dingen, die van verre gezien worden, ooter ſchynen, dan voor heenen, dat betekent haaſte- k wind en regen. 3142

Als

8.

3143 Als het opperſte der bergen zo met wolken bedekt is dat men 't zelve niet zien kan, dan is'er gewis rege voor handen.

9.

3144 Wanneer de bergen zo een dikken miſt of damp va zich geven, dat ze noch van de zon, noch van de wind konnen verſtrooit worden, het is een voorteke van regen.

10.

3145 Als de vleeſchton, waar in 't gezouten vleeſch ligt nat van buiten uitſlaat, en het zout boven gewoonte daa in ſmelt, dat is een voorbode van regen.

11.

3146 Als de oly in de lamp, of het lemmet, kraakt e ſprenkelt, gelyk of'er water in geſproeit ware, dan is'e regen, of ander winterweêr nakende.

12.

3147 Wanneer de vlam van kaars of lamp, als 't een duiſte re nacht is, droevig brand, ſchoon daar olie of roet ge noeg by is, dan zal de regen niet lang achter blyven.

13.

3148 Wanneer het vuur noode branden, en van zich ſchy nen wil, niet tegenſtaande het hout droog is, en w boven de koolen ligt, dan pleegt gemeenlyk regen t volgen.

14.

3149 Zo ook, als de brandende wiek van de lampe me korſtjens bezet word.

15.

3150 Wanneer het vuur, met zyn aſſche wel bedekt zynde eenig

eenige vonkskens of genſterkens van zich ſmyt; of dat de koolen onder de aſſche aan malkanderen kleven, het is een teken van regen, of wind.

16.

Als het vuur bleek brand zonder eenige bekende oorzaak, en als het zelve veel kraakt, en genſterkens van zich werpt, volgt gemeenlyk regen. (3151)

17.

Als de warmte in de lente, of in den herfſt, zo groot is, dat ze de warmte van de voorgaande dagen te boven gaat, en menſchen en beeſten verveelt, dan zyn'er regenvlagen op handen. (3152)

18.

Als de klokken by ſtil weder meer geluid van zich geven, dan zy plegen, zo heeft men regen of wind te verwachten. (3153)

19.

Als de geſpannen ſnaaren van muzyk-inſtrumenten vochtig worden, krimpen, en afſpringen zonder merkelyke oorzaak, het beduid regen. (3154)

20.

Als de deuren en venſters qualyker open en toegaan, dan zy plegen, zo heeft men regen of wind te verwachten. (3155)

21.

Als de leêre riemen, neſtelingen, en diergelyke banden, korter en ingekrompen zyn, en de dekſels van houte buſſen qualyk open gaan, het beduid ook regen. (3156)

22.

Als men ziet dat het drooge kaf, het ſtof, of drooge bladeren, door den wind van malkanderen waayen, (3157)

zo is de regen zeker; inzonderheid als de wind uit den zuiden waait.

23.

3158 Als welriekende dingen, by ſchoon weder, meer reuk van zich geven, dan zy plegen, zo zal het ſtraks daar na regenen.

24.

3159 Als ymand in zyn genezen gebroken been, of in de plaatzen alwaar hy gewond is geweeſt, eenige ongewoonlyke pyn gevoelt, zonder merklyke oorzaak, zo volgt gemeenlyk regen.

25.

3160 Dus is het ook met het ſteken der lykdoorens, of exteroogen.

26.

3161 Wanneer de gemaaide rogge kraakt, gelyk of men een ſtroo aan ſtukken breekt, dan komt'er haaſt een regen.

27.

3162 Men kan een groote ſtekende diſtel, als zy geheel ryp is, afſnyden, en die aan haaren ſteel in eene drooge plaatze ophangen: ziet men dat die zich toeſluit, 't is een voorteken van regen.

28.

3163 Als 't de oude wyfjes onder den kouſſeband jeukt met de afgaande maan, zo volgt regen.

VOOR-

VOORTEKENEN VAN REGEN AAN EENIGE BEESTEN.

1.

Wanneer de vogelen, die gewoon zyn in 't water te leven, naamelyk de Enden, enz. zich met hunne vleugelen en geheele lichaam onder 't water duiken, dat is een zeker teken van regen. 3164

2.

Wanneer de watervogelen omtrent de ſtrand komen, en met de vleugelen in 't water ſlaan, het hoofd uit en in trekkende, dat is een zeker teken van regen. 3165

3.

Wanneer de neſtelende vogelen hunne neſten verlaten, ontydig verzamelen, en na hunne gewoone ruſtplaatſen vliegen, dan zal 't regenen, of ſterk waayen. 3166

4.

Als de vogelen neffens de wateren hunne pluimen uitluizen, of uit ſchudden, dan denkt aan regen. 3167

5.

Als de kraanen uit de valleyen en laagten overdwers vliegen, en dikmaals wederkeeren tot de plaatzen van waar zy quamen, dan is'er regen, of eenig onweêr te verwachten. 3168

6.

Wanneer de kraanen in 't vliegen geluid maken en ſchreeuwen, roepen zy haaren leidsman, dat hy zich wil

wil haaſten, eer de ſtormwind of regen haar overvalt.

3170

7.

Als de kraanen verſtrooit vliegen, heeft men regen.

3171

8.

Als de kraayen uit diepe dalen opvliegen, en met kromme wegen wederom naar haare eerſte plaatzen keeren, dan is een groote ſtormwind met regen te verwachten.

3172

9.

Als de kraayen en de exters veel te zamen vliegen, en gelyk de kiekendief kryten, dan is regen zeker.

3173

10.

Als de kraayen, of eenige andere vogelen, in 't vliegen boven hunne gewoonte met de vleugelen een geluid maken, dat beduid regen.

3174

11.

Als een kraai al roepende zit op eenen ſteen, die van water omringt is, het is een zeker teken van regen.

3175

12.

Wanneer men de endvogels by ſchoon weêr met hoopen ziet zamenvliegen, d'een boven d'ander met groot gequeek, dan verwacht regen of onweder; ten ware dat dit geſchiedde, om dat zy zich van malkanderen verdeelen.

3176

13.

Als de ganzen met een groot gekakel naar haare weide toe loopen, veel met de vleugelen ſlaan, en ook dikmaals onder 't water duiken, dat is een teken van regen; 't en ware dit geſchiedde, om dat zy in langen tyd niet in 't water geweeſt hadden.

3177

14.

Als de paauwen 's nachts veel roepen, 't is een zeker teken van regen.

Als

15

Als de uil zich des avonds vroeger dan hy plagt uit zyn ol begeeft, en herwaards en derwaards vliegt, het beuid zekeren regen. 3178

16.

Wanneer de zeemeeuwen, of eenige andere vogelen, e zee verlaten, en zich naar het hooge land begeven, even zy te kennen, dat'er regen of eenig ander onweêr enaakt. 3179

17

Als de reiger de waterpoelen of vyvers verlaat, al queende vliegt, en op het geboomte droevig gaat zitten, f boven de wolken vliegt, dan verwacht regen, of oneder. 3180

18.

Als de enden en ganzen ſchreeuwen, in huis met haa- vleugelen ſlaan, die in 't water duiken en baden, dat eduid regen. 3181

19.

Ao mede als de raaven en kraayen naar huis vliegen, n zeer ſchreeuwen. 3182

20.

Ao de duiven laater uit het veld op het duifhuis vlieen, dan zy gewoon zyn, brengen zy een gewiſſe boodhap van regen mede. 3183

21.

Als de hoenderen ſtraks, na dat zy gegeten hebben, roeſte gaan, dat betekent regen. 3184

22.

Ao ook als de jonge hoenderen zeer piepen. 3185

23.

Insgelyks wanneer de haanen na middernacht hun ſtreek 3186

niet houden, die anders op hunnen tyd kraayen.

24.

3187 En mede wanneer de zwaluwen nevens de aarde vliegen, of zomtyds hier en daar aan de muuren blyven hangen.

25.

3188 Als de zwaluwen zo dicht boven het water vliegen, dat zy met haare vleugelen daar op ſlaan, zo zal'er regen of onweêr volgen.

26.

3189 Als de ſpecht roept, giet, giet, het beduid regen.

27.

3190 Desgelyks als de byen t'huis blyven.

28.

3191 Als ook de byen uit de bloemkens, die naaſt haare byekorven zyn, met haaſt den honig ſchynen te halen, dan plecgt'er regenachtig weêr te volgen.

29.

3192 Wanneer de vliegen en vlooyen de menſchen ſcherper ſteken, dan zy plegen: en de vliegen dikwyls van het aangezigt geweert zynde, t'elkens wederkeeren, ook de beeſten zeer quellen, dan plecgt'er altyd regen op te volgen.

30.

3193 Als de wolven huilen, en de veulens ſchreeuwen, dat beduid regen.

31.

3194 Als de runderen tegen het zuiden ſtaan, en al ſtaande den voet lekken, en met brullen naar den ſtal gaan, 't is een teken van regen.

Als

32.

Als de ſchaapen naar hunnen ſtal gedreven wordende, en 't voorby loopen met groote begeerlykheid in 't gras ooken te weiden, zo dat men ze noch door roepen, noch door werpen, daar van weeren kan, dan verwacht men regen.

3195

33.

Wanneer de kat zich met de pooten ſtreelt en vaagt, en die zomtyds lekkende, het hoofd daar mede ſchynt te willen kammen, zo is'er regen op handen.

3196

34.

Als de koppeſpinnen boven de gewoonte langs de muuren gekropen komen, langzaamlyk, en zich nederwaards laten vallen, zo volgt gemeenlyk regen.

3197

35.

Als de ſpinnewebben zonder wind bewogen worden, dat beduid regen en wind.

3198

36.

Als de ſlekken op de gemeene wegen kruipen, dat beteken regen.

3199

37.

Insgelyks wanneer de vorſchen des morgens quaaken.

3200

38.

Als de mieren zonder ophouden, haare eyerkens uit en in haare hollekens ſleepen: of als zy haare zaadjens ſchynen in de lucht te droogen te leggen, dan denkt dat *er regen of onweder voor handen is.*

3201

39.

Als de pierwormen veel uit de aarde kruipen, en het

3202

het aardryk hier en daar doorbooren, dat is een teken van regen.

40.

3203 Als de padden, dik gezwollen, uit haare hoolen komen uitkruipen, dan zal'er regen volgen.

41.

3204 Als de moſſelen en zeekrabben aan de ſteenen vaſt kleven, en kleine ſteentjes in haare ſcheeren vatten, dan geven zy te kennen, dat het regenen zal.

42.

3205 Als de krabben zich uit het water begeven, en achterwaards loopen, brengen zy tyding dat het regenen zal.

43.

3206 Als de viſſchen by ſchoon weder uit het water opſpringen, en daar in blikken, het beduid regen.

44.

3207 Als de vorſchen, d'een voor en d'ander na, korren meer als zy plegen, ('t en ware zy bronſtig zyn) dan zal het zekerlyk regenen.

45.

3208 Als het wat waait, en koel is, heeft men geen regen te verwachten; maar wanneer het zoel is, en de vlooyen en vliegen zeer brommen en byten.

VOOR-

VOORTEKENEN VAN STORM EN ONWEDER AAN DE ZON.

1.

Als in den ondergang der zon een witte ring zich vertoont, dat betekent ſtorm in dien nacht, en is 't zeer eet, zo zal 't zeer waayen. (3209)

2.

Als de rondte van de zon zwart of donker is in 't onderaan, dan zal 't waayen van de zyde, daar zy meeſt ontekt is. (3210)

3.

Als men een of meer roode kranſſen rondom de zon iet, zo is'er een ſchrikkelyk tempeeſt, of immers een inters weêr te wachten. (3211)

4.

Als de zon, opgaande, ſchynt door gevenſterde wolen, en duiſtere ſtraalen van zich geeft, als of zy daar e in ſtukken verdeelt ware, dan is'er onweder voor anden. (3212)

5.

Als de ſtraalen der zon de dichte wolken ſchynen op eeten, zal'er tempeeſt volgen naar den tyd des jaars. (3213)

6.

Als de ſtraalen van de zon zich onder duiſtere wolken (3214)

verbergen, en de zon ſchynt in tween gedeelt te zyn, volgt tempeeſt, groot of klein naar den tyd des jaars.

7.

3215 Zo de ondergaande en opgaande zon met groenachtige wolken, gelyk met bergen, bezet is; of in de zon als eenige vlekken gezien worden, dan denkt dat onweder genaakt.

8.

3216 Als men rondom de zon eenen loodverwigen of blaauwen cirkel ziet, heeft men regen en ſtorm te verwachten.

VOORTEKENEN VAN STORM EN ONWEDER AAN DE MAAN.

1.

3217 Indien de maan op den vierden dag rood is, het betekent ſterke winden.

2.

3218 Staat zy dan recht, het beduid ſtorm.

3.

3219 Is ze dan vuurig, het betekent wind.

4.

3220 Als de maan recht opwaards gekeert ſtaat, dat beduid ſterken wind; te meer als dit op den vierden dag gebeurt.

5.

3221 Als de maan vol zynde in 't midden rood ziet gelyk een roos, dat betekent wind.

Zo

6.

Zo de volle maan rondom eenen ring heeft, dan beduid zy wind, van de zyde daar zy meeſt blinkt. 3222

7.

Zo de maan, nieuw zynde, in haar beginſel de hoeken grof heeft, en zich boven gewoonte met zwarte en dikke hoornen vertoont, dan zal een zwaar tempeeſt volgen, en het onweder zal zo veel te grooter zyn, indien de weſtenwind voor den vierden dag niet en waait. 3223

8.

Indien de maan op den zesden dag geheel vuurig ſtaat, dat betekent ſtorm en onweder. 3224

9.

Zo de maan eenen blaauwen, zwarten, of loodverwigen ring heeft, met ſchoon weder, dat beduid een groot toekomend onweder. 3225

10.

Als in 't opgaan der maan haare hoornen bleek-roodachtig en dikachtig gezien worden, dan is'er onweêr voor handen, 't zy groot of klein, naar den tyd des jaars. 3226

11.

Als de maan ten halven zynde met een kring bezet is, en duiſterachtig, dan verwacht onweêr. 3227

VOORTEKENEN VAN ONWEDER AAN DE LUCHT.

1.

3228 Als men ziet, dat het blinken der ſterren haaſtig verduiſtert word, en de maan dat niet veroorzaakt, zo verwacht een groot onweder.

2.

3229 Wanneer men 's morgens of 's avonds vuurige wolken in de lucht ziet, zo zal'er in 't kort of in't lang een tempeeſt volgen.

3.

3230 Als men de dikke wolken duiſter, purperachtig, of geelachtig, en langduurig ziet, dan gedenkt aan onweder.

4.

3231 Zo 's nachts een regenboog word gezien, die tegen over de maan ſtaat, dat betekent ongeſtadig weder, en dikwyls langduurig onweêr, met groote vochtigheid en ſtorm.

5.

3232 Als een langduurige en volkomen regenboog met ſtil weder word gezien, dat beduid groot onweêr en wind.

6

3233 Als de wind van 't zuiden naar 't noorden loopt, dat beduid onweêr.

7.

3234 Zo men een regenboog volkomentlyk en lang ziet ſtaan tegen

tegen den opgang der zon, dan zal de klaarheid des weders verduiſtert worden, en een groote ſtorm volgen.

8.

Zulke quaade voorboden zyn ook de weêrshoofden en hoozen in de lucht. (3235)

VOORTEKENEN VAN ONWEDER AAN EN OP WATER, AARDE, enz.

1.

Als de zee ſtil is, en weinig geruiſch maakt, is onweêr voor handen. (3236)

2.

Als men in 't gebergte, of in de wouden, eenig geluid verneemt, en eenig gedruiſch in de lucht, dat is een voorbode van tempeeſt. (3237)

3.

Als het vuur bleek brand, en de wieken der keerſſen, gelyk mede het vuur, veel ſparkelen, dat is een teken van onweder. (3238)

4.

Als het ſchuim der zee verſpreid word, en men veel blaazen daar op ziet dryven, dan is'er een ſtorm voor handen. (3239)

VOORTEKENEN.

VAN

ONWEDER

AAN EENIGE

BEESTEN.

1.

3240 Wanneer de kraanen zich des morgens verzamelen, of dat zy met haaſt wederkeeren van daar zy gekomen waren, dat geeft winterweder te kennen.

2.

3241 Als de ganzen in 't weiden onder den anderen vechtachtig zyn, en veel kakelen, dat beduid al onweder.

3.

3242 Als de meeuwen de zee of de meiren verlaten: en de nachtuil met een ſchoonen avondſtond, boven zyn gewoonte, veel kryt, zo zal'er onweder na volgen.

4.

3243 Als de raaven veel by den anderen vliegen, en veel roepen, als men de exters uit den zuiden ziet by een vliegen: ook als de paauwen groot getier maken, volgt gewis onweder,

5.

3244 Als de honigbyen vliegen met zand in haare pootjes, op dat zy niet lichtelyk van den wind herwaards en derwaards zouden verſteken worden, dat is een zeker voorteken van tempeeſt.

6.

3245 Als de oſſen uitnemenden grooten honger hebben, en op hun rechter zyde liggen, dan is onweêr op handen.

Als

7.

Als de oſſen en kalveren al loeyende naar den ſtal loopen: en men de ſchaapen des morgens vroeg tot het beſpringen zeer geneigt ziet, dat is een zeker teken van toekomend tempeeſt. 3246

8.

Als de honden veel de aarde ſtaan en krabben: en de kreeften uit het water op het land loopen, dan voorzeggen zy onweder. 3247

VOORTEKENEN VAN WIND AAN DE ZON.

1.

Als de zon zich vertoont met verſcheide verwen, en met vuurige wolken, volgt gemeenlyk wind. 3248

2.

Wanneer de zon des avonds of des morgens bloedrood is, en bezet met een kring, die rood, of van eenige andere verwe is, dat betekent wind. 3249

3.

Als men in 't op- of ondergaan der zon in 't noorden eenige roode wolken ziet, dan zal'er wind op volgen. 3250

4.

Als de zon haare ſtraalen naar het zuiden en naar het noorden uitſpreid, en tuſſchen de zelve de lucht klaar is, dan is'er wind of regen voor handen. 3251

Wan-

5.

3252 Wanneer men in 't weſten, na 't ondergaan der zon, na een roode zon, veel vuurige roode wolken ziet, is een groote wind zeker.

6.

3253 Als'er na den ondergang der zon in 't weſten een witte çirkel gezien word, dan zal 't ſterk waayen.

7.

3254 Als het met ſchoon weder miſtachtig is na 't ondergaan der zon, zo zal 't zonder waayen niet voorby gaan.

8.

3255 Als na den ondergang der zon purperachtige wolken, ſtrekkende naar het noorden, zich vertoonen, dan zullen'er binnen drie dagen groote winden volgen.

9.

3256 Stilt de ſtorm niet na zons opgang, zo waait het ſtreng en lang.

VOORTEKENEN VAN WIND AAN DE MAAN.

1.

3257 Als de maan zich door de wolken purperachtig vertoont, en rooder en blinkender is, zo zal 't uit dien hoek des hemels waayen, daar de wolken minſt zyn.

2.

3258 Wanneer de opperſte hoorn der maan ſcherper is, dan de

de onderſte, zo zal 't uit den noorden, en indien de onderſte ſcherper is, dan zal 't uit den zuiden waayen.

3.

Als de maan een ronden ring heeft, zo volgt'er gemeenlyk wind na. 3259

4.

Indien de maan op den vierden dag rood is, het betekent ſterke winden. 3260

5.

Zo ook, is die dan vuurig, het beduid wind. 3261

6.

Als de maan recht opwaards gekeert ſtaat, dat beduid ſterken wind, te meer als dit op den vierden dag gebeurt. 3262

7.

Als de maan vol zynde, in 't midden rood ziet gelyk een roos, dat betekent wind. 3263

8.

Zo de volle maan rondom eenen ring heeft, dan beduid zy wind van de zyde daar zy meeſt blinkt. 3264

VOORTEKENEN VAN WIND, AAN DE LUCHT.

1.

Wanneer men de ſterren des nachts dikwyls ziet ſchieten, en de hemel van achteren klaar is, zo verwacht wind uit dat geweſt. 3265

2.

3266 Wanneer eenige windachtige wolken gedreven worden naar dat geweſt des hemels, waar uit men geenen wind gewaar word, zo zal het van die ſtreek waayen.

3.

3267 De wolken, die in 't opperſte der bergen uitgeſpreid gedreven worden, zullen uit dien hoek wind veroorzaaken, daar heenen zy gedreven worden; al zyn eenige van meening, dat de wind meer te wachten is uit het geweſt, waar uit zy gekomen zyn.

4.

3268 Als de lugt ſonder veel wolcken zich rood vertoont, dan is de wind zeker.

5.

3269 Wanneer 't des zomers ſterker en dikwyler dondert, dan blixemt, zo heeft men uit dat geweſt des hemels ſterken wind te verwachten.

6.

3270 Na een grooten en langduurigen miſt, of nevel, zal gemeenlyk groote ſtorm of wind volgen.

VOORTEKENEN VAN WIND AAN DE AARDE, WATER, enz.

1.

3271 Als de zee blaauwachtiger ſchynt, dan zy pleegt, komen'er zuiden-winden. Is zy zwartachtiger, dan komen'er noordenwinden.

Als

Als de aarde zwart ſchynt van verre, zo wyd men rond-
n zien kan, dat beduid noordenwind. Is zy in 't aan-
en van verre witter, dan zy plagt, dat betekent zui-
nwind. Doet zich alles van verre hooger en nader op,
n na gewoonte, dat beduid ooſtenwind, en droogte.

[NB: NW. 2 ontbreekt]

3272

3.

Als het vuur, of de keerſſe, veel klinſters van zich ge-
n, of de lemmetten met kleine korſtjes bezet worden,
t is een voorteken van regen en wind.

3273

VOORTEKENEN VAN WIND. AAN EENIGE BEESTEN.

1.

Alsde Land-vogelen omtrent de wateren veel geſchreeuw
maken, en zich met water overgieten, dat beduid
indachtig weder.

3274

2.

Als de endvogels met hunne vleugels veel ſlaan, en dik-
yls achter een in 't water dompelen, dat is een voorbo-
e van regen en wind.

3275

3.

Als de zeemeeuwen uit het midden der zee te lande-
aard vliegen, brengen zy tyding van regen en wind.

3276

4.

Wanneer de muſſchen boven haare gewoonte meer ſie-
ikken, en als andere vogeltjes ook meer piepen, dan
erwacht wind.

3277

5.

3278 Zo ook, als de honden zich veel in 't zand wentelen.

6.

3279 Als de ganzen naar het zuiden vliegen, boodſchappen zy noordenwind, en naar het noorden, zuidenwind.

7.

3280 Als de mieren traaglyk arbeiden, en haare eyeren uitvoeren, dan zal 't ſterk waayen.

GEMEENE AANMERKINGEN WEGENS DEN WIND.

1.

3281 Ooſt-zuidooſten wind blyft niet duurende tot aan den nacht.

2.

3282 Noordweſten wind ſtilt gemeenlyk op den avond.

3.

3283 Noordenwind heeft dikwyls die zelve gewoonte.

4.

3284 Ooſtenwind, zo hy op den avond ſtilt, zal 's anderen daags wederom heftig beginnen. Hy waait in September 't ſnelſte.

5.

3285 Stilt de ſtorm na des zons opgang, dan waait het ſtreng en lang.

6.

3286 De wind die zich by dage opheft, pleegt altyd langduuriger te zyn, dan die 's nachts ontſtaat.

7.

3287 De noordenwinden, die gemeenlyk den 7 van Auguſtus deze landen, byzonderlyk te lande, beginnen te bezoc-

:n, zyn veel gezonder en vruchtbaarder, zo geen an-
:r weêr daar tuſſchen komt.

8.

Als de wind van 't zuiden naar 't noorden loopt, dat
:duid onweder. 3288

VOORTEKENEN VAN DONDER, BLIXEM, en WEERLICHT.

1.

Als de zon by zomerdag, en in 't begin van den voor- of nazomer, zich des avonds of des morgens in een holle volke vertoont, met eene ongewoonelyke hitte, dat dreigt donder. 3289

2.

Als'er des zomers, of in den voor-of nazomer, een ongeſtuimige wind waait, die het kaf, ſtof, en andere lichte dingen, onverziens om hooge in de lucht voert; en de lucht met duiſtere wolken overtrokken is, dan zyn'er donderylagen voor de hand. 3290

3.

Wanneer 't des zomers, of in den voor-en nazomer, boven de gewoonte heeter is dan 't behoort, en tegen den tyd des jaars; en in 't onder gaan der zon in 't weſten een regenboog gezien word, dan verwacht bliksem en donder. 3291

4.

Als de wolken in 't donderen zwart zyn; dan dondert het gemeenlyk zeer ſchrikkelyk. 3292

5.

Bruinroode en groenachtige wolken zyn de gevaarlyk-

 3293

ſte, en dreigen een vernielenden donder, en waterſtorting.

6.

3294 De wolken, die in 't donderen wit zyn, behoeft men niet te vreezen.

VOORTEKENEN VAN NEVEL, en DUISTERE LUCHT.

1.

3295 Zo de zon met ongewoonlyke duiſternis, zonder volle rondheid van haaren cirkel opgaat, dan veroorzaakt zy duiſter weder.

2.

3296 Noordenwind brengt altyd nevel met zich.

VOORTEKENEN VAN SNEEUW, HAGEL, RYM, enz.

1.

3297 Ziet men veel tekenen aan de zon, maan, ſterren, lucht, aarde en water, enz. als in den herfſt en winter, die middelmaatig getempert zyn, dan mag men ſneeuw, hagel, of dikke rymachtige nevel verwachten.

2.

3298 Als bleeke wolken lang beſtandig zyn, en de wind waait in 't noordweſt, noord, of noordooſt, dan verwacht ſneeuw, hagel, of bevroozen regen.

3.

3299 Als in den winter, ontrent het nederdalen des hemels veel bleek-geele wolken zich twee of drie dagen achter

eer

vertoonen, en wel voornaamelyk met een noorden-
id, dan volgt'er gemeenelyk ſneeuw, of in den herfſt
voorzomer hagel.

4.

Als des winters, de koude een weinig vermindert
nde, de wolken der lucht bleek-geluw, en als tot re-
n geneigt zyn, met een noordelyken wind, dan zal'er
plaats van regen, ſneeuw volgen. 3300

5.

Wanneer men onder veele tekenen van regen, groote
ude gewaar word, in 't midden des winters, dat voor-
gt hagel, of ſneeuw. 3301

6.

Als men des winters rondom de zon of maan een bleek-
auwen ring ziet, met groote winden, dan verwacht
eeuw. 3302

7.

Als de lucht met dikke bleeke wolken overtrokken is,
et een ſterk winterachtig weêr, en de wolken onder de
nd verduiſteren, dat is een getuigenis van toekomende
gel, of ſneeuw. 3303

8.

Als het des winters eenige dagen achter een ſterk vrieſt,
daar op eene duiſtere lucht volgt, dan is'er ſneeuw
oor handen: of zo dat in den voorzomer geſchied, be-
id het hagel. 3304

9.

Als de eik-appelen in groote menigte gewaſſen zyn,
t beduid een vroegen winter, met veel ſneeuw. 3305

VOOR-

NATUURLYKE VOORTEKENEN VAN KOUDE en VORST, AAN DE ZON.

1.

3306 Zo de zon op-en onder gaat met bleeke, groene, of geelverwige koleuren; of gaat zy onder met zulke geverfde wolken, dat betekent winterachtig weder, met ſneeuw en koude vermengt, naar de gelegentheid des lands.

2.

3307 Is de zon des winters in haaren ondergang rooder dan zy plagt, met een noorden of ooſten wind, dat beduid ſcherpe en doordringende koude, en ſtrengen vorſt.

3.

3308 Als men de zon des winters bleek-geel, of groenachtig aanſchouwt in 't op of onder gaan, of met wolken van alzulken koleur bezet ziet, dan zal'er regen, wind, ſneeuw, of koude navolgen, en dat veel of weinig naar den tyd des jaars.

VOORTEKENEN VAN VORST AAN DE MAAN en STERREN.

1.

3309 Wanneer de maan des winters klaarblinkend en helder ſtaat, en de ſterren zeer flikkeren met de aange-

vangen vorſt, dat betekent ſcherpe koude, en groote rſt.

VOORTEKENEN VAN VORST AAN DE LUCHT, WINDEN, enz.

1.

egint het 's winters te vriezen, na dat de noorden of ooſten wind lang geſtaan heeft, en daar op geen eeuw of hagel valt na die winden, zo zal de koude met iezen lang duuren. 3310

2.

De noord-ooſten ſnelwaayende wind brengt altyd groo- koude en vorſt met zich, naar de natuur des lands. 3311

3.

Begint de winter met ſneeuw en rym, dan zal 't een ngduurige winter zyn. 3312

4.

Zo de ſneeuw, die valt, ſubtyl is, zal'er groote ſneeuw vorſt volgen, die lang duuren zal, byzonderlyk zo op ſneeuw haaſt vorſt komt. 3313

5.

Zo'er in 't begin van een vorſt kleine en ronde hagel- entjes vallen, dan zal de vorſt vermeerderen. Maar dien de hagel bleek, grof, langwerpig, of vierkantig is, zal'er ſlapper vorſt volgen. 3314

6.

Als de ſneeuw met kleine vlokskens valt, gelyk kleine hagel- 3315

hagelſteentjes, dat betekent al groote geduurige vorſt: maar groote breede vlokken wyzen aan middelmaatige koude, en die zomtyds niet lange duurt.

VOORTEKENEN VAN VORST AAN VERSCHEIDE DINGEN.

1.

3316 Zo van het water een rook als een nevel opſtaat, en op verſcheide plaatzen gezien word als een wolke, die men niet beſpeurt op het land, dat betekent een grooten vorſt. En heeft het aangevangen te vriezen, het zal een felle vorſt en koude zyn.

2.

3317 Als het vuur des winterdaags heeter van zich ſchynt, dan het pleegt, en de gloeyende koolen ook meer dan zy gewoon zyn gloeyen, dan zal 't harder vriezen als het nu doet.

3.

3318 Als de menſchen in verouderde gebreken, gebroken beenderen, ontledingen, plaatzen van genezen wonden, of oude verzweeringen, van eenige pyn klagen, dan is'er groote vorſt, koude of regen voor handen, naar den tyd van 't jaar.

4.

3319 Als de watervogels des winters uit de kleine wateren na de groote meiren toevliegen, dan is'er ſterke vorſt te verwachten.

Als

5.

Als de vogelen van verſcheide ſoorten, of van eene ſoorte, in 't begin des winters veel te zamen vliegen, en omtrent de Steden hun aas zoeken, dat is een zekere voorbeduiding van toekomenden ſterken vorſt. 3320

6.

Als men het winterkoningje in den winter in de hoven op de tuinen ziet vliegen, en zingen, dan volgt ſneeuw, of groote koude. 3321

7.

Als de eikelen en beuken wel gewaſſen zyn, heeft men een langen en harden winter te verwachten. 3322

8.

Wanneer de herfſt warm is, en die warmte lang duurt, volgt gemeenlyk een harde winter. 3323

9.

Gelyk het zomert, zo pleegt het ook te winteren; maar het tegendeel. Indien 't in den zomer zeer heet is, zo is 't in den winter zeer koud. Indien het in den zomer veel regent, dan heeft men in den winter veel ſneeuw. Is het een koele zomer, zo volgt na zynen aard een warme winter. Heeft de zomer zyne heete hondsdagen, de winter heeft zyne koude omtrent Kerſttyd en drie Koningen. En gelyk de herfſt gemaatigt is, zo ook de lente. 3324

10.

Zo 't in February warm is, blyft het gemeenlyk noch lang na Paſchen koud. 3325

NATUURLYKE VOORTEKENEN VAN AARDBEVINGE.

1.

3326 De zon zal zich gemeenlyk eenige dagen voor de aardbeving duiſter vertoonen. Boven dien heeft de zon na dat ze ondergegaan is met ſchoon weder, gemeenlyk een dichte langwerpige wolke, die haar eenige dagen altyd volgt.

2.

3327 Men heeft ook bevonden, dat het eenige maanden voor de aardbeving altyd groote ſtilte geweeſt is.

3.

3328 Men pleegt gemeenlyk voor de aardbeving te hooren eenig gedruiſch of gerammel, of eenig gekerm, als of'e eenig menſchen geſchrei, of rammeling van wapenen was

VOORTEKENEN VAN EEN VRUCHT- of ONVRUCHTBAAR JAAR

1.

3329 Als de lente en zomer uitnemende vochtig zyn; of al het in 't bloeyen der boomen zeer miſt en rymt, dan zullen'er in dat jaar geen overvloedige vruchten gevonden worden.

A

2.

Als het op een ongewoonlyken tyd des jaars zeer ſneeuwt, of hagelt, dan volgt gemeenlyk een diere tyd. 3330

3.

Als het zeer dauwt, of vrieſt, in 't eerſte keeſten der zaaden, gelyk ook in 't eerſte uitbotten der boomen, of van 't gras, dan zal 't een onvruchtbaar jaar wezen. 3331

4.

Als de herfſt in 't zaayen droog, en de voorzomer in 't uitſpruiten van al 't gezaaide taamelyk warm is, zo moet'er een vruchtbaar jaar volgen. 3332

5.

Als het in den voorzomer zeer ſterk regent, vrieſt, of hagelt, dan volgt een onvruchtbaar jaar. 3333

6.

Als men in den voorzomer op alle kruiden een menigte van bloemen ziet, zo zal'er een goed koornjaar volgen. 3334

7.

Het word van de landlieden voor een teken van een onvruchtbaar jaar gehouden, als de boonen of eikelen wel gewaſſen zyn. 3335

8.

Als de vogelen de hei-landen en boſſchagien verlaten, en zich in 't gezaaide land onthouden, dat beduid een onvruchtbaar jaar. 3336

9.

Het zelve onder anderen beſluit men uit een komeet, als die lang gezien word. 3337

10.

3338 De maartſche ſneeuw is niet goed voor 't gezaaide koorn: en zo'er vorſt op komt, bederſt veel koorn van wegen de koude.

11.

3339 De vorſt die in Mei komt, is zeer ſchadelyk voor wyn, hop, bloeſſem, eikelen, boomen, rogge, kerſſen, vlas, vroege gerſt, enz.

12.

3340 Een natte oogſt maakt nooit een duur jaar: Maar een vroege zomer quaad gewas.

13.

3341 Als 't in Auguſtus zonneſchyn-weder is, waſt de wyngaard zeer.

14.

3342 Als de wyngaard bloeit in de volle maan, of als zy noch lang ſchynt, zullen'er veel druiven zyn.

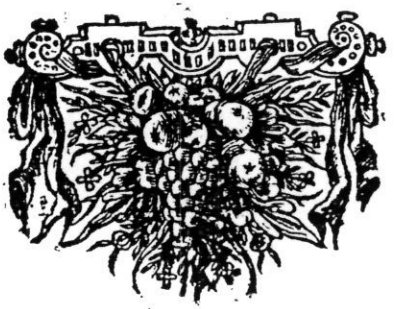

LY

[NB Nummering wordt voortgezet op p. 3 volgende stuk]

LYSTE DER VOORTEKENEN.

I. Schoon weder, te zien,
a Aan de zon, bladz. 5
b Aan de maan. 6
c Aan de ſterren. 7
d Aan de lucht, water, aarde, enz. 7
e Aan eenige beeſten. 9
II. Regen.
a Aan de zon. 10
b Aan de maan. 14
c Aan de ſterren. 17
d Aan de lucht. 17
e Aan de wateren. 21
f Aan de aarde. 23
g Aan eenige beeſten. 27
III. Storm en onweder.
a Aan de zon. 33
b Aan de maan. 34
c Aan de lucht. 36
d Aan water, aarde, enz. 37
e Aan eenige beeſten. 38
IV. Wind.
a Aan de zon. 39
b Aan de maan. 40
c Aan de lucht. 41
d Aan water, aarde, enz. 42
e Aan eenige beeſten. 43
f Gemeene waarnemingen wegens den wind. 44

Don-

V. Donder, blixem, en weerlicht. 45
VI. Nevel en duiſtere lucht. 46
VII. Sneeuw, hagel, rym. 46
VIII. Koude en vorſt.
a Aan de zon. 48
b Aan de maan en ſterren. 48
c Aan de lucht, winden, enz. 49
d Aan verſcheide dingen. 50
IX. Aardbevinge. 52
X. Vrucht- en onvruchtbaar jaar. 53

VOORTEKENEN VAN HET WEDER, enz.

Die ongegrond, of bygelovig zyn.

Natuurgeheimen hier vergaêrt,
Voor wysgeers met een bokken baard,

Uit oude besjes beuzelpraat,
Zyn alzo wis, als wyl nu ſtaat

In gintzen hoek een bezemſtok,
Zal 't morgen druppen op uw' rok.

Is dat gevolg niet wonder vaſt?
Denkt dat het op deez' tekens paſt.

Gebeurt eens 't geen men hier voorzei,
Zo raakt een blinde wel eens 't ei.

VOOR-

VOORTEKENEN,

die ongegrond, of bygeloovig zyn.

JANUARIUS.

1.

Indien het begin, midden, en einde van Januarius goed is, zo is het geheele jaar goed. 3343

2.

Als het op nieuwjaarsdag's morgens rood is, zo word in dat zelve jaar onweêr voorbeduid. Schynt de zon dan helder en klaar, dan is'er in dat jaar veel viſch. Maar is het op nieuwjaars nacht windig, dan volgt geern peſt. 3344

3.

Men plagt groote acht te ſlaan op nieuwe jaars nacht. Wanneer de zelve klaar, ſtil, en zonder regen of wind is, oordeelde men, dat het een goed jaar zyn zoude. Maar wanneer de wind waaide, en uit het ooſten quam, dan zoude het vee ziekte hebben. Quam de wind uit het weſten, zo betekende het den dood der Koningen. Quam hy uit den zuiden, dat gaf ſterfte onder het volk te kennen. Maar zo hy quam uit het noorden, wierd'er een vruchtbaar jaar beduid. 3345

4.

De gemeene man plagt nauw op de nieuwe maan te letten, en ook op de quartieren; dat niet geheel te verwerpen ſchynt te zyn, om dat dit zelden miſt: want de nieuwe maan vertoont altoos een dag twee of drie voor haare aankomſt, hoe ze zich aanſtellen zal: en gelyk een 3346

quartier van de maan aanvangt, zo heeft men van de reſt te verhopen. Wanneer een quartier ſchoon ingaat, is het gemeenlyk zo doorgaans; maar begint het nat, zo is 't gemeenlyk die gantſche tyd door nat.

5.

3347 Als 't op Sint Vinçents dag ſchoon weêr is, zal 't een goed wynjaar zyn.

FEBRUARIUS.

1.

3348 Men plagt op Lichtmisdag een groote acht te geven. Zo 't op dien dag ſchoon, helder, en klaar weder is, dan zoude'er een goed jaar te verhopen zyn. Maar zo het nevelachtig is, zoude een ſterfte volgen. Wanneer het dan regent, of ſneeuwt, zoude het een duuren tyd betekenen. Wanneer het windig is, zoude'er oproer volgen.

2.

3349 Zo veel dagen de leeuwerik voor Vrouwen lichtmis zingt, zo veel dagen zingt hy daar na. En is 't ſchoon weder op dien dag, dan zal'er noch meer ſneeuw vallen, dan te vooren gevallen is.

3.

3350 Wanneer de zon ſchynt op lichtmisdag, of vaſtenavond, zal het vlas wel gelukken.

4.

3351 Wanneer de zon ſchynt op den vaſtenavond, of vaſtnacht, dan zal de eerſte air van 't winterkoren, en de terwe ſchoon zyn.

5.

3352 Wat op vaſtenavonds dingsdag gezaait word, blyft altyd groen. Gaat de zon dan vroeg op, dan gelukt het vroeg zaad wel.

Als

 [UR 2x NR. 5]

5.

Als 't op vaſtenavond goed weêr is, gelukken de erweten wel. (3353)

6.

Als het 's nachts voor Sint Pieters ſtoel vrieſt, dan zal het noch veertig dagen na malkanderen vriezen. Wanneer het op Sint Pieters nacht niet vrieſt, dan vrieſt het daar na niet meer. (3354)

7.

Dat van Petri dag gezegt word, paſt ook op Matthys dag. Eenige plagten daarom op dien nacht een pot met water voor in 't huis te zetten, en als zy zagen dat die bevrozen was, maakten zy giſſing, dat het noch veertig dagen en veertig nachten zo vriezen zou. (3355)

MAART.

1.

Zo veel nevel of damp als'er in den Maart komt, zo veel booze nevels komen ook na Paſchen, en in Auguſtus. (3356)

2.

Wanneer op den dag van Mariâs Boodſchap, vroeg voor des zons opgang, ſchoon weder aan den hemel is, en de ſterren klaar ſchynen, dan is'er een goed jaar te verhopen, en dat'er dan goed weêr voor alles volgen zal. Wat men op dezen dag griffyt, zal wel beklyven. Men noemde dien dag een dag van wonder, om dat de wereld daar op zoude geſchapen zyn. (3357)

3.

Als de ſpinnewebben zich in de lente op de velden vertoonen, dan komt'er in dien zelven zomer gemeenlyk peſt. (3358)

APRIL.

1.

Is de Palmdag ſchoon en helder, dan heeft men gemeenlyk een goed vruchtbaar jaar. (3359)

Zo lang de vorſchen voor Sint Markus quaaken, moeten zy na Sint Markus zwygen.

7.

3360 Als de zon op Urbanus dag ſchynt, dan zal de wyn goed zyn in zynen tyd: maar regent het, zo zal de wyngaard ſchade lyden.

MEY.

1.

3361 Een pinxterregen doet zelden goed.

2.

3362 Als in 't einde van Mei de eikelen bloeyen, en de bloeſſem zonder ſchade is, zal men een goed vet jaar hebben.

3.

3363 Op Hemelvaartsdag moet de rogge bloeyen, 't zy wat weder het geweeſt is.

JUNIUS

1.

3364 Wanneer het op Sint Jans dag regent, dan zal het noch veertig dagen regenen, en de groote nooten en hazelnooten zullen qualyk gelukken.

2.

3365 Op Sint Medardus dag verneemt men geen vorſt meer, die den wyngaard ſchaden kan: en zo 't op Sint Metardus dag wintert, zal het noch vier weeken na malkanderen winteren, en zonderling in den oogſttyd.

JULIUS.

1.

3366 Wanneer de hondsſter duiſter opgaat, en 't begin der honds

hondsdagen troebel is, dan zal'er peſt komen: maar wanneer op dien tyd klaar en ſchoon weder aan den hemel is, dat beduid een gezond jaar.

2.

Gelyk 't in de hondsdagen op den derden dag van elke maand wedert, zulk een weêr zal 't de geheele maand door zyn. (3367)

3.

Als de mieren in dezen tyd hoopen opwerpen, zal 't een koude en natte herfſt zyn. (3368)

AUGUSTUS.

1.

Als men op Sint Laurens dag rype druiven vind, is'er goede hope van wyn; want naar zulk weder als het dan is, oordeelt men het wyn-jaar. Daarom letten de wyngaardmeeſters wel op de twee laatſte dagen van Auguſtus, en de twee eerſte van September, en aan die dagen oordeelen zy den herfſt. (3369)

2.

Men neemt in den wyngaard goede acht op den vorſt en rym voor Sint Michiels dag, en daar uit neemt men af hoe de Mei-vorſten zullen vallen. Is'er veel vorſt drie of vier weken voor Michiels dag, zo veel komt'er ook drie of vier dagen voor Sint Walburgs, of Philippus en Jakobus dag. Daar naar gaan zy te werk met het afhouwen des gedekten houts. De rym ſchaad by na meer, dan de vorſt Wanneer het drie of vier dagen voor Sint Michiels dag rymt, dan beſchadigen de Mei-vorſten gemeenlyk den wyngaard; zonderling wanneer het omtrent (3370)

Phi-

Philippus en Jakobus dag ſtil is, en niet een windje waait; want de wind waait den vorſt weg, dat zy niet kan verhaaren, nedervallen, en ſchade doen.

SEPTEMBER.

1.

(3371) Zo de herfſt ſchoon ingaat, volgt gemeenlyk het andere herfſtweder. Word de maan dan nieuw op een ſchoonen tyd, dan is ook een ſchoone tyd tot het druivenplukken te verhoopen.

2.

(3372) De oude hadden hunne opmerkingen op den tyd korts voor of na Michaëlis dag, en meenden dat zy daar uit alle de eigenſchappen van het toekomende jaar konden voorzeggen. Zy braken de eikappeltjes op, en wanneer zy daar in eene ſpin vonden, hielden ze het toekomende jaar voor ongelukkig. Vonden zy daar eene vlieg in, dan hielden zy 't voor een middelmaatig jaar. Maar zo het eene maade was, hoopten zy op een goed jaar. Was 'er niets in, dan vreesden zy, dat het groote ſterfte beduiden zoude.

3.

(3373) Andere verklaaren dit dus: indien men in de eikappeltjes wormkens vind, zo houden de landlieden voor waarachtig, dat'er een duuren tyd zal navolgen: vind men daar in een vliegsken, dat beduid een grooten kryg: een koppeſpin voorzegt groote peſt.

4.

(3374) Als de eikappelen in groote menigte gewaſſen zyn, dat beduid een vroegen winter, met veel ſneeuw.

Men

5.

Men nam ook acht op de inwendige geſtaltenis der zelve. Wanneer zy van binnen wel en gaaf waren, hoopte men in 't toekomende jaar een ſchoon gewas van alle noodzaakelyke vruchten. Wanneer zy van binnen nat en vuil waren, vreesden zy voor een natten en vuilen toekomenden zomer. Maar waren zy van binnen mager, of dor, dan oordeelden zy, dat'er een booze en heete zomer zoude komen. (3375)

6.

Zo veel dagen als het voor Sint Michiels dag rymt, zo veel dagen rymt het, en is 't noch koud na Georgius dag, waar omtrent in April de beeſten plegen uit te gaan: en wanneer het vroeg na Bartholomeus dag rymt, mag men 't winterkoorn wel langzaam zaayen, anders bevrieſt het alles wat gezaait word. (3376)

7.

Een quaaden, langduurigen, en harden winter vernam men hier uit, wanneer de herfſt warm was, en de warmte lang duurde, daar op plagt gemeenlyk een harde koude winter te volgen. (3377)

OCTOBER.

1.

Als de eikelen en beuken wel gewaſſen zyn, heeft men een langen harden winter te verwachten. (3378)

2.

Men heeft dikwyls bevonden, dat zo men van dien dag af telt, op welken de eerſte ſneeuw gevallen is, tot op de naaſtvolgende nieuwe maan, het zo veel dagen in den volgenden winter ſneeuwen zal. (3379)

NOVEMBER.

1.

3380 Men gaat omtrent aller heiligen in 't boſch, en houwt een ſpaan uit een beukenboom: wanneer de zelve droog is, dat beduid een warme winter: maar is ze nat, dan zal'er een koude winter op volgen.

2.

3381 Men pleegt op Sint Andries dag een glas boorde vol water op eene tafel te zetten, dat'er niemand aan ſchudde, en wanneer dat van zelfs overliep, dan beduidde het een vochtig jaar; maar als het bleef ſtaan, beduidde het een droog jaar.

DECEMBER.

VAN DE TWAALF NACHTEN.

1.

3382 De twaalf nachten zyn de tyd tuſſchen Kersmis, en drie Koningen. Daar is in 't geheele jaar geen ongeſtadiger weder dan omtrent dien tyd.

2.

3383 Oude boeren meenen door lange ervarentheid ondervonden te hebben, dat de rechte zaaityd aan dien tyd zeer veel gelegen was: en byzonder wiſten zy te wege te brengen, dat de zomergerſt hen wel gelukte, als andere niets en hadden. Zy maakten uit opmerking der twaalf nachten deze rekening en tydgiſſing.

3384 3.

Men begint op den avond van Kersnacht, en merkt wat

wat weder het van den avond tot middernacht is: dat is het eerſte vierendeel van Januarius. Van middernacht weder tot den morgen, is het tweede vierendeel van Januarius. Van den morgen tot den middag is het derde vierendeel. Van den middag weder tot den avond, is het laatſte vierendeel van die maand. Dit (zegt men) heeft zeer zelden gemiſt.

4.

Zommige hebben door lange opmerking ook uit andere tekenen hunnen zaaityd op alle quartieren der maanden weten te rekenen, en dat een geheel jaar door. Als zy Kersdag voor Januarius genomen hebben, gelyk gezegt is, de tweede dag, welke Sint Stevens dag is, begint op den Kersdag des avonds, en die betekent de maand van Februarius: want de avond tot middernacht is het eerſte vierendeel: van middernacht tot 's morgens het tweede, en alzo voort. Daar na volgt Sint Jans dag, betekenende den Maart. Allerkinderen dag den April, en alzo vervolgens de twaalf nachten en dagen, waar van elk een maand betekent. Zo kan men uit die twaalf nachten te vooren zeggen het weder van de toekomende twaalf maanden, of van het geheele jaar. 3385

VAN KERSNACHT.

1.

Men meende in dien tyd te konnen vernemen, wat voor weder het in 't volgende jaar zal zyn op yder quartier van de maan. 3386

2.

Men bewaarde de hoender-eyeren, die in de twaalf dagen 3387

gen gelegt waren, en als eene henne broeden wilde, leide men die daar onder. Hier uit quamen (zo men geloofde) groote ſchoone hoenderen.

3.

3388 Oude ſchaapherders zeggen, dat'er op Kersnacht een lam onder den hoop moet zyn, 't ga zo het wil; hoewel de rechte lammeren-tyd eerſt over 3, 4, 5 weeken aangaat.

4.

3389 Men zegt dat de beeſten op dien nacht nederliggende, naar twaalf uuren, of middernacht, opſtaan.

5.

3390 De roos van Jericho bloeit, of opent zich in dien nacht.

6.

3391 Als kersnacht in 't waſſen van de maan komt, dan is het een goed jaar: maar na de nieuwe maan, noch beter. Komt hy in 't afgaan van de maan, zo heeft men een quaad jaar te vreezen.

7.

3392 Wat op Kersavond gezaait word, dat bederft niet, al ware het ſchoon op ſneeuw gezaait.

8.

3393 Trekt men op dezen avond de ſtokken uit, die op Allerheiligen avond geſteken zyn, en ſteekt men daar een ſprui

ſpruit van een vruchtbaaren boom in, zo beklyven zy op hun jaar, en worden vruchtbaar.

9.

Men vind in dezen nacht op de kruiden, welke men over winter in de kelders in zand pleegt te leggen, ettelyke koorntjes oprecht kennipzaad.

10.

Men kan, zo men geloofde, ook vernemen, wat jong vee, 't geen men opqueken wil, beter tieren zal. Let of den hemel voor middernacht, of daar na, ook droevig en donker is; dan vaart het vroege vee niet wel, dat tydelyk voor Kerstyd geworpen word: maar is de Kersnacht helder en klaar, dan gedyd het laate vee, 't geen na Kersdag jong word, beter, en daaren tegen, enz.

11.

Een bouwman, geloofde men, kan zien aan den Kersnacht, wat zaad hy op 't toekomende jaar meeſt zaayen zal, en wat hem 't meeſte voordeel zal geven, om dat men dan de werking van het geheel jaar te weten komt.

12.

Op Kersnacht, zeide men, ryſt de wyn in de vaten, gelyk hy doet in 't bloeyen van de druiven. Dat helpt men dus: men werpt daar in eenen kouden keſelſteen, uit koud water, en dan zet zich de wyn terſtond. Zo de wyn over ryſt, dat beduid in 't toekomende jaar een goed wynjaar.

13.

3398 Men plagt op dezen tyd de ooftboomen met een ſtroowiſch te binden. Hier door zouden zy vruchtbaar worden, veel ooft dragen, en de bloeſſem niet beſchadigt worden.

14.

3399 De ouden plagten grootelyks te letten, op wat dag van de week de Kersavond quam, en vernamen daar uit de vruchtbaare of onvruchtbaare jaaren.

15.

3400 Wanneer Kersmis op een zondag komt, dan ſtaat een warme winter voor handen, ook ſterke winden en onweêr. De zomer zal heet en droog zyn. De herfſt vocht en winterachtig. Wyn en koorn genoeg. De ſchaapen ſterven. Daar word wel honig gewonnen. De boomgaards vruchten gelukken wel. Oude lieden ſterven haaſtig heenen.

16.

3401 Wanneer de Kersdag op een maandag komt, dan zal de winter maatig wezen, de lente goed, de zomer windig, de herfſt goed, en veel wyn. Op honig kan men niet veel hope hebben. De byen ſterven. Veele vrouwen worden weduwen.

17.

3402 Wanneer de Kersdag op een dingsdag komt, dan is de winter zeer koud, de lente windig en nat, de zomer goed,

goed, veel koorn in den herfſt; het vee ſterft; honig genoeg, en goede vruchten.

18.

Wanneer de Kersdag op een woonsdag komt, dan heeft men een harden ſcherpen winter te verwachten, een quaade lente, een tydelyken herfſt, goed koorn, hooi, wyn, honig, olie, en veel ooft, met een goeden zomer. (3403)

19.

Wanneer Kersdag op een donderdag komt, heeft men een goeden winter, windige lente, goeden zomer en herfſt, wyn en ooft genoeg. 't Klein vee ſterft. (3404)

20.

Wanneer Kersdag op een vrydag komt, is de winter windig, de lente goed, de zomer quaad, een herfſt die mager en droog is, zeer weinig koorn, en veel ooft. De ſchaapen ſterven. (3405)

21.

Wanneer Kersdag op een Saturdag komt, is de winter nevelig en koud, troebel, met veel ſneeuw en wind; een quaade windige lente; een goede zomer; een dorre herfſt: duure tyd, weinig koorn, weinig vruchten, de byen ſterven. (3406)

22.

Wanneer 't op Kersnacht zonder wind en regen klaar weêr is, dan heeft men wyn en vruchten genoeg: maar wanneer het regent en windig is, heeft men weinig wyn en vruchten. Komt de wind dan uit het ooſten, zo ſterft veel vee. Komt de wind uit het weſten, zo ſterven de Ko- (3407)

Koningen en groote Heeren. Komt de wind uit den noorden, zo is'er een goed vruchtbaar jaar te verhopen. Komt de wind uit den zuiden, zo word'er dagelykſche krankheid en klagte vernomen.

VAN HET SCHRIKKELJAAR.

23.

(3408)

Op 't ſchrikkeljaar (dat alle vier jaaren eens komt) gelukt geen jong vee, dat men opqueken wil, zonderling geen gevogelte, als hoenderen, enden, ganzen, of kalveren. Ook wilden zommige hoveniers dan niet griffelen; zeggende dat de griffel niet voorkomt.

24.

(3409)

Met den vrydag heeft men gemeenlyk verandering van weder.

AAN-

[NB Nummering wordt voortgezet in volgende aanhangsel]

AANHANGZEL,

BEHELZENDE EEN

BERICHT

VAN DE

Wiskunſtige en natuurkundige

WERKTUIGEN,

GENAAMT

THERMOMETRUM,

EN

BAROMETRUM,

Of Aanwyzer der Luchtwarmte,
en des Weders.

Nu zy het Weêrglas ook bekeken,
't Geen dikwyls geeft een wederteken:
Maar 't gaat ook zomtyds wel eens mis.
Al 't ondermaans is ongewis.
Wat loſſen grond heeft dat vertrouwen,
't Geen zich op glas en quik moet bouwen?
En echter veeler woord en hand
Geeft minder vaſtheid. O wat ſchand!

BE-

BERICHT

WEGENS HET

THERMOMETRUM.

1.

Dit is een glazen bol met een langen hals, waar in een geel vocht beſloren is, en het welke dient om de volgende opmerkingen te maken. (3410)

2.

Naar maate dat de koude toeneemt, daalt dit vocht: diervoegen dat in tyd van vorſt, of van eene hooggaande koude, het nederzygt tot zulk een trap, dat het zich als geheel te rugge trekt in den bol, en daar verdikt zynde vertoeft, zo lang als de koude duurt. Maar van den tyd af dat de koude vermindert, en dat de lucht zacht en gemaatigt word, zo klimt het vocht tot den trap getekent in de Latynſche beſchryving, alwaar men vind het woord *Temperatum*, gemaatigt. Des zomers, wanneer de hitte grooter begint te zyn, zo ryſt en daalt het naar de maate dat de hitte toe- of af neemt. En deze wetten, voorgeſchreven door de nature, feilen nimmer, en houden altoos ſtand in haare eenvormigheid, voor zo veel als de zelve niet zyn verandert, noch afgewend in haaren loop, door uitwendige of bykomende oorzaaken. (3411)

3.

Desgelyks zal men hier door bevinden welke kelder de koelſte, en bygevolge de beſte is: want die alwaar het (3412)

vocht meeſt daalt, is de koelſte, en die waar in het 't meeſte klimt, is de warmſte. En wanneer men het houd in eene kamer, die ten naaſten by gelykelyk warm en gemaatigt is, zal men op eene zeer aangenaame en aardige wyze zien, wat wyze van winter of zomer het maakt, en vervolgens de verandering der zaaizoenen, door middel dat men opmerkt de trappen alwaar het vocht blyft ſtaan. Hier uit blykt ook, hoe veel de eene dag kouder of warmer is dan de andere, welke de heetſte of kilſte dag van het gantſche jaar geweeſt is, en wat het eene jaar ten dien opzichte verſchilt van het andere.

BERICHT OVER DE BAROMETER.

De Barometer is een lange pyp van glas, dewelke dient om de zwaarte of lichtheid van de lucht te kennen, door middel van het toebereide quikzilver, 't geen'er in is. Dit verſchaft tien zeer merkwaardige waarnemingen:

1.

3413 Wanneer het weder ſtil is, en eenige ſchyn van regen, dan daalt het quikzilver, eer de verandering van 't weder gebeurt.

2.

3414 Wanneer de tyd tot ſchoon weder keert, dan komt het quikzilver gewoonlyk genoegzaam hoog.

3.

3415 Wanneer het hard zal waayen, ſchoon het niet regent, dan

dan daalt het quikzilver laager dan het doet op eenigen anderen tyd, volgens den wind die waayen zal.

4.

Het quikzilver verheft zich zeer, wanneer het een Weſten-of Noordweſten wind zal zyn.

5.

Wanneer het koud wil worden, of vriezend weder, of wel miſtig, dan klimt het quikzilver meeſtentyds genoegzaam hoog.

6.

Als'er hevige winden of ſtormen zullen komen, dan daalt het quikzilver zeer laag. Maar zo haaſt het eerſte onweder zal ophouden, zal het zich ook verheffen met eenige vaardigheid.

7.

Wanneer het eenige tyd heeft geregent, en dat in 't vervolg het quikzilver opryſt, tot omtrent de plaats, die aanwyſt dat het ſchoon weder zal zyn; indien'er dan noch eenige kleine regen valt, dat zal niet beletten, dat men weinig tyds daar na eenige dagen ſchoon weder zal hebben, al is 't dat het niet vaſt blyft ſtaan op den zelven trap. Gantſch in 't tegendeel, wanneer het gedurende 24 uuren, of langer, blyft ſtaan op het teken van ſchoon weder, zonder opryzen of nederdalen, dat is een zeker teken dat het weder ſchoon zal blyven gedurende eenige dagen.

8.

3420

Wanneer het eenige dagen ſchoon weder maakt, en dat het quikzilver allengskens begint te dalen, tot omtrent het teken Variabel, of veranderlyk, en van Regen, al regent het niet zo terſtond, 't is een teken dat het zal blyven ſtaan op den trap van Variabel, en dat'er eenige kleine winden zullen waayen, onderworpen aan veranderingen. Wanneer het quikzilver laager daalt, en ſtand houd op de plaatze getekent Pluvia, Regen, zo zal het niet miſſen te regenen. Zo het noch laager nederzakkende aanraakt de plaats Magna Pluvia, groote Regen, zullen 'er zwaare regens vallen, die verſcheide dagen zullen aanhouden. De trap gemerkt Procella, Storm, wyſt aan orkaanen of onweders, wanneer het quikzilver den zelven bereikt; en indien het onweder zich dan op die plaats niet doet gevoelen, dan zal het onfeilbaar vallen op andere nabuurige geweſten.

9.

3421

Wanneer in 't laatſte quartier der maane het quikzilver blyft ſtaan op de merkplaats van Regen, of van Wind, en dat het gedurende eenige uuren noch ſchoon weêr blyft, dit is een teken, dat het weder regenachtig zal zyn, en dat de regen of wind eenigen tyd zal duuren. Wanneer het in 't tegendeel ſchoon weêr aanwyſt, en dat het regent, dan zal het ſchoon en droog weder zyn, gedurende eenigen tyd.

10.

3422

Omtrent den tyd van het Æquinoctium, als de dagen en nachten even lang zyn, indien dan het quikzilver Regen

gen aanwyſt, zonder dat het nochtans regent, dit is een eken dat het weder regenachtig zal zyn tot het volgende Æquinoctium. Zo het in 't tegendeel dan ſchoon weêr anwyſt, en het regent, dan zal het weder tot het volgende Æquinoctium ſchoon en droog zyn.

11.

t'Elkens wanneer het quikzilver daalt, is de tyd bequaam om medicynen in te nemen: en geheel het tegendeel is 't wanneer dat ryſt. (3423)

12.

Voor 't overige, deze regels zyn zo nauwkeurig niet, dat men voorzeggen kan de juiſte uure van de verandering des weders. Gemeenlyk is de verandering aangewezen 24 uuren van te vooren, en zelf wel eerder, naar den wind die'er waait. (3424)

RE-

REGELS

wegens het ryzen of dalen des quikzilvers in het BAROMETRUM.

Uit nauwkeurige en langduurige waarnemingen opgeſtelt van den beroemden Heer

R. ANDALA.

1.

(3425) Wanneer het quikzilver veel opklimt boven Variabel, ja tot het merkteken van Schoon weder toe, en zelf ook hooger, dat geeft te kennen een aanſtaande of tegenwoordige zeer groote ſtilheid des hemels en droogte. Als het opſtygt tot het hoogſte, dan is de wind meeſt Ooſt, of Zuiden.

2.

(3426) Wanneer het quikzilver genoegzaam ras nederzygt tot Tempeeſt, of by na tot daar toe, of eenige ſtreepen laager, dat zal onweêr voorzeggen; grooter of minder, naar dat het quikzilver meerder of minder ras gezakt was, en uit eene hooger of laager plaatze, en dus meer of min was gedaalt.

3.

(3427) Wanneer het quikzilver opklimt 3, 4, 5, of 6 ſtreepen in den tyd van omtrent 8, 10, 12, 14, 16, 20 uuren, voornaamelyk zo het dus is opgerezen boven Variabel, dat beduid helderder weder. Maar indien het quikzil-

zilver zo veel en zo ras is nedergezakt, dit wyſt aan, dat 'er donkere of nevelachtige lucht, zwaare regen, ſneeuw of hagel, naar gelegentheid van den tyd des jaars, of ook zomtyds een heviger wind genaakt. De wind is dan dikwyls Zuiden, of Weſt.

4.

Wanneer na eenig nederdalen het quikzilver ſtil ſtaat, en echter niet zeer hoog, dat voorbeduid dikwyls een min hevigen wind, fyner regen, hagel, of dunnen ſneeuw.

5.

Wanneer het Barometrum bewogen word, zo dat het quikzilver met beurten daalt en ryſt, en daar na tot ruſt gekomen zynde laager blyft ſtaan, dan voor de beweging, dat is eene aanwyzing van minder klaar weder; maar zo het hooger ſtand houd, en dus opgeklommen is, dat geeft hope van eene grooter helderheid.

6.

Het quikzilver kan zomtyds zo traag afklimmen, b. v. van de 5 of 6 ſtreep boven Variabel tot aan Regen, ja ook laager, en zomtyds ſtil ſtaan, zo dat eerſt op den 4, 5, of ook den 6 dag regen volgt. Ja na eene mindere nederdaling kan het wederom opklimmen, zo dat dit ſlechts eene nevelachtige lucht voorboodſchapt.

7.

Uit de geziene hoogte des quikzilvers, en de merktekenen die op den weêrtrap geſtelt zyn, kan men zelden

iets zekers beſluiten, 't en zy ymand van te vooren opgemerkt hebbe van waar het quikzilver gekomen is, of het is opgeklommen, of gedaalt, ras of traag, meer of minder.

8.

(3432) Niet altoos kan van 't toekomend weder een zeker oordeel gevelt worden.

9.

(3433) Den tyd van de toekomende verandering moet men niet loſſelyk bepaalen.

BESLUIT.

Als 't groote Teken in de wolken
Verſchynt voor 't oog van alle volken,
Komt geen verandering van weêr:
Want ſtraks is tyd noch wereld meer. (a)
't Beſtendig goed der Hemelingen
Is boven zon en ſterrekringen,
Beveiligt voor een wiſſelkeer,
In 't zalig eeuwig by den Heer.

(a) Matth. 24: 29—31.

De

NB: Nummering wordt voortgezet in volgende aanhangsel.

DE SCHOOLE VAN SALERNO.

DAT IS,

Voorſchriften om de gezondheid te bewaren.

VERTAALT.

Laat Spreuken van Hippokrates
Schier voor een Godſpraak zyn gehouden:
Salernôs School gaf ook haar les,
Tot nut van jongen en van ouden.
Het allerzekerſte beſcheid.
Verkrygt men door ervarendheid.

LEZER,

't *Waren eenige ledige tydpoosjes, waar in ik nu al lange geleden dit kleine werkje uit het Latyn en de knuppelversjes naar den trant van die eeuw, in Nederduitſche rymtjes bragt; doch ſlechts ter loops, en zonder nauwkeurig op de wetten eener çierlyke dichtkonſt te paſſen, vermits de ſtoffe my daar toe weinig aanleiding gaf. Dit boekje had niet alleen in zyn vaderland, en by zyne eeuwgenooten, eene hooge achting, maar had ook elders alom, en zelf in laatere tyden, zo veel naam en goedkeuring verworven, dat het, gelyk de Spreuken van* Hippocrates, *als een handboekje der Artzen was; en t'elkens hadden zy die knuppelversjes als Spreekwoorden in den mond, om dat de nuttigheid dezer gezondheidsleſſen door de ondervinding geſtaaft wierd. Is het nu wat uit de handen, en achter de bank geraakt, zedert dat men de Geneeskunde op andere gronden bouwde, dat heeft het met meer andere goede oude boeken in verſcheide wetenſchappen gemeen. Men kan ten minſten daar uit beſpeuren, wat men doe gevoelde. Dit boekje quam voor omtrent zeshonderd jaaren in de wereld, uit de oude en beroemde School van* Salerno, *een zeer voornaame Stad in 't Koningryk van Napels, daar byzonderlyk de Geneeskunde doe zeer bloeide. De Schryver was* Johannes de Mediolano; *doch uit den naam der gantſche School,*

School, vermits alle zyne Medeartzen daar aan toeſtemming gaven. Hoe klein dit ſchriftje mag zyn, de opſteller en zyne Konſtgenooten ſchroomden niet dat aan eenen Koning van Engeland op te dragen: want zekerlyk de gezondheid is een onwaardeerlyke ſchat, zelf voor Koningen; en dus zyn te achten alle nuttige voorſchriften, waar door die onder Gods zegen beveiligt, of herſtelt kan worden. Die Koning van Engeland is geweeſt Robbert, *Hertog van Normandyen, een zoon van* Willem den Veroveraar, *Koning van Engeland. Deze* Robbert *had in den kruistocht met* Godefroi van Bouillon *Jeruzalem ingenomen. Men bood hem dat nieuwe Ryk aan; doch hy weigerde het, vermits hy tyding kreeg, dat zyn broeder* Willem (*wien de Vader, ſchoon* Robbert *de oudſte was, tot zynen Troonvolger geſtelt had*) *hem de kroon van Engeland, als naaſten en wettigen erfgenaam, door zyn dood had nagelaten. Dies nam hy zyne t'huisreize over* Salerno, *om daar met de Artzen te raadplegen wegens eene moeyelyke fiſtel, welke hy uit eene vergiftige wonde in een gevecht tegen de Mohammedaanen had behouden. Hy wierd dan te Salerno aangemerkt als Koning van Engeland, hoewel hy den Britſchen Ryksthroon nooit heeft bezeten, onaangezien zyn recht, en alle zyne poogingen: want zyn jonger broeder* Hendrik *wiſt zich van* Robberts *afwezen zo wel te bedienen, dat hy den Schepter aangreep, en behield. Dit in't voorby gaan. Vaar wel.*

M E-

MEDICINA SALERNITANA:

ID EST

De conſervanda bona valetudine,
Liber Scholæ Salernitanæ.

DE SCHOOL VAN SALERNO.

CAPUT I.

3434

De animi pathematis, & remediis quibuſdam generalibus.

Anglorum Regi ſcribit Schola tota Salerni:
Si vis incolumem, ſi vis te reddere ſanum,
Curas tolle graveis, iraſci crede profanum,
Parce mero, cœnato parum, non ſit tibi vanum
Surgere poſt epulas, ſomnum fuge meridianum:
Ne mictum retine, nec comprime fortiter anum.
Hæc benè ſi ſerves, tu longo tempore viver.

Van de gemoeds ontroeringen, en zommige algemeene gezondheids middelen.

Salernôs School ſchryft aan der Britten Majeſteit,
Zo gy gezond en fris wilt zyn, houd deze wyze:
Leg zwaare zorgen af, myd gramme toornigheid,
Drink ſpaarzaam wyn, en eet ook weinig avondſpyze,
Sta op na 't eeten, waar geen middagſlaap op paſt,
Weerhoud geen water, ſluit uw achterpoort niet vaſt.
Indien gy hier op acht wilt geven,
Dan zult gy lange jaaren leven.

Si tibi deficiant Medici, medici tibi fiant
Hæe tria, mens hilaris, requies, moderata diæta.

Indien gy artzen hulp wilt miſſen,
Ga ſlechts by deze drie te raad:
Ontlaſt uw hert van droeffeniſſen,
Neem ruſt, en houd in voedzel maat.

3435

CAP. II.

De confortatione cerebri.

Lumina manè manus ſurgens gelidâ lavet undâ,
Hac illac modicum pergat, modicum ſua membrâ
Extendat, crines pectat, dentes fricet: iſta
Confortant cerebrum, confortant cætera membra.
Lote cale, ſta pranſe, vel i, frigeſce minute.

Van de verſterking der herſſenen.

Waſch 's morgens d'oogen met klaar water met uw handen.
Treed dan wat heen en weêr, en rek uw leden zacht.
Kam ook uw hair, en wryf en zuiver dan de tanden.
Dat ſterkt de herſſens, en geeft d'andre leden kracht.
Behoud u warm na in het bad te zweeten;
Maar ſta, of ga, wanneer gy hebt gegeten.
Doch onttrok de vlym u bloed,
Koelheid is op 't laaten goed.

De recreatione viſûs.

Fons, ſpeculum, gramen, hæc dant oculis relevamen.
Manè igitur montes, ſub ſerum inguriſte fontes.

Van

Van de opheldering des gezigts.

De bron, het groen, en ſpiegellicht,
Verfriſt en heldert op 't gezigt.
Kies bergen met de morgenzon:
Maar wend u 's avonds naar de bron.

CAP. III.

De diurno, ſeu meridiano ſomno.

Sit brevis, aut nullus tibi ſomnus meridianus.
Febres, pigrities, capitis dolor atque catarrhus.
Hæc tibi proveniunt ex ſomno meridiano.

Van den dag-, of middagſlaap.

Uw middagſlaap zy kort, of geen.
't Baart koortzen, lammigheid der leên,
Hoofdpyn en zinkingen. Dus ſchaad
De dagſlaap, moeder van dit quaad.

CAP. IV.

De Flatu in alvo detento.

Quatuor ex vento veniunt in ventre retento:
Spasmus, hydrops, colica, & vertigo: hoc res probat ipſa.

Van de winden die in den buik beſloten zyn.

Van winden in den buik beſloten
Komt vierderhande quaal geſproten:
Hoofddraaying, darmpyn, waterzucht
En kramp. Geef dan die gaſten lucht.

CAP. V. (3439)

De Cœna.

Ex magna çœna ſtomacho ſit maxima pœna.
Ut ſis nocte levis, ſit tibi cœna brevis.

Van 't Avondmaal.

Veel avondſpys is voor de maag
Door overlading groote plaag.
Op dat gy niet bezwaart en word
Des nachts, maak d'avondmaaltyd kort.

CAP. VI. (3440)

De diſpoſitione antè cibi ſumptionem, edendi item atque ciborum ratione.

Tu nunquam comedas, ſtomachum ni noveris eſſe
Purgatum vacuumque cibo, quem ſumpſeris antè,
Ex deſiderio id poteris cognoſcere certo:
Hæc ſint ſigna tibi, ſubtilis in ore ſaliva.

Van de geſteltheid voor 't nemen van ſpyze, en van 't eeten.

Vul nooit met nieuwe ſpys uw maag,
Zo lang noch voorig voedzel daar is.
Dan zal 't verteert zyn; bent gy graag,
En als uw ſpeegzel dun en klaar is.

CAP.

CAP. VII.

3441

De vitandis cibis.

Perſica, poma, pyra, & lac, caſeus, & caro ſalſa:
Et caro cervina, & leporina, bovina, caprina:
Atra hæc bile nocent, ſuntque infirmis inimica.

Spyzen die men myden moet.

De perzik, appel, peer, zout vleeſch, en melk en kaas,
En 't vleeſch van hert, of os, of geit, of van een haas,
Schaden door zwartgallig bloed,
En zyn voor geen zwakken goed.

CAP. VIII.

3442

De cibis benè nutrientibus.

Ova recentia, vina rubentia, pinguia jura,
Cum ſimila pura, naturæ ſunt valitura.

Welvoedende ſpyzen.

Verſche eyers, roode wyn, vet ſlorpnat, wel gebonden,
En zuivre meelboem, zyn goed voedzel voorgezonden.

CAP. IX.

3443

De cibis benè nutrientibus & impinguantibus.

Nutrit triticum & impinguat, lac, caſeus infans,
Teſticuli, porcina caro, cerebella, medulla:
Dulcia vina, cibus guſtu jucundior, ova
Sorbilia, & ficus maturæ uvæque recentes.

Welvoedende en vetmakende ſpyze.

De terwe voed en meſt, melk, jonge kaas, en klieren:
Het verkensvleeſch, en merg, en herſſens, doen wel tieren:
Ook zoete wyn, en ſpys, die ons welſmaakend is,
En 't ſlorp-ei, rype vyg, en druiven ryp en fris.

CAP. X.

3444

De boni vini proprietatibus.

Vina probantur odore, ſapore, nitore, colore,
Si bona vina cupis, quinque hæc laudantur in illis:
Fortia, formoſa & fragrantia, frigida, friſca.

De eigenſchappen van goeden wyn.

Men keurt den wyn aan reuk, en glans, en kleur, en ſmaak.
Begeert gy puik, bei tot gezondheid en vermaak;
Vyf dingen worden, als zyn deugd, daar in geprezen:
Hy moet welriekend, ſterk, koel, ſchoon, en luchtig wezen.

CAP. XI.

3445

De vino dulci & albo.

Corpora plus augent tibi dulcia candida vina.
Anders.
Sunt nutritiva plus dulcia candida vina.

Van zoeten en witten wyn.

't Gebruik van zoeten witten wyn
Zal 't lichaam meer tot groeying zyn.

CAP.

CAP. XII.

3446

De vino rubro.

Si vinum rubrum nimium quandoque bibatur,
Venter ſtipatur, vox limpida turbificatur.

Van rooden wyn.

Zo zomtyds roode wyn te veel gedronken word,
Dan word de buik hard, en de heldre keel verſchort.

CAP. XIII.

3447

De lethalium venenorum remediis.

Allia, ruta, pyra & raphanus, cum Theriaca nux,
Præſtant antidotum contra lethale venenum.

Tegengiften van doodelyk venyn.

De wynruid, peer, radys, en theriakel zyn,
Met nooten, tegengift van doodelyk venyn.

CAP. XIV.

3448

De aëre.

Lucidus ac mundus ſit ritè habitabilis aër,
Infectus neque ſit, nec olens fœtore cloacæ.

Van de lucht.

en goede wooninglucht moet zuiver zyn en klaar,
n niet bedorven, noch door vuile gootſtank zwaar.

CAP. XV.

3449

De nimia vini potatione.

Si nocturna tibi noceat potatio vini,
Hoc tu manè bibas iterum, & fuerit medicina.

Van te veel wyn drinken.

Verbuift des nachts te veel te drinken u den kop,
Zo legt'er 's morgens weêr den zelven plaaſter op.

CAP. XVI.

3450

De meliore vino.

Gignit & humores melius vinum meliores.
Si fuerit nigrum, corpus reddit tibi pigrum.
Vinum ſit clarumque, vetus, ſubtile, maturum,
Ac benè dilutum, ſaliens, moderamine ſumptum.

Van den beſten wyn.

De beſte wyn voed ook het beſt de beſte ſappen.
Indien hy zwart is, zal hy 't lichaam loom verſlappen.
De wyn zy klaar, en ryp, oud, wel gemengt, en fyn.
En ſpringend: die dan moet met maat gedronken zyn.

CAP. XVII.

3451

De cereviſia.

Non acidum ſapiat cereviſia, ſit benè clara,
Ex granis ſit cocta bonis ſatis, ac veterata.

Van bier.

't Bier zy wel klaar, niet zuur, maar oud;
Genoeg gekookt, en van goed mout.

CAP.

CAP. XVIII.

B452

De uſu cereviſiæ.

De qua potetur ſtomachus non indè gravetur.

Van 't gebruik van bier.

zwaar de maag niet door de keel
et 't geen gy drinkt, door al te veel.

CAP. XIX.

3453

Quæ victus ratio quolibet tempore ſit utilis.

Temporibus veris modicum prandere juberis:
Sed calor æſtatis dapibus nocet immoderatis.
Autumni fructus caveas, ne ſint tibi luctus.
De menſa ſume quantum vis, tempore brumæ.

Wat eetens wyze in yder tyd van 't jaar, dienſtig is.

Eet maatig, als de koele Lent'er is.
eel ſpyze ſchaad in bange Zomerhitten.
Myd Herreſtfruit, of d'appelman komt wis.
't 's Winters aan een vollen diſch vry zitten.

CAP. XX.

3454

De pravo potu corrigendo.

Salvia cum ruta faciunt tibi pocula tuta.
Adde roſæ florem, minuuntque potenter amorem.

Van quaaden drank te verbeteren.

aar Saly en waar Wynruit zyn,
n bekers veilig voor venyn:

En voegt gy roozen by dit kruid,
't Dooft krachtig minnevonken uit.

CAP. XXI.

3455

De nauſea marina.

Nauſea non poterit hæc & quem vexare, marinam
Undam cum vino mixtam qui ſumpſerit antè.

Van zeewalging.

Wil ymand ongequelt van bange zeeziekt' zyn,
Die meng en drink een glas zeewater met wat wyn.

CAP. XXII.

3456

De generali condimento.

Salvia, ſal, vinum, piper, allia, petroſelinum,
Ex his fac ſalſam, ne ſit commixtio falſa.

Eene algemeene ſauçe.

Neem peterſeli, look, zout, ſaly, peper, wyn,
En meng dat; 't zal de ſpys een heilzaam doopzel zyn.

CAP. XXIII.

3457

De utilitate lotionis manuum.

Lotio poſt menſam tibi confert munera bina:
Mundificat palmas, & lumina reddit acuta.
Si ſore vis ſanus a'lue ſæpè manus.

De nutigheid van 't handenwaſſchen.

Het handen waſſchen, als men van de tafel gaat,
Geeft ymand dubble baat.

Het

Het maakt de handen ſchoon, en doet het ooggezigt
Zyn helder, klaar en licht.
Die wil op gezondheid paſſen,
Moet zyn handen dikwyls waſſen.

CAP. XXIV.

De pane.

Panis non calidus, nec ſit nimis inveteratus,
Sed fermentatusque, oculatus, ſit benè coctus,
Et ſalſus modicè, ex granis validis electus.
Nec comedas cruſtam, choleram quia gignit aduſtam.
Et paris ſalſus, fermentatus, benè coctus,
Purus ſit ſanus, non talis ſit tibi vanus.

Van brood.

't Brood zy niet al te warm, noch oud, het geen gy eet,
Maar 't moet gezuurt, geoogt, wel gaar gebakken wezen,
En maatig zout, uit puik van goede terw gekneed,
Doch met geen korſt; daar uit komt brand'ge gal gerezen.
Brood dat gezouten is, gezuurt en gaar,
En wel gezift, is een gezonde waar.

CAP. XXV.

De carne porcina.

Eſt porcina caro ſine vino pejor ovina:
Si tribuas vinum, fuerit cibus ac medicina.

Van verkensvleeſch.

Het vleeſch van verkens, zonder wyn,
Zal erger dan van ſchaapen zyn.
Maar zo ge'er die by voegt, 't is ſpys en mediçyn.

CAP. XXVI. (3460)

De muſto.

Impedit urinam muſtum, ſolvit citò ventrem.
Hepatis ἐμφραξιν ſplenis generat, lapidemque.

Van moſt.

Moſt houd het water op, en loſt den buik met een,
Verſtopt de lever en de milt, en baart den ſteen.

CAP. XXVII. (3461)

De aquæ potu.

Potus aquæ ſumptus comedenti incommoda præſtat:
Hinc friget ſtomachus crudus & inde cibus.

Van 't water drinken.

't Water drinken brengt dit leed,
Aan die 't nuttigt, als hy eet,
Dat het zal de maag verkouden,
En de ſpys daar raauw in houden.

CAP. XXVIII. (3462)

De carne vitulina.

Sunt nutritivæ multum carnes vitulinæ.

Van kalfsvleeſch.

Van kalfsvleeſch wächt
Veel voedingkracht.

CAP.

CAP. XXIX.

3463

De avibus eſui aptis.

Sunt bona gallina, & capo, turtur, ſturna, columba,
Quiſcula, phaſiades, merulæ ſimul ortygometra,
Perdix frigellusque, ὦτις, tremulusque amarellus.

Van vogelen die goed te eeten zyn.

De hen, de ſpreeuw, de duif, de tortelduif, kapoen,
De marel, quakkel, met haar leidsman, 't hazelhoen,
De vink, de duiker, meeuw, en 't korhoen, en patrys,
Verſtrekken goede ſpys.

CAP. XXX.

3464

De piſcibus.

Si piſces molles ſunt, magno corpore tolles.
Si piſces duri, parvi ſunt plus valituri.
Lucius & perca, & ſaxatilis, albica, tenchæ,
Gornus, plagitia, & cum carpa, galbio, truta.

Van viſſchen.

Zo 't zachte viſch is; kies de grootſte tot uw deel.
Maar zo hy hard is, zyn de kleine wel zo eêl.
Snoek, baars, en karper, zeelt, forel, en garnaat is
Met tongen, ſchollen, bolk, en rochen, goede vis.

CAP. XXXI.

3465

De anguilla, & nonnihil etiam de caſeo.

Vocibus anguilla pravæ ſunt, ſi comedantur.
Qui Phyſicen non ignorant hæc teſtificantur.
Caſeus, anguillæ, nimis obſunt ſi comedantur,
Ni tu ſæpe bibas, & rebibendo bibas.

Van Paling en kaas.

Het ſchaad de ſtem, wanneer men paling eet.
Dat tuigt al wie natuurs geheimen weet.
Veel kaas zal ſchaden, en ook aal.
Of drinkt en herdrinkt menigmaal.

CAP. XXXII.

3466

De cibi potuſque in prandio atque cœna permiſtione, ſive alteratione.

Inter prandendum ſit ſæpè parumque bibendum.
Si ſumas ovum, molle ſit atque novum.

Van wiſſelen van ſpys en drank in 't middag- en avondmaal.

Zo gy ter tafel zyt gezeten,
Drink vaak, maar weynig, onder 't eeten.
Word een ei u toegebragt,
Dat zy verſch gelegt, en zacht.

CAP. XXXIII.

3467

De piſis.

Piſum laudandum nunc ſumpſimus, ac reprobandum.
Eſt inflativum cum pellibus, atque nocivum.
Pellibus ablatis, ſunt bona piſa ſatis.

Van erweten.

Erten ſchouwt men op twee wyzen,
Of tot laken, of tot pryzen.
Laat men daar de baſten aan,
Zy zyn windig, en zy ſchaên.
Zo men daar de ſchel af doet,
Dan zyn zy genoegzaam goed.

CAP-

CAP. XXXIV. (3468)

De lacte tabidorum.

Lac φθισικῶις ſanum caprinum poſtque cameli,
Ac nutritivum plus omnibus eſt aſininum.
Plus nutritivum vaccinum ſic & ovinum.
Adſit ſi febris caput & doleat, fugiendum eſt.

Van melk voor teeringachtigen.

Eerſt geitenmelk, daar na die van kameelen,
Is dienſtig om de teeringzucht te heelen.
Doch ezels melk is die wel 't meeſte voed.
Daar toe is koe- en ſchaapenmelk ook goed.
Maar zo de koorts en hoofdpyn u bezwaaren,
Gy moet 't gebruik van melk dan laten vaaren.

CAP. XXXV. (3469)

De butyro.

Lenit & humectat, ſolvit ſine febre butyrum.

Van boter.

De boter geeft aan die geen koorts heeft, dit gebruik:
Zy vochtigt, zy verzacht, en maakt een weeken buik.

CAP. XXXVI. (3470)

De ſero.

Inciditque, lavat, penetrat, mundat quoque ſerum.

Van wei.

Dit is de kracht die melkwei is vergunt,
Zy zuivert, waſcht, doordringt, en zy verdunt.

3471

CAP. XXXVII.

De caſeo.

Caſeus eſt gelidus, ſtipans, craſſus, quoque durus,
Caſeus & panis ſunt optima fercula ſanis.
Si non ſunt ſani, tunc hunc ne jungito pani.

Van kaas.

Weet dat de kaas is koud en grof.
Daar by verſtoppend', hard van ſtof.
Kaas en brood is voor gezonden
Een zeer goede koſt bevonden.
Maar bent gy niet gezond, myn vriend,
't Is wis dat kaas u niet en dient.

Caſeus de ſe ipſo.

Ignari Medici me dicunt eſſe nocivum,
Et tamen ignorant cur nocumenta feram.
Expertis reor eſſe ratum, quia commoditate
Languenti ſtomacho caſeus addit opem.
Caſeus ante cibum confert ſi deſluat alvus;
Si conſtipetur, terminet ille dapes.
Qui phyſicen non ignorant, hæc teſtificantur.

De kaas ſpreekt van zich zelve.

Onwetende Artzen taal is dat ik ſchaadlyk ben,
Maar zwygen, wilt gy reden vragen.
'k Acht ondervinding leert, dat ik ben nut voor hen,
Die van een ſlappe maage klagen.
Eet kaas voor andre ſpys, weeklyvige: maar eet,
Hardlyvige, die laatſt, zegt wie natuurkund' weet.

CAP.

CAP. XXXVIII.

3472

De modo edendi & bibendi.

Inter prandendum ſit ſæpè parumque bibendum.
Ut vivus ægrotes, non inter fercula potes.

Van de wyze van eeten en drinken.

Drink vaak, maar weinig, t'wyl gy eet: maar tuſſchen tyden
Moet gy, tot minder ziekte, u zonder drank gelyden.

Ut vites pœnam, de potibus inçipe cœnam.

Zal u de maaltyd wel bekomen,
Een teug dient tot begin genomen.

Poſt piſces nux ſit, poſt carnes caſeus adſit.
Unica nux prodeſt, nocet altera, tertia mors eſt.
Singula poſt ova pocula ſume nova.

Eet kaas na vleeſch, en eet na viſſchen vry een noot.
Een noot is nut, de tweede ſchaad, de derde dood.
Na 't leêgen van elk' eyerdop,
Zo drink een goeden teug daar op.

CAP. XXXIX.

3473

De pyris.

Adde pyro potum, nux eſt medicina veneno.
Fert pyra noſtra pyrus, ſine vino ſunt pyra virus.
Si pyra ſunt virus, ſit maledicta pyrus.
Dum coquis antidotum pyra ſunt, ſed cruda venenum.
Cruda gravant ſtomachum, relevant ſed cocta gravatum.
Poſt pyra da potum, poſt pomum vade cacatum.

Van

Van peeren.

Voeg drank by peeren, het vergift heeft medicyn
Aan nooten. Zonder drank zyn peeren maar venyn.
Komt uit de peer zulk quaad gerezen;
Vervloekt moet dan de peerboom wezen.
Gekookte peeren zyn een tegengift: maar weet,
Het is vergift, wanneer men raauwe peeren eet.
Doe de peer door drinken zakken.
Maar ga na een appel kakken.

CAP. XL.

3474

De ceraſis.

Si ceraſum comedas, tibi confert grandia dona:
Expurgat ſtomachum, nucleus lapidem tibi tollit.
Hinc melior toto corpore ſanguis ineſt.

Van kerſſen.

Het kerſſen eeten kan niet ſchaên,
Maar brengt ons veelzins voordeel aan.
Men zal de maag dus zuiver maken,
En door de kern den ſteen quyt raaken.
Hier by komt noch een ander goed:
Door 't gantſche lichaam beter bloed.

CAP. XLI.

3475

De prunis.

Frigida ſunt, laxant, multum proſunt tibi pruna.

Van

Van pruimen.

Men heeft veel voordeel van 't genot van rype' pruimen.
Zy zyn verkoelend', en zy doen den buik wel ruimen.

CAP. XLII.

3476

De perſicis, racemis, & paſſulis.

Perſica cum muſto vobis datur ordine juſto
Sumere, ſic eſt mos, nucibus ſociando racemos,
Paſſula non ſpleni, tuſſi valet, eſt bona reni.

Van perziken, druiven, razynen.

Gebruik na 't perzik eeten moſt.
Dat 's drank die paſt op zulk een koſt.
Voeg druif by nooten. De razyn
Zal voor de milt niet dienſtig zyn;
Maar wel voor die veel hoeſten moet,
En voor de nieren is die goed.

CAP. XLIII.

3477

De ficubus.

Scropha, tumor, glandes, ficus cataplasmate cedunt:
Junge papaver ei, confracta foris trahit oſſa.

Van vygen.

De vygenplaaſter kan herſtellen
De puiſten, klieren, en gezwellen,
En voegt ge'er wilden maankop by,
Het maakt van beendrenſplinters vry.

CAP. XLIV. (3478)

De mespilis.

Multiplicant mictum ventrem dant mespila strictum.
Mespila dura placent, sed mollia sunt meliora.

Van mispels.

De mispels doen veel water maken,
Maar ook den buik tot hardheid raken.
De harde mispel mag behagen,
De zachtste zal den prys weg dragen.

CAP. XLV. (3479)

De musto.

Provocat urinam mustum, citò solvit & inflat.

Van moſt.

De moſt zal ras de blaas ontbinden.
Zy maakt den buik week, baart ook winden.

CAP. XLVI. (3480)

De cereviſia & aceto.

Craſſos humores nutrit cereviſia, vires,
Præſtat, & augmentat carnem, generatque cruorem.
Provocat urinam, ventrem quoque mollit, & inflat,
Frigidat & modicum. Sed plus deſiccat acetum.
Frigidat emaciatque, melancholicat, ſperma minorat,
Siccos infeſtat nervos, & pinguia ſiccat.

Van

Van bier en azyn.

: Is bier, dat krachten geeft, en grove vochten voed.
't Vermeerdert 't vleesch en 't bloed.
t Ontfluit de blaas en buik, 't blaast op, 't verkoud wat zeer.
Maar edik droogt noch meer,
Verkoelt, vermagert, maakt zwaarmoedig, mindert 't zaad,
Verdroogt het vette, en is aan drooge peezen quaad.

CAP. XLVII.

3481

De rapis.

Rapa juvat ſtomachum, novit producere ventum,
Provocat urinam, præſtatque in dente ruinam.
Si male cocta datur, tibi torſio ſic generatur.

Van raapen.

De maag zal baat by raapen vinden.
Zy geven ſtoffe tot veel winden.
Zy maken dat men water loſt;
Maar zyn voor tanden quaade koſt.
En kookt men die niet gaar gelyk 't behoort,
Zy brengen in den buik dan wringing voort.

CAP. XLVIII.

3482

De animalium viſceribus.

Egeritur tardè cor, concoquitur corde duro.
Sic quoque ventriculus, tamen exteriora probantur.
Reddit lingua bonum nutrimentum medicina.
Concoctu facilis pulmo eſt, citò labitur ipſe.
Eſt melius cerebrum gallinæ quam reliquorum.

Van de ingewanden der dieren.

Het hart is hard, word zwaar verteert, en traag geloſt.
Dus ook de maag. Men acht het uiterſt' noch goê'koſt.
De tong is goed, en zal u heilzaam voedzel geven.
De long word licht verteert, en haaſt weêr uitgedreven.
Van herſſens onder al de reſt
Zyn hoenderherſſens allerbeſt.

CAP. XLIX. (3483)

De ſemine fœniculi.

Semen fœniculi pellit ſpiracula culi.

Van venkelzaad.

Zaad van venkelkruid
Jaagt de winden uit.

CAP. L. (3484)

De aniſo.

Emendat viſum, ſtomachum confortat aniſum.
Copia dulcoris aniſo ſit melioris.

Van anys.

Anys verſterkt de maag, en betert d'oogen.
Die zoetſt is, is ook krachtigſt van vermogen.

CAP.

CAP. LI.

3485

De ſpodio.

Si cruor emanat, ſpodium ſumptum citò ſanat.

Van riedwortel-aſſche.

Om 't vloeyen van het bloed te ſtelpen,
Kan d'aſſche van riedwortels helpen.

CAP. LII.

3486

De ſale.

Vas condimenti præponi debet edenti.
Sal virus refugat, rectè inſipidumque ſaporat.
Non ſapit eſca probè, quæ datur absque ſale.
Urunt, rès ſalſæ viſum, ſemenque minorant,
Et generat ſcabiem, pruritum ſive rigorem.

Van zout.

Zal ymand eeten, zet het zoutvat op den dis.
't Verdryft venyn, geeft ſmaak wat anders ſmaakloos is.
Men zal de ſpys met ſmaak niet eeten,
Wanneer daar zout uit is vergeten.
't Geen zout is krenkt 't gezigt, vermindert ook het zaad,
En is, wyl 't oorſprong geeft aan ſchurft en jeukzel, quaad.

CAP. LIII.

3487

De ſaporibus ac eorum qualitatibus.

Hic fervore vigent tres, ſalſus, amarus, acutus.
Alget acetoſus, ſic ſtipans ponticus atque:
Unctus, & inſipidus, dulcis, dant temperamentum.

Van de ſmaaken, en hunne eigenſchappen.

Zout, ſcherp, en bitter zyn drie ſmaaken, wiens natuur
Is heet. Maar koud van aard zyn wrang, en zerp, en zuur.
't Geen vet of zoet ſmaakt, of van ſmaak niet t'onderſcheiden.
Is 't een noch 't ander, maar gemaatigt tuſſchen beiden.

CAP. LIV. (3488)

De vippa.

Bis duo vippa facit, mundat dentes, dat acutum
Viſum: quod minus eſt implet: minuit quod abundat.

Van wynſop.

De wynſop heeft een vierderlei vermogen:
De tanden maakt zy rein, en zuivert d'oogen.
Zy maakt het geen te veel was minder,
En vult het geen ontbrak tot hinder.

CAP. LV. (3489)

De diæta.

Omnibus adſuetam jubeo ſervare diætam,
Quod ſic eſſe probo, ni ſit mutare neceſſe.
Hippocrates teſtis, quoniam ſequitur mala peſtis.
Fortior hac meta eſt medicina, certa diæta.
Quam ſi non curas, fatue regis, & malè curas.

Van

Van levenswyze.

Dat elk by zyn gewoone leefwyz' blyve,
Zo niet de nood hem tot verand'ring dryve,
(Hippokrates getuigt dat) of 't baart quaad.
Geen mediçyn geeft ymand zo veel baat,
Als levenswyz'. Slaat ymand die niet gade,
't Is dwaas beſtier, en mediçyn doet ſchade.

CAP. LVI.

3490

De adminiſtratione dietæ.

Quale, quid, & quando, quantum, quoties, ubi, recta
Debent hæc Medico in victus ratione notari,
Ne malè conveniens ingrediatur iter.

Van de beſtiering der levenswyze.

Hoedaanig, wat, wanneer, hoe veel, hoe dikwyls, waar,
Neem in de leefwyz', op dat gy niet mistreed, waar.

CAP. LVII.

3491

De caule.

Jus caulis ſolvit, cujus ſubſtantia ſtringit.
Utraque quando datur, venter laxare paratur.

Van kool.

Het ſop van kool maakt week, de ſtof door haar gebruik
Maakt hard: doch t'zaamgevoegt maakt dat een loſſen buik.

CAP.

CAP. LVIII. (3492)

De malva.

Dixerunt malvam veteres, quod molliat alvum.
Hujus radices rasæ solvunt tibi fæces.
Vulvam moverunt, & fluxum sæpe dederunt.

Van Keesjesbladeren.

De maluw heet dus in 't Latyn, gelyk men acht,
Om dat zy zonderling, gebruikt, den buik verzacht.
Haar wortel zal, geschraapt, de darmen ledig maken,
En vrouwen aan den vloed der stonden doen geraken.

CAP. LIX. (3493)

De mentha.

Mentitur mentha, si sit depellere lenta
Ventris lumbricos, stomachi, vermesque nocivos.

Van bruinheilig.

Bruinheilig is dien naam niet waard,
Zo zy niet uitdryft met een vaart
De wormen uit de buik en maag,
Die daar aan strekken tot een plaag.

CAP. LX. (3494)

De salvia.

Cur moriatur homo, cui salvia crescit in horto.
Contra vim mortis non est medicamen in hortis.
Salvia confortat nervos, manuumque tremores
Tollit, & ejus ope febris acuta fugit.
Salvia castoriumque, lavendula, primula veris,
Nasturt. Athanas. hæc sanant paralytica membra.
Salvia salvatrix, naturæ conciliatrix.

Van

Van ſaly.

Hoe mag de dood een menſch verraſſen,
Die ſaly in zyn hof heeft waſſen?
Voor 't alverwinnend doods geweld
En groeit geen kruid in tuin noch veld.
Zy zal de zenuw ſterkte geven,
En vryd de handen van het beven.
Zy geeft in ſcherpe koortzen heil.
Lavendel, ſaly, bevergeil,
Kers, mater, ſleutelbloem zal wezen
Geraakte leden tot genezen.
Wat is de ſaly heilzaam kruid?
Wat heeft natuur al nut daar uit?

CAP. LXI.

3495

De ruta.

Nobilitas rutæ hæc, quod lumina reddat acuta.
Auxilio rutæ vir quippe videbis acutè.
Cruda comeſta recens oculos caligine purgat.
Ruta viris minuit venerem, mulieribus addit.
Ruta facit caſtum, dat lumen, & ingerit aſtum.
Cocta & ruta facit de pulicibus loca tuta.

Van wynruid.

De wynruid heeft dit edele vermogen,
Zy ſcherpt 't gezigt, en maakt ons heldere oogen.
De wynruid raauw en verſch genuttigt, baart
Dat duiſterheid van 't oog word opgeklaart.

Zy zal in mans de minneluim weêrhouwen,
En mindert luſt: maar meerdert die in vrouwen.
De wynruid maakt u loos, welziende, en kuis,
En jaagt, gekookt, de vlooyen uit het huis.

CAP. LXII.

2496

De cæpis.

De cæpis Medici non conſentire videntur.
Fellitis non eſſe bonas, ait ipſe Galenus.
Phlegmaticis verò multum putat eſſe ſalubres.
Non modicum ſanas Aſclepius adſerît illas.
Præſertim ſtomacho, pulchrumque creare colorem.
Contritis cæpis loca denudata capillis
Sæpè fricans, capitis poteris reparare decorem.
Appoſitas perhibent morſus curare caninos,
Si trita cum melle prius fuerint & aceto.

Van ajuin.

Der Artzen meening van ajuin en ſchynt niet een;
Dat ze aan die gallig zyn niet goed is, zegt Galeen.
Maar zyt gy fluimig, dan zal u ajuin wel baaten.
Asklepius zal hem als zeer gezond aanpraaten,
Byzonder voor de maag, als die haar werk niet doet,
En zegt, zy maakt de verw van 't lichaam ſchoon en goed.
Gekneusde ajuin op 't hoofd, daar 't kaal is, vaak gewreven,
Zal u nieuw kruinçieraad, en 't hair weêr wasdom geven.
En zo men die met eek èn honig ſtampt, men zegt,
't Geneeſt der honden beet, als men'er dat op legt.

CAP.

CAP. LXIII.

3497

De ſinapi.

Eſt modicum granum, ſiccum calidumque ſinapi.
Dat lachrymas, purgatque caput, tollitque venenum.

Van moſtaardzaad.

Het kleine moſtaardzaad is heet en droog van kracht;
Perſt traanen, zuivert 't hoofd, en neemt 't vergift zyn macht.

CAP. LXIV

3498

De viola purpurea.

Crapula diſcutitur, capitis dolor, atque gravedo,
Purpuream violam dicunt curare caducos.

Van Maartſche vioolen.

De violet verdryft verbuiſtheid, zwaarte en pyn
Van 't hoofd; en zou ook goed voor 't vallend euvel zyn.

CAP. LXV.

3499

De Urtica.

Ægris dat ſomnum, vomitum quoque tollit, & uſum.
Illius ſemen colicis cum melle medetur.
Et tuſſim veterem curat, ſi ſæpè bibatur.
Frigus pulmonis pellit, ventrisque tumorem.
Omnibus & morbis ea ſubvenit articulorum.

Van netelen.

De netel geeft den ſlaap aan kranken, weert het braaken.
Haar zaad met honig kan gezond van darmpyn maken.
't Geneeſt ook ouden hoeſt, wanneer men 't dikwyls drinkt.
Zy maakt dat longenkou verdwynt, buikzwelling ſlinkt.
En alle quaalen der gewrichten
Kan zy genezen, of verlichten.

CAP. LXVI.

3500

De hyſſopo.

Hyſſopus purgans herba eſt è pectore phlegma,
Ad pulmonis opus cum melle coquenda jugata.
Vultibus eximium fertur præſtare colorem.

Van Hyſop.

De Hyſop zuivert u de borſt van ſlym en fluim.
Kookt die met honig, 't maakt de long gezond en ruim.
Het aanzigt, zegt men, krygt daar deur
Een goede en aangenaame kleur.

CAP. LXVII.

3501

De chærefolio.

Appoſitum cancris tritum cum melle medetur,
Cum vino potum lateris ſedare dolorem
Sæpè ſolet, tritam ſi nectis deſuper herbam,
Sæpè ſolet vomitum, ventremque tenere ſolutum.

Van

Van kervel.

Geſtooten kervel zal met honig kanker heelen.
Met wyn gedronken, ſtilt zy zydepyn in veelen.
En bind men ook het kruid geſtampt daar op, het helpt.
Daar door word braaken en een weeke buik geſtelpt.

CAP. LXVIII.

3502

De enula campana.

Enula campana reddit præcordia ſana,
Cum ſucco rutæ ſuccus ſi ſumitur ejus,
Affirmant ruptis quod proſit potio talis.

Van alantswortel.

Het alantswortelſap maakt d'ingewanden fris,
Wanneer 't met wynruidſap te zaam gemengelt is.
Men zegt ook, deze drank zou zyn
Voor die geſcheurt is mediçyn.

CAP. LXIX.

3503

De pulegio.

Cum vino nigram choleram potata repellit.
Appoſitam veterem dicunt ſedare podagram.

Van polei.

Men drinkt polei met wyn voor zwarte gal. Men zegt
Zy heelt oud podagra, wanneer me'er die op legt.

CAP. LXX.

3504

De naſturtio.

Illius ſuccus crines retinere fluentes
Illitus adſeritur, dentisque levare dolorem.
Lichenos ſuccus purgat cum melle perunctus.

Van kers.

Stryk 't ſap van kers op 't hoofd. Men zegt, dan zal 't
Beletten dat het hair niet uit en valt.
't Stilt tandpyn: en door 't ſap daar op te ſmeeren
Met honig, kan men ſchilferingen weeren.

CAP. LXXI.

3505

De Chelidonia.

Cæcatis pullis hac lumina maver hirundo
(Plinius ut ſcripſit) quamvis ſint eruta reddit.

Van ſchelkruid.

De zwaluw zou (word Plinius gelooft)
Haar jongen, die men van 't gezigt berooft,
Al ſtak men d'oogen uit, noch weêr genezen
Door ſchelkuid. Groot moet zyne kracht dan wezen.

CAP. LXXIII.

3506

De ſalice.

Auribus infuſus vermes ſuccus necat ejus.
Cortex verrucas in aceto cocta reſolvit.
Hujus flos ſumptus in aqua frigeſcere facit
Inſtinctus Veneris cunctos acres ſtimulantes,
Et ſic deficcat ut nulla creatio fiat.

Van

Van Wilgen.

Het ſap van wilgen dood 't gewormt', gedruipt in 't oor.
Den baſt kookt in azyn: geen wrat beſtaat daar voor.
En word de baſt daar van met water ingenomen,
't Zal door verkoeling al de minneluſt betoomen.
Hy verdroogt, zo dat'er niet
Eenig teelzel door geſchied.

CAP. LXXIII.

3507

De croco.

Confortare crocum dixerunt exhilarando,
Artus defectos reficitque hepar reparatque.

Van ſaffraan.

Men zegt, ſaffraan heeft deze deugd,
Dat zy verſterkt, mits zy verheugt.
Zy koeſtert d'afgeſloofde leden,
En zy herſtelt de lever mede.

CAP. LXXIV.

3508

De porro.

Reddit fœcundas manſum perſæpè puellas,
Manantemque potes naris retinere cruorem,
Ungas ſi nares intus medicamine tali.

Van look.

De vrouwen maakt gegeten look
Zeer dikwyls vruchtbaar. Strykt men 't ook
Van binnen in den neus, het helpt,
Zo dat zyn bloeden word geſtelpt.

CAP.

CAP. LXXV. (3509)

De pipere.

Quod piper eſt nigrum, non eſt diſſolvere pigrum.
Phlegmata purgabit, concoctricemque juvabit.
Leucopiper ſtomacho prodeſt: tuſſique dolorique
Utile, præveniet motum, febrisque dolorem.

Van peper.

De zwarte peper maakt de borſt van fluimen klaar.
Zy ſcheid, en dunt, en helpt de kracht der kookhitt'. Maar
De witte baat de maag, en dient in hoeſt en pynen,
Voorkomt de koortsvlaag, en zy doet de kou verdwynen.

CAP. LXXVI. (3510)

De gravitate auditus.

Et mox poſt eſcam dormire nimisque moveri.
Iſta grâvare ſolent auditus, ebrietaſque.

Van de zwaarheid des gehoors.

Slaap ſtraks na 't eeten, en te veel beweging, maakt,
Met dronkenſchap, dat 't oor aan zwaar gehoor geraakt.

CAP. LXXVII. (3511)

De tinnitu ſive ſonitu aurium.

Motus, longa fames, vomitus, percuſſio, caſus,
Ebrietas, fiſgus, tinnitum cauſat in aure.

Van

Van 't ruiſchen der ooren.

Beweging, ſlag en val, lang honger lyden, braaken,
Met dronkenſchap en kou, kan d'ooren ruiſſchend' maken.

CAP. LXXVIII.

3512

De viſûs nocumentis.

Balnea, vina, Venus, ventus, piper, allia, fumus,
Porrum cum cæpis, faba, lens, fletuſque ſinapi.
Sol, coituſque, ignis, labor, ictus, acumina, pulvis,
Iſta nocent oculis, ſed vigilare magis.

Van 't geen het gezigt ſchaad.

't Bad, wyn en Venus, wind, ajuin en péper, look,
Porrei met wikken, ſtof en traanen, moſtaard, rook,
Zon, byſlaap, arbeid, vuur, ſlag, en dat ſcherp is, zal
Aan d'oogen ſchaadlyk zyn; maar 't waken boven al.

CAP. LXXIX.

3513

De corroborantibus viſum.

Fœniculûs, verbena, roſa & chelidonia, ruta,
Subveniunt oculis dira caligine preſſis.
Nam ex iſtis aqua fit, quæ lumina reddit acuta.

Van 't geen het gezigt verſterkt.

De venkel, wynruid, roos, ſchelwortel, yzerkruid,
Geneeſt de donkerheid der oogen: want daar uit
Word een water toegericht
Tot een helder ſcherp gezigt.

CAP. LXXX. (3514)

De dolore dentium ſedando.

Sic dentes ſerva, porrorum collige grana,
Ure cum hyoſcyamo adjuncto quoque thure, decenter.
Sic per chonion & fumum cape dente remotum.

Van tandpyn te ſtillen.

Gy kont uw tanden dus bewaren:
Gy moet het zaad van look vergaêren,
Brand dat met bilzenkruid, daar wyrook by moet zyn.
Een trechter breng den rook den tanden: 't ſtilt de pyn.

CAP. LXXXI. (3515)

De raucedine vocis.

Nux, oleum, frigus capitiſque, anguillaque, potus,
Ac pomum crudum, faciunt hominem fore raucum.

Van heeſchheid.

Raauwe appels, paling, drank, noot, oly, kou van 't hoofd,
Verwekt een heeſche keel, en maakt de ſtem verdooft.

CAP. LXXXII. (3516)

Rheumatis remedia.

Jejuna, vigila, caleas dape, tuque labora.
Inſpira calidum, modicum bibe, comprime flatum.
Hæc benè tu ſerva, ſi vis depellere rheuma.
Si fluat ad pectus, dicatur rheuma catarrhus:
Si ad fauces, branchos: ſi ad nareis, eſto coryza.

Van

Van vloeying uit verkoudheid.

aart gy van 't vloeyen graag verloſt,
Houd d'adem op, werkt, vaſt, en waakt,
inkt weinig, eet ook heete koſt,
Snuift warme luc'ht: 't word dan geſtaakt.
Valt het op de borſt, dan zal 't
Raauwheid zyn geheten: maar
Schorheid, zo 't ter keel in valt.
Doch 't is neusdrop, valt het daar.

CAP. LXXXIII.

3517

De curatione fiſtulæ.

Auripigmentum, ſulphur miſcere memento,
His decet apponi calcem, conjunge ſaponi.
Quattuor hæc miſce, commixtis quattuor iſtis
Fiſtula curatur, quater ex his ſi repleatur.

Van 't genezen eener fiſtel.

o gy een fiſtel wilt genezen,
Meng rattekruid met zwavel, dat
an kalk en zeep verzelt moet wezen,
En vul het viermaal in het gat.

CAP. LXXXIV.

3518

De doloribus capitis.

Si capitis dolor eſt ex potu, lympha bibatur.
Ex potu nimio nam febris acuta creatur.
Si vertex capitis vel frons æſtu tribulentur,
Tempora fronſque ſimul moderatè ſæpè fricentur.
Morella cocta nec non calidaque laventur,
Iſtud enim credunt capitis prodeſſe dolori.

Van hoofdpyn.

Zo hoofdpyn komt van drank, drinkt water; mits'er uit
Te veel te drinken vaak een ſcherpe koortze ſpruit.
Die pyn van hitte uit kruin of voorhoofd wil verdryven,
Moet vaak zyn voorhoofd met de ſlaapen zachtjes wryven.
Kook Nachtſchaê, waſch u warm daar mede. Men gelooft
Dat dit zeer dienſtig is en baat voor pyn in 't hoofd.

Van buikloop.

Qui fluxum pateris, ſi non caveas, morieris,
Concubitum, nimium potum, cum frigore motum.

Wie buikloop heeft, en niet tot ſterven is genegen,
Wacht' zich voor byſlaap, kou, veel drinken, ſterk bewegen.

3519

CAP. LXXXV.

De quatuor anni temporibus.

Temporis æſtivi jejunia corpora ſiccant.
Quolibet in menſe & confert vomitus, quoque purgat
Humores nocuos, ſtomachus quos continet intus.
Ver, Autumnus, Hyems, Æſtas dominatur in anno,
Tempore vernali caliduſque aër madiduſque,
Et nullum tempus melius eſt phlebotomiæ.
Uſus tunc homini Veneris confert mederatus,
Corporis & motus, ventriſque ſolutio, ſudor,
Balnea, purgentur tunc corpora per medicinas,
Æſtas more calet ſicca, & noſcatur in illa
Tunc quoque præcipuè choleram rubram dominari.
Humida, frigida fercula dentur, ſit Venus extra.
Balnea non proſunt. Sint raræ phlebotomiæ.
Utilis eſt requies, ſit cum moderamine potus.

Van

Van de vier getyden des jaars.

Des Zomers vaſten droogt het lichaam. 't Braaken baat
In elke maand; wyl't van quaad vocht de maag ontlaad.
De Lent, de Zomer, Herfſt, en Wintertyd regeeren
Het jaar. De lentlucht pleegt tot warmte en vocht te keeren.
Geen tyd is beter tot het laaten van het bloed.
't Gemaatigde gebruik van byſlaap is dan goed.
De lyfsbeweging ook, en ſtoelgang, zweeten, baden,
En 't lyf door mediçyn te zuivren, weert veel quaaden.
De zomer volgt daar op, die heet is op zyn wyz'.
Dan heerſcht de galziekt meeſt. Eet natte en koude ſpys.
Schuwt dan den byſlaap en het baden. Tot het laaten
Begeeft u weinig, drinkt niet veel, en ruſt zal baaten.

CAP. LXXXVI.

3520

De numero oſſium, dentium, & venarum in humano corpore.

Oſſibus ex denis bis centeniſque novenis
Conſtat homo, denis bis dentibus & duodenis.
Et ter centenis decies ſex quinqueque venis.

Van 't getal der beenderen, tanden, en aderen in 's menſchen lichaam.

Tweehondert negentien is 't beenderen getal
In 's menſchen lichaam; en 't getal der adren zal
Driehondert zeſtig zyn, benevens noch vyftien.
De tanden dertig, en noch twee meeſt boven dien.

3521

CAP. LXXXVII.

De quatuor humoribus humani corporis.

Quattuor humores in humano corpore conſtant,
Sanguis cum cholera, phlegma, melancholia.
Terra melancholicis, aqua confertur pituitæ,
Aer ſanguineis, ignea vis choleræ.

Van de vier vochtigheden in 's menſchen lichaam.

Vier vochtigheden zyn in 't menſchen lichaam: bloed,
Gal, fluim, en zwarte gal. De zwarte gal kan zoet
Geleken zyn by d'aard, het bloed by lucht, de gal
By 't vuur, daar 't water van de fluim verbeeld zyn zal.

Humidus eſt ſanguis, calet, eſt vis aëris illi.
Alget plegma, humetque illi ſic copia aquoſa eſt.
Sicca calet cholera, & ſic igni ſit ſimulata,
Frigens ſicca melancholia eſt, terra adſimilata.

Het bloed is vochtig, warm, gelykt in kracht de locht.
De fluim is koud en nat, en vol van watrig vocht.
De gal is heet en droog, verbeeld het vuur in aard.
De zwarte gal is koud en droog, en zweemt ~~naar d'aard~~'.

3522

CAP. LXXXVIII.

De temperatura ſive complexione ſanguinea.

Natura pingues iſti ſunt atque jocantes,
Rumoreſque novos cupiunt audire frequenter.
Hos Venus & Bacchus delectant, fercula, riſus.
Et facit hos hilares, & dulcia verba loquentes.
Omnibus his ſtudiis habiles ſunt, & magis apti.
Qualibet ex cauſa non hos facilè excitat ira.
Largus, amans, hilaris, ridens, rubeique coloris,
Cantans, carneſus, ſatis audax, atque benignus.

Van

Van de Bloedige gemaatigheid.

Bloedaardige zyn vet, en jokkende, en genegen
Vaak nieuwe tydingen te hooren allerwegen.
De wyn en Venus, lach en gaſtmaal, doen hen goed,
Zy zyn ook vrolyk, en in woorden zacht en zoet.
Tot alle ſtudien zyn zy bequaamſt. Geen toren
Kan hen ook lichtlyk, om wat oorzaak 't zy, verſtooren,
Zy zyn roodverwig, mild, ook minnend', lachend'. bly;
En zwygend, vleeſſchig, ſtout, en goedertier daar by.

CAP. LXXXIX.

3523

De temperatura cholerica, ſive bilioſa.

Eſt humor cholera, qui competit impetuoſis.
Hoc genus eſt hominis cupiens præcellere cunctis.
Hi leviter diſcunt, multum comedunt, citò creſcunt.
Inde & magnanimi ſunt, largi, ſumma petentes.
Hirſutus, fallax, iraſcens, prodigus, audax,
Aſtutus, gracilis, ſiccus, croceique coloris.

Van de Gallige gemaatigheid.

Het heete galvocht heerſcht in driftige van zinnen.
Dat ſlag van menſchen zou wel elk graag overwinnen.
Het is grootmoedig, ſtreeft naar 't hoogſte, 't groeit ook ras,
Leert licht, eet veel, en is niet karig op de tas.
Het is gehairt, en ſtout, bedriegelyk en liſtig,
Geelverwig, mager, droog, grammoedig en verquiſtig.

CAP.

CAP. XC.

3524

De temperatura phlegmatica, ſive pituitoſa.

Phlegma dabit vires modicas, latosque brevesque,
Phlegma facit pingueis, ſanguis reddit mediocres.
Otia non ſtudio tradunt, ſed corpora ſomno.
Senſus hebes, tardus motus, pigritia, ſomnus.
Hic ſomnolentus, piger, & ſputo crebriore.
Eſt huic ſenſus hebes, pinguis, facie color albus.

Van de Fluimige gemaatigtheid.

De fluimige zyn klein van krachten, breed en kort.
De fluim maakt vet: door bloed men middelmaatig word.
Dom zyn ze, en ſlaaperig, en leui, en zy beſteden
Hun leêgen tyd tot ſlaap, en niet tot bezigheden.
Traag van beweging, en van ſpeegzel zyn zy vol.
Hun verw is wit en bleek, en 't aangezigt is bol.

CAP. XCI.

3525

De temperatura melancholica.

Reſtat adhuc triſtis cholera ſubſtantia nigra,
Quæ reddit graves, pertriſtes, pauca loquentes.
Hi vigilant ſtudiis, nec mens eſt dedita ſomno.
Servant propoſitum, ſibi nil reputant fore tutum.
Invidus & triſtis, cupidus, dextræque tenacis,
Non expers fraudis, timidus, luteique coloris.

Van

Van de zwartgallige gemaatigtheid.

Nu zy 't zwartgallig volk op 't laaſt ook afgetekent.
Zy zyn droefgeeſtig, quaad van zeden, weinig ſprekend'.
Zy blokken vlytig, wyl geen ſlaapzucht hen beſtryd;
Zyn onverzettelyk, vol achterdocht altyd.
Vol nyd, en treurig, vol van hebzucht, geenzins ſnel
Ter beurs, bedrieglyk, bloô van hert, en geel van vel.

CAP. XCII.

3526

De coloribus.

Hi ſunt Humores, qui præſtant cuique colores.
Omnibus in rebus ex phlegmate fit color albus,
Sanguine fit rubeus, cholera rubea quoque rufus.

Van de verwen.

Dit zyn de vochten, daar een yders kleur uit ſpruit.
De fluim geeft witheid uit.
Uit bloed word roode verw op d'opperhuid geſpreit.
Uit gal komt geeligheid.
Bruinroode verwe zal
Zyn vrucht van zwarte gal.

Indicia redundantis ſanguinis.

Si peccet ſanguis, facies rubet, extat ocellus,
Inflantur genæ, corpus nimiumque gravatur,
Eſt pulſuſque frequens, plenus, mollis, dolor ingens,
Imprimis frontis. fit conſtipatio ventris,
Siccaque lingua ſiti. ſunt ſomnia plena rubore,
Dulcor adeſt ſputi, ſunt acria dulcia quæque.

Merktekenen van overtollig bloed.

Is 't bloed te veel, het oog zal puilen, 't aanzigt rood zyn:
De kaaken zwellen, 't lyf zal loom, en zwaar als lood zyn.
De pols ſlaat ras, is vol en zacht, en ſcherpe pyn
Zal meeſt in 't voorhoofd, en de buik hardlyvig zyn.
De tong is droog door dorſt, van rood zyn meeſt de droomen,
Het ſpeegzel zoet, en zerp zal zelf als zoet voorkomen.

Indicia exſuperantis choleræ, ſive flavæ bilis.

Accuſat choleram dextræ dolor, aſpera lingua,
Tinnitus, vomituſque frequens, vigilantia multa,
Multa ſitis, pinguiſque egeſtio, tormina ventris.
Nauſea fit, morſus cordis, langueſcit orexis.
Pulſus adeſt gracilis, durus, veloxque caleſcens.
Aret, amareſcitque, incendia ſomnia fingit.

Merktekenen van overtollige geele gal.

Als geele gal te veel is, blykt hier uit:
Pyn in de rechterzy, verzelt van oorgetuit,
Een ſcherpe tong, vaak braaken, veel te waaken,
Veel dorſt en buikpyn: zy zal droogen afgang maaken.
Men walgt, het hert is kloppend, eetluſt flaauw,
De pols is dun en hard in 't kloppen, heet en gaauw.
De tong is droog, en bitter al de ſmaak,
En wat men droomt, 't is branden en geblaak.

In-

Indicia redundantis phlegmatis.

Phlegma ſupergrediens proprias in corpore leges,
Os facit inſipidum, faſtidia crebra, ſalivas.
Coſtarum ſtomachi, ſimul occipitiſque dolores.
Pulſus adeſt rarus, tardus, mollis, quoque inanis.
Præcedit fallax phantaſmata ſomnus aquoſa.

Merktekenen van overtollige fluim.

De fluim, als zy te veel het lichaam overheert,
Maakt ſmaakeloos den mond, doet walgen, 't ſpog vermeert.
't Baart pyn der ribben, maag, en in het achterhoofd.
De pols is traag en zacht, als waar die ſchier ontrooft.
De droomen in den ſlaap gerezen,
Die zullen ſteeds van water wezen.

Indicia abundantis Melancholiæ.

Humorum pleno dum fæx in corpore regnat,
Nigra cutis, durus pulſus, tenuiſque urina.
Sollicitudo, timor, triſtitia, ſomnia tetra.
Aceſcunt ructus, ſapor & ſputaminis idem.
Lævaque præcipuè tinnit vel ſibilat auris.

Merktekenen van overtollige zwarte gal.

Als 't ſlimſte vocht in 't lichaam meeſter werd,
Het vel is zwart, de pols ſlaat hard, en 't water maken
Is weinig, vrees en kommer prangen 't hert,
Zwaarmoedig is 't: men droomt van ſchrikkelyke zaaken.
De ſmaak en 't ſpog zyn zuur; men riſpt dat uit;
En 't linker oor byzonder ruiſcht en tuit.

3527

CAP. XCIII.

De phlebotomia, ac primo quidem de ætate phlebotomiæ.

Denus ſeptenus vix phlebotomen petit annus.
Spiritus uberiorque exit per phlebotomiam.
Spiritus ex potu vini mox multiplicatur,
Humorumque cibo damnum lentè reparatur.
Lumina clarificat, ſyncerat phlebotomia.
Mentes & cerebrum, calidas facit eſſe medullas.
Viſcera purgabit, ſtomachum ventremque coërcet,
Puros dat ſenſus, dat ſomnum, tædia tollit.
Audstus, vocem, vires producit & auget.

Van het Aderlaaten, en wel eerſt in wat ouderdom dat geſchieden moet.

Gebruik geen vliem voor jaaren tien en zeven.
Veel geeſten maakt ons 't aderlaaten quyt.
Een teuge wyn zal ſtraks die wedergeven.
De ſpyze doet dat maar in langen tyd.
Het laaten dient tot heldering der oogen,
En zuivering van herſſenen en hert.
Het beendrenmerg zal dat verwarmen mogen,
Daar 't ingewand ook door gereinigt werd.
't Bedwingt de maag en buik, en ſterkt de zinnen,
Waar uit dan ook gezonde ſlaap ontſtaat.
Men zal daar door het walgen overwinnen.
Gehoor, en ſtem, en krachten geeft het baat.

CAP.

3528

CAP. XCIV.

Quibus menſibus conveniat, quibus noceat phlebotomia.

Tres inſunt iſtis, Majus, September, Aprilis.
Et ſunt Lunares, ſunt velut Hydra dies.
Prima dies primi, poſtremaque poſteriorum,
Nec ſanguis minui, nec carnibus anſeris uti.
Sit ſenium atque juventa licet, ſi ſanguis abundat,
Omni menſe probè confert inciſio venæ.
Hi ſunt tres Menſes, Majus, September, Aprilis,
In quibus eminuas, ut longo tempore vivas.

In welke maanden het aderlaaten dienſtig is, en wanneer het ſchade doet.

Drie maanden zyn voor al tot aderlaaten goed.
September, May, April; mits dat men 't niet en doet
Op zekre dagen. (doch 't is oude Besjes praaten)
Lyd op den eerſten dag van Mey geen aderlaaten,
Noch op den laatſten der twee andren: of gebruikt
Geen vleeſch van ganzen. (dat ook naar den ſpinrok ruikt.)
't Zy oud of jong, in wien'er overtollig bloed is,
Weet dat in elke maand het laaten voor u goed is.
Drie maanden zyn 't, Seprember, May, April.
O laat dan bloed, wie lange leven wil.

CAP.

3529

CAP. XCV.

De impedimentis phlebotomiæ.

Frigida natura, & frigens regio, dolor ingens,
Balnea, poſt coitum, minor ætas, atque ſenilis,
Morbus prolixus, potus, repletio & eſcæ.
Si fragilis, vel ſubtilis ſenſus ſtomachi ſit,
Et faſtiditi tibi non ſunt phlebotomandi.

Van de beletzels der aderlaating.

In koudheid van natuur, of lucht, en zwaare pyn,
Noch al te jong, of oud, mag niet gelaaten zyn.
Ook niet na lange ziekt', na byſlaap, noch na 't baden,
Of als de maag van ſpys of drank is overladen.
Een zwakke teere maage lyd ook niet,
Noch walging, dat het laten dan geſchied'.

3530

CAP. XCVI.

Quæ circa venæ ſectionem obſervanda.

Hæc obſervanda tibi quando vis phlebotomari,
Vel quando minuis, fueris vel quando minutus,
Unctio, ſive lavacrum & potus, faſcia, motus,
Debent non fragili tibi ſingula mente teneri.

Wat men omtrent de aderlaating moet waarnemen.

Wilt gy gelaten zyn, geſchied dat, is 't gedaan,
Dit moet gy gade ſlaan.
De wryving, 't drinken, 't bad, de windel, en 't bewegen,
Daar is u aan gelegen.

CAP.

CAP. XCVII.

3531

De quibuſdam phlebotomiæ effectibus.

Exhilarat triſtes, iratos placat, amantes
Ne ſint amentes phlebotomia facit.

Van zommige uitwerkingen der aderlaating.

Door laaten word de treurigheid verzacht,
En toornigheid bezadigt: minnevlaagen
Verliezen door het laaten meeſt haar kracht.
Wie ſchept dan in het laaten geen behagen?

CAP. XCVIII.

3532

De ſciſſuræ quantitate in venæ ſectione.

Fac plagam largam mediocriter, ut cito ſumus
Exeat uberius, liberiuſque cruor.

De hoegrootheid der opening in 't aderlaaten.

Het gat zy maatig groot, op dat de damp met ſpoed
Uitwaaſſeme, en te meer en vryer ſpring' het bloed.

CAP. XCIX.

3533

Quæ in venæ ſectione conſideranda.

Sanguine ſubtracto ſex horis eſt vigilandum,
Ne ſomni ſumus lædat tibi ſenſile corpus.
Nervum lædas, non ſit tibi plaga profunda.
Sanguine purgatus ne carpas protinus eſcas.

Wat

Wat in 't aderlaaten waar te nemen is.

Zes uuren waak, als 't laaten is geſchied.
De ſlaap bevang 't geprikte lichaam niet.
Steek niet te diep, op dat de zenuw zy gemyd,
En eet niet ſtraks daar op, als gy gelaaten zyt.

CAP. C.

3534

Quæ poſt phlebotomiam vitanda.

Omnia de lacte vitabit rectè minutus,
Et vitet potum phlebomatus homo.
Frigida vitabit, quia ſunt inimica minutis.
Interdictus eritque minutis nubilus aër.
Spiritus exultatque minutis luce per auras,
Omnibus apta quies, & motus ſæpè nocivus.

Wat men na 't aderlaaten moet myden.

Zyt gy gelaaten, myd doch alle ſpys van melk.
Het veel te drinken is dan ſchadelyk aan elk.
Schuw koude dingen, wyl die op het laaten ſchaden.
Ook is de nevel en bedompte lucht t'ontraaden.
Dan dient een heldre lucht, die lieflyk is en zoet.
De ruſt is nuttig, en 't bewegen zelden goed.

CAP.

CAP. CI. (3535)

Quibus moribus & ætatibus phlebotomia conveniat, & quantum ſanguinis quoque tempore ſit detrahendum.

Principio minuas in acutis perperacutis,
Ætatis mediæ multum de ſanguine tolle.
Sit puer atque ſenex, tollet, uterque parum.
Ver tollat duplum, reliquum tempus tibi ſimplum.

Voor wat ziekten en ouderdommen het laaten nut is, en hoe veel bloed men op elken tyd moet aftappen

In ſcherpe ziekten moet men laaten in 't begin.
Trek vry veel bloeds van die zyn in de kracht der jaaren.
Maar van hen, die noch jong of oud zyn, tapt men min.
In Lente meeſt: het bloed moet andre jaartyd ſpaaren.

CAP. CII. (3536)

Quæ membra quoque tempore venæ ſectione evacuanda.

Ver, æſtas dextras, autumnus hyemsque ſiniſtras.
Quattuor hæc membra, hepar, pes, cepha, cor, vacuanda.
Æſtas hepar habet, ver cor, ſicque ordo ſequetur.

In wat leden op elken tyd het aderlaaten moet geſchieden.

Men laate 's Zomers in des lichaams rechterleden,
En in de Lente: maar in Herfſt en Wintertyd.
Ter linkerzyde, zo men 't wil met vrucht beſteden.
Dan worde lever, voet, en hoofd, en hert bevryd
Van overtollig bloed. De lever zy gelaaten
Voor zomertyd. De lent zal aan het herte baaten.
Laat voor den herfſt het laaten van den voet.
Maar laat men 't hoofd, dat is des winters goed.

CAP. CIII.

3537

De commodis ex ſectione Salvatellæ.

Ex ſalvatella tibi plurima dona minuta.
Splenem, hepar, pectus, vocem, præcordia purgat.
Innaturalem tollit de corde dolorem.

De nuttigheden van 't laaten der ader Salvatella.

Een ader die men ſalvatella noemt,
Word van de vrucht van 't laaten zeer geroemt.
't Baat lever, milt, en borſt, en ſtem, en deelen.
Des binnenbuiks, en zal de hertpyn heelen.

EINDE.

[NB: Er wordt nog doorgenummerd.]

TOE-

TOEGIFT.

Victûs & cultûs ratio expoſita quaternis in ſingulos menſes verſibus, per JOACHIMUM CAMERARIUM.

Maandelyke Levenswyze.

JANUARIUS.

3538

Menſis amat tepido Jani decurrere victu,
Et refici grato ſæpè liquore jubet.
Vena tibi nullos exudet ſecta cruores,
Sed calida fas eſt mergere corpus aqua.

De maand van Janus eiſcht dan warme ſpys ten dis,
En laat zich meer dan eens een lekkren beker ſchenken.
Maar weet dat dan geen tyd van aderlaaten is.
't Gebruik van 't warme bad zal 't lichaam dan niet krenken.

FEBRUARIUS.

3539

Februa olus, volucreſque cibos odore paluſtres,
Eſſeque inertifica febre timenda ſolent.
Pharmaca tunc hauri, tunc ſcinde in pollice venam,
Et calido multum flumine membra fove.

In Februari zyn geen watervogels goed,
Noch tuingewaſſen. Acht die koortzig in het eeten.
Drink dranken. Laat ook dan uit uwen duim vry bloed.
't Is dan gezond in 't bad door warmte braaf te zweeten.

MARTIUS. (3540)

Martius humores & terræ & corporis auget.
Tunc ratio eſt puri magna tenenda cibi:
Dulcia tum proſunt acri condita ſapore.
Pharmaca non proſunt, venam aperire nocet.

De Maart vermeert het vocht van d'aarde en 't lichaam beid'.
Dan moet men zorge voor een zuiver voedzel dragen.
Zoet is dan nut, geſauſt met ampre zerpigheid.
Geen dranken dienen, en men moet geen laaten wagen.

APRILIS. (3541)

Frigore vim lentæ revocat telluris Aprilis.
Tunc etiam eſt tenuis perque forata cutis.
Tunc intus ſunt aucta magis, ſuntque omnia plena.
Solvere ſe venter, vena aperire jubet.

April herſtelt de kracht den lang verkleumden grond.
Dan is het aardryk en de tedre huid ook open.
Inwendig is het al dan vol: en 't is gezond
Den buik te loſſen, en dat laaten 't bloed doe loopen.

MAR-

MAIUS. (3542)

Omnia jam florent, jam formoſiſſimus annus,
Jamque ſibi cuncti mollius eſſe volunt.
Balnea nunc cole, nunc ſit pharmaca ſumere cura.
Et tibi nunc miſſo ſanguine vena fluat.

In Mey bloeit alles. 't Is in 't jaar de ſchoonſte tyd.
Het zoekt zich alles dan op 't lieflykſt te verheugen.
Gebruik nu 't baden en geneesdrank: maak u quyt
Het overtollig bloed door 't laaten: 't zal nu deugen.

JUNIUS. (3543)

Junius & gaudet gelidis, & paſcitur herbis.
Vivifico humori tunc inimica fuge.
Lætitia & recreët tunc mentem blanda voluptas,
Affligat corpus nec medicina tuum.

De maand van Juny neemt vermaak in koelte en kruid.
Vlied alles wat dan bloed en ſappen zou ontſtellen:
Maar zoek al wat u kan verluſten. Schei ook uit
Van 't lichaam door gebruik van mediçyn te quellen.

JULIUS. (3544)

Aëris igniſtuos intendit Julius æſtus.
Hoc brevior ſomno tempore danda quies.
Balnea vitentur, nec venam tangere ferro,
Nec dominæ petulans accubuiſſe velis.

Wanneer de Julimaand door zomerhitte blaakt,
Uw ſlaap zy kort. Gy moet het baden dan ook myden.
Dan zy geen ader door de ſcherpe vlym geraakt.
't Is raadzaam zonder vrouw dies tyds zich te gelyden.

AUGUSTUS. (3545)

Ipſe etiam Auguſtus ſomnum reſtringit, & eſcas;
Et Veneris cupidos gaudia ferre vetat.
Pharmaca nemo bibat, laceret neque corpora ferro,
Nec gelidas intra delicietur aquas.

Auguſtus wil ook dat men ſlaap en ſpyze ſpaar'.
Het ſchaad dan, minneluim welluſtig te verzaden.
Gebruik geen mediçyn, noch laten. 't Heeft gevaar,
Wil ymand tot vermaak in 't koude water baden.

SEPTEMBER. (3546)

Poma dat et gratos September ab arbore fructus,
Tunc etiam preſſo paſcere lacte capræ.
Pharmaca nil prohibet tunc fumere, ſcindere venam,
Nec tunc externum vitet aroma cibus.

September toeft ons met bekoorlyk boomgewas.
Dan kan men kaazen van de melk der geiten maken.
Neem mediçyn en vlym; die komen dan te pas.
En, lyd uw beurs het, laat uw ſpyzen kruidig ſmaaken.

OC-

OCTOBER. (3547.)

Octobri offertur venatio, vina, volucres:
Utere, nec dubites non tenuiſſe modum.
Sic tamen ut ne oneres nimio præcordia victu,
Cumque modo ſtudeas non tenuiſſe modum.

October geeft ons jacht, en vogelvangſt, en wyn.
Gebruik die: maar ô laat de maat zyn waargenomen.
Geef acht dat nooit uw maag mag overladen zyn,
Maar laat voorzigtigheid onmaatigheid betoomen.

NOVEMBER. (3548)

Eſſe ſalutaris perhibetur mulſa Novembri,
Gingiber et dulci fiſſile melle natans.
Tum neque ſæpe laves, Veneris neque ſacra frequentes:
Ante ſenex tempus ne videare ſuum.

Men zegt, de zoete moſt is in November goed.
De gengberklaauw, gelegt in honig, is te pryzen.
Onmaatigheid in 't bad en minluſt zy verhoed,
Zo gy niet voor den tyd door ouderdom wilt gryzen.

DECEMBER. (3549) [NB: Laatste nummer]

Juxta menſe focum calidis utare Decembri.
Tunc jaceant menſis gramina nulla tuis.
Incidas capitis defenſi frigore venam.
Cinnameoque tuus fragret odore calix.

Ge-

Gebruik in Wintermaand een warmen haard en dis.
Gy moet uw tafel met geen moeskruid dan vervullen.
Laat ader in uw hoofd, dat warm gehouden is.
Men mag ook vrolyk uit gekruide kroezen ſmullen.

EINDE.

ZAAK-

ZAAKLYST DER SCHOOLE VAN SALERNO.

I Van de gemoeds ontroeringen, en zommige algemeene gezondheids middelen. Bladz. 5
II Van de verſterking der herſſenen. 6
Byvoegzel van de opheldering des gezigts. 7
III Van den dag- of middagſlaap. 7
IV Van winden, die in den buik beſloten zyn. 7
V Van 't Avondmaal. 8
VI Van de geſtelthеid voor 't nemen der ſpyze, en van 't eeten. 8
VII Spyzen die men myden moet. 9
VIII Welvoedende ſpyzen. 9
IX Welvoedende en vetmakende ſpyzen. 10
X De eigenſchappen van goeden wyn. 10
XI Van zoeten en witten wyn. 10
XII Van rooden wyn. 11
XIII Tegengiften van doodelyk venyn. 11
XIV Van de lucht. 11
XV Van te veel te drinken. 12
XVI Van den beſten wyn. 12
XVII Van bier. 12
XVIII Van 't gebruik van bier. 13
XIX Wat eetenswyze in yder tyd van 't jaar dienſtig is. 13
XX Van quaaden drank te verbeteren. 13

XXI	Van zeewalging.	14
XXII	Eene algemeene Saus.	14
XXIII	De nuttigheid van 't handen waſſchen.	15
XXIV	Van 't Brood.	15
XXV	Van verkens vleeſch.	15
XXVI	Van moſt.	16
XXVII	Van 't water drinken.	16
XXVIII	Van kalfs vleeſch.	16
XXIX	Van vogelen die goed om te eeten zyn.	17
XXX	Van viſſchen.	17
XXXI	Van Paling, en iets van kaas.	18
XXXII	Van wiſſelen van ſpys en drank in 't mid dag- en avondmaal.	18
XXXIII	Van erweten.	18
XXXIV	Van melk voor teeringagtigen.	19
XXXV	Van boter.	19
XXXVI	Van wei.	19
XXXVII	Van kaas.	20
	De kaas ſpreekt van zich zelve.	20
XXXVIII	De wyze van eeten en drinken.	21
XXXIX	Van peeren.	22
XL	Van Kerſſen.	22
XLI	Van Pruimen.	22
XLII	Van perſiken, druiven, en razynen.	23
XLIII	Van vygen.	23
XLIV	Van miſpelen.	24
XLV	Van moſt.	24
XLVI	Van bier en azyn.	25
XLVII	Van raapen.	25
XLVIII	Van de ingewanden der dieren.	26
XLIX	Van venkelzaad.	26
L	Van anys.	27
LI	Van riedwortel-aſſche.	27
LII	Van zout.	27

LIII	Van de ſmaaken, en hunne eigenſchaappen.	28
LIV	Van wynſop.	28
LV	Van levenswyze.	29
LVI	Van de beſtiering der levenswy ze.	29
LVII	Van kool.	29
LVIII	Van *keesjesbladeren.*	30
LIX	Van bruinheilig.	30
LX	Van Saly.	31
LXI	Van wynruid.	31
LXII	Van ajuin.	32
LXIII	Van moſtaardzaad.	33
LXIV	Van Maattſche violen.	33
LXV	Van netelen.	34
LXVI	Van hyſop.	34
LXVII	Van kervel.	35
LXVIII	Van alantswortel.	35
LXIX	Van polei.	35
LXX	Van kers.	36
LXXI	Van ſchelkruid.	36
LXXII	Van wilgen.	37
LXXIII	Van ſaffraan.	37
LXXIV	Van look.	37
LXXV	Van peper.	38
LXXVI	Van de zwaarheid des gehoors.	38
LXXVII	Van 't ruiſſchen der ooren.	39
LXXVIII	Van 't geen het gezigt ſchaad.	39
LXXIX	Van 't geen het gezigt verſterkt.	39
LXXX	Van tandpyn te ſtillen.	40
LXXXI	Van heeſchheid.	40
LXXXII	Van vloeying uit verkoudheid.	41
LXXXIII	Van 't genezen eener fiſtel.	41
LXXXIV	Van hoofppyn.	42
	Byvoegzel van buikloop.	42
LXXXV	Van de vier getyden des jaars.	43

LXXXVI Van 't getal der beenderen, tanden, en aderen in 's menſchen lichaam. 43
LXXXVII Van de vier vochten in 's menſchen lichaam. 44
LXXXVIII Van de bloedige gemaatigtheid. 45
LXXXIX Van de gallige gemaatigtheid. 45
XC Van de fluimige gemaatigtheid. 46
XCI Van de zwartgallige gemaatigtheid. 47
XCII Van de verwen. 47
Merktekenen van overtollig bloed. 48
Merktekenen van overtollige geele gal. 48
Merktekenen van overtollige fluim. 49
Merktekenen van overtollige zwarte gal. 49
XCIII Van 't aderlaten, en wel eerſt in wat ouderdom dat geſchieden moet. 50
XCIV In welke maanden het aderlaten dienſtig is, en wanneer het ſchaade doet. 51
XCV Van de beletzels der aderlaating. 52
XCVI Wat men ontrent de aderlaating moet waarnemen. 53
XCVII Van zommige uitwerkingen der aderlaating. 53
XCVIII De hoegrootheid der opening in 't aderlaaten. 53
XCIX Wat in 't aderlaaten waar te nemen is. 54
C Wat men na 't aderlaaten moet myden. 54
CI Voor wat ziekten en ouderdommen het laaten nut is, en hoe veel bloed men op elken tyd moet aftappen. 55
CII In wat leden op elken tyd het aderlaaten moet geſchieden. 56
CIII De nuttigheden van 't laaten der ader ſalvatella. 56
Toegift. 57

DRUKFEIL.

Bladz. 42. reg. 8 van onder: *mederatus*, moet zyn *moderatus*.

NB: Bronvermelding in WNT.

Tuinman 1, [1726]

Tuinman 2, [1727]

nce Bln. 348

Tuinman 2, Natuurl. Voortekenen
, Ongegr. Voortekenen
, Aanh. Werkt.
, Schoole v. Salerno